

คัมภีร์ปทภูจกถาย

ปฐโม ภาค

ยมกวรรค วรรณนา

วชิรณาณน มหาสมณน

อาโท โสธิตา

เอกวิสตติเม วาเร มุททิตา

๑๐,๐๐๐ ไปตุตถา

ทฤษฎีธรรมสุต ราชธานี

มหามกุฏราชวิทยาลัยเบญ ปกาสิตา

พุทธปรินิพพานา ๒๕๐๔

สมุดปัทมจกถาย

ปจโม กาโค

ยมกวคค วณณนา

วชิรณาณณ มหาสมณณ

อาโท โสธิตา

เอกวิสตีเม วาเร มุทิตา

๑๐,๐๐๐ ปตฤกกา

ทษยรณรศส ราชธานี

มหมกฏราชวิทยาลัยเบน ปกาธิตา

พุทธปรินิพพานา ๒๕๑๕

๒๕๑๔ พุทธสเก มุทิตา

อายสุมตา	จันทูปเมณ	ปรมนิเวสวิหารวาสนา
อายสุมตา	จิตฺตมเมณ	โสมนสฺสวิหารวาสนา
อายสุมตา	ธมฺมสาเรน	ราชาศิการามวาสนา
อายสุมตา	นิรุตฺตรณ	เทวสิริวิฑาวาสวาสนา
อายสุมตา	จันทปฺปโชเคน	นรนาถสุนฺทริการามวาสนา
อายสุมตา	สุวฑฺฒเนน	ปวณิเวสวิหารวาสนา
อายสุมตา	กิจฺจการณ	ปวณิเวสวิหารวาสนา
อายสุมตา	ถาวเรน	สมุหนะวฺสธารามวาสนา
อายสุมตา	อุคฺคเสณน	ปวณิเวสวิหารวาสนา

สํโธริตา

สำนักงานมหามกุฏราชวิทยาลัย

ในพระบรมราชูปถัมภ์

หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร ถนนพระสุเมรุ กรุงเทพฯ ฯ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
พระองค์ผู้ประสิทธิ์ความเจริญแห่งวิชาการทางพระพุทธศาสนา

อกุขรวิชาน

อิเมสฺ ปกรณฺสฺ วลณฺชียมานํ อกุขรวิชานํ เอวํ เวทิตพฺพํ.

๑. สกฺกณฺณาสายํ ตฺถการณฺตา สทฺทา เสยฺยถิทํ? อุตฺต สกฺ
อิตฺติ อิเม อุปสฺสกา มาครณฺณาสายํ อฺ ส อิตฺติ กเมณฺ อากตา, ยตฺต ตตฺ
เอตตฺ อิตฺติ อิมานิ จ นปฺปฺสกลิงฺกิกานิ สพฺพนามานิ ย ตฺ เอต
อิตฺติ อากตานิ, กิณฺจิตฺติ ยาวตฺต ทาวตฺต อิตฺติ อิเม จ นิปาตา กิณฺจ
ยาว ทาว อิตฺติ อากตา, สกฺกณฺณวิชานเนนฺ สเร ปเร, เทสฺมนฺเต.
ตฺถาโร ทฺ-อาเทสํ ปปฺโปติ. ยสฺมา ปนฺ มาครณฺณาสายํ พฺยณฺชนการณฺโต
สทฺโท น ลพฺกตฺติ ตสฺมา อิมสฺมี จานเ ทฺ อากโม ปณฺณายิตฺติ.
ยถา กิ? อุตฺปาติ อุตฺทาหรณฺ อุตฺทิกฺขตฺติ สทฺตฺโต ยทิตํ ตเว
เอตทฺโหสิ กิณฺจิทเว ยาวเทว อิจฺจาติ.

๒. สทฺทนฺเต ตฺถาโร สกฺกณฺณวิชานเนนฺ พฺยณฺชน เปร, ตณฺเจ
ถทฺธํ โหติ, ยถารูปํ ติฏฺฐตฺติ. เสยฺยถิทํ? อุตฺตปาทะ อุตฺตสาหะ
สทฺถาระ สทฺปรุชะ อิจฺจาติ. ตณฺเจ มฺทฺ โหติ, ทฺ-อาเทสํ
ปปฺโปติ. เสยฺยถิทํ? อุตฺตคทะ อุตฺตโฆชะ อุตฺตรุมะ สทฺตรุมะ
สทฺถาวะ อิจฺจาติ. นการปฺพเพ วา มการปฺพเพ วา สทฺเท
เปร นการาเทสํ ปปฺโปติ. เสยฺยถิทํ? อุนฺนตมฺ อุนฺนมารุชะ
อิจฺจาติ. มาครณฺณวิชานเนนฺ ยุตฺตณฺณจฺฉานเ สทิสฺสสฺ วา ปฺพพฺงกมฺสฺส
วา พฺยณฺชนสฺส อากโม อิจฺฉิตพฺโพ. อุปฺปาโท อุตฺตสาโห อุตฺตโต
อฺจฺฉโมโส อุตฺตรมฺโม สกฺกาโร สปฺปฺริโส สทฺตรมฺโม สทฺภาโว อุนฺนตํ

อุมฺมคฺโคติ อุทาหรณํ ทฏฺฐพฺพํ ยตถ น สกฺกา พฺยณฺชนาคโม
 ภาทํ. ตตฺถ ทิมฺมา กาทพฺพา. กถํ? สมฺมุนฺติ อูหนํ อิจฺจาติ.

๓. มนสฺส ตปสฺส เตชสฺส เจตสฺส ยสฺส นมสฺส อยสฺส อิจฺจาติ นํ
 สทฺธานมนฺเต อการโต สฺกาโร สกฺกฏฺวิธานเนน สเร ปเร ยถารูป
 ติฏฺฐติ. มนสา มนสิ ตาปสฺส เจตสิกาส อิจฺจาติ นิตฺตฺสนํ.
 ถทฺเธ พฺยณฺชนเน ปเร ตเถว โหติ. วิสคฺคาเทสํ วา ปปฺโปติ.
 นมสฺสการะ นมะการะ อิจฺจาติ ทฏฺฐพฺพํ. มุทฺมฺหิ ปเร ปฺรโต
 อการเนน สทฺธี โอการาเทสํ ปปฺโปติ. กถํ? อโยมยะ มโนหระ
 ศิโรรฺหะ อิจฺจาติ. มาครายํ อีทิสฺสา สทฺธา มโนคณฺิกาติ วุจฺจนฺติ.
 วิภตฺติปจฺยญฺเจเต สเร ปเร สฺ-อาคโม โหติ. มนสา มนสิ ตาปสฺส
 เจตสิกาส อิจฺจาติ. ปุพฺพปทฺญเต สฺ-อาคโม น โหติ. มนายตนํ
 ทฏฺฐพฺพํ. พฺยณฺชนเน ปเร มุทฺมฺหิปี ถทฺเธปี ตถาวิสสฺส อนฺโต
 อการโร โอการาเทสํ ปปฺโปติ. ตโปวันํ ยสฺสโกตสมฺมปฺปีโต อโยคฺพํ
 มโนมยา อิติ จ เตโชกฺสสินํ เจโตปณฺธิ มโนสมฺพสฺสชา มโนสฺสฺสา
 อิติ จ อุทาหรณํ ทฏฺฐพฺพํ. กวฺจิ โอการาเทสํ อกโต. นมกาโร
 ตปจฺรณํ อิจฺจาติ. ทฏฺฐพฺพํ. ตณฺจ โข สมยสฺสาปฏฺวิทฺธตฺตา
 ถทฺธพฺยณฺชนสฺส วา ปฺรตฺตฺตาติ เนกฺเสน นฺนิฏฺฐมฺริคฺจนาม.

๔. สทฺธานฺเต อ-อาการํ จเปตฺวา อณฺณสวโต สฺกาโร สเร
 ปเร สกฺกฏฺวิธานเน ร-อาเทสํ ปปฺโปติ. ยสฺส ทฺสฺส นิสฺส อิติ
 อิเม อุปสคฺคา นิตฺตฺสนํ. มาครวิธานเน พฺยณฺชนการณฺตาภาวา
 ร-อาคโม โหติ. กิทิสํ? ทฺรภิมํ ทฺรภฺชาโต ทฺรุตฺตํ นฺนิรฺูปทฺทโว

นรรมโย นรรมสโก อิจฺจาติ. พยณฺชน เปร สกฺกณฺวิธานน
 ททณฺจ ยถารูปํ วา ติจฺจติ วิสคฺคาเทสํ วา ปปฺโปติ. ทสฺสหะ
 ทศฺจริตมฺ ทศฺกตมฺ ทศฺปรชฺฉะ นิระกขะ นิษฺผละ อิจฺจาติ
 อุทาหรณฺ. มทุ เจ ร-อาเทสํ ปปฺโปติ. ทุรคฺตะ ทุรพฺละ นรรมยะ
 นรรมิตะ อิจฺจาติ นิตฺสสนฺ. มาคธายํ วิสคฺโคปํ รุการสงฺขาโต
 เรฬปี น ลพฺกติ. เตน ยุตฺตณฺจฺฉาเน สทิสฺสว วา ปุพฺพณฺคมสฺส วา
 พยณฺชนสฺส อาคโม อิจฺฉิตฺตพฺโพ. ตํ ยถา? ทสฺสโห ทจฺจริตํ
 ทกฺกณฺ ทปฺปณฺโย ทจฺฉนฺนํ ทคฺคโต ทพฺพลโ ทพฺพลโร นิกฺกงฺโข
 นปฺพลโ นิจฺฉาโต นิตฺทกฺโข นิตฺทโย นิมฺมิโต นินฺนาโต นิมฺมลํ
 อิจฺจาติ. ยตฺถ น สกฺกา พยณฺชนาคโม กาคํ. ตตฺถ ปุพฺโพ
 สโร ทิมํ ปปฺโปติ. ทุหรํ นีวรณํ นินฺนาโร อิจฺจาติ ทณฺจพฺพ.

๕. สกฺกณฺภาสายํ เย สทฺทา สยฺยตฺตพฺยณฺชนนฺติ สมนฺนาคตา
 สกรูเปนฺ ติจฺจณฺติ. เสยฺยถิ? ปฺร-อุปฺสคฺโค, อนฺุปรทานมฺ อนฺุคฺระ
 ปฺรติคฺราหะ อุปฺสคฺตมฺ อุปฺกฺรมะ อุปฺเกลสะ วิชฺฌาณมฺ วิชฺกมฺภณมฺ
 สฺวระตะ อภฺษณะ อภฺษานฺติ อชฺฌาณมฺ อิจฺจาติ. มาคธภาสายํ
 เตสฺ สภากพฺยณฺชนาคโม โหติ. เสยฺยถิ? อนฺุปรทานํ อนฺุคฺคโ
 ปฏิกฺคาหโก อุปฺตตมฺโก อุปฺกฺกโม อุปฺกฺกิลโส วิณฺณาณํ วิกขมฺภณํ
 สฺพพฺโโต อภฺษณฺ. อภฺษนฺติ อณฺณาณํ อิจฺจาติ. สมาสปเทสฺปิ
 เอเสว นโย. ตํ ยถา? สกฺกณฺภายํ พุทฺธ-ปฺรมุขะ รูป-สฺกนฺธะ
 เวทนา-สฺกนฺธะ หสฺติ-สฺกนฺธะ เทว-สฺถาณมฺ วิหาร-สฺถาณมฺ คุรามา-
 เกษตรมฺ ปุณฺย-เกษตรมฺ โยค-เกษมมฺ คีล-วฺรตมฺ อิจฺจาติ

สมาสพานิ, มาศธายํ พุทฺธปมฺโข รูปกฺขนฺโธ เวทนากฺขนฺโธ
 หตฺถิกฺขนฺโธ เทวภูจํ วิหารภูจํ คามกฺเขตฺตํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ
 โยคกฺเขมํ สีสพฺพํ อิติ กเมเน ลพฺพนฺติ. ปฺรติ-อุปสฺสโค ปน
 ยตฺถ ปฏฺิ-อาทิภูโส วา ปจฺจาเทสวเสน วา กโต โหติ, ตตฺถ
 พยฺยชนาคโม น โหติ. สฺสปฏิปนฺโน สงฺขารปจฺจา อปจฺจกฺขาย
 อิจฺจาติ ทฺวสฺสพฺพํ. กฺวจิ พยฺยชนาคโมปี โหติ. อปฺปฏิรูป
 สปฺปฏิโย อิจฺจาติ. มยฺมปเนตฺถ เอกํเสน นินฺนํ นาริคฺชณม.
 ปุพฺพกฺมสฺส ปน พยฺยชนการนฺตสทฺทสฺส วเสน พยฺยชนาคโม
 โหติ. ทฺวปฏิปนฺโน อปฺปฏิปภา ธิปฺปจฺโย จตฺตปฺปจฺยา อิจฺจาติ.
 กฺวจิ อสฺมาสกเตสฺสปี พยฺยชนาคโม โหติ. นปฺปชานาติ นกฺขมฺติ
 อธิปฺปโมทติ ยตฺตฺวจฺจิโต อิจฺจาติ นิสฺสนํ.

๖. ฉการปฺพพเก สทฺเท ปเร จการาคโม ปฺเร โหติ. กถํ?
 เสตจฺจตฺตํ สฺสจฺฉวิ กุกฺกฏจฺฉาปโก รุกฺขจฺฉายา ปฺริจฺฉเนโท อิจฺจาติ
 สกฺกฏฺวิธานนํปี ตถา โหติ.

๗. สกฺกฏฺายํ ฤกาเรนปี เรเณนปี สยฺยตฺตพฺยชเนนปี สมนฺนา-
 คเตสฺส สทฺเทสฺส, มาศธายํ วิยฺยตฺเตสฺส กเตสฺส ทนฺตชการา ยถาจฺฉาเน.
 มุทฺธชการาเทสํ ปปฺโปนฺติ. เสยฺยถึทํ? ปฺริมาญํ, ปฺฤถวี วุทฺธระ
 อรฺธระ ปฺรตฺมะ คุรฺนถ สํสฺถานมฺ ชฺฉาณมฺ อิติ อิเม สทฺทา
 ปจฺฉิมาญํ, ปจฺวี วุทฺโธ อจฺฉโธ ปจฺฉโธ คณฺโส สณฺจํ ฌาณํ
 อิติ ปฏฺิปภา อากฺตา. อรฺถ-สทฺโท ปน กฺวจิ อาทิภูโส โหติ,
 กฺวจิ ยถารูปํ ตินฺนํ. อฏฺจกฺกา ปิพนฺนุจเณ อฏฺจิกฺกฺวา

ปฏิจา อิจจาทย โอาทิจา โหนติ, อตโต ปน ยถารูปา ว
 ติญจติ. อาเทเส กเต อฏฐสทเทเน สงขยาจเคน สทิสตา
 ภาเวย. อิมินา การณเน อาเทโส อกโต โหติ มณเฑ ?
 อูรธเน มูรธเน อิติ เทว สททา อูธัม มุฑัม อิติ ยถารูปา ว
 ติญจนติ. กุจิ กฤ กฤ หฤ ธฤ อิจาติ-ฤการณตธาตยโต
 ตปัจโยปี มุฑุชาเทส ปโปติ. ทุกกัม ราชภโฏ อวหม์ อูธกัม
 อิจาติ นิทสนัน. กุจิ อนาทิกุโ จ โหติ. สุกตัม อมตัม สัมโต
 อิจาติ. สกุกกมาสํ ชานนตาปี อิมิ วิธานิ อสสสกะเชนตา
 ทมนวตติตวา ทนตัม ปรวิตเตส. อมหากัม ปุราณโปตตะเกส ปน
 อิมินา วิธานเน สมนนาคตา สททา โหนติเยว. ตถาปี
 กตฺถจิ ปรวิตติตา ชายนติ. ททวสิญฺจา ตสฺมี นิญฺจํ ปาเปนติ.
 อิมินา การณเน อกุชรวานํ วิสทิสตา โหติ, ตปัจจยา เทว
 วิธานานิ ลพฺพนติ.

๘. สุตกาเร วิยุตเต ธนิตะ จ กเต เยภุยนเน มุฑุชาเทโส
 น โหติ. เสยฺยถิ? สกุกกมาสํ ศาสตา ศสตรม ศาสตรม หสตะ
 วสตุ อสฺติ สุตมกะ สุตฺปะ สุตฺติ สุตฺพระ เสตนะ อิจจาทย,
 ภาคธาย สุตฺตา สุตฺถํ หตฺโต วตฺถุ อตฺถิ ธมฺภโฏ ภูโป ฤติ
 ฤทฺโธ เถโน อิติ ปฏิจาปฏียา อากตา. อสฺตงกตะ ปฺรติสฺสทวระ
 วิสฺทวระ อิจเจเต ปน สททา อมหากัม ปุราณโปตตะเกส อฏฐงกโต
 ปฏิสสฺสาโรติ เอวมาคตา. วิญฺจาโร ปน กตฺถจิ ทิสฺสติ.

๙. สกุกกวิธานเน ฤกาเรนปี รกาเรนปี ษกาเรนปี ยุตฺตาสุ

ธาตุสุ, ตตุถาปี ปัจเจยปี วิกตติยมนปี ปริยาปนโน นกาโร
 ฒการาเทส ปโปปติ. ตํ ยถา? ปฺรณามะ ปฺริณายกะ ปฺรมาณม
 ลกษณม ฤณม ตฤณม ตฺรารณม กษณะ อิจฺจาติ. มาคธาย
 รการยุตฺตาสุ ธาตุสุ ตถาวิธานํ ปณณปิยติ ปัจจยปริยาปนฺนณเวย
 ปฏิจฺจ. ตํ ยถา? กรณํ คหณํ มรณํ หรณํ อิจฺจาติ. ปณาโม
 ปฺริณายโก ปมาณํ ลกฺขณํ อธิณํ ตินํ ตาณํ ชโน อิจฺจาทย
 ปน สกฺกภูวิธานเน อนฺวตฺติตาติ เวทิตพฺพา.

[illegible]

อิมิ อักษรวิธานมนุตตุนตา มุฑาปิยะมานานิ ปกรณานิ
 โสธะมาติ.

ทฤษฎีปรปตตทา จ นิตทฤษฎา ทยปรปตตทา จ นิตภยา
 โสภปรปตตทา จ นิตโสภกา เขม ปรปโปนต ปาณินนติ.

กิตติชนปดุด

ปณามคาถา

๑

๑. ยมกวกค วรรณนา

๑. จกขุปาลตเถร วตถุ	๒๓
๒. มกุฏกถล วตถุ	๒๓
๓. ทิสตเถร วตถุ	๓๕
๔. กาลียกขินยา อปปตติ วตถุ	๔๒
๕. โกสมพิก วตถุ	๔๙
๖. จุลลกาลมหากาล วตถุ	๖๑
๗. เทวทต วตถุ	๗๐
๘. สยชย วตถุ	๗๕
๙. นนทเถร วตถุ	๑๐๕
๑๐. จุนทสกริก วตถุ	๑๑๖
๑๑. ธมมิกอปาสก วตถุ	๑๒๐
๑๒. เทวทต วตถุ	๑๒๔
๑๓. สมนาทวี วตถุ	๑๔๑
๑๔. เทวสหายกมิกข วตถุ	๑๔๔

ธมฺมปทญฺจกถา

ปณามคาถา

มหาโมหตโมนทฺธะ	โลเก โลกนตฺทสฺสินา
เยน สทฺธมฺมปชฺโชโต	ชฺลิตो ชฺลิตฺติทฺธินา
ตสฺส ปาเท นมสฺสิตฺวา	สมฺพุทฺธสฺส สิริมโต
สทฺธมฺมณฺจสฺส ปุเชตฺวา	กตฺวา สงฺฆสฺส จณฺชฺลี,
“ ตํ ตํ การณมกมฺม	ธมฺมารมฺเมสุ โกวิโท
สมฺปนฺนสทฺธมฺมปโต	สตฺถา ธมฺมปทํ สุกํ
เทเสสฺสิ กรุณาเวค-	สมฺมุตฺตาสหิตมานโส
ยํ เว เทวมนุสฺसानํ	ปิตฺติปาโมชฺชวทฺถมนํ
ปรมฺปรารกตา ตสฺส	นิปฺปนา อตฺตวณฺณนา,
ยา ตามุพฺปณฺณิทีปมฺหิ	ทีปภาสาย สณฺจिता
น สาธยติ เสสํ	สตฺถานํ หิตสมฺปทํ,
อปฺเปว นาม สาธเยย	สพฺพโลกสฺส सा हितं”
อิตฺติ อาสึสฺมาเนน	ทนฺเตน สมจารินา
กุมารกสฺสเปนาหํ	เถเรณ ถิรเจตฺสา
สทฺธมฺมญฺจจितฺติกาเมन	สกกจํ อภฺยาจितฺโต,
ตํ ภาสํ อติวิตุถารํ	กตฺตญฺจ วจฺนญฺกมํ
ปหาयाโรปยิตฺวาน	ตนฺตี ภาสํ มโนรม,

คาถานํ พุณฺชนปทํ
เกวลนุทํ วิภาเวทฺวา
ภาสนุทเรน ภาสิสฺสํ
มนโส ปิตฺติปาโมชฺชํ

ยํ ตตฺถ น วิภาวิทํ
เสสนุทเมว อตฺถโต
อาวหนฺโต วิภาวินํ
อตฺถธมฺมฺปนฺนํ สติทนต์.

โศชนปคุด

องฺก	ปณฺติยํ	อสุทฺธปาโจ	สุทฺธปาโจ
๓	๑๕	ลภิตฺวา	ลภิตฺวา
๙	๖	ปวารณา	ปวารณา
๒๙	๑๓	อาทรรุโปมฺหิ	อาทรรุโปมฺหิ
๔๖	๗	ปนฺชนฺทิ	ปนฺชนฺทิ
๔๙	๕	อถสฺส	อถสฺสา
๕๑	๑๓	วิหะรตุ	วิหะรตุ
๕๓	๒๑	๒. ยฺ. หตฺถิกพฺเภหิ	๒. ยฺ. หตฺถิกพฺเภหิ
๕๙	๒๒	ทสฺสามีติ	ทสฺสามีติ
๑๐๘	๑๓	ยาจิ	ยาจิ
๑๑๘	๓	ปากตฺทิกอภฺกิสฺนฺตาปโก	ปากตฺทิกอภฺกิสฺนฺตาปโต
๑๒๘	๕	อโหส	อโหสิ
๑๒๙	๑๑	กณฺหนฺตฺต	กณฺหนฺตฺต
๑๓๑	๑๘	กุล	กลํ
๑๔๕	๑๘	น นิสฺสีทฺนฺติ	ว นิสฺสีทฺนฺติ

๑. ยมกวาคค วณณนา

๑. จกขุपालตเถร วตฺถ. [๑]

“มโนปฺพุพฺพคฺมา ฐมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมฺยา,
มฺนสา เจ ปทุญฺเจน ภาสติ วา กโรติ วา,
ตโต นํ หุจขมฺเนวติ จกัฏว วหโต ปทฺนติ.
อัย ฐมฺมเทสฺนา กตฺถ ภาสิตาติ. “สวตฺถิยฺ.” “กํ อารพฺภาติ.
“จกขุपालตเถร.”

สวตฺถิยํ กิร มหาสุวณฺโณ นาม กุญฺญพิโก อโหสิ อทุโฆ
มหทฺธโน มหาโกโค อปฺตฺตโก. โส เอกทิวสํ นหฺนติตฺถํ คณฺฐวา
นหาตฺวา อาคจฺจนฺโต อนฺตรามคฺเค สมฺปนฺนสาขํ เอกํ วณฺปิตี
ทิสฺวา, “อัย มฺhesกฺขาย เทวตฺยา ปริคฺคฺหิตो ภวิสฺสตีติ ตสฺส
เหฏฺฐาภาคํ โสธาเปตฺวา ปาการปริกฺเขปํ การฺาเปตฺวา วาลุกํ
โอการฺาเปตฺวา ฐชปฺตากํ อุตฺสาเปตฺวา วณฺปิตี อลงฺกริตฺวา “ปฺตฺตํ
วา ธีตรํ วา ลมฺทฺวา ตุมฺหากํ มหาสกฺการํ กริสฺสามีติ ปตฺถนํ
กตฺวา ปกฺกามิ.

อดสฺส ภริยาย กุจฺฉิยํ กพฺโปก ปติภฺฐาสิ. โส ตสฺสา กพฺภ-
ปริหารํ อทาสิ. สว ทสฺมาสจฺเจน ปฺตฺตํ วิชายิ. เสฏฺฐี อตฺตนา
ปาลิตํ วณฺปิตี นิสฺสาย ลทฺธตฺตา ตสฺส “ปาโลติ นามํ อกาสิ.
อปรภาเค อณฺณํ ปฺตฺตํ ลภิ. ตสฺส “จุลฺลปาโลติ นามํ กตฺวา,

อิตรสฺส “มหาปาโลติ นามิ กริ. เต วยปฺตเต ชรพฺพนฺน
พฺพธึสฺส. อปรภาเค มาตาปิตโร กาลมกัสนฺ. สพฺพ โภกํ ทวีนฺนเยว
วิวเรสฺส.

ตสฺมิ สมเย สตถา ปวตฺตติปวรธมฺมจโก อนุปฺพเพน กนฺตวา,
อนาถปิตฺติกมฺหาเสฏฺฐจินา จตฺตปฺปณฺณาสโกฏฺฐินํ วิสฺสชฺเชตฺวา การิเต
เชตฺวณมฺหาวิหารเ วิหริติ; มหาชนํ สกฺกมคฺเค จ โมกฺขมคฺเค จ
ปตฺติจฺจาปยฺมาโน. ตถาคโต หิ “มาติปฺกฺขโต อสฺติยา ปิตฺติปฺกฺขโต
อสฺติยาคิ เทวอสฺติยาคิกลสฺสสฺสเสหิ การิเต นิโครธมฺหาวิหารเ
เอกเมว วสฺสวาสํ วสิ, อนาถปิตฺติเกน การิเต เชตฺวณมฺหาวิหารเ
เอกฺกนวิสฺติ, วิสาขาย สตฺตวีสฺติโกฏฺฐินปริจฺจาเคน การิเต ปุพฺพพาราเม
ฉ วสฺสวาสเสติ ทวีนํ กุลานํ กุณฺมหนตฺตํ ปฏิจฺจ สวตฺถิ
นิสฺสาย ปณฺจวิสฺติ วสฺสวาสเ วสิ. อนาถปิตฺติโกปิ วิสาขายปี
มหาอุปาสิกา นิพฺพธึ ทิวสฺสสฺส เทว วาเร ตถาคตสฺส อปฺปจฺฉานํ
คจฺจนฺติ. คจฺจนฺตา จ “ทหรสามณฺเระ โน หตฺถเ ओโลเกสฺสนฺตฺติ
คจฺจนฺตถา น คตฺตปฺพพา: ปุเรกตฺตํ คจฺจนฺตา ขาทนียาทีนิ
ควหาเปตฺวา คจฺจนฺติ, ปจฺฉนากตฺตํ ปณฺจ เกสฺสขานิ อฏฺฐ จ
ปานานิ. นิเวสเนสฺส ปน เตสํ ทวีนํ ทวีนํ ภิกฺขุสฺสทฺธานํ นิจฺจ
ปณฺณตฺตาเนวสฺซานิ โทหนฺติ. อนนฺปานเกสฺสชฺเชสฺส โย ยํ อิจฺจนฺติ,
ตสฺส ตํ ยถิจฺจนฺตเมว สมฺปชฺชติ. เตสฺส อนาถปิตฺติเกน เอกเมว
ทิวสํ สตถาร^๑ ปณฺโให้^๒ น ปุณฺณิตปฺพุโพ. โส กริ “ตถาคโต

๑. สตถาธิป. ๒. ปณฺหนนฺธิ.

พุทฺธสฺสขมาโล ชตฺตยสฺสขมาโล พหุปกาวโร เม กหปตฺติ มยฺหํ
 รมฺมํ เทเสนฺโต กิลเมยฺยาติ, สตฺถวโร อธิมตฺตสึเนเหเน ปณฺหํ น
 ปจฺจนติ. สตฺถา ปน ทสฺสมี นิสินฺนมตฺเตเยว “อํยํ เสฏฺฐจํ มํ
 อรกฺขิตพฺพญฺจาเน รกฺขติ, อหํ หิ กปฺปสทสฺสหาสิกาณิ จตฺตวโร
 อสงฺเขยฺยานิ อลงฺกตปปฺปยิตฺตํ อตฺตโน สีสํ จินฺหิตฺวา อภฺขินิ
 อปฺปาเปตฺวา หทยมฺสํ อพฺพตฺเตตฺวา ปาณสมํ ปุตฺตทวารํ ปริจฺจชิตฺวา
 ปารมิโย ปุเรนฺโต ปเรสํ รมฺมเทสนตฺถเมว ปุเรสํ. เอส มํ
 อรกฺขิตพฺพญฺจาเน รกฺขตฺติ เอกํ รมฺมเทสนํ. กเถสิเยว.

ตทา สวตฺถยํ สตฺต มนุสฺสโกฏฺฐโย วสนฺติ. เตสํ สตฺถ
 รมฺมกถํ สุตฺวา ปญฺจโกฏฺฐมตฺตา มนุสฺสา อริยสวกา ชาตา,
 เทวโกฏฺฐมตฺตา ปุณฺณชฺชา. เตสํ อริยสวกาณํ เทวเยว กิจฺจานิ
 อเหสํ: ปุเรกตฺตํ ทานํ เทนฺติ, ปจฺฉามตฺตํ กณฺธมาลาทิหตฺตา
 วตฺถเกสฺสชฺชปानกาที กาหาเปตฺวา รมฺมสฺสวทนฺตถาย กจฺจนฺติ.

อเถกทิวสํ มหาปาโล อริยสวเก กณฺธมาลาทิหตฺเต วิหารํ
 กจฺจนฺเต ทิสฺวา, “อํยํ มหาชนโน กุหิ. กจฺจนฺตฺติ ปุจฺฉิตฺวา,
 “รมฺมสฺสวณายาติ สุตฺวา, “อหํปิ คมิสฺสสามีติ, กนฺตฺวา สตฺถวโร
 วรฺหิตฺวา ปริสปรียนฺเต นิสิตฺติ.

พุทฺธา จ นาม รมฺมํ เทเสนฺตา, สฺรณสฺสึลปพฺพชฺชาทึนํ
 อุนฺนิสฺสยํ โอโลเกตฺวา อชฺฌาตฺตวเสน รมฺมํ เทเสนฺติ: ตสฺมา
 ตํทิวสํ สตฺถา ทสฺส อุนฺนิสฺสยํ โอโลเกตฺวา รมฺมํ เทเสนฺโต
 อนฺนพฺพุทฺธิกถํ กเถสิ. เสยฺยถิทํ? ทานกถํ สีสกถํ สคฺคกถํ กามานํ

อาทินว โอการัง สงกิลลสํ เนกขมเม อานิสสํ ปกาเสสิ. ตํ สุตฺวา
 มหาปาโล กุญฺหมพิโก จินฺตสิ “ปรโลกํ อจฺจนตํ ปุตฺตธิตโร วา
 โภคา วา นานุจฺจนติ, สรีรํปํ อตฺตนา สทฺธิ น อจฺจติ; กิ
 เม ชรราวาเสน, ปพฺพชิสฺสามีติ. โส เทสฺนาปริโยสานเ สุตถารํ
 อุปสงกมิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิ. อถ นํ สุตฺวา “นตฺถิ เต โภจิ
 อาปฺจุจฺฉิตพฺพยุตฺตโก ฌาตိติ อาห. “กนิญฺจภาทา เม อตฺถิ ภนฺเตติ.
 “เตนहि ตํ อาปฺจุจฺฉาหิติ. โส “สาธฺวติ สมฺปฺยจฺฉิตฺวา สุตถารํ
 วนฺทิตฺวา เกหํ กนฺตฺวา กนิญฺจํ ปกฺโกสาเปตฺวา “ตาท ยํ อิมสฺมี
 กุเล สวณฺณณกาวิณฺณณกํ ฐนํ กิณฺจิ อตฺถิ, สพฺพพฺนตํ ทว ภาริ,
 ปฏฺธิปชฺชาหิ นนฺติ. “ตุมฺहे ปน สามีติ. “อหํ สตฺถุ สนฺติเก
 ปพฺพชิสฺสามีติ. “กิ กเถสิ ภาติก; ตวํ เม มาตริ มตาย มาตา วีย,
 ปิตริ มเต ปิตา วีย ลหฺุโร, เกเห โว มหาวิภโว, สกฺกา เกหํ
 อชฺฌาวสนฺเตเหว ปุณฺณานิ กาคฺค; มา เอวมกตฺถาติ. “ตาท มยา สตฺถุ
 ฐมฺมเทสฺนา สุตฺวา, สุตถารา हि สณฺหสฺสขมํ ทิลกฺขณํ อาโรเปตฺวา
 อาทิมชฺฌปริโยसानกฺลยาณธมฺโม เทสิโต; น สกฺกา โส อการมชฺฌเ
 ปฺเรตฺตํ; ปพฺพชิสฺสามิ ตาตาทิ. “ภาติก ตรฺุณาปิจฺจ ตาว, มหฺลลกกาเล
 ปพฺพชิสฺสกาติ. “ตาท มหฺลลกสฺส हि อตฺตโน หตฺถปาทาปี
 อนสฺสวา โหนฺติ, น วเส วตฺตนฺติ, กิมํคํ ปน ฌาตกา, สุวาทํ
 ทว วจฺนํ น กโรมิ, สมณปฏฺธิปตฺตี ปฺเรตฺตสฺมา,

ชราชชฺชริตา โหนฺติ หตฺถปาทา อนสฺสวา
 ยสฺส, โส วิหตฺตกาโม กถํ ฐมฺมํ จริตฺสฺสติ,

ปพฺพชิตฺสาเมวาทิ ตาตาคิ. ตสฺส วิรวนฺตสฺสเว, สตฺถุ สนฺติกั
 ฅนฺตฺวา ปพฺพชฺช ยาจิตฺวา, ลทฺธปพฺพชฺชูปสมฺปโท อารยฺยปฺชฌายานํ
 สนฺติเก ปณฺจ วสฺसानิ วสิตฺวา, วุตฺถวสฺโส ปวาเรตฺวา, สตฺถาร
 อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา ปุณฺนิ “ภนฺเต อิมสฺมี สาสเน กติ ฐรานิติ.
 “ฅนฺถรํ วิปสฺสนาฐรฺนติ เทวเยว ฐรานิ ภิกฺขุติ. “กตมํ ปน
 ภนฺเต ฅนฺถรํ, กตมํ วิปสฺสนาฐรฺนติ. “อตฺตโน ปณฺณานรฺูปเณ
 เอกํ วา เทว วา นิกายเ สกลํ วา ปน เทปฺปิฏกํ พุทฺธวณํ อุกฺคณฺหิตฺวา
 ตสฺส ฐารณํ กถนํ วาจนฺนติ อิทํ ฅนฺถรํ นาม. สลฺลหุทฺตฺติโน
 ปน ปนฺตเสนาสนาภิตสฺส อตฺตภาเว ขยวํ ปฏฺฐเปตฺวา สาทจ-
 กิริยาเวเสน วิปสฺสนํ วทฺเพตฺวา อรหตฺตคฺคณฺเณติ อิทํ^๑ วิปสฺสนาฐรํ
 นามาคิ. “ภนฺเต อหํ มหาลลฺกกาเล ปพฺพชิตฺวา ฅนฺถรํ ปุเรตฺ-
 น สกฺขิสฺสามิ, วิปสฺสนาฐรํ ปน ปุเรสฺสามิ; กมฺมมฺภูจํ น
 กเถถาคิ. อถสฺส สตฺถา ยาว อรหตฺตา กมฺมมฺภูจํ กเถสิ.
 โส สตฺถารํ วนฺทิตฺวา, อตฺตนา สหคามิโน ภิกฺขุ ปริเยสนฺโต
 สฏฺฐี ภิกฺขุ ลภิตฺวา, เทหิ สทฺธิ นิกฺขมิตฺวา, วิสโยชนสฺตมคฺคํ
 ฅนฺตฺวา, เอกํ มหนฺตํ ปจฺจนตคามํ ปตฺวา, ตตฺถ สปริวาริ
 ปิณฺทาย ปาวิสิ.

มนุสฺสา วตฺตสมฺปนฺเน ภิกฺขุ ทิสฺวา ปสนฺนจิตฺตา, อาสนานิ
 ปณฺณาเปตฺวา นิสฺสาเปตฺวา, ปณฺเฑนาหาเรณ ปรีวสิตฺวา, “ภนฺเต
 กุหิ อยฺยา กจฺจนฺตฺติติ ปุณฺนิตฺวา, “ยถาสาสุกฺกมฺมจํ อุปาสกาคิ

๑. กตฺถจิ ‘อติ อิทนฺติ น ทิสฺสติ.

วุตเต, ปณฺธิตมฺนุสฺสา “วสฺสวาสํ เสนาสนํ ปริเยสนฺติ ภทฺทตฺตา
 ฌตฺวา” “ภทฺเต สเจ อยฺยา อิมํ เตมาสํ อธิ วสฺสเยยฺ; มยฺ
 สรณฺสฺ ปฏิกฺขาย, สีสานิ คณฺเหยฺยามาติ อาหํสฺ เตปิ “มยฺ
 อิมานิ กุลานิ นิสฺสาย, ภวนิสฺสรณํ กริสฺสามาติ อธิวสฺสํ มนฺนุสฺสา
 เตสํ ปฏินฺณํ กहेตฺวา วิหารํ ปฏิกฺกิตฺวา รตฺติญฺจํทิวาญฺจํนานิ
 สมฺปาเทตฺวา อาหํสฺ เต นิพพุตํ ตเมว คามํ ปิณฺฑาย ปวิสฺนฺติ.
 อถ เเน เอโก เวชฺโซ อปฺสงกฺมิตฺวา, “ภทฺเต พฺหุเนน วสฺนญฺจํเน
 อผาสฺกํปี นาม โหติ, ตสฺมี อปฺปเนเน, มยฺหํ กเถยฺยาด; เกสชฺช
 กริสฺสามิตี ปาวเรติ.

เอโร วสฺสฺปนฺนิกาทิวเส เต ภิกฺขุ อามนฺเตตฺวา ปุจฺฉิ
 “อาวุโส อิมํ เตมาสํ กตฺติหิ อิริยาปเถหิ วิตฺตินาเมสฺสเถหิ. “จตุหิ
 ภทฺเตติ. “กํ ปเนตํ อาวุโส ปฏฺฐึป, นนฺ อปฺปมตฺเตหิ ภวิตฺพุพฺ?
 มยฺ หิ ธรรมานสฺส พุทฺธสฺส สนฺติกา กมฺมญฺจํนํ กहेตฺวา อาคตา,
 พุทฺธา จ นาม น สกฺกา สเจเน อาราเชตฺ; กลฺยาณชฺฌาสเยน
 เหตุ อาราเชตฺพุพา, ปมตฺตสฺส จ นาม จตฺตาโร อปายา
 สกเคสฺสทิสฺสา, อปฺปมตฺตา โหถวฺโสติ. “ตุมฺहे ปน ภทฺเตติ.
 “อหํ ตีหิ อิริยาปเถหิ วิตฺตินาเมสฺสสํ, ปิฏฺฐิ น ปสฺวเรสฺสสํ
 อาวุโสติ. “สํ ภทฺเต, อปฺปมตฺตา โหเถติ.

เอรสฺส นินฺทํ อโนกฺกมฺนฺตสฺส, ปจฺมมาเส อติภกฺนฺเต, อกฺขิโรโค
 อปฺปชฺช. นิทฺทมฺภูโต อุกฺกธรา วีย อกฺขิหิ ธรา ปคฺชนฺติ.
 โส สพฺพรตฺติ สมณธมฺมํ กตฺวา, อรฺกคฺคฺมเน คพฺภํ ปวิสฺติว นิสฺสี.

ภิกขุ ภิกขาจารเวลา ย เถรสส สนฺติภัง กนฺตฺวา. “ภิกขาจารเวลา
 ฆนฺเตติ อาหุสฺ. “เตนหาวิโส กณฺหฬ ปตฺตจีวรนฺติ อตฺตโน ปตฺตจีวร
 คาทาเปตฺวา นิภฺขมิ. ภิกขุ ทสฺส อภฺชิ ปคฺคฆรณเต ทิสฺวา “กิมํ
 ฆนฺเตติ ปุจฺฉิสฺ. “อภฺชิ เม อาวุโส วาทา วิชฺฌนฺตฺติ. “นฺน
 ฆนฺเต เวชฺเชนมห ปวารता, ทสฺส กถฺยยามาติ. “สาธาวุสฺติ.
 เต เวชฺชสฺส กถฺยิสฺ. โส เตลํ ปจิตฺวา เปสฺเสติ. เถโร นาสาย
 เตลํ อาสิมฺภนฺโต นิสฺสินฺโวกว อาสิมฺภิตฺวา อนฺโตคามํ ปาวิสฺ.
 เวชฺโช ทิสฺวา อาห “ฆนฺเต อยฺยสฺส กิร อภฺชิ วาโต วิชฺฌตฺติ.
 “อาม อุปาสกาติ. “ฆนฺเต มยา เตลํ ปจิตฺวา เปสฺสํ, นาสาย
 โว อาสิคฺคตฺติ. “อาม อุปาสกาติ. “อิทานิ กิํทิสฺนฺติ. “รฺชเตว
 อุปาสกาติ. เวชฺโช “มยา เอกวาเรเนว วุปฺสมนฺตํ เตลํ ปหิตํ,
 กิณฺนุ โข โรโค น วุปฺสนฺโตติ จินฺเตตฺวา “ฆนฺเต นิสฺสิตฺวา
 โว อาสิคฺคตํ, นิปฺชชิตฺวาติ ปุจฺฉิ. เถโร ตฺถเห อโหสิ; ปนฺปฺปนํ
 ปุจฺฉิมาโนปี น กถฺเสติ. โส “จิหารํ กนฺตฺวา วสนฺนฺจฺฉานํ
 โอโลเกสฺสामीติ จินฺเตตฺวา “เตนहि ฆนฺเต คจฺจนฺตาติ เถโร
 วิสฺสชฺชตฺวา จิหารํ กนฺตฺวา เถรสส วสนฺนฺจฺฉานํ โอโลเกนฺโต
 จงฺกมนฺนิสฺสิตฺวานฺจฺฉานเมว ทิสฺวา สยฺนฺจฺฉานํ อทิสฺวา “ฆนฺเต
 นิสฺสินฺเนहि โว อาสิคฺคตํ, นิปฺปนฺเนหิติ ปุจฺฉิ. เถโร ตฺถเห อโหสิ.
 “มา ฆนฺเต เอวมกฺคฺถ; สมณธมฺโม นาม, สรีโร ยาเปนฺเต,
 สกฺกา กาคฺคํ; นิปฺชชิตฺวา อาสิมฺภิตฺวาติ ปนฺปฺปนํ ยาจิ. “คจฺฉาวุโส,

มนฺเตตฺวา ซานิสฺสามีติ. เถรสฺส จ ตตฺถ เนว ฌาตี น สาลิหิตา
 อตุถิ, เกน สหฺริ มนฺเตยฺย? กรชกาเยน ปน สหฺริ มนฺเตนฺโต
 “วเทหิ ตาว อวฺโส ปาลิต, ก็ อกฺขี โอลเกสฺสสิ อูทาห
 พุทฺธสาสนํ? อนมตฺกคฺคสมิ หิ สํสาร์วญฺเญ ทว อกฺขิกาณสฺส คณฺนา
 นตุถิ, อนเณกานิ ปน พุทฺธสตานิ พุทฺธสฺสทานิ อตีตานิ; เทสฺ
 เอกพฺพุโรปปี น ปริจฺฉินฺโน, อิทานิ อิมํ อนฺโตวสฺสํ ตโย มาเส
 น นิปฺพชิสฺสามีติ เต มานสํ พทฺธํ; ตสฺมา จกฺขุณี เต นสฺสนตุ
 วา ภิชฺชนตุ วา; พุทฺธสาสนเมว ธาเรหิ, มา จกฺขุณฺตี ภูตกายํ
 โอวทฺทโต อีมา คาลา อภาสิ

“จกฺขุณี หายนตุ^๒ มมายิตานิ,
 โสตานิ หายนตุ, ตเถว เทโห,
 สพฺพมฺปิหิ หายตุ เทหนิสฺสลิตํ;
 ก็การณา ปาลิต ตวํ ปมชฺชสิ.
 จกฺขุณี ชีรฺนตุ^๓ มมายิตานิ,
 โสตานิ ชีรฺนตุ, ตเถว กาโย,
 สพฺพมฺปิหิ ชีรฺตุ กายนิสฺสลิตํ;
 ก็การณา ปาลิต ตวํ ปมชฺชสิ.
 จกฺขุณี ภิชฺชนตุ^๕ มมายิตานิ,
 โสตานิ ภิชฺชนตุ^๕ ตเถว รุปํ,

๑. ฌาติสาลิหิตาติปิ ปาโจ. ๒. ตี. หายนติ. ๓. ตี. ชีรฺนติ. ๔. ตี. ชีรติ.
 ๕. ตี. ภิชฺชนติ.

สพพมปีทํ ภิชชติ รูปนิสฺสิตํ;

กัการณา ปาลิต ตวํ ปมชฺชสัติ

เอวํ ตีหิ คาลาหิ อตฺตโน โอวาทํ ทตฺวา นิสินฺนโกว นตฺถกมฺมํ
กตฺวา คามํ ปิณฺฑาย ปาวีสี. เวชฺโช ทิสฺวา “กั ภนฺเต
นตฺถกมฺมํ กตฺตติ ปุจฺฉิ. “อาม อุปาสกาติ. “กัทิสํ ภนฺเตติ.
“รชฺเตว อุปาสกาติ. “นีสิตฺวา โว ภนฺเต กตํ, นิปชฺชิตฺวาติ.
เถโร ตฺวณฺหิ อโหสิ; ปุณฺณปุณฺณํ ปุจฺฉิโตปี, น กิณฺจิ กเถสิ. อถ นํ
เวชฺโช “ภนฺเต ตุมฺहे สปปายํ น กโรถ, อชฺช ปฏฺฐาย ‘อสุเกน
เม เกลํ ปกฺกนฺติ มา วทิตฺถ, อหํปี ‘มยา โว เกลํ ปกฺกนฺติ
น วกฺขามิตี อาห. โส เวชฺเชน ปจฺจกฺขาโต, วิหารํ คนฺตฺวา
“เวชฺเชนาปี ปจฺจกฺขาโตสิ, อิริยาปถํ มา วิสฺสชฺชิ สมณาคิ,

“ปฏฺฐิจฺฉโต ติกิณฺณาย เวชฺเชนาสิ วิวชฺชิตो

นียโต มจฺจุราชสฺส, กั ปาลิต ปมชฺชสัติ

อิมาย คาลาย อตฺตนาํ โอวาทิตฺวา สมณธมฺมํ อกาสิ. อถสฺส
มชฺฌิมยาเม อตฺถกนฺตมตฺเต, อปฺพุพฺพํ อจรมํ อกฺขิณี เจว
กิลเสสา จ ปภิชฺชิสฺส. โส สุกฺขวิปสฺสโก อรหา หุตฺวา คพฺภํ
ปวีสิตฺวา นีสิติ. ภิกฺขุ ภิกฺขาจารเวลาย คนฺตฺวา “ภิกฺขาจารกาโล
ภนฺเตติ อาหํสฺ. “กาโล อาวุโสติ. “อาม ภนฺเตติ. “เตนหิ
คจฺจนฺตาติ. “ตุมฺहे ปน ภนฺเตติ. “อกฺขิณี เม อาวุโส ปรีทีนานิติ.
เต ตสฺส อกฺขิณี โอโลเกตฺวา อสฺสปุณฺณเนตฺตา หุตฺวา “ภนฺเต

มา จินตยิตถ, มย โว ปฏิกขกิสสามาติ เถร อสสาเสตวา
 กตตพพุตตกั วตตปฏิวตต กตวา คาม ปวีสสิ. มนุสสา เถร
 อทิสวา “ภนเต อมหากั อโยโย กุหินติ ปุจฉิตวา ทัง ปวตติ
 สุตวา ยาคู เปเสตวา สย ปิณฑปาตัง อาทาย คนฺทวา
 เถร ฆวนทิตวา ปาพมูล ปวณฺณมานา โรทิตวา “มย ภนเต
 ปฏิกขกิสสาม, ตุมहे มา จินตยิตถาติ. สมสสาเสตวา ปกम्मัสสุ.
 ตโต ปฏุสสาย นิพพธึ ยาคูกตต. วิหารเมว เปเสนติ. เถโรปิ
 อิตเร. สญฺจีภิกฺขุ นรินฺตรัง โอวทติ. เตะ ตสฺสโสภาเท สุตวา
 อุปกฏุสสาย ปวารณาย, สพฺเพว สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺตัง
 ปาปณฺสี, วุตถวสสา จ ปน สตถารํ ทฏฺฐกามา นฺทวา เถร
 อาหสิ “ภนเต สตถารํ ทฏฺฐกามมฺหาติ. เถโร เตสํ วณฺโณ สุตวา
 จินเตสิ “อหํ ทพฺพโล, อนฺตรามกุเค จ อมนุสฺสปรักคหิตา อฏฺวี
 อตฺถิ, มยิ เอเตหิ สทฺธิ คจฺจนเต, สพฺเพ กิลมิสฺสนฺติ, ภิกฺขุปี
 ลภิตุ น สกฺขิสฺสนฺติ, อิเม ปุเรตรเมว เปเสสสามีติ. อถ เน
 อาห “อาวุโส ตุมहे ปุโรโต คจฺจนตาติ. “ตุมहे ปน ภนเตติ.
 “อหํ ทพฺพโล, อนฺตรามกุเค จ อมนุสฺสปรักคหิตา อฏฺวี อตฺถิ,
 มยิ ตุมहेหิ สทฺธิ คจฺจนเต, สพฺเพ กิลมิสฺสน, ตุมहे ปุโรโต
 คจฺจนตาติ. “มา ภนเต เอวํ กริตถ, มยิ ตุมहेหิ สทฺธิเยว
 คมฺสสามาติ. “มา โว อาวุโส เอวํ รุจฺจิตถ, เอวํ สนฺเต มยฺหิ
 อณาสกํ ภวิสฺสติ, มยฺหิ กนิฏฺโฐ ตุมहे ทิสฺวา ปุจฺฉิสฺสติ, อถสฺส
 มม จกฺขุณฺ ปรีหิณภาวํ อาโรเจยฺยาถ; โส มยฺหิ สนฺติกํ กณฺจิทเว

ปหิณีสฺสตี: เทน สทฺธิ อากขุณิสฺสามิ: ตุมहे มม. วจเนน
 ทสพลณจ: อสฺสิมหาเถเร: จ. วนทถาติ. เต. อญโยเชสิ. เต. เถ.
 ขมาเปตฺวา. อนโตคามิ: ปวิสฺสุ. มนุสฺสา. เต. นิสฺสาเปตฺวา. ภิกฺข
 ทฺตฺวา: “กิ. ภนฺเต. อญฺยานํ. คมนากาโร. ปณฺณายตฺติ. “อาม
 อุปาสกา, สสตถารํ. ทฏฺฐกามมหาติ. เต. ปุณฺณปุณฺ. ยาจิตฺวา. เตสํ
 คมนนฺทเมว. ฌตฺวา. อนุกนฺตฺวา. ปรีเทวฺตฺวา. นีวตฺตีสฺ. เตปิ
 อนุปฺพุเพน. เชตวนํ. คนฺตฺวา. สสตถารณจ. มหาเถเร. จ. เถรสฺส
 วจเนน. วนทิตฺวา. ปุณฺทิวเส, ยตฺถ. เถรสฺส. กนิญฺโส. วสตี: ตํ
 วิถี. ปิณฺทาย. ปวิสฺสุ. กุญฺมพิโก. เต. สณฺชานิตฺวา. นิสฺสาเปตฺวา
 กตปฏิสนฺธโร, “ภาตีกตฺเถโร. เม. กุหิณฺติ. ปุจฺฉิ. อตฺตสฺส
 เต. ตํ. ปวตฺตี. อาโรเจสฺ. โส. เตสํ. ปาทมฺเเล. ปวฏฺเณนโต
 โรทิตฺวา. ปุจฺฉิ. “อิทานิ. ภนฺเต. กิ. กาทพฺพนฺติ. “เถโร. อิตฺ
 กุสฺสจฺจิ. คมนํ. ปจฺจาสิสฺสตี, คตกาเล. เทน. สทฺธิ. อากฺขิณิสฺสตีติ.
 “อญ. เม. ภนฺเต. ภากิเนญฺโย. ปาลิโต. นาม, เอตํ. เปเสถาติ.
 “เอวํ. เปเสตฺ. น. สกฺกา, มคฺเค. ปรีปฺนโธ. อตฺถิ, ปพฺพาเซตฺวา
 เปเสตฺ. วฏฺฐตฺติ. “เอวํ. กตฺวา. เปเสถ. ภนฺเตติ. อตฺ. นํ
 ปพฺพาเซตฺวา. อทฺธมฺมาสมฺมตํ. จีวรคฺคหฺณาทินิ. สิกฺขาเปตฺวา. มคฺคํ
 อจฺจิกฺขิตฺวา. ปหิณีสฺ. โส. อนุปฺพุเพน. ตํ. คามํ. ปตฺวา. คามทฺวาร
 เอกํ. มหฺลลํ. ทิสฺวา. “อิมํ. คามํ. นิสฺสาย. โกจิ. อารณฺณโก
 วิหโร. อตฺถตฺติ. ปุจฺฉิ. “อตฺถิ. ภนฺเตติ. “โก. ตตฺถ. วสตีติ.
 “ปาลิตตฺเถโร. นาม. ภนฺเตติ. “มคฺคํ. เม. อจฺจิกฺขตาติ. “โกสิ

ทวํ ภนฺเตติ. “เถรสุส ภาคินฺนุโยมฺหิตฺติ. อถ นํ คเหตฺวา วิหารํ
 เนสิ. โส เถรํ วนฺทิตฺวา อชฺชมาสมตฺตํ วตฺตปฏฺวิวตฺตํ กตฺวา
 เถรํ สมฺมา ปฏฺชิคฺคิตฺวา “ภนฺเต มาตฺตลฺกฺกฺกมฺปิโก เม ตุมฺหากํ
 อากมฺนํ ปจฺจาสฺสิตฺติ; เอถ, คจฺณามาคิ อาห. “เตนฺหิ เม ยญฺจิกฺโกฏฺฐิ
 คณฺหาหิตฺติ. โส ยญฺจิกฺโกฏฺฐิ คเหตฺวา เถเรน สทฺธิ อนุโตคามํ ปาวิสิ.
 มนฺธุสฺสา เถรํ นิสฺสีทาเปตฺวา “กึ ภนฺเต คมนากาโร โว ปณฺณายตฺติ
 ปจฺจิสฺสุ. “อาม อฺปาสกา, กนฺทฺวา สตฺถารํ วนฺทิสฺสามิตฺติ. เต
 นานปฺปกาเรน ยาจิตฺวา อลภนฺตา เถรํ อฺยุโยเชนฺตา อฺปทฺทพฺปตํ
 กนฺทฺวา โรทิตฺวา นีวตฺติสฺสุ. สามณฺเฬโร เถรํ ยญฺจิกฺโกฏฺฐิยา อาทาย
 คจฺณนฺโต อนุตรามคฺเค อญฺญิยํ สงฺกฺกฺจฺนคฺรํ นาม เถเรน อฺปนิสฺสํสาย
 วตฺตปฺพพคฺคามํ สมฺปาปฺณิ. โส ตโต นิภฺขมิทฺวา อรณฺเณ คายิตฺวา
 ทารุณิ อฺทฺธรณฺทียา เอกิสฺสา อิตฺถิยา คีตสฺสทฺทํ สุตฺวา สเร
 นิมิตฺตํ คณฺเห. .

อิตฺถีสทฺโท วิย หิ อญฺโฆ สทฺโท ปุริสํ สกฺลสฺสริํ
 ฬริทฺวา จาตุํ สมตฺโต นาม นตฺถิ. เตนฺนาท ภควา “นํหํ ภิกฺขเว
 อญฺณํ เอกสทฺทํปิ สมฺนุสฺสํสามิ, โย เอวํ ปุริสสฺส จิตฺตํ ปริยาทาย
 ทิฏฺฐจฺติ; ยถฺยทํ ภิกฺขเว อิตฺถีสทฺโทติ.^๒

สามณฺเฬโร ตตฺถ นิมิตฺตํ คเหตฺวา ยญฺจิกฺโกฏฺฐิ วิสฺสชฺเชตฺวา
 “ทิฏฺฐจฺถ ทาว ภนฺเต, กิจฺจํ เม อตฺถิตฺติ ตสฺส สนฺติกํ คโต.
 สํ ทํ ทิสฺวา ตฺวณฺเห อโหสิ. โส ทาย สทฺธิ สึลวิปฺตฺติ ปาปฺณิ.

๑. ส. พ. เอวเมว โหติ. ปาลิยฺมฺปน “ยฺนฺติ ทิสฺสตี. ๒. อจฺ. เอก. ๒๐/๑.

เถโร จินฺตสิ “อิทาเนเวโก กิตฺตสทฺโท สฺยิตฺถ, โส จ ไช
 อิตฺติยา, สามณโรปี จิรายติ, โส สิลวิปฺตฺติ ปฺตฺโต ภวิสฺสตีติ.
 โสปี อตฺตโน กิจฺจํ นิฏฺฐาเปตฺวา อากนฺตฺวา “คจฺฉาม ภนฺเต
 อห. อถ นํ เถโร ปุจฺฉิ “ปาโป ชาโตสิ สามณฺเวราติ. โส
 ตฺถนํ หุตฺวา ปนฺนปฺปํ ปุณฺณโงปี น กิณฺจ กเถสิ. อถ นํ เถโร
 อห “ตาทิสฺเสน ปาเปณ มม ยญฺจิโกฏฺฐิคุคฺคณฺณกิจฺจํ นตฺถีติ. โส
 สํเวกปฺปตฺโต กาสายานิ อปนฺตฺวา คิหิณิยาเมณ ปรีทิตฺวา
 “ภนฺเต อหํ ปุพฺเพ สามณโร, อิทานิ ปนฺมहि คิหิ ชาโต;
 ปพฺพชนโตปีจํ น สทฺธาย ปพฺพชิตฺโต, มคฺคปริปนฺตภเยน ปพฺพชิตฺโต;
 เถถ, คจฺฉามาติ อห. “อาวุโส คิหิปาโปปี สมณปาโปปี
 ปาโปเยว; ตฺวํ สมณภาเว จตฺวาปี สิลมตฺตํ ปฺเรตฺถํ นาสกฺขิ;
 คิหิ หุตฺวา กิณฺณาม กลฺยาณํ กริสฺสสิ; ตาทิสฺเสน ปาเปณ มม
 ยญฺจิโกฏฺฐิคุคฺคณฺณกิจฺจํ นตฺถีติ. “ภนฺเต อมฺนุสฺสฺสปทฺทฺโต มคฺโค,
 ตฺมฺเห จ อนฺธา, ถถํ อธิ วสิสฺสเถว. อถ นํ เถโร “อาวุโส
 ตฺวํ มา เอวํ จินฺตยิ, อธิว เม นิปฺชชิตฺวา มรณตฺสสาปี อปรapr
 ปวณฺเณนตฺสสาปี, ตยา สทฺธี คมนํ นาม นตฺถีติ วตฺวา อีมา
 คาถา อภาสิ

“หนฺทาหํ หตฺถจกฺขุสฺมิ กนฺตารทฺธานมากโต,
 สยมาโน น คจฺฉามิ; นตฺถิ พาล สหายตา.
 หนฺทาหํ หตฺถจกฺขุสฺมิ กนฺตารทฺธานมากโต
 มริตฺสสามิ, โน คมิตฺสสามิ; นตฺถิ พาล สหายตาติ.

คำ สุตฺวา อิตโร สเวกชาโต, “ภาริยํ วต เม สาหสิกํ อนนฺจุนวิกํ
กมฺมํ กตฺตํ พาทา ปคฺคยฺห กนฺทฺนโต วณฺณํ ปกฺขนทิตฺวา
ตถา ปกฺกนฺโตว อโหสิ.

เถรสุสํปปี สีสเตเชน สญฺจโยชนายามํ ปณฺณาสโยชนวิตฺตํ
ปณฺณรสโยชนพหฺลํ ชยฺสุมฺนปฺปวณฺณํ : นิสินฺนญฺจนกาเลสฺ
โณมนฺนฺนมนปฏิกิํ สกฺกสฺส เทวราชสฺส ปณฺทุมฺพลสิลาสนํ
อุนฺหาการํ ทสฺเสสิ. สกฺโก “โก นฺ ชโย มํ จานา จาเวตฺกามาติ
โอโลเกนฺโต ทิพฺเพน จกฺขฺนา เถรํ อทฺทส.

เตนาหุ ปฺราณา

“สทฺสฺสเนตฺโต เทวฺนโต ทิพฺพจกฺขํ วิโสธยิ

‘ปาปครหิ อยํ ปาโล อาชีวํ ปริโสธยิ,’

สทฺสฺสเนตฺโต เทวฺนโต ทิพฺพจกฺขํ วิโสธยิ

‘ธมฺมครโก อยํ ปาโล นิสินฺโน สาสเน รโถติ.

อถสฺส เอตทโหสิ “สจฺหา เอวรฺูปสฺส ปาปครหิโน ธมฺมครกฺสฺส
ออยฺยสฺส สนฺติกํ น คมิสฺสามิ, มุทุชา เม สตฺตชา ผลฺเยย;
คมิสฺสามิสฺส สนฺติกนฺติ. ตโต

สทฺสฺสเนตฺโต เทวฺนโต เทวราชสิริโร

ตํชเณน อากนฺตฺวา, จกฺขฺปาถํ อฺุปากมิ.

อฺุปกนฺตฺวา จ ปนฺ เถรสุสํวิทุเร ปทสฺสทํ อกาสิ. อถ นํ เถโร
ปฺจุจิ “โก เอโสติ. “อหํ ภนฺเต อทฺธิโกติ. “กฺุหิ ยาสิ อฺุปาสกาติ.
“สวาทฺถิยํ ภนฺเตติ. “ยาหิ อาวฺุโสติ. “อโยโย ปนฺ ภนฺเต กฺุหิ

กมิสฺสตีติ. “อหิ ปิ ตตฺเถว. กมิสฺสสามีติ. “เตนหิ เอกโตว. กจฺนาม
 ฆนฺเตติ. “อหิ ทพฺพล, มยา สหฺวี กจฺนตสฺส. ทว. ปปฺปมฺโจ
 ภาวิสฺสตีติ. “มยฺหิ. อจฺจาณิ. นตฺถิ. อหิ ปิ. อยฺเยน. สหฺวี. กจฺนต
 ทสฺส. ปุณฺณกิริยวตฺถสฺส. เอก. ลภิสฺสามิ. เอกโตว. กจฺนาม. ฆนฺเตติ.
 เถโร. “เอโส. สปฺปริโส. ภาวิสฺสตีติ. จินฺเตทฺวา. “เตนหิ. ยฺญจิกฺโกฏฺฐิ
 คณฺเห. อุปาสกาทิ. อาห. สกโก. ทถา. กตฺวา. ปจฺวี. สงฺขิปฺนโต
 สายณฺหสมเย. เชทฺวาน. สมฺปาเปสี. เถโร. สงฺขปนฺนาทิสทฺเท. สุตฺวา
 “กตฺเถโส. สทฺโทติ. ปจฺฉิ. “สาวตฺถิ. ฆนฺเตติ. “มยฺ. กมนฺกาเล. จิเรน
 กมิมหาติ. “อหิ. อุชฺศมคฺคํ. ชานามิ. ฆนฺเตติ. ตสฺมี. ชณฺ. เถโร
 “นยฺ. มนฺสฺโส. เทวตา. ภาวิสฺสตีติ. สลลฺกเชสี.

สทฺสสเนตฺโต. เทวินฺโท. เทวชฺชสิริโร.
 สงฺขิปฺตฺวาน. ตํ. มคฺคํ. จิปปิ. สาวตฺถิ. มาคมิ.

โส. เถรสฺสเวตฺถาย. กนิญฺจกฺกุณฺมพิเกน. การิตํ. ปณฺณสาละ. เนตฺวา
 ผลเก. นิสฺสาเปตฺวา. ปิยสหายวณฺณเณ. ตสฺส. สนฺติกํ. คณฺทฺวา
 “สมฺม. ปาลาติ. ปกฺโกสิ. “กิ. สมฺมาติ. “เถรสฺส. อาคตภาวํ
 ชานาสีติ. “น. ชานามิ. กิ. ปน. เถโร. อาคโตติ. “อาม. สมฺม.
 อิทานาหิ. วิหารํ. คณฺทฺวา. เถโร. ทยา. การิตปณฺณสาละ. นิสฺสนนํ.
 ทิสฺวา. อาคโตมฺหิติ. วตฺวา. ปกฺกามิ. กุณฺมพิโกปี. วิหารํ. คณฺทฺวา
 เถโร. ทิสฺวา. ปาทฺมฺเล. ปวฺนฺนฺเณโต. โรทิตฺวา. “อิทํ. ทิสฺวา
 อหิ. ฆนฺเต. ตุมฺหากํ. ปพฺพชิตฺตุ. นาทาสินฺติอาทินิ. วตฺวา. เทว
 ทาสทาทเก. ภุชิสฺเส. กตฺวา. เถรสฺส. สนฺติเก. ปพฺพาเชตฺวา

“อนโตคามโต ยาคุภตฺตาทีนึ อหริตฺวา เถโร อุပ္ภุจฺหตฺติ
ปฏฺฐาเทสิ. สามเณรา วตฺตปฏฺฐิตํ กตฺวา เถโร อุပ္ภุจฺหิสุ.

อเถกทิวสํ ทิสาวาสีโน ภิกฺขุ “สตถารํ ปสฺสิสฺสามาติ
เชตวันํ อากนฺตฺวา สตถารํ วนฺทิตฺวา อสฺสิติมหาเถโร ทิสฺวา
วิหารจาริกํ จรณฺตา จกฺขุपालตฺเถรสฺส วสนฺภูจฺฉานํ ปตฺวา “อิทฺปิ
ปสฺสิสฺสามาติ สายํ ตทภิกฺขุขา อเหสุ. ตสฺมี ชณฺเ มหามาเฆ
อุฏฺฐहि. เต “อิทานิ สายณฺจ, เมเฆ จ อุฏฺฐจิตฺ, ปาโตว
อากนฺตฺวา ปสฺสิสฺสามาติ นีวตฺตีสฺ. เทโว ปจฺมยาเม วสฺสิตฺวา
มชฺฌิมยาเม วิคิตฺ. เถโร อารทฺธวิริโย อัจฉินฺณจกฺกมนฺ;
ตสฺมา ปจฺฉิมยาเม จกฺกมนํ โอตริ. ตทา ปน นววฺภูจฺฉาย
ภุมิยา พหุ อินฺทโคปกํ อุฏฺฐหิสุ. เต เถโร จกฺกมนฺเต
เยภฺยุเณน วิปฺชฺซีสุ. อนฺเตวาสิกา เถรสฺส จกฺกมนฺภูจฺฉานํ กาลสฺสเว
น สมฺมชฺซีสุ. อิตเร ภิกฺขุ “เถรสฺส วสนฺภูจฺฉานํ ปสฺสิสฺสามาติ
อากนฺตฺวา จกฺกมนเ ปาณเก ทิสฺวา “โก อิมสฺมี^๑ จกฺกมตีติ
ปฺจุจฺฉิ. “อมฺหากํ อุปฺชฌาโย ภนฺเตติ. เต อุชฺฌายีสุ. “ปสฺสส
สมณสฺส กมฺมํ; สจฺจกฺขกาเล นิปฺชฺชิตฺวา นิทฺทายนฺโต กิณฺจิ
อกตฺวา, อิทานิ จกฺขุวิกัลกาเล ‘จกฺกมามีติ เอตฺตเก ปาณ
มาเรสิ; ‘อถถํ กริสฺสামীติ อนฺถถํ อกรีติ. อถ เต คนฺตฺวา
ตถาคตสฺส อาโรเจสุ “ภนฺเต จกฺขุपालตฺเถโร ‘จกฺกมามีติ พหุ
ปาณเก มาเรสีติ. “กึ ปน โส ตุมฺहेหิ มาเรนฺโต ทิฏฺฐิจฺติ. “น

๑. “อิธาติ ขุตฺตตริ.

ทัญญโส ภนฺเตติ. “ ยถา ทุมฺเห ตํ น ปสฺสธ; ตถา โสปี เต
 ปาณํ น ปสฺสตี, ชีณาสวานํ มรณเจตนา นาม นตฺถิ ภิกฺขเวติ.
 “ ภนฺเต อรหตฺตสฺส อฺปนัสฺสเย สติ, กสฺมา อนนฺโ ชโตติ.
 “ อตฺตนา กตกมฺมวเสน ภิกฺขเวติ. “ กิ ปน ภนฺเต เตน กตนฺติ.
 “ เตนहि ภิกฺขเว สฺนาค:

อติเต พารานสียํ พารานสีราเช รชฺชํ กาเรนฺเต, เอโก
 เวชฺโซ คามนิกเม จริตฺวา เวชฺชกมฺมํ กโรนฺโต เอกํ จกฺขุทฺทพฺพลํ
 อิตฺถิ ทิสฺวา ปุจฺฉิ “ กิณฺเต อผาสฺกนฺติ “ อกฺขีนิ น ปสฺสामीติ.
 “ เกสชฺชนฺเต กริสฺสามีติ “ กโรหิ สามีติ. “ กิ เม ทสฺสสํตี.
 “ สเจ เม อกฺขีนิ ปากติกานิ กาทุํ สกฺขิสฺสตี, อนนฺเต สทฺธิ
 ปุตฺตธัมมาหิ ทาสี ภวิสฺสามีติ. โส “ สาธฺตุ เกสชฺชํ สํวทฺธิ.
 เอกเกสชฺเชเนว อกฺขีนิ ปากติกานิ อหสิ. सा जिनेत्ति “ ओ
 ऐतस्स ‘ सपुत्तธम्मा तासी भविससमीति प्रीक्षानि, न च पन मं
 सन्नेहेन समुहाजससति, वयजेससामी नन्ति. सा वेचเชनाकनत्वा
 “ กित्सं गทเทति ปญ्ञา, “ ปุพเพ मे อกฺขีนิ โถกํ รุชฺชิสฺส,
 อิทานิ อติเรกตรํ รุชฺชนฺตํ อิทานิ. เวชฺโซ “ อयं มํ วญฺเจตฺวา
 กิณฺจि อทาตูกามา, น मे ऐताย तिनन्धतिया अतुढे, अितानि
 तं अनन्तरं ग्रिससमीति जिनेत्तत्वा केहं कनत्वा ग्रियाय तमतुं
 आजिगी. सा तुณ्हि ओहसि. โส เอกํ เกสชฺชํ โยเชत्त्वा तสฺसा
 สनฺติกํ कनत्वा “ गट्ठे ओमं เกसचชं ओवचाहीति ओवचापेसि. त्वा
 ओग्वीनि तीपसिचा विय विधायीस. โส वेचโช जकूपालो ओहसि.

“ภิกขเว ตथा มม ปุตุเตน กตกมมํ ปจฺจโต ปจฺจโต
 อนุพนฺธิ, ปาปกมมํ हि नाเมतं रुं वहโต प्लिवहतस्स पत्तं जग्गं विय
 อนुคञ्जत्ति^๑ อิทํ วตฺถุํ กเถตุวา อนุสนฺธิ สมฺภเวตุวา ปตฺติงฺกาปิตมตฺตํ
 สาสนํ รวชมฺพุททา ย ลมฺภจฺจนโต วिय ธมฺมราชา อิมํ คาถมาห

“มโนปฺพุพฺพกมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา;
 มนสา เจ ปฺพุทฺธเจเน ภาสตี वा ภโรตี वा,
 ตโต นํ พุทฺธมเนวตี จกฺกัว वहโต ปทฺนตี.

ตตฺถ “มโนติ กามาวจรกุสลาภิเกทํ สพฺพมปิ จตุฏฺฐมิจิตฺตํ.
 อิมสฺมี ปน: ปเท ตथा ตสฺส เวชฺชสฺส อูปฺปนฺนจิตฺตาวเสน
 นิยมียमानํ ววตฺถวปียमानํ ปริจฺจิชฺชमानํ, โทมนสฺสสทฺทคํ ปฏิช-
 สมปยุตฺตํ จิตฺตमेว ลพฺภตี. ปุพฺพพฺพกมาติ: เทน ปจฺมคามินา
 หุตฺวา สมนฺนาคตา ธมฺมาติ: คุณเทสนาปริยตฺตินิสฺสตฺตนิชฺชีวเสน
 จตฺตาโร ธมฺมา นาม: เตสุ

“น हि ธมฺโม อธมฺโม จ อโก สมวิปากิโน,
 อธมฺโม นิรยํ เนติ ธมฺโม ปาเปติ สุกฺกตินฺตี^๒
 อयํ คุณธมฺโม นาม: “ธมฺมํ โว ภิกฺขเว เทเสสฺสสามิ
 อาทิกฺลยาณนฺตี อयํ เทสนาธมฺโม นาม: “อิธ ปน ภิกฺขเว
 เอกจฺเจ กุลปฺพุตฺตา ธมฺมํ ปริยาปฺพนฺตี สุตฺตํ: เคยยนฺตี^๓ อयํ
 ปริยตฺตธมฺโม นาม: “ตสฺมี โข ปน สมเย ธมฺมา โหนตี,
 ขนฺธธา โหนตฺตี^๔ อयํ นิสฺสตฺตธมฺโม นาม: นิชฺชีวธมฺโมติปิ เอเสว

๑. ข. ขา. วส. ๒๒/๔๓๓. ๒. ม. ม. ๑๒/๒๖๕. ๓. ธมฺมสงฺกถ. ๓๔/๓๓.

นโย. เตสฺ อิมสฺมี จานะ นิสฺสยตฺตนิชฺชวรมโม อธิปเปโต. โส
 อตฺถโต ตโย อรูปีโน ขนฺธา “เวทนากุขนโร สมฺมกฺกขนโร
 สงฺขารกฺกขนโรติ. เอเต หิ, มโน ปุพฺพกโม เอเตสนฺติ มโน-
 ปุพฺพกมา นาม. “กถํ ปเนเตหิ สทฺธิ เอกาวตฺถุโก เอการมฺมโณ
 อปุพฺพํ อจริมฺ อเอกกฺขณเณ อุปฺปชฺชมานโน มโน ปุพฺพกโม
 นาม โหตีติ อุปฺปาทปฺปจฺยตฺถเนน. ยถา หิ พหุสฺ อเอกโต
 กามฆาตาทิกมฺมานิ กโรนฺเตสฺ, “โก เตสํ ปุพฺพกโมติ วุตฺเต,
 โย เตสํ ปจฺจโย โหติ, ยํ นิสฺสาย เต ตํ กมฺมํ กโรนฺติ; โส
 ทตฺโต วา มตฺโต วา “เตสํ ปุพฺพกโมติ วุจฺจติ; เอวํ สมฺปทิมิํ
 เวทิตพฺพํ. อิติ อุปฺปาทปฺปจฺยตฺถเนน มโน ปุพฺพกโม เอเตสนฺติ
 มโนปุพฺพกมา. น หิ เต, มเน อนุปฺปชฺชนฺเต, อุปฺปชฺชิตุํ สกฺโกณฺติ.
 มโน ปน, เอกจฺเจสฺ เจตฺสึเกสฺ อนุปฺปชฺชนฺเตสฺปิ, อุปฺปชฺชติเยว.
 อธิปติวเสน ปน มโน เสฏฺฐสฺ เอเตสนฺติ มโนเสฏฺฐจา. ยถา
 หิ จิราทินํ จิรเชฏฺฐกาทโย อธิปติโน เสฏฺฐจา; ตถา เตสฺมปิ
 มโนติ มโนเสฏฺฐจา. ยถา ปน ทารุอาทีหิ นิปฺพนฺนานิ ตานิ
 ตานิ ฆณฺฑาทานิ ทารุมาทีนํ นาม โหนฺติ; ตถา เอเตปิ มนโต
 นิปฺพนฺนตฺตา มโนมยา นาม. ปทฺถุเจนาติ: อากนฺตฺเกหิ อภิชฺฌาทีหิ
 โทเสหิ ปทฺถุเจเน. ปกฺติมโน หิ ภาวกฺกจิตฺตํ. ตํ อุปฺปทฺถุจํ, ยถา
 หิ ปสนฺนํ อุกกํ อากนฺตฺเกหิ นีลาทีหิ อุปฺกุกฺกิตฺถุจํ นีโลทกาภิภกฺกํ
 โหติ, น จ นวํ อุกกํ นาปี ปุริมํ ปสนฺนอุทกเมว; ตถา ตมฺปิ
 อากนฺตฺเกหิ อภิชฺฌาทีหิ โทเสหิ ปทฺถุจํ โหติ, น จ นวํ จิตฺตํ,

นาบี ปริมฺ ภวํคจิตฺตเมว. เตนานห ภควา “ปภสฺสรมิํ ภิภฺชเว
 จิตฺตํ, ตณฺจ โช อากนฺตฺเกหิ อูปกฺกิลเสหิ อูปกฺกิลฺลฺจนฺติ.” เอวํ
 มนสา เจ ปทฺฐุจฺเณ. ภาสติ วา กโรติ วาติ: โส ภาสมาโน
 จตุพฺพิธํ วิจฺจุจฺจริตเมว ภาสติ, กโรนฺโต ติวริํ กายทฺจุจฺจริตเมว
 กโรติ, อภาสนฺโต อกโรนฺโต ตาย อภิขณฺาที่หิ ปทฺฐุจฺมานสตาย
 ติวริํ มโนทฺจุจฺจริตํ ปฺเรติ. เอวมสฺส ทส อุกฺกสฺสทกมฺมปถา ปาริปุริ
 กจฺจนฺติ. ตโต นํ ทฺกุขมเนวตฺติ: ตโต ติวริทฺจุจฺจริตโต ตํ ปุคฺคํ
 ทฺกุขมเนวติ: ทฺจุจฺจิทานฺนาเวน จตุสฺ อปาเยสฺ วา มนฺสเสสฺ
 วา ตมตฺตภาวํ กจฺจนฺตํ กายวตฺตกมฺปิ อิตรวตฺตกมฺปิติ อิมินา
 ปริยาเยน กายิกเจตสิกํ วิปากทฺกุขํ อนฺุคจฺจนฺติ. ยถากิ? จกฺกั
 วหโต ปทฺนฺติ: ฐฺเร ยุตฺตสฺส ฐฺวํ วหโต พฺลิวทฺทสฺส ปทํ จกฺกํ
 วีย. ยถา หิ โส เอกํปิ ทิวสํ เทวํปิ ปณฺจปี ทสปี อทฺทมาสํปี
 วหนฺโต จกฺกํ นีวตฺเตตฺตํ ชหิตฺตํ น สกฺโกติ: อถขวสฺส ปฺรโต
 อติทฺกมฺนตฺสส ยํ คีวํ พารตฺติ, ปจฺจนโต ปฏิกฺกมฺนตฺสส จกฺกํ
 อูรุมํสํ ปฏินฺนติ: อิมฺเหิ ทฺวี่หิ การณฺเหิ พารนฺตํ จกฺกํ ตสฺส
 ปทานุปทิกํ โหติ, ตเถว มนสา ปทฺฐุจฺเณ ตินฺนิ ทฺจุจฺจิทานิ
 ปฺเรตฺวา จิตํ ปุคฺคํ นีรยาที่สฺ ตตฺถ ตตฺถ กตฺถุจฺาเนสฺ
 ทฺจุจฺจริตมฺลํ กายิกมฺปิ เจตสิกมฺปิ ทฺกุขํ อนฺุพนฺธตฺติ.

กาถาปริโยสํเน ติสฺสทสฺสา ภิภฺชฺ สห ปฏิสฺมภิทาหิ อรหฺตฺตํ
 ปาปณฺิสฺ. สมฺปตฺตปฺริสาयी เทสฺนา สาตฺถิกา สผลา อโหสิตฺติ.

จกฺขุपालตฺเถร วตฺถ.

๒. มนุญชกฤตติ วตฺต. [๒]

“มโนปฺพพงฺกมาติ ทุตฺติยคาคาปี่ สวตฺตฺติยเวยว มนุญชกฤตฺติ
อารพฺภ ภาสิตา.

สวตฺตฺติยํ กิร อทินฺนปฺพพโก นาม พฺรหฺมโณ อโหสิ.
เตน กสฺสจฺจ กิณฺจ น ทินฺนปฺพพํ, เตน ตํ “อทินฺนปฺพพโกเทว
สวณฺหาสิ. ทสฺสเสกปฺตฺตโก อโหสิ ปิโย มนาโป. อตฺส
ปฺลนฺธํ กาเรตุกาโม, “สเจ สฺวณฺณการสฺสาจิกฺขิสฺสามิ, เวทนํ
ทาตพฺพํ ภวิสฺสตีติ สยเมว สฺวณฺณํ โกณฺเฏทฺวา มนุญฺชานิ
กฤตฺทลานิ กทฺวา อทาสิ. เตนสฺส ปฺตฺตโต “มนุญชกฤตฺติเทว
ปณฺณายิตฺถ. ทสฺส โสฬสวสฺสกาเล ปณฺทโรโค อุกฺปาทิ. มาตา
ปฺตฺตํ โอโลเกทฺวา “พฺรหฺมณ ปฺตฺตตฺส เต โรโค อุปฺปนฺโน,
ตฺทิจฺฉาเปหิ นนฺติ อาห. “โกติ สเจ เวชฺชํ อาเนตฺสสามิ,
ภตฺตเวทนํ ทาตพฺพํ ภวิสฺสตี; ตวํ มม ธนฺจเจทํ น โอโลเกสฺสีติ.
“อถ ก็ กริสฺสสฺสิ พฺรหฺมณฺนาติ. “ยถา เม ธนฺจเจโท น โหติ;
ตถา กริสฺสามีติ. โส เวชฺชานํ สนฺตํ กํ คนฺทฺวา “อสุกโรคสฺส
นาม ตุมฺहे ก็ ภสฺสชฺชํ กโรถาติ ปฺจฺฉิ. อตฺส เต ยํ วา ตํ
วา รุกฺขทจาหิ อาจิกฺขนฺติ. โส ตํ อาหริทฺวา ปฺตฺตตฺส ภสฺสชฺชํ
กโรติ. ตํ กโรนฺทสฺสวสฺส โรโค พลฺวา อโหสิ, อเตกิจฺฉภาวํ
อุปาคมิ. พฺรหฺมโณ ทสฺส ทฺพพฺลภาวํ ฉทฺวา เอกํ เวชฺชํ
ปฺกโกสฺสี. โส โอโลเกทฺวา “อมฺหากํ เอกํ กิจฺจํ อตฺถิ,
อณฺณํ เวชฺชํ ปฺกโกสฺสีทฺวา ตฺทิจฺฉาเปหิติ ตํ ปฺจฺจกฺขาย นิภฺษมิ.

พราหมโณ ทสฺส มรณสมย์ ฌตฺวา “อิมสฺส ทสฺสนตฺถาย
 อากตาคตา อนฺโตเคเห สุปเตยฺยํ ปสฺสิสฺสนฺติ, พหิ นํ กริสฺสามีติ
 ปุตฺตํ นีหริตฺวา พหิ อาลินฺเท นิปฺชชาเปสฺสิ.

ตํทิวสํ ภควา พลวปจฺจุสสมเย มหากรุณาสมาปตฺติโต
 วุฏฺฐาย ปุพฺพพุทฺเธสุ กตาริการานํ อสฺสหนฺนกุสลมฺูลานํ เวเนยฺย-
 พนฺธวานํ ทสฺสนตฺถํ พุทฺธจกฺขฺนา โลกํ โวลเณโต, ทส-
 สหสฺสจกฺกวาเพ ฌาณชาลํ ปตฺถริ. มฺหฺจฺกฺกฺกทลฺลํ พหิ อาลินฺเท
 นิปฺนฺนากาเรเนว ทสฺส อนฺโต ปณฺณายิ. สตฺถา ตํ ทิสฺวา ทสฺส
 อนฺโตเคหา นีหริตฺวา ตตฺถ นิปฺชชาปิตฺถาวํ ฌตฺวา “อตฺถิ นฺ ไซ
 มยฺหิ เอตฺถ คตปฺปจฺเจเนน อตฺถเถติ อุปฺชาเรณฺโต, อิทํ อทฺทส “อํ
 มาณโว มยิ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา, กาลํ กตฺวา, ทาวทิสฺสเทวโลเก
 ทิสฺโสชฺชนิกะ กนกฺวิมาเน นิพฺพตฺติสฺสติ, อจฺจนฺราสทสฺสปริวาร
 ภวิสฺสติ, พราหมโณปปี ตํ ฌาเปตฺวา โรทนฺโต อาพาหน
 วิจริสฺสติ, เทวปฺตฺโต ติกาวุตฺตปฺปมาณํ สฺสจฺจิสกฺกฏภาราลงฺการปฏฺิ-
 มณฺฑิตํ อจฺจนฺราสทสฺสปริวารํ อตฺถภาวํ โอลเเกตฺวา ‘เกน น
 ไซ กมฺเมเน มยา อํ สิริสฺมปตฺติ ลทฺธาติ โอลเเกนฺโต, มยิ
 จิตฺตปฺปสาเทน ลทฺธภาวํ ฌตฺวา ‘ธนฺจฺเจทภเยเนน มม เกสชฺชํ
 อการตฺวา, อิทานิ อาพาหนํ คนฺตฺวา โรทฺติ, วิปฺปการปฺปตฺตํ
 นํ กริสฺสามีติ ปิตฺริ อกฺขนฺติยา มฺหฺจฺกฺกฺกทลฺลวณฺเณนาคนฺตฺวา
 อาพาหนสฺสาวิหฺวเร นิปฺชชิตฺวา โรทิสฺสติ. อถ นํ พราหมโณ
 ‘โกสฺสิ ทวนฺติ ปจฺฉินฺสฺสติ, ‘อหนฺเต ปตฺโต มฺหฺจฺกฺกฺกทลฺลํ, ‘กฺกฺก

นิพพุตโตสสีติ, 'ทาวทิสภวเนติ, 'กั กมฺมํ กตฺวาติ วุตฺเต, มยิ
 จิตฺตปฺปสาเทน นิพพุตฺตภาวํ อัจฺฉิขิสฺสตี, พฺราหฺมणे. 'ตุมฺเหสุ
 จิตฺตํ ปสาเททฺวา สกฺเค นิพพุตฺตา นาม อตฺถิติ มํ ปจฺฉินิสฺสตี,
 อตฺตสํหา' 'เอตฺตกานิ สตานิ วา สหสฺसानิ วา สตสหสฺसानิ
 วาติ น สกฺกา คณนํยํ ปรีจฺฉินฺทิตฺตุนฺติ วตฺวา ธรรมปเท
 คาลํ ภาสิสฺสสามิ, คาลาปริโยसानเ จตุราสียา ปาณสหสฺसानํ
 ธรรมาภิสฺมโย ภวิสฺสตี, มนุญจกณฺฑลํ โสตาปนโน ภวิสฺสตี; ตถา
 อทฺธินฺนปฺพุทฺโถ พฺราหฺมणे, อิติ อิมํ กุลปฺตํ นิสฺสาย ธรรมยาโก
 มหา^๒ ภวิสฺสตีติ วตฺวา, ปุณฺทิวเส กตฺตสรีรปฺภิชฺชคฺคโน มหาภิกฺขุ-
 สงฺฆปรีวฺโต สวตฺถิ ปิณฺทาย ปวิสิตฺวา, อนฺนปฺพุเพน พฺราหฺมณสฺส
 เกหทวารํ คโต.

ตสฺมี ชเณ มนุญจกณฺฑลํ อนฺโตเคหาภิมุโข นิปนโน โหติ.
 สตุธา อตฺตโน อปสฺสนภาวํ วตฺวา, เอกํ รสฺมํ วิสฺสชฺเชสฺสิ.
 มาณโว "กั โอบาโส นามโสตี ปรีวตฺติตฺวา นิปนโนว สตุธารํ
 ทิสฺวา, อนฺธพาลปิตฺรํ นิสฺสาย เอวรूपํ พุทฺธํ อุปสงกมิตฺวา
 กายเวยฺยาวุทฺธิํ วา กาคํ ทานํ วา ทาคํ ธรรมํ วา โสตุํ
 นาลตฺถํ, อิทานิ เม หตฺถาปิ อวิเรยฺยา, อณฺณํ กตฺตพฺพํ นตฺถิติ
 มนเมว ปสาเทสิ. สตุธา "อลํ เอตฺตเกน อิมสฺสชาติ ปกฺกามิ.
 โส ตถาคเต จกฺขุปฺถํ วิชฺहनฺเตเยว, ปสฺสนมโน คาลํ กตฺวา
 สุตฺตปฺปพฺพุโร วิย เทวโลเก ทิสฺโยชนิกเก กุณฺกวินาเน นิพพุตฺติ.

๑. นิพพุตฺตนนฺตปิ. ๒. กตฺตจํ มหาติ ปทํ นตฺถิ.

พราหมโณปัสส สรีริ ฌาเปตฺวา อาพาหเน โรทนปฺรายนโ อโหสิ.
 เทวสิกฺกํ อาพาหํ กนฺตฺวา โรทติ “กํ เอกปฺตฺตก, กํ
 เอกปฺตฺตกาติ.

เทวปฺตฺโตปปี อตฺตโน สมปฺตฺตี โอลเเกตฺวา “เกน กมฺเมน
 ลทฺธาติ อฺปฺราเรนโต “สตฺถริ มโนปฺสาเทนาคี ฌตฺวา “อํ
 พฺราหมโณ มม อฆาสฺสกาเล เกสฺสชฺชํ อกาเรตฺวา อิทานิ
 อาพาหํ กนฺตฺวา โรทติ; วิปฺปการปฺตฺตเมตํ กาคํ วฏฺฐตฺติ
 มฏฺฐกฺกุณฺทลิตฺตณณนาคนฺตฺวา อาพาหนสฺสวาทูเร พหา ปคฺคยฺห
 โรทนโต อฏฺฐาสี. พฺราหมโณ ตํ ทิสฺวา “อํ ทาว ปฺตฺตโสเกน
 โรทามิ, เอส กิมตฺถํ โรทติ; ปุณฺณิสฺสามิ นนฺติ ปุณฺณโต อิมํ
 คาถมาห

“อลงฺกโต มฏฺฐกฺกุณฺทลํ
 มาลาภาริ หริจฺนทฺนุสฺสโต,
 พหา ปคฺคยฺห กนฺทลํ
 วณฺมชฺเชน กิํ ทฺวํจิโต ตฺวานฺติ.

โส อาห

“โสวณฺณมโย ปภสฺสโร
 อฺปฺปนฺโน รตฺตปณฺชโร มม,
 ตสฺส จกฺกยฺกํ น วินฺทามิ
 เตน ทฺวํเชน ชหิสฺสามิ จีวิตฺตนิ.

อถ น พฺราหมโณ อาห

“โสวณณมยฺ มณิมยฺ
โธมยฺ อถ รุปิยมยฺ
อาจิกข เม ภทฺทมาณว,
จกฺกยฺกํ ปฏฺฐิตาภยา มิ เตติ.

ตํ สุตฺวา มาณโว “อํ ปุตฺตสฺส เกสชฺชํ อกฺขวา ปุตฺตปฏฺฐิรูปกํ
มํ ทิสฺวา โรทนฺโต ‘สฺวณณาทิมยฺ รตจกฺกํ กโรมีติ วทติ; โหตุ,
นิกฺคณฺหิสฺสามิ นนฺติ จินฺตฺวา “กัวมหนฺตํ เม จกฺกยฺกํ กริสฺสสีติ
วตฺวา “ยวามหนฺตํ อากฺขสีติ วุตฺเต,

“จนฺทสฺสริเยหิ เม อตุโธ, เต เม เทหิติ ยาจิโต

โส มาณโว ตสฺส ปาวทิ

“จนฺทสฺสริยา อุภยตฺถ ภาตโร,

โสวณณมโย รโธ มม

เตน จกฺกยฺเคน โสภตฺติ.

อถ นํ พฺราหฺมโณ อาห

“พาโล โข ตวมสิ มาณว,

โย ตวํ ปตฺตยเส อปตฺถิย,

มณฺณามิ ตวํ มริสฺสสี,

น หิ ตวํ ลจฺฉนฺสี จนฺทสฺสริเยติ.

อถ นํ มาณโว “กึ ปน ปณฺณายมานสฺสตุถาย โรทนฺโต พาโล
โหติ, อุทากุ อปณฺณายมานสฺสาติ วตฺวา

“กมฺนาคมนปี ทิสฺสติ,
 วรรณฺธาคฺค อุภยคฺค วีถียา,
 เปโต กาลกโต น ทิสฺสติ
 โก นีธ กนฺทํ พาลยตโรติ.

ตํ สุตฺวา พุราหฺมणे “ยฺยตํ เอส วทตฺติ สลฺลภเชตฺวา

“สจฺจํ โข วเทสสิ มาณว
 อหเมว กนฺทํ พาลยตโร
 จนฺทํ วิย ทารโก รุทํ
 ปฺตฺตํ กาลกตาภิปฺตฺตยนฺติ

วตฺวา ทสฺส กถา นิสฺสโก หุตฺวา มาณวสฺส ฤตฺติ กโรนฺโต
 อีมา คาลา อภาสิ

“อาทิตฺตํ วต มํ สนฺตํ ขตฺติตฺตํ ปาวกํ
 วารินา วิย โอสณฺจํ, สพฺพํ นิพฺพาปเย ทรํ,
 อพฺพุทฺติ วต เม สลฺลํ โสกํ หทยนิสฺสิตํ,
 โย เม โสกปเรตสฺส ปฺตฺตฺตโสกํ อปานฺทึ;
 สฺวาทํ อพฺพุทฺทสฺสโลสมิ สตีฏฺโถสมิ นิพฺพุโต,
 น โสจามิ, น โรทามิ ทว สุตฺวาน มาณวาทิ.

อถ นํ “โก นาม ตฺวนฺติ ปุจฺจนฺโต

“เทวตา นฺติ กนฺธพฺโพ อาทฺธ สกโก ปุรินฺทโท,
 โก วา ตวํ กสฺส วา ปฺตฺโต? กถํ ขานนฺมุ ตํ มยฺนติ.

อถสฺส มาณโว

“ขณฺจ กนฺทลิวทฺธ โรทลิว
ปฺตฺตํ อพาทนํ สยํ ททิตฺวา;
สฺวาทํ กุสลํ กริตฺวาน กมฺมํ
คิทธานํ สหพฺยตํ ปตฺตโตติ อจฺจิกฺขิ.

พฺรหฺมณฺโณ อาห

“อปฺปํ วา พหุํ วา นาทฺทสาม
ทานํ ททณฺตสฺส สเก อการ,

อุโปสถกมฺมํ วา ตาทิสํ,
เกณ กมฺเมน กโตสิ เทวโลกนฺติ.

มาณโว อาห

“อาพาธิโกหํ ทฺวักขิตฺโ คิลาน
อาตุรฺรูปมฺหิ สเก นิเวสเน,
พฺพุธํ วิคฺตรขํ วิตฺติณฺณกฺขํ
อทฺทกฺขํ สุกตํ อนมฺปณฺณ;

สฺวาทํ มุทิตมโน ปสนฺนจิตฺโต
อณฺชลํ อกริ ตถาคตสฺส
ตาทํ กุสลํ กริตฺวาน กมฺมํ
คิทธานํ สหพฺยตํ ปตฺตโตติ.

ตสฺมี กเถนฺเต กเถนฺเตยฺว, พฺรหฺมณฺสสฺส สกฺลสฺสริํ ปิตฺยา ปริปฺปฺริ.

โส ตํ ปิตี ปเวเทนฺโต

“อจฺณริย์ วต อพฺภุตฺ,
 อณฺชลิกมฺมสฺส อยมํทีโส วิปาโก.
 อหิํ มุทิตมโน ปสฺนฺนจิตฺโต,
 อชฺเชว พุทฺธํ สรณํ วชามิตี อาห.

อถ น มาณโว

“อชฺเชว พุทฺธํ สรณํ วชามิ,
 ฐมฺมณฺจ สงฺฆณฺจ ปสฺนฺนจิตฺโต,
 ตเถว สิกฺขาปทานิ ปณฺจ
 อชฺฌทผลฺลทานิ สมากิยสฺส.
 ปาณาติปาตา วิรมสฺส จิปปํ,
 โลเก อทินฺนํ ปรีวชฺชยสฺส,
 อมชฺชโป, โน จ มุสา ภณฺหา,
 สเกน ทาเรน จ โหหิ ตฺถุจฺเจติ อาห.

“สาธฺตุติ สมฺปฏฺิจฺจิทฺวา อีมา คาคา อภาส

“อตุตฺถกาโมสฺสี เม ยกฺข หิตกาโมสฺสี เทวเด,
 กโรมิ ตฺวยหํ วจฺนํ ตฺวามสฺสี อาจริโย มม
 อูเปมิ สรณํ พุทฺธํ ฐมฺมณฺจาปี อนุตฺตรํ
 สงฺฆณฺจ นรเทวสฺส กจฺณามิ สรณํ อห.
 ปาณาติปาตา วิรมามิ จิปปํ,
 โลเก อทินฺนํ ปรีวชฺชยามิ,

อมชบุโป, โน จ มุสา ภณามิ,
สแกน ทาเรน จ โหมิ ตฤโชติ.

อด นั เทวปุตโต “พราหมณ์ ทว เกเห พุ่ ธนั อตุถิ,
สตถารั อุปสงกมิทวา ทานั เทหิ ธมมัสสุณาทิ, ปณห์ ปุจฉาหิติ
วักวา ตตฺถเวณตรธาติ.

พราหมณ์เป็ เกห์ คนุทวา พราหมณ์ อามนเตทวา “ภทเท
อหิ สมณั โคตมัส นิมนเตทวา ปณห์ ปุจฉิสสามิ; สกการั
กโรหิติ วทวา วิหารั คนุทวา สตถารั เนว อภิวาเททวา น
ปฐิสนถารั กทวา เอกมนตัส จิโต “โก โคตม อธิวาเสหิ เม
อชชตนาย ภตฺตัส สหสิ ภิกขุสงฺฆเมนาติ อาห. สตถา อธิวาเสสิ.
โส สตถุ อธิวาสนั วิทิตวา เวเคนาคนุทวา สกนิเวสเน ชาทนียั
โกชนียั ปฐียาทาเปสิ. สตถา ภิกขุสงฺฆปรีวโต ตสฺส เกห์
คนุทวา ปณฺณตฺตาสเน นิสสิทิ. พราหมณ์ สกกจัม ปรีวสิ.
มหาชนโน สนฺนิปติ. มิจฺฉาทิฏฺฐิกเณ กิร ตถาคเต นิมนติเต,
เทว ชนกายา สนฺนิปตฺตติ: มิจฺฉาทิฏฺฐิกิ “อชช สมณั โคตมัส
ปณห์ ปุจฉาย วิเหจียมานั ปสฺสิสสามาติ สนฺนิปตฺตติ, สมมาทิฏฺฐิกิ
“อชช พุทฺธวีสยั พุทฺธสิพฺพัส ปสฺสิสสามาติ สนฺนิปตฺตติ. อด
พราหมณ์ กตภตฺตกิจจัม ตถาคตัส อุปสงกมิทวา นีจาสเน นิสินโน,
ปณห์ ปุจฉิ “โก โคตม ตุมหากั ทานั อททวา ปุชฺชั อททวา
ธมมัส อสฺสทวา อุโปสถวาสสั อวสิตวา เกวลั มโนปสาทมตฺเตเนว
สกุเค นิพฺพตฺตา นาม โหนตฺติติ. “พราหมณ์ กสฺมา มั ปุจฉิ,

นनु เต ปุตุเตน มญฺจุณฺทลิตินา มยิ มนํ ปสาเทตฺวา อตฺตโน
สกุเค นิพฺพุตฺตาโว กถิตฺติ. “กทา โภ โคตมาติ. “นनु ตฺวํ
อชฺช สฺसानํ คนฺตฺวา กนฺทนฺโต อวิทุเร พาหา ปกฺคยฺห กนฺทนฺตํ
เอกํ มาณวํ ทิสฺวา

‘อลงฺกโต มญฺจุณฺทลิติน

มาลาการี หริจฺนทฺนสฺสโตติ

ทฺวี่หิ ชเนหิ กถิตํ กถํ ปกาเสนฺโต สพฺพํ มญฺจุณฺทลิตฺวตฺถํ กเถสิ.
เตเนเวตํ พุทฺธภาสิตํ นาม ชาทํ. ตํ กเถตฺวา จ ปน, “น โข
พฺราหฺมณ เอกสฺตํ, น เทว, อถ โข มยิ มนํ ปสาเทตฺวา สกุเค
นิพฺพุตฺตานํ คณฺหา นตฺถิติ อาห. มหาชโน เวมตีโก อโหสิ.
อถสฺส อนิพฺเพตฺติกภาวํ วิทิตฺวา สตฺถา “มญฺจุณฺทลิตฺเวปฺพุโต
วิมานเนว สทฺธี อาคจฺจนฺตฺติ อธิจฺจาสิ. โส ติกาวุตฺตปฺปมาณน
ทิพฺพาภรณปฏฺิณฺณทิตน อตฺตภาเวนาคนฺตฺวา วิมานา โอริยุห
สตฺถารํ วนฺทิตฺวา เอกมนฺตํ อจฺจาสิ. อถ นํ สตฺถา “ตฺวํ อิมํ
สมปฺตฺติํ ก็ กมมํ กตฺวา ปฏฺิลภิติ ปุจฺจนฺโต,

อภิกฺกนฺเตน วณฺณเนน ยา ตฺวํ ติฏฺฐสิ เทวเต

โอภาเสนฺตํ ทิสฺวา สพฺพา โอสธี วิย ตารกา.

ปุจฺฉามิ ตํ เทว มหานุภาว

มนฺสสฺสโต กิมกาสิ ปุณฺณนฺติ

คาถมาห. เทวปฺพุโต “อัยมฺ เต สมปฺตฺติ ตุมฺहेสุ มนํ ปสาเทตฺวา
ลทฺธาติ. “มยิ มนํ ปสาเทตฺวา ลทฺธา เตติ. “อาม ภนฺเตติ.

มหาชนโน เทวปุตฺตํ โอลเถทฺวา, อจฺฉริยา วต โภ พุทฺธคฺคณา!
 อทินฺนปฺพุพฺพพฺรหฺมณสฺส นาม ปุตฺโต อณฺณํ กิณฺจิ ปุณฺณํ อกฺทฺวา
 สตุฏฺธิ มนํ ปสาเททฺวา เอวรूपํ สมปตฺติํ ปฏิลลิตํ ตฺวญฺจํ ปเวเทสิ.

อถ เนสํ “กุตฺลากุตฺลกมฺมกฺรณํ มโน ปุพฺพกโม, มโน
 เสฏฺฐโจะ; ปสนฺเนน หิ มเนน กตกมฺมํ เทวโลกํ มนุสฺสโลกํ
 กจฺจนฺตํ ปุคฺคํ ฉายาว น วิหตฺติ อิทํ วตฺถุํ กเถทฺวา อนุสฺสนฺ
 ฆเฏทฺวา ปตฺติจําปิตมตฺตํ สาสนํ ราชมทฺทาย ลณฺจนฺโต วิย
 ธมฺมราชา อิมํ คาทมาห

“มโนปุพฺพกมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา;
 มนสา เจ ปสนฺเนน ภาสตี วา กรโธติ วา,
 ตโต นํ สุขมเนวตี ฉายาว อนุปาอินฺตี^๑

ตตถ กิณฺจาปี “มโนติ อวิเสเสน สพฺพมปี จตุญฺมิกจิตฺตํ
 วุจฺจติ; อิมสฺมี ปน ปเท นิยมิยานํ ววตฺถาปิยมานํ ปริจฺฉินฺชมานํ
 อญฺจวิธํ กามาวจรกุตฺลจิตฺตํ ลพฺภติ; วตฺถวเสน ปนาหริยมานํ
 ตโตปี โสมนสฺสสหคํ ฌานสมฺปยุตฺตํ จิตฺตเมว ลพฺภติ.
 ปุพฺพกมาติ: เทน ปจฺมคามินา หุตฺวา สมณฺนาคตา. ธมฺมาติ:
 เวทนาทโย ตโย ชนฺธา. เอเตสํ หิ อุปปาทปฺปจฺยตฺถเนน มโน
 ปุพฺพกโม, เทน มโนปุพฺพกมา นาม. ยถา หิ พหุสฺส เอกโต
 มหาภิกฺขุสงฺฆสฺส ปตฺตจิวรทานาทีนํ วา อูปารปฺปชาธมฺมสฺสวณ-
 ทีปมาลากรณาทินํ วา ปุณฺณานิ กรโณเตสฺ, “โก เตสํ ปุพฺพกโมติ

๑. ส. อนปาอิน.

วตุเต, โย เตสํ ปจฺจโย โหติ, ยํ นิสฺสาย เต ตานิ ปุณฺณานิ
 กรโณติ, โส ติสฺโส วา ปุสฺโส วา “เตสํ ปุพฺพกโมติ วุจฺจติ;
 เอวํ สมฺปทิมิํ เวทิตพฺพํ. อิติ อุปฺปาทปฺปจฺจยตฺถเนน มโน ปุพฺพกโม
 -เอเตสนฺติ มโนปุพฺพกมา. น หิ เต มเน อนฺุปฺปชฺชนเต, อุปฺปชฺชิตุํ
 สกฺโกณฺติ, มโน ปน, เอกจฺเจสฺส เจตฺสึเกสฺส อนฺุปฺปชฺชนเตสฺสปี,
 อุปฺปชฺชติเยว. เอวํ อธิปฺติวเสน ปน มโน เสฏฺฐโ จ เอเตสนฺติ
 มโนเสฏฺฐา. ยถา หิ คณาทินํ อธิปฺติ ปริโส “คณเสฏฺฐโ
 เสนีเสฏฺฐโจติ วุจฺจติ; ตถา เตสฺสปี มโนติ มโนเสฏฺฐา. ยถา
 ปน สุวณฺณาทิํ นิปฺพนฺณานิ ตานิ ตานิ ภณฺทานิ สุวณฺณมยาทินิ
 นาม โหณฺติ; ตถา เอเตปี มนฺโต นิปฺพนฺนตฺตา มโนมยา
 นาม. ปสนฺนเนนาติ: อนภิชฺฌมาทิํ คฺคฺเคหิ ปสนฺนเนน. ภาสฺติ วา
 กรโณติ วาติ: เอวรูปเนน มเนน ภาสฺนฺโต จตฺตพฺพิธํ วีสฺสจฺริตเมว
 ภาสฺติ, กรโณโต ติวริํ กายสฺสจฺริตเมว กรโณติ, อภาสฺนฺโต
 อกรโณโต ตาย อนภิชฺฌมาทิํ ปสนฺนมานสตาย ติวริํ มโนสฺสจฺริตํ
 ปฺุเรติ. เอวมสฺส ทส กุสฺลกมฺมปถา ปาริปุรี กจฺจนฺติ. ตโต
 นํ สุขมเนวตฺติ: ตโต ติวริสฺสจฺริตโต तं ปุคฺคลํ สุขมเนวติ.
 อิทฺ เตภูมิกปี กุสฺลํ อธิปฺเปตํ; ตสฺมา “เตภูมิกสฺสจฺริตานุภาเวน
 สุกฺติภเว นิพฺพตฺตํ สุกฺติยํ วา สุขานุภาวนญฺ्ञาเน จิตฺตํ ‘กายวตฺถกมฺปิ
 อิตฺรวตฺถกมฺปิ’ติ กายิกเจตฺสึกํ วิปากสฺสํ อนฺุคฺคจฺจติ น วิชฺหตฺติ
 อตฺถโต เวทิตพฺพโ. ยถากิ? ฉายาว อนฺุปายินีติ: ยถา หิ ฉายา นาม
 สรีรปฺปฏิพพฺธา สรีเร กจฺจนฺเต, กจฺจติ, ติฏฺฐจฺจนฺเต, ติฏฺฐจฺติ, นิสฺสํทเน,

โหติ. อถ นํ เอโก ทหฺรภิกฺขุ “กตฺวสฺส ตุมฺहेติ ปุจฺฉิตฺวา
 “วสฺสํ นตฺถิ, มหฺลลฺกกาเล ปพฺพชิตา มยฺนติ วุตฺเต, “อาวุโส
 ทพฺพินฺติ มหฺลลฺก อตฺตโน ปมาณํ น ชานาสิ, เอตฺตเก
 มหฺลลฺกตฺเถเว ทิสฺวา สามิจิมตฺตํปี น กโรสฺси, วุตฺเต อาปุจฺฉิยาเน,
 ตุมฺเหิ โหสิ, กุกฺกจฺจมตฺตํปี เต นตฺถิตฺติ อจฺฉรํ ปหริ. โส
 ชตฺติยมาณํ ชเนตฺวา “ตุมฺहे กสฺส สนฺติกํ อากตฺตาติ ปุจฺฉิตฺวา,
 “สตฺถุ สนฺติกนฺติ วุตฺเต, “มํ ปน โโก เอโสติ สลฺลฺกเชถ,
 มฺลฺลเมว โว ฉินฺทิสฺสามิตฺติ วตฺวา รุทฺทโต ทุกฺขํ ทุมฺมโน สตฺถุ
 สนฺติกํ อคฺมาสิ. อถ นํ สตฺถา “กิณฺณํ ทวํ ทิสฺส ทุกฺขํ ทุมฺมโน
 อสฺสุมฺโข รุทฺมาโน อากตฺสึติ ปุจฺฉิ. เตปี ภิกฺขุ “เอส คณฺทฺวา
 กิณฺจิ อาลฺลิกํ กเรยฺยาติ จินฺเตตฺวา เตเนว สทฺธิํ คณฺทฺวา
 สตฺถารํ วนฺทิตฺวา เอกมฺนํ นิสฺสีทิสฺส. โส สตฺถารา ปุจฺฉิตฺวา
 “อิเม มํ ฆนฺเต ภิกฺขุ อุกโกสนตฺติติ อาห. “กหํ ปน ทวํ
 นิสฺสินโนสฺสีติ. “วิหารมชฺเฌ อปฺปจฺฉานสาลาเย ฆนฺเตติ. “อิเม เต
 ภิกฺขุ อากจฺฉนฺตา ทิฏฺฐาติ. “ทิฏฺฐา ฆนฺเตติ. “อฺภูจฺฉาย เต
 ปจฺจุจฺจกมฺนํ กตฺนฺติ. “น กตํ ฆนฺเตติ. “เตสํ ปริกฺขารคฺคหณฺ
 เต อาปุจฺฉิตนฺติ. “นาปุจฺฉิตํ ฆนฺเตติ. “วตฺถํ วา ปาณียํ วา
 อาปุจฺฉิตนฺติ. “นาปุจฺฉิตํ ฆนฺเตติ. “อาสนํ อภิหริตฺวา ปาทสมฺพาหนํ
 กตฺนฺติ. “น กตํ ฆนฺเตติ. “ติสฺส มหฺลลฺกภิกฺขุณฺํ สพฺพเมตํ
 วตฺถํ กตฺตพฺพํ, เอตํ อุกโรนฺเตน วิหารมชฺเฌ นิสฺสีทิตฺวํ น วฏฺฏิตฺติ
 ตเวว โทโส, เอเต ภิกฺขุ ชมาเปหิตฺติ. “เอเต มํ ฆนฺเต อุกโกสฺสี,

นาหิ เอเต ชมาเปมิตี. “ติสฺส มา เอวํ กริ: ตเวว โทโส,
ชมาเปหิ เนติ. “น ชมาเปมิ ฆนฺเตติ: อถ สตฺธา “ทฺพพฺโจ
เอส ฆนฺเตติ ภิกฺขุหิ วุตฺเต, “น ภิกฺขเว อิทาเนว, ปุพฺพเปส
ทฺพพฺโจเววาทิ วตฺวา “อิทานิ ทาวสฺส ฆนฺเต ทฺพพฺภาโว
อมฺเหหิ ฌาโต, อตฺเต กิมกาสีติ วุตฺเต, “เตนหิ ภิกฺขเว
สุณฺณาถาติ วตฺวา อตฺตํ อาหริ:

อตฺเต พาราณสียํ พาราณสีราเช รชฺชํ การุณฺเต, เทวโล
นาม ตาปโส อญฺช มาเส หิมวฺนฺเต วสิตฺวา โสณฺมพิลเสวนตฺถาย
จตุทวารो มาเส นครํ อุนิสฺสาย วสิตฺกामิ หิมวฺนฺตโต อาคนฺตฺวา
นกรทวารปาลเก ทิสฺวา ปุจฺฉิ “อิมํ นครํ สมฺปตฺตปพฺพชิตา
กตฺถ วสนฺตีติ. “กุมฺภการสาलयํ ฆนฺเตติ. โส กุมฺภการสา
ลํ คนฺตฺวา ทฺวาเร จิตฺวา “สเจ เต อครุ, วเสยฺยาม เอกรตฺติ
สาलयนฺติ อาห. กุมฺภกาโร “มยฺหํ รตฺติ สาลายํ กิจฺจํ นตฺถิ,
มฺหตี สาลา, ยถาสฺสํ วสถ ฆนฺเตติ สาละ นียฺยาเทสิ. ตสฺมี
ปวสิตฺวา นิสินฺเน, อปโรปี นารโท นาม ตาปโส หิมวฺนฺตโต
อาคนฺตฺวา กุมฺภการํ เอกรตฺติวาสํ ยาจิ. กุมฺภกาโร “ปจฺมากโต
อิมินา สทฺธี เอกโต วสิตฺกामิ ภเวยฺย วา โน วา, อตฺตานํ
ปรีโมเจสฺสามีติ จินฺตฺวา “สเจ ฆนฺเต ปจฺมปคโต โรเจสฺสติ,
ตสฺส รุจฺยา วสธาติ อาห. โส ตํ อปฺสงฺกมิตฺวา “สเจ เต
อาจฺริย อครุ, มยฺเมตฺถ เอกรตฺติ วเสยฺยามาติ, “มฺหตี สาลา,

๑. “เทวโลตี ปาโร.

ปวิสิตฺวา เอกมนฺเต วสาติ วุตฺเต, ปวิสิตฺวา ปุเรตรํ ปวิฏฺฐสฺส
 อปรภาเค นิสฺสิทฺติ. อุโปปี สาราณียํ กถํ กเถตฺวา, สยนกালে
 นารโท เทวสฺส นิปชฺชนญฺจํณจ ทวารญฺจ สลฺลภเชตฺวา นิปชฺชติ.
 โส ปน เทวโล นิปชฺชมาโน อตฺตโน นิสฺสินญฺจํเน อนิปชฺชิตฺวา
 ทวารมชฺเฌ ติริยํ นิปชฺชติ. นารโท รตฺตีํ นิกฺขมนฺโต ตสฺส
 ชฆาสุ อกฺกมฺมิ. “โก มํ อกฺกมฺมิติ วุตฺเต, “อาจารย์ อหนฺติ
 อาห. “กุฏชฆฺลิ อรณฺณโต อาคนฺตฺวา มม ชฆาสุ อกฺกมฺมสฺสิตฺติ.
 “อาจารย์ ตุมฺหากํ อีธ นิปฺนฺนภาวํ น ชานามิ, ชมถ เมติ
 วตฺวา ตสฺส กนฺทนฺตสฺสเสว, พหิ นิกฺขมฺมิ. อิตโร “อํ ปวิสฺสนฺโตปี
 มํ อกฺกเมยฺยาติ ปวิรุตฺเตตฺวา ปาทญฺจํเน สีสํ กตฺวา นิปชฺชติ.
 นารโทปี ปวิสฺสนฺโต “ปจฺมมปาหํ อาจารย์เย อปรชฺฌิ, อิทานิ สฺส
 ปาทปสฺสเสน ปวิสฺสสํมิตฺติ จินฺเตตฺวา อากฺขณฺโต คีวาย อกฺกมฺมิ,
 “โก เอโสติ วุตฺเต, “อหํ อาจารย์าติ วตฺวา “กุฏชฆฺลิ ปจฺมํ
 ชฆาสุ อกฺกมิตฺวา อิทานิ คีวาย อกฺกมฺมสฺส, อภิสปฺปสฺสามิ ตนฺติ
 วุตฺเต “อาจารย์ มยฺหํ โทโส นตฺถิ, อหํ ตุมฺหากํ เอวํ นิปฺนฺนภาวํ
 น ชานามิ, ‘ปจฺมปี เม อปรารํ อตฺถิ, อิทานิ ปาทปสฺสเสน
 ปวิสฺสสํมิตฺติ ปวิฏฺฐโฆมฺหิ, ชมถ เมติ อาห. “กุฏชฆฺลิ อภิสปฺปสฺสามิ
 ตนฺติ. “มา เอวํ อกริรุตฺถ อาจารย์าติ. โส ตสฺส วจฺนํ อนาทยิตฺวา
 “สหสฺสรํสฺสิตฺติ สตเตโช สุริโย ตมวโนทโน,
 ปาโต อุทฺยมนฺเต สุริเย มุทุธา เต ผลตุ สตฺตธราติ
 ตํ อภิสปฺเปว. นารโท “อาจารย์ มยฺหํ โทโส นตฺถิ, มม

วทนฺตสฺสว, ตุมฺเห อภิสปีตฺถ, ยสฺส โทโส อตฺถิ; ตสฺส มุทฺธา
ผลตุ มา นินฺโทสสฺสาติ วทฺวา

“สทฺสฺสรฺสี สตเตโช สฺริโย ตมวโนทโน,
ปาโต อุทฺยเนเต สฺริเย มุทฺธา เต ผลตุ สตฺตธาติ
อภิสปี. โส ปน มหานุภาโว “อตีเต จตฺตาฬิเณ อนาคเต จตฺตาฬิเณ
อสีติกปฺเป อนุสฺสรฺติ; ตสฺมา “กสฺส นุ โข อุปริ สาไป
ปตฺติสฺสตีติ อุปฺปาทเนโต “อาจริยสฺสาติ ฌทฺวา ตสฺมี อนุกมฺบิ
ปฏิจฺจ อิทฺธิพลเน อรฺณกฺคมนํ นินฺวาเรสิ.

นาคฺรา อรุเณ อนุกฺคจฺจนฺเต, ราชทฺวาริ คณฺทฺวา “เทว
ตฺยิ รชฺชํ การเนเต, อรุเณ น อุจฺจํติ, อรุณํ โน อุจฺจํเปหิติ
กนฺทิสฺสุ. ราชฯ อตฺตโน กายกมฺมาทนิ โอลเณโต กิณฺจิ อยฺยตฺตํ
อทิสฺวา “กึ นุ โข การณฺนติ จินฺเตตฺวา “ปพฺพชิตานํ วิวาทเน
ภวิตพฺพนฺติ ปฺริสงฺกมาโน “กจฺจิ อิมสฺมี นคเร ปพฺพชิตา อตฺถิติ
ปฺจฺฉิ. “หิโย สยํ กุมฺภการสาลํ อาคตา อตฺถิ เทวติ วุตฺเต,
ตํชณฺเฒว ราชฯ อุทฺทกฺกํ ธาริยมานาหิ ตตฺถ คณฺทฺวา นารทํ
วณฺทิตฺวา เอกมฺนํ นิสินฺโน อาห

“กมฺมมนฺตา นปฺปวตฺตนฺติ ชมฺพฺพทีปสฺส นารท,

เกน โลโก ตโมฏฺโต? ตํ เม อุทฺทกฺกํ ปฺจฺฉิตฺติ.

นารโท สพฺพํ ปวตฺติ อาจิกฺขิตฺวา “อิมินา การณฺเนนาหิ
อิมินา อภิสปีโต, อถาหํ ‘มยฺหํ โทโส นตฺถิ, ยสฺส โทโส

อตฺถิ: ตสฺสเสว อฺปรี สาโป ปตฺตติ วทฺวา อภิสปี: อภิสปีทฺวา
 จ ปน 'กสฺส นฺโฆ อฺปรี สาโป ปติสฺสตีติ อฺปฺธาเรนฺโต
 'สุริยฺกคฺคณเวลายํ อจฺริยสฺส มุทฺธา สตฺตธา ผลิสฺสตีติ ทิสฺวา
 เอตฺสมี อนฺกมฺปํ ปฏิจฺจ อรฺุณสฺส อฺกคฺคทํ น เหมตี. "กํ
 ปนสฺส ฆนฺเต อนฺตราโย น ภเวยฺยาติ. "สเจ มํ ชมาเปยฺย,
 น ภเวยฺยาติ. "เตนหิ ชมาเปหีติ. "เอโส มํ ชฺฆาสฺ จ คีวาย
 จ อฺกคฺคิ, นาหํ เอตํ กุญฺชฉฺฉิตฺว ชมาเปมีติ. "ชมาเปหิ ฆนฺเต,
 มา เอวํ กรีติ. "น ชมาเปมีติ. "มุทฺธา เต สตฺตธา ผลิสฺสตีติ
 วุตฺเตปี, น ชมาเปสฺสเยว. อถ นํ ราชานํ "น ทวํ อตฺตโน รุจฺยา
 ชมาเปสฺสตีติ, หตฺถ ปาทกฺกจฺฉิ คีวาสฺ ตํ กาหาเปทฺวา นารทสฺส
 ปาทมฺเเล โอนมาเปสฺ. นารโท "อฺญฺเจหิ อจฺริย, ชมามิ เตติ
 วทฺวา "มหาราช นายํ ยถามเนน ชมาเปติ, อวิทฺูเร เอโก
 สโร อตฺถิ: ตตฺถ นํ สีสฺเส มตฺตติกาปิตฺทํ ททฺวา คลปฺปมาเถ
 อฺกคฺเค จปาเปหีติ อาห. ราชานํ ตถา กาวเรสฺ. นารโท เทวํ
 อามนฺเตทฺวา "อจฺริย มยา อิทฺธิยา วิสสฺสจฺยา, สุริยสนฺตาเป
 อฺญฺจหนฺเต, ทวํ อฺกคฺเค นิมุชฺชิตฺวา อณฺเณน จาเนน อตฺตริทฺวา
 คจฺเจยฺยาสีติ อาห. ตสฺส 'สุริยรํสีหิ สมมฺญฺจสมฺพุทฺโธ. มตฺตติกาปิตฺทโท
 สตฺตธา ผลิ. โส นิมุชฺชิตฺวา อณฺเณน จาเนน ปลภฺยิ.

สตฺถา อิมํ ธมฺมเทสนํ อahrtฺวา "ตทา ภิกฺขเว ราชานํ
 อานนฺโท อโหสิ, เทวโล ติสฺโส, นารโท อหเมว, เอวํ ตทาเปส
 ทุพฺพโจเวยวติ วทฺวา ติสฺสสตฺเถรํ อามนฺเตทฺวา "ติสฺส ภิกฺขุโน

หิ อสุเกณํหิ อุกกุจฺโส, อสุเกณ ปหฺนฺโ, อสุเกณ ชฺชิตฺ, อสุโก
เม ภณฺทํ อหาสีติ จินฺตเนตฺสส เวรฺนนาม น อุปสมฺมตฺติ; เอวํ
ปน อนฺุปนฺยหนฺตสฺสว อุปสมฺมตฺติ วตฺวา อีมา คาคา อภาสิ

“อกุโกจฺฉิ มํ, อวชิ มํ, อชิ นิ มํ, อหาสี เม,
เย จ ตํ อุปนฺยหนฺติ, เวรํ เตสํ น สมฺมตฺติ.
‘อกุโกจฺฉิ มํ, อวชิ มํ, อชิ นิ มํ, อหาสี เม,’
เย จ ตํ อนุปนฺยหนฺติ, เวรํ เตสฺสอุปสมฺมตฺติ.

ตตฺถ “อกุโกจฺฉิตฺ: อุกโกสิ. อวชิตฺ: ปหริ. อชินิตฺ:
กฺกุสฺสกฺขี โอตารณฺเณ วา วาทปฺปฏฺฐิวาเทน วา ภรณฺตุตฺตริยกรณฺเณ
วา มํ อเชสิ. อหาสีติ: มม สนฺตกํ วตฺถาทิสฺส ยํภิกฺขุจฺฉิ
อวหริ. เย จ ตนฺติ: เยเกจิ เทวํ วา มนฺตฺสา วา กตฺถุจฺฉา
วา ปพฺพชิตา วา ตํ ‘อกุโกจฺฉิ’ มนฺติอาทิตฺตํ กุโธ สกฺกฺขรํ
วีย นทฺธินา ปุตฺติมจฺฉาทีนํ วีย จ กุสฺสาทิ ปุณฺณํ เวเจนนฺตา
อุปนฺยหนฺติ, เตสํ สกฺกํ อุปปฺนํ เวรํ น สมฺมตฺติ น อุปสมฺมตฺติ. เย จ
ตํ อนุปนฺยหนฺตฺติ: อสฺติอมฺนสฺสการวเสน วา กมฺมปฺจเวกฺขณวเสน
วา เย ตํ อุกโกสาทิตฺตํ กุโธ “ตฺยาปี โกจิ นิทฺโทโส ปุริมภเว
อุกกุจฺโส ภวิสฺสติ, ปหฺนฺโ ภวิสฺสติ, กฺกุสฺสกฺขี โอตารตฺวา ชฺชิตฺ
ภวิสฺสติ, กสฺสจฺจ เต ปสฺสยฺห ภิกฺขุ อจฺฉินฺนํ ภวิสฺสติ: ตสฺมา
นิทฺโทโส หตฺวาปี อุกโกสาทินิ ปาปฺณาสีติ. เอวํ น อุปนฺยหนฺติ,
เตสํ ปมาเทน อุปปฺนมนฺปี. เอวํ อิมินา อนฺุปนฺยหนฺเนน นิรินฺทรโน
วีย ชาตเวโท อุปสมฺมตฺติ.

เทศนาปริโยसानะ สตสหสฺสภิกขุ โสตาปตฺติผลาทีนึ ปาปฺณิสฺสุ.
 ฌมฺมเทศนา มหาชนสฺส สาทตฺติกา อโหสิ. ทุพฺพโจปี สุวโจ ชาโตติ.
 ติสฺสสตฺถเระ วตฺตุ.

๔. กาสียกฺขินิยา อุปฺปตฺติ วตฺตุ. [๔]

“น หิ เวเรน เวรานีติ อิมํ ฌมฺมเทศนํ สตฺถา เขตฺวาน
 วิหรนฺโต อณฺณตํ วณฺณิตฺถิ. อารพฺภ กเถสิ.

เอโก กิร กุญฺหมพิภปฺพุโต, ปีตริ กาลกเต, เขตฺเต จ ฌเร
 จ สพฺพกมฺมานิ อตฺตนา ว กโรนฺโต มาตํ ปฏฺิขคฺติ. อตฺตสฺส
 มาตา “กุมาริกิ เต ताต อาเนสฺสสามีติ อาห. “อมฺม มา เอวํ
 วเทถ, อหํ ยาวชฺฉิํ ตุมฺहे ปฏฺิขคฺคิสฺสามีติ. “ตาต เขตฺเต จ
 ฌเร จ กิจฺจํ ทวเมว กโรสิ, เตน. มยฺหํ จิตฺตสฺสขํ นาม
 น โหติ, อาเนสฺสามิ เตติ. โส ปุณฺนปุณฺนํ ปฏฺิขคฺคิเปตฺวาปี ตณฺหิ
 อโหสิ. สว. เอกํ กุลํ คนฺตุํ เกหา นิภฺขมิ. อถ นํ ปฺพุโต
 “กตรกฺกุลํ คจฺฉเถติ ปุจฺฉิตฺวา, “อสุกฺกนฺนามาติ วตฺเต, ตตฺถ
 คมนํ ปฏฺิเสเรตฺวา อตฺตโน อภิรฺุจิทํ กุลํ อาจิกฺขิ. สว ตตฺถ
 คนฺตฺวา กุมาริกิ วาเรตฺวา ทิวสํ ววฺฏฺสเปตฺวา ตํ อาเนตฺวา
 ตสฺส ฌเร โอกาสิ. สว วณฺณา อโหสิ. อถ นํ มาตา “ปฺพุต
 ทวํ อตฺตโน รุจฺฉิยา กุมาริกิ อานาเปสิ, สว อิทานิ วณฺณา

ชาตา; อุปตฺตกณฺจ นาม กุลํ วินิสฺสติ, ปเวณิ น ฌณฺญิตี;
 เทน อณฺณํ เท กุมาริกํ อาเนสุสามิตี, เทน “อลํ อมฺมาติ
 วุจฺจมานาปี ปนปฺปนํ กเถสิ. วณฺณิตฺถิํ ตํ กถํ สุตฺวา “ปุตฺตา
 นาม มาตาปิตูนํ วณฺณํ อติกุณฺหมิตฺตํ. สกฺโกณฺหิตี, อิทานิ อณฺณํ
 วิชายนํ อิตฺถิํ อาเนตฺวา มํ ทาสีโกเคน ภูณฺชิสฺสติ, ยนฺนุนาหํ
 สยเมวํ กุมาริกํ อาเนยฺยนฺติ จินฺเตตฺวา เอกํ กุลํ กนฺตฺวา
 ตสฺสตถาย กุมาริกํ วาเรตฺวา “กิณฺนาเมตํ อมฺม วเทสฺสีติ เทหิ
 ปฏิกฺขิตฺตา “อหํ วณฺณา, อุปตฺตกํ กุลํ วินิสฺสติ, ตุมหากํ
 ธีตา ปุตฺตํ ปฏฺฐิลิตฺวา กุณฺณพฺสส สามินํ ภวิสฺสติ, เทถ ตํ มยฺหํ
 สามิกสฺสาติ ยาจิตฺวา สมฺปฏฺฐจฺจาเปตฺวา อาเนตฺวา สามิกสฺส
 ฆเร อกาสิ. อถสฺสา เอตทโหสิ “สจายํ ปุตฺตํ วา ธีตรํ วา
 ลภิสฺสติ, อยเมว กุณฺณพฺสส สามินํ ภวิสฺสติ, ยถา ทารกํ น
 ลภติ; ตเถว นํ กาทํ วณฺณิตฺติ. อถ นํ อาห “ยทา เท กุณฺณยํ
 คพฺโภ ปตฺติจฺจาติ; ตทา เม อาโรเจยฺยาสีติ. สว “สาธฺวตี ปฏฺฐิตฺวา,
 คพฺโภ ปตฺติจฺจิต, ตสฺสา อาโรเจสิ. ตสฺสา ปน สวเยว นิจฺจํ
 ยาคฺคฺกตํ เทติ. อถสฺสา อาหาวเนว สทฺธิ คพฺโภปาทนภสฺสชฺชํ
 อทาสี. คพฺโภ ปติ. ทุตฺติยมฺปิ คพฺโภ ปตฺติจฺจิต, ตสฺสา อาโรเจสิ.
 อิตราปี ทุตฺติยมฺปิ ตเถว ปาเทสิ. อถ นํ ปฏฺฐวิสฺสกิตฺติโย ปุณฺณิสฺส
 “กจฺจิ เท สปตฺตี อนฺตรายํ กโรตฺตีติ. สว ตมตฺถํ อาโรเจตฺวา,
 “อนฺธพาลे กสฺมา เอวเมกาสี? อयํ ทว อีสฺสริภเยน คพฺโภ-
 ปาทนภสฺสชฺชํ โยเชตฺวา เทติ, เทน เท คพฺโภ ปตฺติ, มา ปน

เอวมกาสีติ วุตตะวา, ตติยวาเร น กเถสิ. อถสฺสา อิตฺรา อุทฺร
 ทิสฺวา “กสฺมา มยฺหํ คพฺภสฺส ปตฺวิจฺจิตฺตวํ น กเถสีติ วุตฺวา,
 “ตุวํ มํ อานตฺวา เทว วาเร คพฺภํ ปาเตสิ, กิมตฺถํ ตฺยํ
 กเถสีติ วุตฺเต, “นญฺจาทานิมีหิติ จินฺเตตฺวา, ตสฺสา ปมาทํ
 โอโลเกนฺตี, ปริณเต คพฺภ, โอภาสํ ลภิตฺวา เกสฺสขํ โยเชตฺวา
 อทาสิ. คพฺภ ปริณตตฺตา ปตฺติํ อสฺสโกนโต ติริยํ นิปฺพชฺช.
 ติพฺพา ขรา เวทนา อปฺปชฺช. ชีวิตฺสํสํ^๑ ปาปณฺนิ. สว “นาสิตฺมहि
 ตยา, ตฺวเมว มํ อานตฺวา ตโย ทารเก นาสฺสํ; อิทานิ สยํ
 นสฺสามิ, อิตฺทานิ จุตฺตา ยฺกฺขิณี หุตฺวา ตว ทารเก ขาติํ
 สมตฺถา หุตฺวา นิพฺพตฺเตยฺยนฺติ ปตฺถนํ จเปตฺวา กาลํ กตฺวา
 ตสฺมีเยว เกहे มชฺชาริ หุตฺวา นิพฺพตฺติ. อิตฺรํปํ สามิโก คเหตฺวา
 “ตยา เม กุลุปฺจเนโท กโตติ กปฺปฺรชฺชนฺนกาทีหิ สฺสโปถิตํ โปถฺสิ.
 สว เทเนวพาเรน กาลํ กตฺวา ตตฺถเวย กุกฺกุฏี หุตฺวา นิพฺพตฺติ.

น จิสฺสเสว กุกฺกุฏี อณฺฑานิ วิชายิ. มชฺชาริ อากฺขนฺตฺวา
 ตานิ ขาติ. ทฺติยมฺปี ตติยมฺปี ขาติเยว. กุกฺกุฏี “ตโย วาเร
 มม อณฺฑานิ ขาติตฺวา, อิทานิ มํปํ ขาติตุกฺกามาสิ; อิตฺทานิ
 จุตฺตา ตํ สปฺตตฺกํ ขาติํ ลเภยฺยนฺติ ปตฺถนํ กตฺวา ตโต จุตฺตา
 ทิปฺปํ หุตฺวา นิพฺพตฺติ. อิตฺรํปํ มิตฺติ หุตฺวา นิพฺพตฺติ. ตสฺสา
 วิชาตฺวิชาตกาเล ทิปฺปํ อากฺขนฺตฺวา ตโย วาเร ปุตฺตเก ขาติ.
 มิตฺติ มรณกาเล “อิมาย เม ติกฺขตฺตํ ปุตฺตา ขาติตา, อิทานิ

มปี ขาติสฺสตี; อิตฺทานิ จุตา เอตํ สฺปฺตํ ขาติํ ลภฺยฺยนฺติ
 ปฺตฺถนํ กตฺวา กาลํ กตฺวา ยฺกฺขินี หุตฺวา นิพฺพตฺติ. ที่ปปี
 ตโต จุตา สวตฺถิยํ กุลธิตา หุตฺวา นิพฺพตฺติ. सा वृत्तिपत्ता
 त्वारकामे पतिकुलं अकमासि. उप्रभाके पत्तं विधायि. यग्घिनी
 तस्सा पियसहायिकावण्णेन आकनुत्वा “कुहि मे सहायिकाति
 पुज्झि. “अन्तोत्तपणे विधाताति आहसु. सा तं सुत्वा “पत्तं न
 हो विधाता अहाह उच्चरं, प्रससिस्सामी नन्ति, पविसिक्वा प्रससन्ति
 विय तारकं कहत्वा खातिक्वा कता. त्थियवारपी तदेव खाति.
 त्थियवार ए इतरा क्रूरकप्पिता हุตवा सामिकं आमन्तेत्वा “सामी
 อิมस्सी จ्ञาเน เอกา ยग्घิनी มม เทว ปตฺเต ขาติक्वा कता,
 อิทานิ มม कुलेहं कनुत्वा विधायिस्सामीति कुलेहं कनुत्वा
 विधायि. तथा सा यग्घिनी अत्तवारं कता. होति. वेस्सवณฺสส
 ति यग्घิनीโย वारेण अनत्तत्तो สีสปรम्पराय अत्तं आहरन्तिโย
 จาตุम्मासजฺเจนปี ปณฺจमासจฺเจนปี มุจฺจนฺติ. अप्रा ग्लिन्तकया
 शिविक्कयपी पाप्पन्ति. सा पन अत्तवारतो मुत्तम्मत्ताว
 वेकेन तं श्वं कनुत्वा “कुहि मे सहायिकाति पुज्झि. “कुहि न
 प्रससिस्स, तस्सा อิมस्सी จ्ञาเน खातहारके यग्घिनी खाति;
 तस्मा कुलेहं कताति. सा “यत्तु वा तत्तु वा अज्जत्, न मे
 मुज्झिस्सตีติ वेरवेกस्सสุहातिता นครाग्घิมุขि^๒ ปกฺขन्ति. อิตราปี
 नामกฺกหนत्तिวเส तं तारकं नहाเปत्वा नामं กตฺวา “सामी อิทานิ

๑. ม. ย. อ. ๑. ๒. “นคราग्घิมุขินติ ขตุตฺตร.

สภมรฺ คจฺฉามาติ ปุตุตฺ อาทาย สามิเกน สหุธิ วิหารมชฺฌคเตน
มคฺเคน คจฺฉนฺตี ปุตุตฺ สามิกสฺส ทตฺวา วิหารปโกขรณิยํ นหาคฺวา
อุตุตฺริตฺวา ปุตุตฺ คเหตฺวา, สามิเก นหายนฺเต, ปุตุตฺ ปายมานา
จิตฺตา, ยกฺขินี อาคจฺฉนฺตี ทิสฺวา สณฺชานิตฺวา “สามิ เวเคน
เอहि, อโย สภา ยกฺขินีติ อุจฺจาสทฺทํ กตฺวา, ยาว ทสฺสาคมนํ
สณฺจํ อสภโกณฺตี นินฺนทิตฺวา อนฺโตวิหาราภิมุขี^๑ ปนฺชนฺติ.

ตสฺมี สมเย สตุถา ปริสฺมชฺฌเณ ฐมฺมํ เทเสติ. สภา ปุตุตฺ
ตถาคตสฺส ปาหปฺปญฺเจ นิปฺพชาเปตฺวา “ตุมหากํ มยา เอส
ทินฺโน, ปุตุตสฺส เม ชีวิตํ เทถาติ อาห. ทวารโกฏฺฐเก อริชฺฐโถ
สุมนเทโว ยกฺขินิยา อนฺโต ปวิสิตํ นาทาสิ. สตุถา อานนฺตทฺเถว
อามนฺเตตฺวา “คจฺฉานนฺทํ ตํ ยกฺขินี ปกฺโกสาติ อาห. เถโร ตํ
ปกฺโกสิ. อิตฺรา “อโย ภนฺเต อาคจฺฉนฺตีติ อาห. สตุถา “เอตุ,
มา สทฺทํ อกาสิติ วตฺวา, ตํ อากนฺตฺวา จิตํ “กสฺมา เอว
กโรสี? สเจ หิ ตุมहे มาทิสฺสส พุทฺธสฺส สมฺมุขีภาวํ นาคมิสฺสส,
อหินฺกุลานํ วีย เวรํ อจฺฉนฺทนนํ วีย กาโกพฺพกานํ วีย จ
กปฺปญฺจิติกํ โว เวรํ อภวิสฺส, กสฺมา เวรปฺปญฺจเวรํ กโรถ?
เวรํ หิ อเวเรน อุปสมฺมุติ, โน เวเรนาติ วตฺวา อิมํ คาลมาห.

“น หิ เวเรน เวรานิ สมฺมุนฺตีสํ กุทาจนํ,

อเวเรน จ สมฺมุนฺติ เอส ฐมฺโม สนนฺตโนติ.

ตตุถ “น หิ เวเรนาติ: ยถา หิ เชพฺพิงฺขณิกาทิอสุจิ-

๑. “อนฺโตวิหาราภิมุขินฺติ ขุตฺตตรํ.

มกฺขิตฺตฺวานํ เตเหว อสฺสจีหิ โรวฺนโตปิ สฺสทฺธํ นิกฺคนฺธํ กาทฺถ
 น สกโกติ, อถ โข ตํ จ्ञานํ ภฺยโยโส มตฺตตาย อสฺสทฺตรณฺจ
 ทฺถคฺคณฺตรณฺจ โหติ; เอวเมว อกโกสนํ ปจฺจกโกสนโต ปฺหรนํ
 ปฏิปฺหรนโต เวเรน เวรํ วุปฺสเมตฺถ น สกโกติ, อถ โข ภฺยโย
 ภฺยโย เวรเมว กโรติ. อิติ เวรานิ นาม เวเรน กิสมฺมิจฺปิ กาเล
 น สมฺมนฺติ, อถ โข วทฺตมนฺติเยว. อเวเรน จ สมฺมนฺตํ ยถา
 ปน ตานิ เขพาทินิ อสฺสจีหิ วิปฺสนเนน อุกฺกเณ โรวฺยมานานิ
 วินสฺสนติ, ตํ จ्ञานํ สฺสทฺธํ โหติ นิกฺคนฺธํ; เอวเมว อเวเรน
 ขนฺติเมตฺตอกฺกเณ โยนิโสมนสฺสิกาเรน ปจฺจเวกฺขณฺเนน เวรานิ วุ-
 ปฺสมฺมนฺติ ปฏิปฺปสฺสมฺภนฺติ อภาวํ กจฺจนฺติ. เอส ฐมฺโม สนนฺตโนติ:
 เอส อเวเรน เวรวุปฺสมนสงฺขาโต ปฺปราคโก ฐมฺโม สพฺเพสํ
 พุทฺธปจฺเจกพุทฺธชฺเฌนํ คตมคฺโคติ.

กาถาปริโยสานเ. สว ยกฺขินี โสตาปตฺติผลเ. ปตฺติจฺหิ.
 สมฺปตฺตปริสายปี เทสฺนา สาทฺธิกา อโหสิ.

สตฺถา ตํ อิตฺถิ อาท “เอติสฺสา ทว ปฺตฺตํ เทหิติ. “ภายา
 ภนฺเตติ. “มา ภายิ, นตฺถิ เต เอตํ นิสฺสาย ปฺริปนฺโถติ. สว ปฺตฺตํ
 ตสฺสา อทาสิ. สว ตํ คเหตฺวา จุมฺพิตฺวา อาลึงฺกิตฺวา ปฺน มาตฺตเยว
 ททฺวา โรหิตํ อารภิ. อถ นํ สตฺถา “กิเมตฺนํติ ปฺจฺฉิ. “ภนฺเต อหํ
 ปุพฺเพ ยถา ตถา ชีวิตํ กปฺเปเนตฺปิ กจฺฉิปรํ นาม นาลตฺถํ, อิทานิ
 กถํ ชีวิสฺสามิติ. อถ นํ สตฺถา “มา จินฺตยิเต สมฺสฺสาเสตฺวา,
 ตํ อิตฺถิ อาท “อิมํ เนตฺวา อตฺตโน เกเห นีวาสาเปตฺวา

อคฺคยาคฺคตฺเตหิ ปฏฺิขคฺคหิตฺติ. สํ ทํ เนตฺวา ปฏฺิจิวัเส ปฏฺิจฺจาเปตฺวา
 อคฺคยาคฺคตฺเตหิ ปฏฺิขคฺค. ทสฺสา วิหิปฺพรณฺกालเ มุสฺสํ
 มุทฺธํ ปฺพรณฺตํ วิย อฺปฏฺุจฺจาติ. สํ สหายิกํ อามนฺเตตฺวา “อิมสฺมี
 จฺาเน วสิตฺตํ น สกฺขิสฺสํ, อณฺณตฺถ มํ ปฏฺิจฺจาเปหิตฺติ วตฺวา,
 มุสฺสสาลายํ อุตฺทจฺจาณฺณิ อุตฺทเน นิมฺพโกเส สงฺการกฺกุเ คามทฺวาเรติ
 เอเตสฺ จฺาเนสฺ ปฏฺิจฺจาปีตาปี, “อิธ เม มุสฺสํ สีสํ ภินฺทนฺตํ
 วิย อฺปฏฺุจฺจาติ, อิธ ทารกา อฺจฺฉิฏฺฐํ อิตฺทาเรนฺติ, อิธ สุนฺหา
 นิปฺชฺชนฺติ, อิธ ทารกา อสฺสํ กโรนฺติ, อิธ กจฺวํ ฉทฺเทนฺติ,
 อิธ คามทารกา ลกฺขโยคํ กโรนฺตฺติ สพฺพานิ ทานิ ปฏฺิกฺขิปฺ.
 อถ นํ พหิคาเม วิวิตฺโตกาเส ปฏฺิจฺจาเปตฺวา ตตฺถ ทสฺสา
 อคฺคยาคฺคตฺตาทฺนี้ หริตฺวา ปฏฺิขคฺค. สํ ยกฺขินี เอวํ จินฺเตสิ
 “อัย เม สหายิกา อิทานิ พหุปรการา, หนฺทาหํ ภิกฺขุ ปฏฺิกุณฺ
 กโรมีติ, “อิมสฺมี สํวจฺจเร สฺพพฺพุจฺจิกา ภวิสฺสติ, ถลฺลจฺาเน สสฺสํ
 กโรหิ, อิมสฺมี สํวจฺจเร ทฺพพฺพุจฺจิกา ภวิสฺสติ, นินฺนจฺาเนเยว
 สสฺสํ กโรหิตฺติ สหายิกาย อารโจะสิ. เสสฺชนฺนิ ทตฺสสฺสํ อติอฺทเกนํ
 ๑. วา อโนทเกน ๒. วา นสฺสติ. ทสฺสา สสฺสํ อติวิย สมฺปชฺชติ.
 อถ นํ “อมฺม ตยา กตํ สสฺสํ เนว อจฺโจะทเกนํ นสฺสติ,
 น อโนทเกนํ นสฺสติ; สฺพพฺพุจฺจิทฺพพฺพุจฺจิกาวํ ฉทฺวา กมฺมํ กโรสิ,
 กิ นฺ โข เอตนฺติ ปุจฺฉิสฺ. “อมฺหากํ สหายิกา ยกฺขินี สฺพพฺพุจฺจิ-
 ทฺพพฺพุจฺจิกาวํ อจฺจิกฺขติ, มยํ ทสฺสา วจฺเนน ถลนฺนินฺเนสฺ สสฺสานิ

กโรม, เทน โน สสุสํ สมฺปชฺชติ, กิ น ปสฺสถ นิพทุธํ อมฺหากํ
 เกหโต ยาคฺคฺกตฺตาทีนํ หริยมานานํ? ตานํ เอติสฺสา หริยนฺติ,
 ตุมฺहेปิ เอติสฺสา อคฺคฺยาคฺคฺกตฺตาทีนํ หรต, ตุมฺหากมฺปิ กมฺมนฺเต
 โอโลเกสฺสตีติ. อถสฺส สกฺลนฺทรวาสิโน สกฺการํ กรีสุ. สปิ
 ตโต ปฏฺจาย สพฺเพสํ กมฺมนฺเต โอโลเกนฺที ลามกฺคฺคฺปตฺตา อโหสิ
 มหาปรีวาร. สา อปรภาเค อฏฺฐํ สลากกตฺตานํ ปฏฺฐเปสิ. ตานํ
 ยาวชฺชกาลา ทิยนฺติเยว.

อิทํ กาลียกฺขินิยา อฺปฺปตฺติวตฺต.

๕. โกสมุพิกวตฺต. [๕]

“ปเร จ น วิชานนฺตํ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สตุถา เขตฺวเน
 วิหรนฺโต โกสมุพิเก ภิกฺขุ อารพฺภ กเถสิ.

โกสมุพิยํ หิ โสสิตารามे ปณฺจสฺตปณฺจสฺตปรีวาร. เทว
 ภิกฺขุ วิหริสุ: วินยธโร จ ฐมฺมกถิโก จ. เตสุ ฐมฺมกถิโก
 เอกทิวสํ สรีรวลณฺขํ กตฺวา อุกทโกฏฺฐเก อาจมนฺอฺทกาวเสสํ
 ภาชเน จเปตฺวา นิภฺษมิ. ปจฺฉา วินยธโร ตตฺถ ปวิฏฺฐโ จํ
 อุกทํ ทิสฺวา นิภฺษมิตฺวา อิตฺรํ ปจฺฉิ “อาวุโส ตยา อุกทํ
 จปีตฺนติ. “อาม อาวุโสติ. “กิ ปเนตฺถ อาปตฺติภาวํ น ชานาสีติ.
 “อาม น ชานามิติ. “โหตฺวาวุโส, เอตฺถ อาปตฺติตี. “เตนหิ

ปฏิกิริยาสามิ นนฺติ. “สเจ ปน เต อาวุโส อสมฺมิจฺจ อสฺติยา
 กตํ, นตฺถิ อาปตฺตํ. โส ตสฺสา อาปตฺติยา อนาปตฺติทิจฺจ
 อโหสิ. วินยธโรปี อตฺตโน นิสฺสิตกานํ “อํ รัมมกถิกอ อาปตฺติ
 อาปชฺชมาโนปี น ชานาตีติ อาโรเจสิ. เต ตสฺส นิสฺสิตเก ทิสฺวา
 “ตุมหากํ อุปชฺชมาโย อาปตฺติ อาปชฺชิตฺวาปี อาปตฺติภาวํ น
 ชานาตีติ อาหํ. เต คนฺตฺวา อตฺตโน อุปชฺชมายสฺส อาโรเจสุ.
 โส เอวมาห “อํ วินยธโร ปุพฺเพ “อนาปตฺติติ วทฺวา อิทานิ
 ‘อาปตฺติติ วทฺติ, มุสฺสาวาทิ เอโสติ. เต คนฺตฺวา “ตุมหากํ อุปชฺชมาโย
 มุสฺสาวาทิ กถํ. เต เอวํ อณฺณมณฺณํ กลทํ วทฺขมยิสฺ. ตโต
 วินยธโร โอกาสํ ลภิตฺวา รัมมกถิกสฺส อาปตฺติยา อทสฺสเน
 อุกฺเขปนียกมฺมํ โอกาสิ. ตโต ปฏฺจาย เตสํ ปจฺจยหายกา
 อุปฏฺจายกาปี เทว โกฏฺฐาสา อहेสุ. โอวาทปฏิกฺคาหิกา ภิกฺขุณีโยปี
 อารกฺขเทวตาปี ताสํ สนฺธิกฺขสฺสมกฺตฺตา อาภาสฏฺฐเทวตาปี ยาว
 พุรหมโลกาปี สพฺเพ ปุณฺณชฺชนา เทว ปกฺขา อहेสุ. ยาว
 อณฺโณจฺจภาวนา ปน เอกณฺโณนาทํ โกลาหลํ อคฺมาสิ.

อเถโก ภิกฺขุ ตถาคทํ อุปสงฺกมิทฺวา อุกฺเขปนํ “รัมมิกเณวาย
 กมฺเมน อุกฺขิตฺโตติ ลทฺธิ อุกฺขิตฺตานวตฺตกานํ “อรัมมิกเณ กมฺเมน
 อุกฺขิตฺโตติ ลทฺธิ อุกฺเขปนเกหิ วาริยมานานปี จ เตสํ ทํ อนุปริวเรทฺวา
 วิจฺรณภาวํ อาโรเจสิ. ภควา “สมคฺคา กิร โหนฺตุติ เทว วาเร
 เปเสทฺวา “น อิจฺฉนฺติ ภาเนเต สมคฺคา ภวิตฺนฺติ สุตฺวา ตติยวาเร
 “ภินฺโน ภิกฺขุสงฺฆ, ภินฺโน ภิกฺขุสงฺฆติ สุตฺวา เตสํ สนฺติกํ

คนุตวา, อุกุเขปคานํ อุกุเขปเน อิตเรสญจ อापตติยา อทสฺสเน
อาทินวํ กเถตฺวา ปุณฺ เตสํ ตตฺถเวย เอกสึมายํ อูโปสถาทินิ อนฺชานิตฺวา
ภตฺตคฺคาทิสฺส ภณฺทนนฺชาตานิ “อาสนนฺตริกาย นิสํทิตฺตพฺพนฺติ ภตฺตคฺเค
วตฺถํ ปณฺณเปตฺวา “อิทานิปี ภณฺทนนฺชาตา วิหรนฺทีติ สุตฺวา
ตตฺถ คนุตฺวา “อลํ ภิกฺขเว มา ภณฺทนนฺทิตฺวาทีนิ วตฺวา “ภิกฺขเว
ภณฺทนนฺ กลห วิคฺคหวิวาทา นามเต อนฺตฺถการกา, กลหํ นิสฺสาย หิ
ลฺภุกฺกิปปี สกฺกณิกา หตฺถินาคํ ชีวิตกฺขยํ ปาเปสฺสีติ ลฺภุกฺกิชาตํ^๑
กเถตฺวา “ภิกฺขเว สมฺมคฺคา โหถ มา วิวาทธํ วิวาทํ นิสฺสาย หิ
อนเกสฺสทสฺสวฏฺฏกฺกิปปี ชีวิตกฺขยํ ปตฺตาติ วฏฺฏกฺกิชาตํ^๒ กเถสิ.

เอวํปี เตสุ วจฺนํ อนาทิยนฺเตสุ, อณฺณตเรน ฐมฺมวาทินา
ตถาคตฺสฺส วิหสํ อนิจฺจนฺเตน “อาคเมตฺว ภนฺเต ภควา ฐมฺมสฺสํ,
อปโปสฺสสฺสโก ภนฺเต ภควา ภิญฺจธฺมมฺสฺสวiharํ อนฺยุตฺโต วิหะรตฺว
มยเมเตน ภณฺทนนฺ กลहेน วิคฺคहेน วิวาทเน ปณฺณายิสฺสํมาตํ^๓
วตฺถเต, “ภูตปฺพํ ภิกฺขเว พารานสียํ พุรหฺมทตฺโต นาม กาสีราชา
อโหสฺสีติ พุรหฺมทตฺเตน ทิสฺสีตฺส โกสฺสธมฺมโย รชฺชํ อจฺฉินฺทิตฺวา
อณฺณตคเวเสน วสนฺตฺสฺส มารีตภาวญฺเจว ทิมาวุกฺมาเรน อตฺตโน
ชีวเต ทินฺเน, ตโต ปญฺจาย เตสํ สมฺมคฺคภาวญฺจ กเถตฺวา “เตสํ
หิ นาม ภิกฺขเว ราชนํ อาทินฺนทณฺฑานํ อาทินฺนสฺสถานํ เอวรूपํ
ชนฺติโสรัจํ ภวิสฺสติ, อิทฺ ไซ ทํ ภิกฺขเว โสภเถ ยํ ตุมฺहे

๑. ขุ. ขา. ปฉจก. ๒๗/๑๗๐. ตทฏฺฐกถา ๕/๔๔๖. ๒. ขุ. ขา. เอก. ๒๗/๑๒.
ตทฏฺฐกถา ๒/๒๕๗. ๓. วิ. มหา. ๕/๓๒๑, ๓๒๒, ๓๓๕, ๔. วิ. มหา. ๕/๓๒๒.

เอวํ สุวากุชาเต ธมฺมวินยํ ปพฺพชิตา สมานา ชมา จ ภเวยฺยาถ
โสธรา จิตฺติ โอวทิตฺวาปิ เนว เต สมคฺเค กาคํ อสฺสจฺจิ.

โส ทาย อากิณฺณวิหารทาย อุกฺกณฺจฺจิตํ “อหํ โช
อิทานิ อากิณฺโณ ทุกฺโข วิหรามิ, อิมํ จ ภิกฺขุ มม วจฺนํ
น ภโรนฺติ; ยนฺนุนาหํ เอโก คณฺมहा วูปกฺกฺโข วิหเรยฺยนฺติ
จินฺตเตวฺวา โกสมฺปิยํ ปิณฺฑทาย จริตฺวา อนปฺโลเกตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ
เอกโกว อตฺตโน ปตฺตจฺจิรมาทาย พาลกโลณการามํ^๑ คนฺตฺวา
ตตฺถ ภคฺตฺเถรสฺส เอกจาริกวตฺตํ กเถตฺวา ปาจิณวสมฺมิตทาเย
ติณฺณํ กุลปฺตฺตานํ สามคฺคีรฺसानิสฺสํ กเถตฺวา, เยน ปารีเลยฺยกํ,
ตทวสฺริ. ตตฺถ สฺสํ ภควา ปารีเลยฺยกํ อุปนิสฺสาย รกฺขิตฺวอนสฺสเท
ภทฺทสาลมฺเเล ปารีเลยฺยกเณ หตฺถินา อปฺปจฺยิมาโน ผาสฺสํ
วสฺสาวาสํ วสฺสิ.

โกสมฺปิยวสฺสิโนปิ โช อุปาสกา วิหารํ คนฺตฺวา สตฺถารํ
อปสฺสณฺตา “กฺกฺหิ ภนฺเต สตฺถาติ ปุจฺฉิสฺส. เต ภิกฺขุ อาหํสฺส
“ปารีเลยฺยกวอนสฺสทํ คโตติ. “กิการณา ภนฺเตติ. “อมฺเห
สมคฺเค กาคํ วายมิ, มยํ ปน น สมคฺคา อหฺมฺหาติ.
“ภนฺเต ตุมฺहे สตฺถุ สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา, ตสฺมี สามคฺคี
ภโรนฺเตปิ, สมคฺคา น อหฺวตฺถาติ. “เอวมาวุโสติ. มนุสฺสา
“อิมํ สตฺถุ สนฺติเก ปพฺพชิตฺวา, ตสฺมี สามคฺคี ภโรนฺเตปิ,
สมคฺคา น ชาตา; มยํ อิมํ นิสฺสาย สตฺถารํ ทฏฺฐํ น ลภิมฺหา;

๑. วิ. มหา. ๕/๓๓๔-๓๓๕. ๒. ปาลี “พาลกโลณการกโมติ ทิสฺสติ.

อิมัสสํ เนว อสสันํ ทสฺสาม, น อภิวาทนาทีนํ กริสฺสามาติ. ตโต
ปฏฺจาย เตสํ สามิจิมตฺตกํปํ น กริสฺ. เต อปฺปาหารตฺตาย
สฺสสฺमानา กติปาเหเนว อชฺชกา หุตฺวา อณฺณมณฺณํ อจฺจย
เทเสตฺวา ขมาเปตฺวา “อุปาสกา มยฺ สมนฺคฺคา ชาตา, ตุมฺहेปิ
โน ปุริมสทิสาว โหถาติ อหํสฺ. “ขมาปิโต ปน โว ภนฺเต
สฺตถาติ. “น ขมาปิโต อวฺโสติ. “เตนहि สฺตถารํ ขมาเปถ,
สฺตถุ ขมาปิตกาเล มยฺปิ ตุมฺหากํ ปุริมสทิสํ ภวิสฺสามาติ. เต
อนโถวสฺสสฺมาเวณ สฺตถุ สนฺตํกํ กนฺตํ อวิสฺหนฺตา ทุกฺเคน ตํ
อนโถวสฺสํ วิตฺตินาเมสฺ.

สฺตถา ปน เตน หตฺถินา อปฺปจฺยมาโน สุขํ วสฺ. โสปี
คณฺํ ปหาย ผาสฺวิหารตฺถาย. ตํ วณฺสณฺทํ ปาวิสฺ. ยถาห ?
“อหํ โข อากิณฺโณ วิหฺรามิ หตฺถิหิ หตฺถินีหิ หตฺถิกถลเกหิ^๒
หตฺถิจฺจาเปหิ, จินฺนํคฺคานิ เจว ทิณฺนา นิชาหามิ, โอบกฺโขโกภกฺคณฺจ
เม สขาภงฺกํ ชาทนต์, อวฺลันนิ จ ปาณียานิ ปิวามิ,
โอบาหนฺตสฺส^๓ เม อุตฺตติณฺณสฺส หตฺถินิโย กายํ อปฺนิขํสนฺติโย
คจฺจนฺติ,^๔ ยนฺนุนาหํ เอโก คณฺมฺหา วูปกฺกุโง วิหเรยฺยนฺติ.
อดฺโข โส หตฺถินาโค ยฺยูถา อปฺกกมฺม, เยน ปาริเลยฺยกํ
รกฺขิตฺวานสณฺโฑ ภาทฺทสาลมฺลํ เยน ภควา, เตนฺปสงฺกมิ; อป-
สงฺกมิตฺวา^๕ จ ปน ภควนฺตํ วณฺทิตฺวา โอลิเกนฺโต อณฺณํ

๑. ปาลิขมฺปม อหํ โข เอตาหิ อากิณฺโณติ ทิสฺสติ. ๒. ข. หตฺถิกถลเกหิ.
๓. ตตฺเถว โอบาหา จ เมติ. ๔. อโธ ปรี “อากิณฺโณ ทุกฺขํ น ผาสฺ วิหฺรามิ. ยนฺนุนาหนฺติ.
๕. วิ. มหา. ๕/๓๔๑-๓๔๒.

กิมจิ อทิสฺวา ภทฺทสาณมฺลํ ปาเทน ปหรนฺโต ตฺวจเฑว
 โสณฺทาย สาขํ คเหตฺวา สมฺมชฺชํ; ตโต ปฏฺสาเย โสณฺทาย
 ฌมฺภํ คเหตฺวา ปาณียํ ปริโกชนียํ อุปฺภุจเปติ; อณฺโหทเกน อตุเ
 สติ, อณฺโหทกํ ปฏฺยาเทติ. กถํ? หตฺถेเน กฏฺฐาณิ ฌมฺภิตฺวา
 อคฺคิ สมฺปาเทติ, ตํ ทารุณิ ปกฺขิปนฺโต ชาเลตฺวา ตตฺถ ปาสาณ
 ปจิตฺวา ทารุทณฺทเกน ปวฏฺฐเฑว ปริจฺฉินฺนํ ชุทฺทกโสณฺทียํ
 ชิปติ; ตโต หตฺถํ โອတာเรตฺวา อุกทสฺส ตตฺถภาวํ ชานิตฺวา
 กนฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทติ. สตฺถา “อุทกํ เต ตาปํ ปาริเลยยกาตี
 วตฺวา ตตฺถ กนฺตฺวา นหายติ. อถสฺส นานาวิธานิ ผลานิ
 อาหริตฺวา เทติ. ยथा ปน สตฺถา คามํ ปิณฺทาย ปวิสติ; ตथा
 สตฺถุ ปตฺตจิวรมาทาย กุมฺภํ ปติฏฺฐาเปตฺวา สตฺถารา สหฺธีเยว
 กจฺจติ. สตฺถา คามุปจาร์ ปตฺวา “ปาริเลยยก” อิติ ปฏฺสาเย
 ตยา กนฺตํ น สกฺกา, อาหฺร เม ปตฺตจิวรณฺติ อาหฺราเปตฺวา
 คามํ ปิณฺทาย ปวิสติ. โสปี ยาว สตฺถุ นิภฺชมนฺนา ตตฺถเ
 จฺตฺวา สตฺถุ อากมนฺนํ ปจฺจุคฺคมนํ กตฺวา ปริมฺนเยเนว
 ปตฺตจิวรํ คเหตฺวา วสนฺภูจฺจาเน โອတာเรตฺวา วตฺถํ ทสฺเสตฺวา
 สาขาย วิชฺติ, รตฺถิ วาลมิกปริปนฺตนิวารณตฺถํ มหนฺตํ ทณฺทํ
 โสณฺทาย คเหตฺวา “สตฺถารํ รกฺขิสฺสามิ”ติ ยาว อรฺรณฺคฺคมนฺนา
 วนฺสณฺทสฺส อนฺตรนฺตเร วิจฺรติ. ตโต ปฏฺสาเยว กิร โส
 วนฺสณฺโท รกฺขิตฺวานฺสณฺโท นาม ชาโต. อรฺรณฺ อคฺคเต,
 มุชฺชิตกทานํ อาที กตฺวา เทเนว อุปายเน สพฺพวตฺตทานิ กโรติ.

อเถโก มกฺกโฏ ทํ หตฺถิ อญฺจาย สมฺมญฺจาย ตถาคตสฺส
 อภิสมาจาริกํ กโรนฺตํ ทิสฺวา “อหํปี กิณฺจิทเวว กริสฺสามีติ
 วิจฺจนฺโต เอกทิวสํ นิมฺมกฺขิกํ ทณฺฑทกมรฺပ္ภูลํ ทิสฺวา ทณฺฑทกํ
 ภณฺชิตฺวา ทณฺฑทเกเนว สทฺธิ มรฺပ္ภูลํ สตฺถุ สนฺติกํ หริตฺวา
 กทลปตฺตํ จินฺนทิตฺวา ตตฺถ จเปตฺวา อทาสิ. สตฺถา กณฺหิ.
 มกฺกโฏ “กริสฺสตี นุ โข ปริโภกํ น กริสฺสตีติ โอลิเกนฺโต
 คเหตฺวา นิสินฺนํ ทิสฺวา “กี นุ โขติ จินฺนเทตฺวา ทณฺฑทโกฏฺฐิ
 คเหตฺวา ปริวตฺเตตฺวา อุปฺปารเณโต อนฺตทกานิ ทิสฺวา ตานิ สณฺธิกํ
 อปฺเปตฺวา ปุณฺ อทาสิ. สตฺถา ปริโภกมกาสิ. โส ตญฺจจฺมานโส ทํ ทํ
 สาขํ คเหตฺวา นจฺจนฺโต อญฺจาสิ. อถสฺส คหิตสาขาปี อกฺกนฺตสาขาปี
 ภิชฺชิ. โส เอกสฺมี ชาณฺมตฺถเก ปตฺติตฺวา, นิพฺพิทฺชคฺคโต
 ปสฺนเนเนว จิตฺเตน กาลํ กตฺวา ทาวทิสฺสวเน ทิสฺโยชนิก
 กนกวิมานे นิพฺพุตฺติ, อจฺจนฺตสฺสปรีวาโร อโหสิ.

ตถาคตสฺส ตตฺถ หตฺถินาเคน อปฺปญฺจียมานสฺส วสนภาโว
 สกลชมฺพุทีเป ปากโฏ อโหสิ. สวตฺถินฺครโต “อนาถปิตฺติโก
 วิสาชา มหาอุปาสิกาคิ เอวมาทีนํ มหากุลานิ อานนฺตทเถรสฺส
 สาสนํ ปหิณฺสี “สตฺถารํ โน ภนฺเต ทสฺเสถาคิ. ทิสฺวาสิโนปี
 ปณฺจสตา ภิกฺขุ วุตฺถวสฺสา อานนฺตทเถรํ อุปสงฺกมิตฺวา “จิสฺสสุตา
 โน อวฺสุโส อานนฺท ภควโต สมฺมุขา ฐมฺมีกถา; สารุ มยฺ
 อวฺสุโส อานนฺท ลภฺยยาม ภควโต สมฺมุขา ฐมฺมีกถํ สวณายาติ
 ยาจิสฺสุ. เถโร เต ภิกฺขุ อาทาย ตตฺถ คนฺตฺวา “เตมาสํ เอกวิหาริโน

ตถาคตสฺส สนฺตักํ เอตตเกหิ ฆิกฺขุหิ สทฺธิ อฺปสงฺกมิตฺ
 อฺยตฺตนฺติ จินฺเตตฺวา เต ฆิกฺขุ พหิ จเปตฺวา เอกโกว
 สตฺถารํ อฺปสงฺกมฺ. ปาริเลยฺยโก ตํ ทิสฺวา ทณฺฑกํ อาทาย
 ปกฺขนฺทิ. สตฺถา โอลฺลเกตฺวา “อเปหิ ปาริเลยฺยก, มา นิวาริ
 พุทฺธปฺปจฺจโก เอโสติ อาห. โส ตตฺถเอว ทณฺฑํ จทฺเทตฺวา
 ปตฺตจิวรรพฺภิกฺคหณฺ อปฺปจฺฉิ. เถโร นาทาสิ. นาโก “สเจ
 อํคฺคหิตวตฺโต ภวิสฺสติ, สตฺถุ นิสฺสันทปาสาณผลเก อตฺตโน
 ปริกฺขารํ น จเปสฺสตีติ. จินฺเตสฺ. เถโร ปตฺตจิวรรํ ญมฺยํ จเปสฺ.
 วตฺตสมฺปนฺนา หิ ครุณฺ อาสเน วา สยเน วา อตฺตโน ปริกฺขารํ
 น จเปนฺติ. โส ตํ ทิสฺวา ปสนฺนจิตฺโต อโหสิ. เถโร สตฺถารํ
 วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีติ. สตฺถา “อานนฺท เอกโกว อาคโถสฺสีติ
 ปจฺฉิตฺวา ปณฺจสเทหิ ฆิกฺขุหิ สทฺธิ อาคตภาวํ สุตฺวา “กุหิ
 ปน เตติ วตฺวา, “ตุมหากํ จิตฺตํ อชานนฺโต พหิ จเปตฺวา
 อาคโถมฺหิติ วุตฺเต, “ปฏฺโกสาหิ เตติ อาห. เถโร ตถา อกาสิ. เต
 ฆิกฺขุ อากนฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีตฺส. สตฺถา เตหิ
 สทฺธิ ปฏฺฐิสฺสณฺถารํ กตฺวา, เตหิ ฆิกฺขุหิ “ภนฺเต ภควา พุทฺธสฺสขมาโล
 เจว ขตฺติยสฺสขมาโล จ, ตุมहेหิ เตมาสํ เอกเกหิ ติฏฺฐจฺนฺเตหิ
 นิสฺสันทเตหิ จ ทุกฺกํ กตฺ: วตฺตปฏฺฐิตตฺตการโกปี มุชฺเชทฺทายโกปี
 นาโหสิ มณฺเฑติ วุตฺเต, “ฆิกฺขเว ปาริเลยฺยกหตฺตินา มม
 สพฺพกิจฺจานิ กตานิ, เอวฺรปํ ห สหายกํ ลภนฺเตน เอกโก วสิตฺ
 ยุตฺตํ, อลภนฺตสฺส เอกจาริกภาโวว เสยฺโยติ วตฺวา อีมา

นาควคฺเค ติสฺโส คาคาโย อภาสิ

“สมเจ ลภถ นิปกํ สหายํ
 สทฺธิจํ สาธุวิหาริ ชีรํ,
 อภิกฺขุยฺย สพฺพานิ ปริสฺสยานิ
 จเรยฺย เตนตฺตมโน สดีมา.
 โน เจ ลภถ นิปกํ สหายํ
 สทฺธิจํ สาธุวิหาริ ชีรํ,
 ราชาว รณฺฑํ วิชิตํ ปหาย,
 เอโก จเร, มาตงฺกฺรณฺณเวว นาโค.

เอกสฺส จริตํ เสยฺโย, นตฺถิ พาเล สหายตา;
 เอโก จเร น จ ปาปานิ กยิรา,
 อปโปสฺสกุโก มาตงฺกฺรณฺณเวว นาโคติ.

คาคาปริโยसानเน ปณฺจสตาปี เต ภิกฺขุ อรหตฺเต ปตฺติจฺหิสฺสุ.
 อานนฺทตฺเถโร อนาถปิณฑิกาทิหิ เปสิตํ สาสนํ อาริเจตฺวา “ภนฺเต
 อนาถปิณฑิกปมฺขา ปณฺจ อริยสาวกโกฏิโย ตุมฺหากํ อาคมนํ
 ปจฺจาสีสนฺตํ อาน. สตฺถา “เตนहि คณฺหาหิ ปตฺตจิวรณฺติ ปตฺตจิวรํ
 คาคาเปตฺวา นิภฺขมิ. นาโค คณฺหาวา มคฺเค ติริยํ อฏฺฐาสิ. ภิกฺขุ
 ตํ ทิสฺวา ภควนฺตํ ปุณฺณิสฺสุ “กึ กโรติ ภนฺเตติ. “ตุมฺหากํ
 ภิกฺขเว ภิกฺขํ ทาทุํ ปจฺจาสีสนฺติ, ทิฆรตฺตํ โข ปนํยํ มยฺหํ
 อูปการโก, นาสฺส จิตฺตํ โกเปตुํ วฏฺฏติ, นีวตฺตถ ภิกฺขเวติ.
 สตฺถา ภิกฺขุ คเหตฺวา นีวตฺติ. หตฺถิปิ วนสนฺทํ ปวิสิตฺวา

“มหาราช สีสวนตา เต ภิกขุ, เกวลํ อณฺณมณฺณํ วิวาเทน
 มม วจันํ น คณฺหิสุ; อิทานิ มํ ชมาเปตฺตุ อากจฺจนฺติ: อากจฺจนฺตุ
 มหาราชาคิ. อนนถปฺปณฺทิกโกปี “ภนฺเต อหํ เตสํ วิหารํ ปวิสิตฺตํ
 น ทสฺสํมิตฺติ วทฺวา ตเถว ภควตา ปฏิกฺขิตฺโต ตฺถนฺทึ อโหสิ.
 สวาทฺถณฺณํ อนุปฺปตฺตานํ ปน เตสํ ภควา เอกมฺนฺเต วิวิตฺตํ การาเปตฺวา
 เสนาสนํ ทาเปสิ. อณฺเณ ภิกขุ เตหิ สทฺธิ เนว เอกโต นิสิตฺนฺติ
 น ตฺถจฺจนฺติ. อากตาคตา สตฺถารํ ปจฺจนฺติ “กตเม เต ภนฺเต
 ภณฺทนาการกา โกสมพิภวา ภิกขุติ. สตฺถา “เอเตติ ทสฺเสติ.
 เต “เอเต กิร เต, เอเต กิร เตติ อากตาคเตหิ อญฺญุคฺคิยา
 ทสฺสียมานา ลชฺชชย สีสํ อุกฺขิปิตํ อสฺสโกนฺตา ภควโต ปาหฺมฺมฺเล
 นิปชฺชิตฺวา ภควนฺตํ ชมาเปสฺส. สตฺถา “ภาริยํ โว ภิกฺขเว กตํ;
 ตุมฺहे นาม มาทิสฺสส พุทฺธสฺส สนฺติเก ปพฺพชฺชิตฺวาปี, มยิ สามคฺคิ
 กโรนฺเต, มม วจันํ น กริตฺถ, โปราณกปณฺทิตาปี วชฺฌนฺตฺตานํ
 มาตาปีตฺถนํ โอวาทํ สุตฺวา, เตสฺส ชีวิตา โวโรปฺปยมาเนสฺสปี, ตํ
 อนตฺติกมฺมิตฺวา ปจฺจนา ทฺวีสฺส รฏฺฐเจสฺส รชฺชํ การยีสฺสุติ วทฺวา
 ปนฺทเว ที่มาวุกฺกุมารชฺาตกํ กเถตฺวา “เอวํ ภิกฺขเว ที่มาวุกฺมาโร
 มาตาปีตฺถสฺส ชีวิตา โวโรปฺปยมาเนสฺสปี, เตสํ โอวาทํ อนตฺติกมฺมิตฺวา
 ปจฺจนา พุรฺหมทตฺตสฺส ธีตรํ ลภิตฺวา ทฺวีสฺส กาสิโกสฺสรฏฺฐเจสฺส รชฺชํ
 กาเรสิ, ตุมฺहेหิ ปน มม วจันํ อกโรนฺเตหิ ภาริยํ กตฺนฺติ วทฺวา
 อิมํ คาถมาห

“ปเร จ น วิชาชนฺติ มยเมตถ ยมาม เส;
 เย จ ตตถ วิชาชนฺติ, ตโต สมฺมณฺติ เมธคาคิ.

ตตถ “ปฺรติ: ปณฺทิตฺเต จเปตฺวา ตโต อณฺเณ ฆณฺฑนการกา
 ปเร นาม. เต ตตถ สงฺฆมฺชฺเณ โกลาหลํ กรฺโหนฺตา “มยํ
 ยมาม เส อุปรํมาม นสฺสาม สสํ สมีปํ มจฺจุสนฺติกํ คจฺฉามาคิ
 น วิชาชนฺติ. เย จ ตตถ วิชาชนฺตฺติ; ये ตตถ ปณฺทิตา
 “มยํ มจฺจุสมीปํ คจฺฉามาคิ วิชาชนฺติ ตโต สมฺมณฺติ เมธคาคิ:
 เอวํ हि เต ชานฺนฺตา โยนิโสมนสฺสิการํ อุปฺปาเทตฺวา เมธคานํ
 กลหานํ วุปรํมาย ปฏิปชฺชนฺติ, อถ เตสํ ตาย ปฏิปตฺติยา เต
 เมธคา สมฺมณฺติ. อถว “ปเร จาคิ: ปุพฺเพ มया “มา ภิกฺขเว
 ฆณฺฑนฺตฺติอาทีนํ วตฺวา โอวทียमानาปี มม โอวาทสฺส อปฺปิกฺคฺกเณน
 อมามกา ปเร นาม “อयํ จนนฺทาทิวเสน มิจฺฉาคาหํ คเหตฺวา เอตถ
 สงฺฆมฺชฺเณ ยมามเส ฆณฺฑนาทีนํ วุทฺธมฺปิยา วายมามาคิ น
 วิชาชนฺติ. อิทานิ ปน โยนิโส ปจฺจเวกฺขมานา ตตถ ตุมฺหากํ
 อนฺตเร ये ปณฺทิตฺตปริสา “ปุพฺเพ มยํ จนนฺทาทิวเสน วายมมนฺตา
 อโยนิโส ปฏิปนฺนาคิ วิชาชนฺติ, ตโต เตสํ สนฺติกา เต ปณฺทิตฺตปริเส
 นิสฺสาย อิเมทานิ กลหสงฺขาตา เมธคา สมฺมณฺตฺติ อยเมตถ อตฺถเกติ.

คาถาปริโยसाने สมฺปตฺตภิกฺขุ โสตาปตฺติผลาทิสฺส ปตฺติจฺหีสฺสุติ.

โกสมฺพิกวตฺถ.

๖. จุลลกาลมहाกาลวตฺถ. [๖]

สุภานุปสฺสึ วิหรนฺตนิติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สุตฺถา เสตพฺยนกฺร
อุปนิสฺสาย สิสฺสวาเน วิหรนฺโต จุลลกาลมहाกาลเ อารพฺภ กเถสิ.

เสตพฺยนกฺรวาสินํ ติ “จุลลกาลโล มชฺฌิมกาลโล มหากาลโล
จาติ ตโย ภาตโร กุญฺญมฺพิกา. เตสุ เชฏฺฐกนิญฺจา ทิสฺสา วิจฺริตฺวา
ปณฺจหิ สกฺกฺสเทหิ ฆณฺทํ อํหรนฺติ. มชฺฌิมกาลโล อากมฺํ วิกุกฺกนิติ.
อเถกสฺมิมํ สมเย เต อุกฺกปิ ภาตโร ปณฺจหิ สกฺกฺสเทหิ นานาฆณฺทํ
กเหตฺวา สํวตฺถิ คณฺทฺวา สํวตฺถิยา จ เชตฺวนสฺส จ อนฺตเร
สฺกฏฺวานิ โมจยิสฺส. เตสุ มหากาลโล สายนฺนสมเย มาลาคนฺธาทิตฺถเถ
สํวตฺถิยวาสินํ อริยสํวเก ฐมฺมสฺสวนายํ คจฺจนฺเต ทิสฺวา “กุหิ
อิมํ คจฺจนฺตนิติ ปุจฺจิตฺวา ตมฺมตฺถํ สุตฺวา “อหํปี คมิสฺสสามิตฺติ
จินฺเตตฺวา กนิญฺจํ อามนฺเตตฺวา “ตาต สกฺกฺสเ อุปปมฺมตฺโต โหหิ,
อหํปี ฐมฺมํ สิตํ คมิสฺสสามิตฺติ วุตฺวา คณฺทฺวา ตถาคตํ วนฺทิตฺวา
ปฺริสฺปฺริยนฺเต นิสฺสีทิ. สุตฺถา ตํทิวสํ ตสฺส อชฺฌมาสเยน อนุปฺพุทฺธิกํ
กเถนฺโต ทุกฺขณฺนธสฺสตฺตาทิวเสน อนนฺกปฺริยาเยน กามานํ อาทินวํ
โอการํ สงฺกิลเลสฺสจ กเถสิ. ตํ สุตฺวา มหากาลโล “สพฺพํ กิร
ปฬาย คณฺทพฺพํ, ปฺรโลคํ คจฺจนฺตํ เนว โภคา น ฌาตโย
อนคจฺจนฺติ, กิ เม ฆรวาเสน, ปพฺพชิสฺสสามิตฺติ จินฺเตตฺวา, มหาชเน
วนฺทิตฺวา ปกฺกนฺเต, สุตฺถารํ ปพฺพชฺชํ ยาจิตฺวา, สุตฺถารา “นตฺถิ
เต โภจิ อปฺโลเกทพฺโพติ วุตฺเต, “กนิญฺจํ เม อตฺถิ ฆณฺเตติ
วุตฺวา, “เตนหิ อปฺโลเกหิ นนฺติ วุตฺเต, “สาธุ ฆณฺเตติ อาคณฺทฺวา

กนิฐจํ เอตทโวจ “ตาท อิมํ สพฺพํ สาปเตยฺยํ ปฏิปชฺชาติ.”
 “ตุมฺहे ปน ภาตีกาติ. “อหํ สตฺถุ สนฺติเก ปพฺพชิสฺสามีติ.
 โสํ ตํ นานปฺปกาเรหิ ยาจิตฺวา นีวตฺเตตฺถํ อสฺสโกณฺโตะ “สาธุ
 สามิ ยถาชฺฌาสยฺยํ กโรธาทิ อาห. มหากาลโละ คนฺตฺวา สตฺถุ
 สนฺติเก ปพฺพชิ. “อหํ ภาตีกํ คเหตฺวาว อุปฺปพฺพชิสฺสามีติ
 จุลลกาโลปี ปพฺพชิ. อปรภาเค มหากาลโละ อุปสมฺปทํ ลภิตฺวา
 สตฺถาวํ อุปสงฺกมิตฺวา สาสเน ธฺรฺวานิ ปุจฺจิตฺวา, สตฺถาวา ทฺวิสุ
 ธฺเรสุ กถิตฺสุ, “อหํ ฆนฺเต มหุลลกกาเล ปพฺพชิตฺตฺตา คนฺถธฺรํ
 ปุเรตฺถํ น สกฺขิสฺสามิ, วิปฺสฺสนาธฺรํ ปน ปุเรสฺสามีติ ยาว อรหตฺตา
 โสสานิกธฺตฺถกํ กถาเปตฺวา, ปจฺมยามาตีกกเม สพฺเพสุ นิตฺถํ
 โยกฺกนฺเตสุ, สฺสํ นํ คนฺตฺวา ปจฺจุสฺสกาเล สพฺเพสุ อนฺนุจฺจิตฺเตยฺว,
 วิหารํ อากจฺจติ.

อเถกา สฺสํ นํ โยปกา กาลิ นาม จวทาหิกา เถรสฺส
 จิตฺทฺฐานนฺจ นิสฺสํ นํ จงฺกมนฺนฺจ จงฺกมนฺนฺจ ทิสฺวา “โก นุ โข
 อิทาจฺจนฺติ, ปรีกฺษณฺทิสฺสามิ นนฺติ ปรีกฺษณฺทิตฺถํ อสฺสโกณฺโตะ เอกทิสฺ
 สฺสํ นํ กุญฺญาย ทิปฺปํ ชาเลตฺวา ปุตฺตธฺตฺโร อาทาย คนฺตฺวา
 เอกมฺนฺเต นิสฺสํ นาม มชฺฌิมยาเม เถรํ อากจฺจนฺตํ ทิสฺวา คนฺตฺวา
 วนฺทิตฺวา “อโย โน ฆนฺเต อิมํ สฺมึ จ्ञาเน วิหรตีติ อาห.
 “อาม อุปาสิกเถ, “ฆนฺเต สฺสํ นาม วิหรนฺเตหิ นาม วตฺถํ อุกฺกณฺทิตฺถํ
 วญฺญตีติ. เถโร “กึ ปน มยฺยํ ตยา กถิตวตฺเต. วตฺถิสฺสามาติ

อวตฺวา “กั กาคุ วุฏฺฐติ อุปาสิเกติ อาห. “ภนฺเต โสสานิเกหิ
 นาม สฺसानเ วสนภาโว สฺसानโคปกานํ วิหารเ มหาเถรสฺส
 คามโกชกสฺส จ กเถตุ วุฏฺฐติ. “กัการณฺติ. “กตมฺมา โจรา
 สามีเกหิ ปทานุปทํ อนุพนฺธนา สฺसान ฆณฺฑิกํ จทฺเทตฺวา
 ปลายนฺติ; อถ มนฺสฺสา โสสานิกานํ ปริปนฺถํ กรโณนฺติ; เอเตสํ ปน
 กถิตเ, ‘มยํ อิมสฺส ภทฺทนฺตสฺส เอตฺตกนฺนาม กาลํ เอตฺถ วสนภาวํ
 ชานาม, อโจโร เอโสติ อุปทฺทวํ นิวาเรนฺติ; ตสฺมา เอเตสํ กเถตุ
 วุฏฺฐติ. “อณฺณํ กั กาทพฺพนฺติ. “ภนฺเต สฺसानเ วสนฺเตน
 นาม อยฺเยน มจฺฉ มสฺส ปิฏฺฐจฺจิลคฺพาทีนํ วชฺเชตพฺพานิ, ทิวา น
 นิทฺทายิตพฺพํ, อกฺสีเตน ภวิตพฺพํ อารทฺธวิริเยน, อสฺเสน อมายาวินา
 หุตฺวา กลฺยาณชฺฌาสเยน ภวิตพฺพํ, สายํ สพฺเพสฺส สฺสฺสฺส วิหารโต
 อาคนตพฺพํ, ปจฺจุสกาลเ สพฺเพสฺส อนฺณจฺเจเตสฺสเยว, วิหารํ คนตพฺพํ,
 สเจ ภนฺเต อยฺโย อมสฺมี จานเ เอวํ วิหรนฺโต ปพฺพชิตกิจจํ
 มตฺถกํ ปาเปตฺุ สกฺขิสฺสติ, สเจ มตฺสรีรํ อาเนตฺวา จทฺเทนฺติ,
 กมฺพลกฺกุฏาคารํ อาโรเปตฺวา คนฺธมาลาทีหิ สกฺกการํ กตฺวา สรีรกิจจํ
 กริสฺสามิ; โน เจ สกฺขิสฺสติ, จิตกํ อาโรเปตฺวา อคฺคิ ชาเลตฺวา
 สงฺกฺนา อากทฺพิตฺวา พหิ จเปตฺวา ผรฺสุนา โภฏฺเฏตฺวา ชนฺทาชณฺฑิกํ
 จินฺทิตฺวา อคฺคิมฺห ปกฺขิปิตฺวา ตฺยฺห^๑ ทสฺเสตฺวา^๒ ฌาเปตฺสสามิติ.
 อถ นํ เถโร “สาธฺ ภทฺเท, เอกํ ปน รูปารมฺมณํ ทิสฺวา มยฺหํ
 กเถหิติ อาห. สว “สาธฺติ ปจฺจุสโสสิ. เถโร ยถาชฺฌาสเยน

๑. ส. ม. จิปิตฺวา. ๒. ส. ม. นตฺถิ, อติเรกปเทหิ ภวิตพฺพํ.

สุสาน. สมนธมมัม กโรติ. จุลกาลตเดโร ปน อญฺาย สมญฺาย
 ฆราวาส จินฺเตติ, ปุตุททาร์ อนฺุสฺสริ, “อํ เม ภาทิโก อติภาริย
 กम्मํ กโรตีติ จินฺเตสิ.

อเถกา กุลธิตา ตมฺหุตุํ สมฺมจฺเชน พยาธินา สายณฺหสมเย
 อมิลาทา อกิลนฺทา กาลมกาสิ. ตเมณฺ ฌาตโย ทารุเตลาทีหิ
 สหฺริ สายํ สุสานํ เนทฺวา สุสานโกปิกาย “อิมํ ฌาเปหิติ ภติ
 ทฺวา นิยฺยาเททฺวา ปกุกมฺิสฺ. สํ ตสฺสา ปารุปนฺวตฺถํ อปนฺเตวา
 ตํ มฺหุตุตมตฺตํ ปณฺีตปณฺีตํ สุวณฺณวณฺณํ สรีรํ ทิสฺวา “อิมํ
 อยฺยสฺส ทสฺเสตฺถํ ปฏฺิรूपํ อารมฺมณฺนติ จินฺเตทฺวา คนฺทฺวา เถรํ
 วทฺหิตฺวา “เอวรूपํ นาม ภนฺเต อารมฺมณฺ อตฺถิ, โอโลเกยฺยาถาติ
 อาห. เถโร “สาธฺตฺติ คนฺทฺวา ปารุปนฺวตฺถํ นีหฺราเปทฺวา ปาทลโต
 ยาว เกสฺกคา โอโลเกทฺวา “อติปณฺีตเมตฺถํ รูปํ สุวณฺณวณฺณํ,
 อคฺคิมฺหิ นํ ปกฺขิปปิตฺวา มหาศาลาหิ คหิตกาเล มยฺหํ อาโรเจยฺยาสีติ
 วทฺวา สกฺกจฺานเมว คนฺทฺวา นิสฺสีติ. สํ ตถา กทฺวา เถรสฺส
 อาโรเจสิ. เถโร คนฺทฺวา โอโลเกสิ. ซาลาย ปหฺญปหฺญจฺาน
 กวรคาวิ วีย สรีรวณฺณํ อโหสิ. ปาทา นมิตฺวา โอลมฺพีสฺ, หตฺถา
 ปฏฺิกุซฺชีสฺ, ลลางฺมฺ^๑ นิจฺจมฺมํ อโหสิ. เถโร “อิทํ สรีรํ อิทาเนว
 โอโลเกนฺทานํ อปรียนฺตีกรํ หตฺวา อิทาเนว ขยฺปตฺตํ วยฺปตฺตนฺติ
 รตฺตฺวิจฺานํ คนฺทฺวา นิสฺสีทิตฺวา ขยวํ สมฺปสฺสมาโน

คำถิ วทวา วิปัสสนํ วทเมทวา ปฏิสมภิทาหิ อรหตุติ ปาปุนิ.
 ตสฺมี อรหตุติ ปตฺเต, สตุถา ภิกฺขุสงฺฆปรีวโต จาริกณฺจรมาโน
 เสตพฺพนกรํ คนฺทวา สีสฺพานํ ปาวิสฺ. จุลลกาลสฺส ภริยาโย
 “สตุถา กิร อนฺุปตฺโตติ สตุทวา” อมฺหากํ สามิกํ กณฺหิสฺสามาตํ
 เปเสทวา สตุถารํ นิมนฺตาเปสฺ. พุทฺธานํ ปน อปรจิทฺถจฺานเ
 อาสนปณฺณตฺตี อากิขฺนฺเตน เอนเ ภิกฺขุณา ปจฺมตรํ คนฺตุ
 วฏฺฐติ. พุทฺธานํ หิ มชฺฌิมภฺจฺานเ อาสนํ ปณฺณวาเปทวา ตสฺส
 ทกฺขิณโต สาริปฺตฺตตฺเตรสฺส วามโต- มหาโมคฺคัลลฺลานตฺเตรสฺส
 ตโต ปภฺจาย อฺุโภสฺ ปสฺเสสฺ ภิกฺขุสงฺฆสฺส อาสนํ ปณฺณวาเปตพฺพิ
 โหติ; ตสฺมา มหากาลตฺเตโร จีวรปารุปนภฺจฺานเ จตุทวา “ตวํ
 ปฺุโรโต คนฺทวา อาสนปณฺณตฺตี อากิขฺาหิติ จุลลกาลํ เปเสสิ.
 ตสฺส ทิภฺจกาลโต ปภฺจาย เคนฺชนา เตน สทฺธิ ปรีหาสํ กโรนฺทา
 นีจาสฺนานิ สงฺมตฺเตรโกภฺยํ อตฺถรณฺติ, อฺุจจาสฺนานิ สงฺมทวโกภฺยํ.
 อิตโร “มา เอวํ กโรถ, อฺุจจาสฺนานิ อฺุปรี ปณฺณวาเปถ,
 นีจาสฺนานิ เหนฺจฺาติ อาห. อิตฺติโย ตสฺส วณฺํ อสฺสณฺนติโย
 วิย “ตวํ กิ กโรนฺโต วิจฺรสี? กิ ทว อาสนานิ ปณฺณวาเปตฺ
 น วฏฺฐติ? ตวํ กิ อาปฺุจฺิตวา ปพฺพิโต? เณ ปพฺพิชาปิโตสี?
 กสฺมา อีธาคโตสฺสีติ วทวา นีวาสนปารุปนํ อจฺฉินฺทิตวา- เสตกานิ

วตฺถานิ นีวาเสตฺวา สีสเ มาลาจุมฺพุกํ จเปตฺวา “คจฺจนํ ทฺวํ,
 สตฺถารํ อาเนหิ; มยํ อาสนานิ ปณฺณเปสฺสามาติ ปหิณฺสีสุ. โส
 นจิริํ ภิกฺขุภาเว จตฺวา อวสฺสีโกว อุปฺปพฺพชิตฺวา ลชฺชิตุํ น
 ชานาติ; ตสฺมา เตน อากฺขเปเน นีราสงฺโกว กนฺตฺวา สตฺถารํ
 วนฺทิตฺวา พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ อาทาย อาคโต. ภิกฺขุสงฺฆสฺส
 ปน ภตฺตกิจฺจาวสานเ มหากาลสฺส ภริยาโย “อิมานิ อตฺตโน
 สามิโก คหิโต, มยฺปิ อมฺหากํ สามิกํ กณฺหิสฺสามาติ จินฺเตตฺวา
 ปฺนทิวสฺสตาย สตฺถารํ นิมนฺตยฺสีสุ. ตทา ปน อาสนปณฺณเปสนํ
 อณฺโณ ภิกฺขุ อคฺมาสี. ตา ตสฺมี ชเเน โอภาสํ อลภิตฺวา
 พุทฺธปฺปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ นิสฺสีทาเปตฺวา ภิกฺขุ อทฺตฺสุ. จุลลกาลสฺส ปน
 เทว ภริยาโย, มชฺฌิมกาลสฺส จตฺสโส, มหากาลสฺส อฏฺฐจ. ภิกฺขุปี
 ภตฺตกิจฺจํ ปาตุกามา นิสฺสีทิตฺวา ภตฺตกิจฺจมกฺกํ, พหิ กนฺตฺวามา
 อฏฺฐจาย อคฺมฺส. สตฺถา ปน นิสฺสีทิตฺวา ภตฺตกิจฺจํ กริ. ตสฺส
 ภตฺตกิจฺจปริโยสานเ ता อิตฺถิโย “ภนฺเต มหากาลเ อมฺหากํ
 อนฺนโมทนํ กตฺวา คมิสฺสตี, ตุมฺहे ปฺรโต คจฺจนตาติ วทฺสี. สตฺถา
 “สาธฺวตี วตฺวา ปฺรโต อคฺมาสี. คามทฺวารํ ปตฺวา ภิกฺขุสงฺฆเ
 อชฺฌายิ “กิณฺณาเมตํ สตฺถารา กตํ, ฉตฺวา นุ โข กตํ อฺุทาหุ
 อชานิตฺวา?, หิโย จุลลกาลสฺส ปฺรโต คตตฺตา ปพฺพชฺชนฺตฺราโย
 ชาโต, อชฺช อณฺณสฺส ปฺรโต คตตฺตา อนฺตฺราโย นาโหสิ,
 อิทานิ สตฺถา มหากาลํ นินฺตเตตฺวา อาคโต, สीलว: โข ปน
 ภิกฺขุ อาจารสมฺปนฺโน; กริสฺสนฺติ นุ โข ตสฺส ปพฺพชฺชนฺตฺรายนฺติ.

สตฺถา เตสํ วณํ สุตฺวา นีวตฺติทฺวา จีโต “กึ กเถถ ภิกฺขเวติ
 ปุจฺฉิ. เท ทมตฺถํ อาโรเจสฺส. “กึ ปน ตุมहे ภิกฺขเว จุลลกาลํ
 วีย มหากาลํ สลฺลภฺเซถาติ. “อาม ภนฺเต, ตสฺส หิ เทว ปชาปติโย,
 อิมสฺส อญฺจ; อญฺจหิ ปริกฺขิปีทฺวา คหิโต กึ กริสฺสติ ภนฺเตติ.
 สตฺถา “มา ภิกฺขเว” เอวํ อวจฺจุตฺถ, จุลลกาโล อญฺจาย สมญฺจาย
 สุกฺการมฺมณพฺหุโล วิหริติ, ปาตตญฺเฏ จิตฺตพฺพลรฺกฺขสทฺธิโส, มยํ
 ปน ปุตุโต มหากาโล อสฺสภานุปสฺสึ วิหริติ, ขนฺนเสลปพฺพโต วีย
 อจฺโล วาติ วทฺวา อีมา กาถาโย อภาสิ

“สฺสภานุปสฺสึ วิหฺรณฺตํ	อินฺทฺริเยสุ อสํวตํ
โกชนมฺหิ อมตฺตณฺณํ	กฺสํวตํ หีนวิริยํ
ตํ เว ปสฺสตี มาโร,	วาโต รุกฺขํวํ ทพฺพลํ.
อสฺสภานุปสฺสึ วิหฺรณฺตํ	อินฺทฺริเยสุ สุตฺวตํ
โกชนมฺหิ จ มตฺตณฺณํ	สทฺธํ อารทฺธวิริยํ
ตํ เว นปฺปสฺสตี มาโร,	วาโต เสถวํ ปพฺพตฺตนิ.

ตตฺถ สฺสภานุปสฺสิตฺตนิ: สฺภํ อนุปสฺสณฺตํ, “อิจฺฉารมฺมณ
 มาณสํ วิสฺสชฺเชตฺวา วิหฺรณฺตนิ อตฺถโก. โย หิ ปุคฺคโล นิमितฺตคฺคกาทํ
 อนนฺุพฺยณฺชนคฺคกาทํ คณฺหนฺโต “นชา โสภณฺนาติ คณฺหาติ, “องฺคฺคฺคโย
 โสภณฺนาติ คณฺหาติ, “หตฺถา ปาทา ชงฺฆา อูรฺร กฺกฺก อุทฺธํ ธนา
 คีวํ โอญฺโง หนฺตา มุขํ นาสา อกฺขีนิ คณฺณา ภมฺมกา ลลาภํ
 เกสา โสภณฺนาติ คณฺหาติ, “เกสา โลมา นชา หนฺตา ตโจ
 โสภณฺเนติ คณฺหาติ, “วณฺโณ สฺภ, สณฺจํ นํ สฺภนฺติ คณฺหาติ;

อัย สุกานุปัสสี นาม; ตัง เอวํ สุกานุปัสสี วิหรนตํ. อินฺทริเยสุติ:
 จกฺขาทิสฺส นสฺส อินฺทริเยสฺส. อสฺสวตฺตํติ: จกฺขทฺวาราทินิ อรกฺขนตํ.
 อมตฺตตฺตณฺณติ: “ปริเยสนมตฺตา ปฏิกคฺคหนมตฺตา ปรีโกคมตฺตาติ
 อิมิสฺสา มตฺตตาย อชานนโต โภชนมฺหิ อมตฺตตฺตณฺณํ. อปฺปจ “ปจฺจ-
 เวกฺขณมตฺตา วิสฺสชฺชนมตฺตาติ อิมิสฺสาปฺป มตฺตตาย อชานนโต
 อมตฺตตฺตณฺณํ. “อิทํ โภชนํ ธมฺมิกํ, อิทํ อธมฺมิกนฺตํปิ อชานนตํ.
 กุสฺสิตนฺตติ: กาม พฺยาปาท วิหีสา วิตกฺก วสีกตฺยา กุสฺสิตํ. หีนวீริยนฺติ
 นิพฺพีริยํ จตฺตสฺส อิริยาปเลสฺส วีริยกรณวิริทํ.

ปสฺสหตฺติ: อภิกวติ อชฺโณตฺตรติ. วาโต รุกฺขํ ทพฺพลนฺติ:
 พลววาโต จินฺนตญฺเฐ ชาตํ ทพฺพลรุกฺขํ วิย “ยถา หิ โส วาโต ตสฺส
 รุกฺขสฺส ปุพฺผผลปลฺลวาทินิปี ปาเตติ, ชฺหทฺทกสาชาปี ภณฺชติ,
 มหาสาชาปี ภณฺชติ, สมฺมุลฺปี ตํ รุกฺขํ อพฺพตฺเตตฺวา อทฺธมฺมุลํ อโรสาชํ
 กตฺวา คจฺจนฺติ; เอวเมว เอวรूपํ ปุคฺคํ อนฺโต อปฺปนฺโน กิเลสฺมาโร
 ปสฺสหติ: พลววาโต ทพฺพลรุกฺขสฺส ปุพฺผผลปลฺลวาทิปาตํ วิย
 ชฺหทฺทานุชฺหทกปตฺติอาปชฺชนํปี กโรติ, ชฺหทฺทกสาชาภณฺชนํ วิย
 นิสฺสคฺคิยาทปตฺติอาปชฺชนํปี กโรติ, มหาสาชาภณฺชนํ วิย
 เตรสสงฺฆาทิสฺเสสาปชฺชนํปี กโรติ, อพฺพตฺเตตฺวา อทฺธมฺมุลํ เหฏฺฐาสาชํ
 กตฺวา ปาตํ วิย ปาราชิกาปตฺติอาปชฺชนํปี กโรติ, สฺวากฺขาตสํสา
 นีหริตฺวา กติปาเหเนว คิทธิภาวํ ปาเปติ; เอวรूपํ ปุคฺคํ กิเลสฺมาโร
 อตฺตโน วเส วตฺเตตฺติ อตฺโต.

อสฺสากานุปัสสินฺติ: ทสฺส อสฺสเกสฺส อณฺณตฺรํ อสฺสํ ปสฺสสนฺติ

ปฏิกุลมนสิการะ ยุตุตฺ, เกสะ อสุภโต ปสฺสนตฺ, โลเม นเช ทนฺเต ทจํ
 วณฺณํ สณฺจํ อสุภโต ปสฺสนตฺ. อินฺทริเยสุติ: จสฺ อินฺทริเยสุ.
 สุตฺวตฺตติ: นิमितฺตคฺคาหาทวิริทิตฺ ปิหิตทวาริ. อมตฺตณฺณตาปฏิปกฺเขน
 โภชนมฺหิ จ มตฺตณฺณ. สทฺธนฺติ: กมฺมสฺส เจว ผลสฺส จ สทฺทหน-
 ลกฺขณาย โลกียสทฺธาย เจว ทิสฺ วตฺตสฺส อเวจฺจปฺปสาทสงฺฆาตาย
 โลกุตฺตรสทฺธาย จ สมฺนํนาคตฺ. อารทฺธวิริยนฺติ: ปกฺกหิตวิริยํ
 ปริปฺพณฺณวิริยํ. ตํ เวติ: ตํ เอวรूपิ ปกฺกคฺล. “ยถา ทพฺพลวาทิ
 สณฺนิกํ ปทรนฺโต เอกมฺนํ เสลํ จาเลตฺ น สกฺโกติ; ตถา อพฺภนฺตเร
 อปฺปชฺชมาโนปี ทพฺพลภิเลสมาริ นปฺปสหติ โขภะตฺ กมฺเปตฺ
 จาเลตฺ น สกฺโกตฺติ อตฺโต.

ตาปี โข ทสฺส ปุราณทฺตียิกา เถโร ปริวาระตฺวา “ตวํ
 กํ อาปฺจุจิตฺวา ปพฺพชิตฺวา? อิทานิ คิหิ ภวิสฺส น ภวิสฺสสฺสิตฺวา
 วตฺวา กาสายานิ นีหริตฺกามา อเหสฺ. เถโร ตาสํ อากาโร สลลฺกฺเขตฺวา
 นิสินฺนาสนา วุฏฺฐาย อิทฺธิยา อปฺปติตฺวา ภูฏาการกณฺณกํ ภินฺทิตฺวา
 อากาเสน กนฺตฺวา, สตฺถริ คากา ปรีโยสาเปนฺเตเยว, สตฺถ สุวณฺณ-
 วณฺณํ สรีริ อภิตฺถวานฺโต โอตริตฺวา ตถาคตสฺส ปาเท วนฺทิ.

คากาปรีโยसानะ สมฺปตฺตภิกฺขุ โสตาปตฺติผลาทิสฺ ปตฺติจฺหิสฺสุติ.

จุลลกาลมहाกาล วตฺถ.

๑. เทวทูต วตฺถุ. [๑]

“อนิกกุสลาโวติ อิมํ ธรรมเทศนํ สุตถา เขตวนเน วิหรนโต
ราชคเห เทวทูตสฺส คนฺธารกาสาวลาภํ อารพฺภ กเถสิ.

เอกสฺมี หิ สมฺมเย เทว อคฺคสาวกา ปญฺจสเท ปญฺจสเท
อตุตฺตโน ปรีวาเร อาทาย สตุถารํ อาปจฺจติววา เขตวนโต ราชคหํ
อคมฺสฺสุ. ราชคหवासินอ เทวปํ ตโยปํ พหุปํ เอกโต หุตฺวา
อาคนฺตูกทานํ อทฺสฺ. อเถกทิวสํ आयสฺมา สาริปฺพุโต อนฺนโมทนํ
กโรนฺโต “อุปาสกา เอโก สยํ ทานํ เทติ, ปรี น สมฺมาเปติ; โส
นิพฺพุตฺตนิพฺพุตฺตญฺ्ञาเน โภกสมฺปทํ ลภติ, โน ปรีวารสมฺปทํ. เอโก
ปรี สมฺมาเปติ, สยํ น เทติ; นิพฺพุตฺตนิพฺพุตฺตญฺ्ञาเน ปรีวารสมฺปทํ
ลภติ, โน โภกสมฺปทํ, เอโก สยํปํ น เทติ, ปรีปํ น สมฺมาเปติ; โส
นิพฺพุตฺตนิพฺพุตฺตญฺ्ञาเน กณฺชกมฺมตฺตํปํ กุจฺฉปรี น ลภติ, อนฺนาโถ
โหติ นิปฺปจฺจโย. เอโก สยํปํ เทติ, ปรีปํ สมฺมาเปติ; โส นิพฺพุตฺต-
นิพฺพุตฺตญฺ्ञาเน อตุตฺตภาวสเทปํ อตุตฺตภาวสทฺสเสปํ อตุตฺตภาวสท-
สทฺสเสปํ โภกสมฺปทญฺเจว ปรีวารสมฺปทญฺจ ลภตฺติ เอวํ ธรรมํ เทเสสิ.
ตเมโก ปณฺฑิตปรีโส สุตฺวา “อจฺฉริยา วต โภ ธรรมเทศนา,
สุขการณํ กถิตํ; มยา อิมาสํ ทวินนํ สมฺปตฺตํนิ นิปฺพาทนกกมฺมํ
กาตุํ วญฺญตฺติ จินฺตเตววา “ภนฺเต เสว มยํ วิกฺขํ กณฺหนฺดาติ
เถวํ นิมนฺเตสิ. “กิตฺตเกหิ เต วิกฺขุหิ อตุโถ อุปาสกาติ. “กิตฺตกา
ปน โว ภนฺเต ปรีวาราติ. “สทฺสสมฺมตฺตา อุปาสกาติ. “สพฺเพหิ
สทฺธีเยว วิกฺขํ กณฺหนฺด ภนฺเตติ. เถโร อธิวเสสิ. อุปาสโก

นกรวิธีย์ จรฺนโต “อมฺมตาทา มยา ภิกฺขุสฺสทฺสํ นิมนฺตํ, ตุมฺहे
 กิตฺตกาณํ ภิกฺขุณํ ภิกฺขํ ทาตุํ สกฺขิสฺสธ, ตุมฺहे กิตฺตกาณนฺติ
 สมหาเปติ. มนุสฺสา อตฺตโน อตฺตโน ปโหนกนิยาเมน “มยํ ทสฺสนํ
 ทสฺสาม, มยํ วิสฺตียา, มยํ สทฺสสาติ อาหํสุ. อุปาสโก “เตนฺหิ
 เอกสฺมี จาเน สมากมํ กตฺวา เอกโตว ปจิสฺสาม, สพฺเพ เตลฺลิต-
 ตณฺฑุล สปปิฬานิตาทีนํ สมหาธาติ เอกสฺมี จาเน สมหาเปสฺสิ.
 อถสฺส เอโก กุญฺมพิโก สทฺสทฺสคฺคณกํ คณฺธารกาสาवตฺถํ ทตฺวา
 “สเจ เต ทานวฏฺฐํ นปฺปโหติ, อิทํ วิสฺสชฺเชตฺวา, ยทฺธํ, ตํ
 ปฺปรเยยาสี; สเจ ปโหติ, ยสฺส อิจฺฉตี; ตสฺส ภิกฺขุโน ทเพยาสีติ
 อาห. ตทา ตสฺส สพฺพํ ทานวฏฺฐํ ปโหติ, กิณฺจิ อุนฺนนาม นาโหสิ.
 โส มนุสฺเส ปุจฺฉิ “อิทํ อนคฺคกาสาवं เอเกน กุญฺมพิเกน เอวํ นาม
 วตฺวา ทินฺนํ, ทานวฏฺฐํ อติเรกํ ชาตุํ, กสฺสิทํ เทมาติ. เอกจฺเจ
 “สารีปฺตตฺตเถรฺสสาติ อาหํสุ. เอกจฺเจ “เถโร สสฺสปริปากสมเย
 อาคณฺตฺวา คมนสฺสีโล; เทวทศโต อมฺหากํ มงฺคลามงฺกลสฺส สหาโย
 อุกทมนฺนิโก วิย นิจฺจํ ปตฺถจฺจิโต, ตสฺส ตํ เทมาติ. อาหํสุ.
 สมพฺพหุติกาย กถายปี “เทวทศตสฺส ทาทพฺพนฺติ วตฺตาโร พหุทรา
 อเหตุ. อถ นํ เทวทศตสฺส อหํสุ. โส ตํ จินฺนํทฺวา สัพฺพิทฺวา
 รชิตฺวา นีวาเสตฺวา ปารุปีตฺวา วิจรฺติ. มนุสฺสา ตํ ทิสฺวา “นยิทํ
 เทวทศตสฺส อนฺจฺฉวิกิ; สารีปฺตตฺตเถรฺสสฺส อนฺจฺฉวิกิ; เทวทศโต
 อตฺตโน อนฺจฺฉวิกิ นีวาเสตฺวา ปารุปีตฺวา วิจรฺตฺติ วทิสฺสุ.

อเถโก ทิสาวาสโก ภิกฺขุ ราชคฺหา สาवตฺถิ คณฺตฺวา สตุถารํ

วณฺทิตฺวา กตปฏิสันถาโร สตุถารว ทฺวินนํ อคฺคสาวกานํ ฆาสุวิหาร
 ปุจฺฉิตฺวา อาทิตฺวา ปฏฺฐาย สพฺพํ ตํ ปวตฺตี อาโรเจสฺส. สตุถา
 “น โข ภิกฺขุ อิทาเนว โส อตฺตโน อนนฺนุจฺฉวิกํ วตฺถํ ธาเรติ,
 ปุพฺเพปี ธาเรสฺยิวาติ วตฺวา อตฺตํ อหาริ;

อตฺเต พาราณสียํ พุรหมทตฺเต รชฺชํ กาเรนฺเต, พาราณสีวาสี
 เอโก หตฺถิมารโก หตฺถิ มาเรตฺวา ทนฺเต จ ตเจ จ อนฺตานิ จ
 มนฺมสฺสจ อหาริตฺวา วิกฺกิตฺตโนโต ชีวิตํ กปฺเปสฺส. อเถกสฺมึ อรณฺเณ
 อนเกสสฺสสา หตฺถิ โคจฺรํ คเหตฺวา คจฺฉนฺตา ปจฺเจกพุทฺธํ ทิสฺวา
 ตโต ปฏฺฐาย คจฺฉมานา คมนาคมนกาเล ชนฺนุเกหิ นิปตฺติว
 วณฺทิตฺวา ปกฺกมณฺติ. เอกทิวสํ หตฺถิมารโก ตํ กิริยํ ทิสฺวา “อหํ
 อิเม กิจฺฉเนน มาเรมิ, อิเม จ คมนาคมนกาเล ปจฺเจกพุทฺธํ วณฺทิตฺวา,
 กิณฺณุ โข ทิสฺวา วณฺทิตฺวา จินฺเตนฺโต “กาสาวนฺติ สลฺลภฺเตว
 “มยาปี อิทานิ กาสาวํ ลภฺตุํ วฏฺฐกิตฺติ จินฺเตตฺวา. เอกสฺส
 ปจฺเจกพุทฺธสฺส ชาตสฺสวํ โอริยุห นหายนฺตสฺส ตีเร จปิเตสฺส กาสาเวสฺส
 จิวํ เถเนตฺวา เตสํ หตฺถินํ คมนาคมนกฺเค สตฺตี คเหตฺวา สสฺส
 ปารุปีตฺวา นิสฺสิตฺติ. หตฺถิ ตํ ทิสฺวา “ปจฺเจกพุทฺธโรติ สณฺณาย
 วณฺทิตฺวา ปกฺกมณฺติ. โส เตสํ สพฺพปจฺฉโต คจฺฉนฺตํ สตฺติยา
 ปหริตฺวา มาเรตฺวา ทนฺตาทนิ คเหตฺวา เตสํ ภูมียํ นิชนิตฺวา คจฺฉติ.
 อปรภาเค โพธิสฺสโต หตฺถิโยนินํ ปฏฺฐินนํ คเหตฺวา หตฺถิเชฏฺฐจโก ยุตฺตติ
 อโหสิ. ตทาปี โส ตเถว กโรติ. มหาปริโส อตฺตโน ปริสาย
 ปริหานิ ญตฺวา “กฺุหิ อิเม หตฺถิ คตา มนฺทา ชาตาติ ปุจฺฉิตฺวา,

“น ชานาม สามีติ วุตฺเต, “กุหี^๑ คจฺจนฺตา มํ อนาปจฺญา น
 คมิตฺตสนฺติ, ปรีปนฺเถน ภวิตพฺพนฺติ จินฺเตตฺวา “เอกสมิ จาเน
 กาสาวํ ปารูปีตฺวา นิสินฺนสฺส สนฺติกา ปรีปนฺเถน ภวิตพฺพนฺติ
 ปรีสงกิตฺวา ตํ ปรีคณฺหิตุํ สพฺเพ หตฺถิ ปฺรโต เปเสตฺวา สยํ
 ปจฺจโต วิลมพฺมานโ อากจฺจนฺติ. โส เสสฺสทฺถิสฺสุ วณฺทิตฺวา กเตสฺสุ
 มหาปฺริสํ อากจฺจนฺตํ ทิสฺวา จีวรํ สํหริตฺวา สทฺธิํ วิสฺสชฺชํ.
 มหาปฺริโส สทฺธิํ อปฺปจฺเจตฺวา อากจฺจนฺโต ปจฺจโต ปฏิกกมิตฺวา
 สทฺธิํ วณฺเจสิ. อถ นํ “อิมินา เม หตฺถิ นาสิตาติ คณฺหิตุํ
 ปกฺขนฺทิ. อิตโร เอกํ รุกฺขํ ปฺรโต กตฺวา นิสฺสิ. อถ นํ รุกฺขเณ
 สทฺธิํ โสณฺทาย ปรีกฺขิปปิตฺวา “คเหตฺวา ภูมียํ โปเถสฺสามีติ
 เตน นีหริตฺวา ทสฺสิตํ กาสาวํ ทิสฺวา “สจฺหา อิมสมิ ทสฺสิตฺสสามิ,
 อเนกสฺสเสสฺสุ เม พุทฺธปฺปจฺเจกพุทฺธชีณาสเวสฺสุ ลชฺชา นาม
 ภินฺนา ภวิสฺสทฺธิํ อธิวเสตฺวา “ตยา เม เอตฺตกา ฉาตกา
 นาสิตาติ ปุจฺฉิ. “อาม สามีติ. “กสฺมา เอวํ ภาริยํ กมฺมํ
 อกาสิ? อตฺตโน อนนฺจจฺวิกิ วัตรากานํ อนนฺจจฺวิกิ วตฺถิ ปรีทหิตฺวา
 เอวรूपิ ปาปกมฺมํ กโรนฺเตน ภาริยํ ตยา กตฺนฺติ. เอวณฺจ ปน
 วตฺวา อุตฺตรปี นิกฺคณฺหนโต

“อนิกฺกสาโว กาสาวํ	โย วตฺถิ ปรีทหสฺสติ
อเปโต ทมสจฺจน,	น โส กาสาวมรหิ,
โย จ วณฺตกสาวสฺส	สึเลสฺสุ สฺสมาหิโต
อเปโต ทมสจฺจน,	ส เว กาสาวมรหิตฺติ

๑. กุหินฺติ ปุจฺจนสทฺโท. เอตฺต ปน ปุจฺจา นตฺติ ตสฺมา ขตฺตาติ วา ขตฺถิ กตฺถจฺจิ
 วา ขตฺตตฺร.

คาถา* วตฺวา “อฺยุตฺตณฺเต กตฺตฺติ วตฺวา ตํ วิสฺสชฺเชตฺติ.

สตฺถา อิมํ ฐมฺมเทสํ อหริตฺวา “ตทา หตฺถิมารโก
เทวทฺตโต อโหสิ, ตสฺส นิคฺคหโก หตฺถินาโค อหเมวาทิ ชาตํ
สโมธานตฺวา “น โข ภิกฺขุ อิทาเนว, ปุพฺเพปิ เทวทฺตโต อตฺตโน
อนนฺจจฺวิกํ วตฺถํ ธาเรสิยวาทิ วตฺวา อีมา คาคา อภาสิ

“อนิกฺกสาโว กาสาวํ โย วตฺถํ ปรีทฺhesฺสตี
อเปโต ทมฺสจฺเจน, น โส กาสาวมรหฺติ,
โย จ วนฺตกสวสฺส สึเลสุ สุตฺมาหิโต
อฺเปโต ทมฺสจฺเจน, ส เว กาสาวมรหฺตี.”

ฉทฺททชาตเคนาปี อยมตฺโต ทิปฺเตพฺโพติ.

ตถ “อนิกฺกสาโวติ: กามราคาทิ กสาเวหิ สกสาโว.
ปรีทฺhesฺสตีติ: นีวสนปารุปนตฺถรณฺวเสน ปรีกฺขชฺชิสฺสตี. “ปรี-
ทฺhesฺสตีติ ปาโจ. อเปโต ทมฺสจฺเจนาคิ: อินฺทฺริยทมฺเนน เจว
ปรมตฺตสจฺจปฺกฺชิเคน จ วิสฺสจฺเจน อเปโต. “วิญฺญฺโตติ อตฺโต.
น โสติ: โส เอวรูปํ ปุคฺคโล กาสาวํ ปรีทฺหิตํ นารหฺติ.

วณฺตกสวสฺสาคิ: จตฺตฺติ มคฺเคหิ วณฺตกสาโว ฉทฺทิตกสาโว
ปรีทฺกสาโว อสฺส. สึเลสุติ: จตฺตฺติ ปาริสฺสทฺธิสึเลสุ. สุตฺมาหิโตติ:
สฺสจฺจ สฺมาหิโต สฺสจฺจ จิโต. อฺเปโตติ: อินฺทฺริยทมฺเนน เจว
วตฺตปฺปกาเรน จ วิสฺสจฺเจน อฺเปโต. ส เวติ: โส เอวรูปํ
ปุคฺคโล ตํ กาสาววตฺถํ อรหฺตีติ.

* คาถาติ บุคฺคตฺตริ. ๑. ขุ. ชา. กุ. ๒๗/๘๓. ตทญฺจกถา. ๓/๒๖๒.

คาถาปริโยสานเ โส ทิสวาสิโก ภิกฺขุ โสตาปนโน ชาโต.
อมฺเบปี พหุ โสตาปตฺติผลาทีนึ ปาปฺถิสฺสุ เทสนา มหาชนสฺส
สาตฺถิกา อโหสีติ.

เทวทตฺตวตฺถ.

๘. สมนชย วตฺถ. [๘]

อสนร สารมตฺติโนติ อิมํ รมฺมเทสนํ สตฺถา เวพฺพเน
วิหรนฺโต ทวี่หิ^๑ อคฺคสาวเกหิ นิเวทิตํ สมนชยสฺส อนาคมนํ อารพฺก
กเถสิ. ตตฺตรายํ อนุปฺพุฬีกถา:

อมฺหากํ หิ สตฺถา อิตฺโต กปฺปสทสสฺสสาธิกานํ จตฺตุนํ
อสงฺเขยฺยานํ มตฺถเก อมรวตฺตีนกรฺ สุมะโร นาม พฺรหฺมณฺณกฺมาโร
หุตฺวา สพฺพสสิปฺปานํ^๒ นิปฺพตฺติ ปตฺโต^๓ มาตาปิตูนํ อจฺจเยน อนเก-
โกฏฺฐิสฺสชฺชํ ฐนํ ปริจฺจชิตฺวา อสิปฺพพฺชํ ปพฺพชิตฺวา หิมวณฺเต
วสนฺโต ฌานาภิญฺญาโย นิพฺพตฺเตตฺตวา อากาเสน กจฺจนฺโต ที่ปฺงกร-
ทสพลสฺส สุตฺตสนฺนิหารโต อมรวตฺตีนกรฺ^๔ ปวิสนตฺถาย มกฺกํ
โสธฺริยานํ ทิสฺวา สยฺปิ เอกํ ปเทสํ คเหตฺวา, ตสฺมี อนินฺถฺจิตฺเตยวี่
อาคตสฺส สตฺถุโน อตฺตานํ เสตฺถํ กตฺวา อชินฺจิมฺมํ กลเล^๕ อตฺถริตฺวา

๑. ส. ม. ย. “ทวี่หิ นตฺถิ. ๒. ส. ม. ย. สพฺพสสิปฺเปสฺ. ๓. ส. ม. ย. ปตฺวา.
๔. ส. ย. รมวตฺตีนกรฺ. ม. รมวตฺตีนกร. ๕. ส. ม. ย. อโสธฺริเตยว. ๖. ม. กลเล
อชินฺจิมฺม. ส. ย. “อชินฺจิมฺมนฺติ นตฺถิ.

“สตถา สสาวกสงโม กลล อนุกมิตวา ม อกกมนโต กจจตุติ
 นิปนโน; สตถารา [๑] ทิสวาว “พุทฺธงฺกุโร เอส อนาคเต
 กปฺปสทสสสาธิกานํ จตฺตุนํ อสงฺเขยฺยานํ ปรีโยसानํ โคตโม นาม
 พุทฺโธ ภวิสสตีติ พุยาโกโต, ตสฺส สตฺตุนอ อปรภาเค “โกณฺทณฺโณ
 สุมงฺคโล สุมโน เรวโต -โสภิตอ อโนมทสฺสี ปทุโม นารโท
 ปทุมุตฺตโร สุมะโร สุชาโต ปิยทสฺสี อตฺถทสฺสี ฐมมทสฺสี สิทธตฺโต
 ทิสฺโส ปุสฺโส วิปสฺสี สีขี เวสสฺส กกุสฺสนโร โกนาคมโน
 กสฺสโป จาติ โลกํ โอภาเสตฺวา อุปฺปนฺนํ อิมสฺสปี เตวีสติยา
 พุทฺธานํ สนฺติเก ลหุทพฺยากรโณ “ทส ปารมฺมโย ทส อุปปารมฺมโย
 ทส ปรมตฺถปารมฺมโยติ สมตฺติสปารมฺมโย ปุเรตฺวา เวสสฺนตรตฺตภาเว
 จิตฺโต สตฺตกขตฺตํ ปจฺจิมกฺปนฺนํ มหาทณฺณํ ทตฺวา ปตฺตทารํ
 ปริจฺจชิตฺวา อายุปรีโยसानํ ตฺสฺสิปฺปเร นิพฺพุตฺติตฺวา ตตฺถ ยาวตายุกํ
 จตฺวา, ทสฺสทสฺสจกฺกวาพเทวตาหิ สนฺนิปตฺติตฺวา

“กาโลยฺนเต มหาวิร, อุปปชฺช มาตฺตูกฺขณฺนิ,
 สทวํ คารยฺนโต พุชฺฌสฺส อมตํ ปทฺนติ

วุตเต, ปณฺจ มหาวิโลกนํ วิโลเกตฺวา ตโต จโต สกฺยราชกุเล
 ปฏฺฐิสฺสนฺธี กहेตฺวา ตตฺถ มหาสมปตฺติยา ปริจาริยาโม อนุกฺกเมน
 ภทฺโรยพฺพนํ ปตฺวา ติณฺณํ อุตฺตุนํ อนุจฺฉวิเกสฺส ทิสฺส ปาสาทิสฺส
 เทวโลกสิรี วิย รัชชสิรี อนุภวนฺโต อุตฺตยานกัปปาย คมฺนสมเย
 อนุกฺกเมน ติณฺณพฺยาธิมตสงฺขาเต ตโย เทวทูเต ทิสฺวา

๑. ส. ม. ข. เอตฺถนฺตเร “ตณฺติ ทิสฺสติ.

สมชยวตฺถโว นีวตฺติตฺวา จตฺตถวาวเร ปพฺพชิตํ ทิสฺวา “สาธ
ปพฺพชชาติ ปพฺพชชาย รุจี อุปฺปาเทตฺวา อุตฺตยานํ คนฺตฺวา ตตฺถ
ทิวสํ เขเปตฺวา มงฺกลโปกฺขรณีตํเร นิสฺสินโน กปปฺกเวสํ กเหตฺวา
อาคเตน วิสฺสุมมฺมนา เทวปฺตฺเตน อลงกตปฺปียตฺโต ราหุลกฺุมารสฺส
ชาติสาสนํ สุตฺวา ปตฺตฺตฺสเนหสฺส พฺลวภาวํ ฉตฺวา “ยาว อิทํ
พฺนฺธนํ น พฺนฺธติ, ทาวเทว จินฺทิสฺสามิติ จินฺเตตฺวา สายํ นครํ
ปวิสฺสนโต

“นิพฺพุตา นฺน ตา มาตา, นิพฺพุโต นฺน โส ปิตา,
นิพฺพุตา นฺน ตา นารี, ยสฺสายํ อิทํโส ปตฺติ

กิสาคฺตมียา นาม ปิตุจฺฉาริตาย ภาสิตํ อิมํ คถํ สุตฺวา
“อหํ อิมาย นิพฺพุตปทํ สวโตติ คีวโต มุตฺตาทาหารํ โอมฺมจฺติวาท
ตสฺสา เปเสตฺวา อตฺตโน ภาวํ ปวิสฺสิตฺวา สิริสยเน นิสฺสินโน,
นิตฺทูปคฺตานํ นาฏกิตฺถินํ วิปฺปการํ ทิสฺวา นิพฺพินฺนहतโย จนนํ
อญฺ्ञาเปตฺวา กนฺถกํ อาหฺราเปตฺวา กนฺถกํ อารุหฺย จนนํสหาโย
ทสฺสสทฺสจกฺกวาพเทวตาหิ ปริวโต มหาภินิกฺขมณํ นิกฺขมิตฺวา
อโนมานํทิตฺเร ปพฺพชิตฺวา อนุกฺกเมน ราชคหํ คนฺตฺวา ตตฺถ
ปิตฺตํตาย จริตฺวา ปณฺทวปพฺพตปฺพภาเร นิสฺสินโน มคฺชรณฺญา
รชฺเชน นิมฺนุตฺตยมาโน ตํ ปฏิกฺกขิปิตฺวา สพฺพมฺมตฺตํ ปตฺวา อตฺตโน
วชิทํ อาคมนตฺถาย เทน กหิตปฏฺฏิโม อาพารณฺจ อุตฺทกณฺจ
อุปสงฺกมิตฺวา เตสํ สนฺติเก อธิคตวิเสสํ อนลงกริตฺวา จพฺพสฺสํ
มหาปธานํ ปทหิตฺวา วิสาขปฺนฺธณมิตฺวเส ปาโตว สุตฺตาตาย

ทินัน ปายาส์ ปริณชิตวา เณรชราย นทียา สวณณปาติ
 ปวาเหตวา เณรชราย นทียา ตีเร มหาวนสณเท นานาสมาปตตีหิ
 ทิวสภาค วิตินาเมตวา สายณหสมเย สโตติเยน ทินัน ติณ
 คเหตวา กาเพน นาคราเชน อภิตตคฺคฺโคณ โพรหมณํ อารุห
 ติณานิ สนฺตริตวา “น ตาวิมํ ปลฺลงกํ ภินฺทิสฺสามิ ยาว
 เม อนฺุปาทย อาสเวหิ จิตฺตํ น วิมฺุจฺจิสฺสตีติ ปฏฺิณฺณํ กตฺวา
 ปฺรตฺถาภิมุโข นิสฺสีทิตวา, สุริเย อนตฺถงฺกมิเตเยว, มารพลํ วิรมิตฺวา
 ปจฺมยาเม ปุพฺเพนิวาสณฺฑํ มชฺฌิมยาเม จุตฺตปาทณฺฑํ ปตฺวา
 ปจฺฉิมยามาวसानํ ปจฺจยาการเณณณํ โอตาเรตฺวา อรณฺณคฺคฺมเน
 ทสพลจเวสวารชชาติสพฺพคฺคฺนปฏฺิณฺณํทิตํ สพฺพณฺณตฺถณณํ ปฏฺิ
 วิชฺฌิตฺวา สตฺตตฺตทาหํ โพรหมณฺเต วิตินาเมตฺวา อญฺุจเม
 สตฺตทาเห อชฺปาลนิโครธมฺเเล นิสฺสินโน รมฺมคฺคฺมภีรฺตปจฺจเวกฺขณเณ
 อปโปสฺสคฺคฺกตํ อาปชฺชมาโน ทสสสฺสสมหาพฺรหฺมปรีวาเรณ สหฺมปติ
 พฺรหฺมณา อายาจิตธมฺมเทสโน พุทฺธจกฺขณา โลกํ โอโลเกตฺวา
 พฺรหฺมโน อชฺฌเณสนํ อธิวาสेतฺวา “กสฺส นฺุ โข อหํ ปจฺม
 รมฺมํ เทเสยฺยนฺติ โอโลเกนฺโต อาพารุทฺทกานํ กาลกตภาวํ ญตฺวา
 ปณฺจวคฺคิยานํ ภิกฺขุณฺํ พหุปรการตํ อนฺุสฺสริตฺวา อญฺุชายาสนา
 กาสีปรี คุจฺฉนฺโต อนฺุตรามคฺเค อุปเกณ อชีวเกณ สทฺธิ
 มนฺเตตฺวา อาสาพฺพณฺณเมทิวเส อสิปตฺเตน มิคทาเย ปณฺจวคฺคิยานํ
 ภิกฺขุณฺํ วสนญฺุจํ ปตฺวา เท อนฺุณฺจวิเกณ สมฺมทาจารเณ สมฺมทาจรฺนเต
 สณฺณวาเปตฺวา อณฺณวาโกณฺทณฺณปมฺเเช อญฺุจาสพฺรหฺมโกฏฺิโย

อมตปานี ปาเนนโต ฐมมจกั ปวตฺเตตฺวา ปวตฺตติตปวธมมจกโก
 ปณฺจมยิ ปกฺขสฺส สพฺเพปิ เต ภิกฺขุ อรหตฺเต ปตฺติจฺจาเปตฺวา
 ตํทิวสเมว ยสฺสสฺส กุลปฺตฺตสฺส อุนิสฺสยสมฺปตฺติํ ทิสฺวา ตํ
 รตฺติภาเค นิพฺพินฺทิตฺวา เคหิ ปนฺหาय นิกฺขมนฺตํ “เอहि ยสาติ
 ปกฺโกสิตฺวา ตสฺมีเยว รตฺติภาเค โสตาปตฺติผลํ ปาเปตฺวา
 ปุณฺทิวสเอ อรหตฺตํ ปาเปตฺวา อปรเปปี ตสฺส สหายเก จตฺตปณฺณาสชเน
 เอหิภิกฺขุปพฺพชฺชาย ปพฺพาเซตฺวา อรหตฺตํ ปาเปสฺสิ. เอว
 โลเก เอกสฺสจฺฉิยา อรหนฺเตสฺส ชาเตสฺส วุตฺถวสฺสโต ปวาเรตฺวา
 “จรณํ ภิกฺขเว จาริกนฺติ. สฺมจฺฉิภิกฺขุ ทิสาสฺส เปเสตฺวา สยํ
 อรุเวลํ กจฺจนฺโต อนฺตรามกฺเค กปฺปาสิกวนสณฺฑเท. ทิสฺซเน
 ภทฺทวคฺคิยมาเร วิเนสฺสิ. เตสฺส สพฺพปจฺฉิมโก โสตาปนฺโน,
 สพฺพุตฺตโม อนาคามี อโหสิ. เตปี สพฺเพ เอหิภิกฺขุภาเวเนว
 ปพฺพาเซตฺวา ทิสาสฺส เปเสตฺวา สยํ อรุเวลํ คนฺตฺวา อทฺตมฺมจฺฉิมา
 ปาฏิหาริยสสฺสสํนิ ทสฺเสตฺวา อรุเวลกสฺสปาทโย สหสฺสชฺฉิลปรีวาร
 เตภาทิกชฺฉิลเ. วิเนตฺวา เอหิภิกฺขุภาเวเนว ปพฺพาเซตฺวา คยาสฺสเ
 นิสฺสีทาเปตฺวา อาทิตฺตปริยายเทสฺสนาย อรหตฺเต ปตฺติจฺจาเปตฺวา
 เตน อรหนฺตสสฺสเสน ปรีวโต “พิมฺพิสาร์ธมฺเ. ทินฺนํ ปญฺญณํ
 โมเจสฺสามีติ ราชคฺชนครปจาเร. ลมฺภูจิวฺนุญฺยานํ คนฺตฺวา “สตฺถา
 กิร อากโตติ สุตฺวา ทฺวาทสนฺนหฺเตหิ. พุราหฺมณคหปติเกหิ. สทฺธิ
 อากตสฺส รมฺเ. มธฺรธมฺมกถํ กเถเนโต ราชานํ. เอกาทสฺหิ
 นหฺเตหิ สทฺธิ โสตาปตฺติผลเ. ปตฺติจฺจาเปตฺวา. เอกํ นหฺตํ สรณฺเสุ

ท่าย ทาทุ ยุตฺตญฺจาเน ทาย เทนติ. เตสํ อิมินา นียาเมน
เอกทิวสํ สมชฺชํ ปสฺสนทานํ ปรีปากกตฺตทา ฌาณสฺส ปรีมทิวสสุ
วีย หสิตพพญฺจาเน หาโส วา สํเวกญฺจาเน สํเวโค วา ทาย
ทาทุ ยุตฺตญฺจาเน ทาย วา นาโหสิ. เทว ปน ชนา เอว
จินตยีสฺส “กึ เอตถ โอโลกตพฺพํ อตฺถิ, สพฺเพปิเม อปฺปตฺเต
วสฺสสเต อปฺนณตฺตติภาวํ. คมิสฺสนติ, อมฺเหติ ปน เอกํ
โมกฺขธมฺมํ ปรีเยสิตํ วฏฺฏตฺติ อารมฺมณํ คเหตฺวา นิสฺสีตฺส.
ตโต โกลิโต อุตฺติสฺส อาท “สมม อุตฺติสฺส ทวํ น อณฺเณสุ
ทิวสสุ วีย ญฺจปญฺโญ, อิทานิ อนตฺตมณฺธาตุโกสิ, กิณฺเต
สลฺลภฺขิตฺตนิ. โส อาท “สมม โกลิต ‘เอเตสํ โอโลกเน สาโร
นํตฺถิ, นีรตฺถกเมตํ, อตฺตโน โมกฺขธมฺมํ คเวสิตํ วฏฺฏตฺติ อิทํ
จินตยนฺโต นิสฺสินฺนเมหิ, ทวํ ปน กสฺมา อนตฺตมโนสฺสีติ. โสปี
ตเถวาท. อถสฺส อตฺตนา สทฺธิ เอกชฺฌาทยตี ฉตฺวา อุตฺติสฺโส
อาท “สมม อมฺหากํ อภินนํปี สฺวจินติตํ, โมกฺขธมฺมํ ปน คเวสิตํ
วฏฺฏตฺติ, คเวสนเตหิ นาม เอกํ ปพฺพชฺชํ ลทฺธํ วฏฺฏตฺติ, กสฺส
สนฺติเก ปพฺพชามาทิ.

เตน โข ปน สมเยน สมชโย ปรีพฺพาชโก ราชคเ
ปฏิวสติ มหติยา ปรีพฺพาชกปริสาย สทฺธิ. เต “ตสฺส สนฺติเก
ปพฺพชิสฺสสามติ ปณฺจมาณวกสฺถานิ “ลิวิกายो จ รเถ จ
คเหตฺวา กจฺจณฺถาติ อูยฺยเชตฺวา ปณฺจหิ มาณวกสฺเตหิ สทฺธิ
สมชยสฺส สนฺติเก ปพฺพชิสฺส. เตสํ ปพฺพชิตกาลโต ปญฺจาย

สมชโย อติเรกลาภคยสคคปตโต อโหสิ. เต กติปาเหนว
 สพพิ สมชยสส สมยํ ปริกคณหิตวา “อาจริยํ ตุมหากํ ชานนสมโย
 เอตตโกว อูหาหุ อุตตริปี อตถิติ ปุจิสฺสุ. “เอตตโกว,
 สพพิ ตุมहेหิ ฌาตุนติ วุตเต, เต จินตยิสฺสุ. “เอวํ สติ, อิมสฺส
 สนฺติเก พรหมจริวาโส นีรุตถโก, มยํ โมกขธมมํ คเวสิตุ
 นิกขนฺตา, โส อิมสฺส สนฺติเก อุปปาเทตฺถ น สกกา, มหา
 โช ปน ชมฺพุทฺธิโป, कामนิกมชนปทราชธานี จรฺนตา อทฺธา
 โมกขธมมเทสํ กณฺจิ อาจริยํ ลภิสฺสามาติ. ตโต ปญฺจาย
 “ยตถ ยตถ ปณฺธิตา สมณพราหมณา สนฺตีติ วทนฺติ; ตตถ
 ตตถ คนฺตวา สากจฺจํ กโรนฺติ. เตหิ ปญฺจปณฺหํ อณฺเณ กเถตฺถ
 น สกโกนฺติ, เต ปน เตสํ ปณฺหํ วิสฺสชฺเชนฺติ. เอวํ สกถชมฺพุทฺธิโป
 ปริกคณหิตวา นีวตฺติตวา สกฺกจฺานเมว อากนฺตวา “สมม
 โกลิต อมฺहेสุ โย ปจฺมํ อมตํ อธิคจฺจติ, โส อาโรเจตฺตุ
 กติกํ อกฺสุ.

เอวํ เตสฺส กติกํ กตฺวา วิหรนฺเตสฺส, สตถา วุตฺตานุกกเมน
 ราชคหํ ปตฺวา เวพฺพนํ ปฏิกคเหตฺวา เวพฺพเน วิหรติ. ตทา
 “จรธ ภิกฺขเว จาริกํ พหุชนหิตายาติ รตนตฺตยคฺคณปฺปกาสนตฺถ
 อฺยุโยชิตานํ เอกสฺสจฺิยา อรหนฺตานํ อนตฺเร ปณฺจวคฺคิยานํ
 อพภนฺตเร อสฺสชิตเถโร ปฏินีวตฺติตวา ราชคหํ อากโต ปนทิวเส
 ปาโตว ปตฺตจิวรมาทาย ราชคหํ ปิณฺทาย ปาวิสิ. ตสฺมี สมเย
 อุปติสฺสปริพพาชโก ปาโตว ภตฺตกจฺจํ กตฺวา ปริพฺพาชการวณฺ

คุณฺโณโต เถโร ทิสฺวา จินฺตสฺสี “มยา เอวฺรุโป นาม ปพฺพชฺชิตो
 น ทิฏฺฐปฺพุโพเยว, เย โลเก อรหฺนฺโต วา อรหฺตฺตมคฺคํ วา
 สฺมาปณฺนา, อยฺม เตสํ ภิกฺขุ อณฺณตโร; ยนฺนุนาหํ อิมํ ภิกฺขุ
 อุปสงฺกมิตฺวา ปุจฺเจยฺย ‘กํสึ ทวํ อาวุโส อุตฺทิสฺส ปพฺพชฺชิตो,
 โก วา เต สตฺถา, กสฺส วา ทวํ ฐมฺมํ โรเจสฺสึติ. อถสฺส
 เอตทโหสิ “อกาโล โข อิมํ ภิกฺขุ ปณฺหํ ปุจฺจตุ, อนฺตรฆรํ
 ปวิฏฺฐโง ปิณฺฑาย จรติ; ยนฺนุนาหํ อิมํ ภิกฺขุ ปิฏฺฐจิตฺวา ปิฏฺฐจิตฺวา
 อนฺุพฺนุชฺเชยฺย, อตฺถภิเกหิ อุปฺพาตํ มคฺคณฺติ. โส เถโร ลหฺรปิณฺฑปาตํ
 อณฺณตวํ โอกาสํ คุณฺณนํ ทิสฺวา นิสฺสิตฺตูกามตณฺจสฺส ญตฺวา อตฺตโน
 ปริพฺพาชกปี้จกํ ปณฺญาเปตฺวา อทาสี. ภตฺตกิจฺจปรีโยसानปิสฺส
 อตฺตโน กุณฺฑิกาย อุกกํ อทาสี. เอวํ อารยิวตฺตํ กตฺวา
 กตภตฺตกิจฺจเณ เถเรน สหฺมํ มธฺรปฏฺฐิสฺสณฺดารํ กตฺวา เอวมาห
 “วิปฺสนฺนานิ โข เต อาวุโส อินฺทฺริยานิ, ปรีสุทฺโธ นวฺวณฺโณ
 ปรีโยทาโต; กํสึ ทวํ อาวุโส อุตฺทิสฺส ปพฺพชฺชิตो, โก วา เต
 สตฺถา, กสฺส วา ทวํ ฐมฺมํ โรเจสฺสึติ ปุจฺจ. เถโร จินฺตสฺสี
 “อิมะ ปริพฺพาชกา นาม สาสนสฺส ปฏฺธิปทฺทฐตา อิมสฺส สาสเน
 คมภีรตํ ทสฺเสสฺสสามีติ อตฺตโน นวกภาวํ ทสฺเสนโต อาห
 “อหํ โข อาวุโส นโว อจิริปพฺพชฺชิตो อธฺนาคโต อิมํ ฐมฺมวินยํ,
 น ตาว สกฺขิสฺสสามิ วิตฺถาเรน ฐมฺมํ เทเสคฺคณฺติ. ปริพฺพาชโก
 “อหํ อุปติสฺโส นาม, ทวํ ยถาสตฺติยา. อปปี วา พหุ วา วท,
 เอตํ นยสฺเตน นยสฺสทฺสเสน ปฏฺฐิวิชฺฌิตุํ มยฺหํ ภาโรติ วทฺวา อาห

“อปปี วา พหุ วา ภาสสสุ, อตฺถณฺนเว เม พุริหิ,
 อตฺถณฺนเว เม อตฺถโก ก็ กาหสิ พุยณฺชนํ พหุณฺติ
 เอวํ วุตฺเต, เถโร

“เย ธมฺมา เหตุปฺปภา, เตสํ เหตุํ คถาโกโต,
 เตสญฺจ โย นิโรธो จ; เอวํวาทิ มหาสมณฺโณติ”

คำถมาห. ปริพฺพาชโก ปจฺมปททวยเมว สุตฺวา สหสฺสนยสฺมปฺนเน
 โสตาปตฺติผล ปตฺติจฺหิ. อิทํ ปททวยํ โสตาปนฺนกาเล นิฏฺฐาเปตี.
 โส โสตาปโน หุตฺวา อูปริวิเสสํ อปฺปวตฺตนเต “ภวิสฺสตี เอตฺถ
 การณฺติ สลฺลภเชตฺวา เถรํ อาห “ภนฺเต มา อฺปฺริ ธมฺมเทสํ
 วทณฺยิตฺถ, เอตฺถกเมว โหตุ, กุหิ อมฺหากํ สตฺถา วสตีติ.
 “เวพฺพเน อาวุโสติ. “เตนหิ ภนฺเต ตุมฺहे ปุโรโต ยาท; มยฺหิ
 เอโก สหายโก อตฺถิ, อมฺहेหิ จ. อณฺณมณฺณํ กติกา กตา.
 “โย ปจฺมํ อมตํ อริคฺชนฺติ, โส อาโรเจตฺตุติ อหนฺตํ ปฏฺิณฺณ
 โมเจตฺวา สหายกํ กहेตฺวา ตุมฺหากํ กตฺมกฺเขนฺน. สตฺถุ สนฺติกํ
 อาคมิสฺสามีติ ปณฺจปตฺติจฺสเตน เถรสฺส ปาหุสฺส นิปตฺติวา
 ติกฺขตฺตํ ปทกฺขิณํ กตฺวา เถรํ อฺยุโยเชตฺวา ปริพฺพาชการามาภิฆ
 อคฺมาสี. โกลิตปริพฺพาชโก ตํ พุโรโต ว อาคฺชนฺตํ ทิสฺวา
 “อชฺช มยฺหิ สหายกสฺส มุขวณฺโณ น อณฺณทิวเสสฺส วีย,
 อทฺธานน อมตํ อริคตํ ภวิสฺสตีติ อมตาริคมํ ปุจฺฉิ. โสปีสฺส
 “อามาวุโส อมตํ อริคตฺนฺติ ปฏฺิขานิตฺวา ตเมว คากํ อภาสี.

กาตาปริโยसानะ โกลิโต โสตาปตฺติผลเอ ปตฺติจฺหิตฺวา อาห
 “กฺขิ กิร สมฺม อมฺหากํ สตุถา วสฺสตีติ. “เวพฺพเน กิร
 สมฺม, เอวํ โน อาจริเยน อสฺสชิตฺตเถเรน กถิตนฺติ. “เตนहि
 สมฺม อายาม, สตุถารํ ปสฺสิสฺสามาติ. สารีปุตฺตตฺถเอโร จ นามส
 สทาปิ อาจริยปฺชโก วะ ๑ ตสฺมา สหายกํ เอวมาห “สมฺม
 อมฺเหहि อธิคํ อมตํ อมฺหากํ อาจริยสฺส สมุชยปริพฺพาชกสฺสาปิ
 กเถสฺสาม, พุชฺฌมาโน ปฏฺวิวิฆฺณิสฺสตี, อปฺปฏฺวิวิฆฺณโต อมฺหากํ
 สทฺทหิตฺวา สตุถุ สนฺติกํ คมิสฺสตี, พุทฺธานํ เทสนํ สตุถฺวา มคฺคผลปฏฺวิเว
 กริสฺสตีติ. ตโต เทวปี ชนา สมุชยสฺส สนฺติกํ อคฺมฺสุ.
 สมุชโย เท ทิสฺวา “กึ ตาตา โกจิ โว อมตมคฺคเทสโก
 ลทฺธโรตี ปุจฺฉิ. “อาม อาจริย ลทฺธโร; พุทฺธโร โลเก อุปฺปนฺโน,
 ธมฺโม อุปฺปนฺโน, สงฺโฆ อุปฺปนฺโน; ตุมฺहे ตฺวเจ อสาเร วิจฺรต,
 เอถ, สตุถุ สนฺติกํ คมิสฺสามาติ. “คจฺฉน ตุมฺहे, อหํ น
 สกฺขิสฺสสามีติ “กึการณํตี. “อหํ มหาชนสฺส อาจริโย หตุวา วิจฺร,
 ตสฺส เม อนฺเตवासิกวาโส จาญฺเีย อุกกจฺฉนภาวูปตฺติสฺสตีโส,
 น สกฺขิสฺสสามหํ อนฺเตवासิกวาสํ วสฺสิตฺตฺนฺติ. “มา เอวํ กริถ
 อาจริยาติ. “โหตุ ตาตา, คจฺฉน ตุมฺहे, นานํ สกฺขิสฺสสามีติ.
 “อาจริย โลเก พุทฺธสฺส อุปฺปนฺนกาลโต ปฏฺจาย มหาชน
 ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐ ๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐ ๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐ ๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐ ๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐ ๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐ ๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐
 ๑๐๑ ๑๐๒ ๑๐๓ ๑๐๔ ๑๐๕ ๑๐๖ ๑๐๗ ๑๐๘ ๑๐๙ ๑๑๐ ๑๑๑ ๑๑๒ ๑๑๓ ๑๑๔ ๑๑๕ ๑๑๖ ๑๑๗ ๑๑๘ ๑๑๙ ๑๒๐ ๑๒๑ ๑๒๒ ๑๒๓ ๑๒๔ ๑๒๕ ๑๒๖ ๑๒๗ ๑๒๘ ๑๒๙ ๑๓๐ ๑๓๑ ๑๓๒ ๑๓๓ ๑๓๔ ๑๓๕ ๑๓๖ ๑๓๗ ๑๓๘ ๑๓๙ ๑๔๐ ๑๔๑ ๑๔๒ ๑๔๓ ๑๔๔ ๑๔๕ ๑๔๖ ๑๔๗ ๑๔๘ ๑๔๙ ๑๕๐ ๑๕๑ ๑๕๒ ๑๕๓ ๑๕๔ ๑๕๕ ๑๕๖ ๑๕๗ ๑๕๘ ๑๕๙ ๑๖๐ ๑๖๑ ๑๖๒ ๑๖๓ ๑๖๔ ๑๖๕ ๑๖๖ ๑๖๗ ๑๖๘ ๑๖๙ ๑๗๐ ๑๗๑ ๑๗๒ ๑๗๓ ๑๗๔ ๑๗๕ ๑๗๖ ๑๗๗ ๑๗๘ ๑๗๙ ๑๘๐ ๑๘๑ ๑๘๒ ๑๘๓ ๑๘๔ ๑๘๕ ๑๘๖ ๑๘๗ ๑๘๘ ๑๘๙ ๑๙๐ ๑๙๑ ๑๙๒ ๑๙๓ ๑๙๔ ๑๙๕ ๑๙๖ ๑๙๗ ๑๙๘ ๑๙๙ ๒๐๐
 ๒๐๑ ๒๐๒ ๒๐๓ ๒๐๔ ๒๐๕ ๒๐๖ ๒๐๗ ๒๐๘ ๒๐๙ ๒๑๐ ๒๑๑ ๒๑๒ ๒๑๓ ๒๑๔ ๒๑๕ ๒๑๖ ๒๑๗ ๒๑๘ ๒๑๙ ๒๒๐ ๒๒๑ ๒๒๒ ๒๒๓ ๒๒๔ ๒๒๕ ๒๒๖ ๒๒๗ ๒๒๘ ๒๒๙ ๒๓๐ ๒๓๑ ๒๓๒ ๒๓๓ ๒๓๔ ๒๓๕ ๒๓๖ ๒๓๗ ๒๓๘ ๒๓๙ ๒๔๐ ๒๔๑ ๒๔๒ ๒๔๓ ๒๔๔ ๒๔๕ ๒๔๖ ๒๔๗ ๒๔๘ ๒๔๙ ๒๕๐ ๒๕๑ ๒๕๒ ๒๕๓ ๒๕๔ ๒๕๕ ๒๕๖ ๒๕๗ ๒๕๘ ๒๕๙ ๒๖๐ ๒๖๑ ๒๖๒ ๒๖๓ ๒๖๔ ๒๖๕ ๒๖๖ ๒๖๗ ๒๖๘ ๒๖๙ ๒๗๐ ๒๗๑ ๒๗๒ ๒๗๓ ๒๗๔ ๒๗๕ ๒๗๖ ๒๗๗ ๒๗๘ ๒๗๙ ๒๘๐ ๒๘๑ ๒๘๒ ๒๘๓ ๒๘๔ ๒๘๕ ๒๘๖ ๒๘๗ ๒๘๘ ๒๘๙ ๒๙๐ ๒๙๑ ๒๙๒ ๒๙๓ ๒๙๔ ๒๙๕ ๒๙๖ ๒๙๗ ๒๙๘ ๒๙๙ ๓๐๐
 ๓๐๑ ๓๐๒ ๓๐๓ ๓๐๔ ๓๐๕ ๓๐๖ ๓๐๗ ๓๐๘ ๓๐๙ ๓๑๐ ๓๑๑ ๓๑๒ ๓๑๓ ๓๑๔ ๓๑๕ ๓๑๖ ๓๑๗ ๓๑๘ ๓๑๙ ๓๒๐ ๓๒๑ ๓๒๒ ๓๒๓ ๓๒๔ ๓๒๕ ๓๒๖ ๓๒๗ ๓๒๘ ๓๒๙ ๓๓๐ ๓๓๑ ๓๓๒ ๓๓๓ ๓๓๔ ๓๓๕ ๓๓๖ ๓๓๗ ๓๓๘ ๓๓๙ ๓๔๐ ๓๔๑ ๓๔๒ ๓๔๓ ๓๔๔ ๓๔๕ ๓๔๖ ๓๔๗ ๓๔๘ ๓๔๙ ๓๕๐ ๓๕๑ ๓๕๒ ๓๕๓ ๓๕๔ ๓๕๕ ๓๕๖ ๓๕๗ ๓๕๘ ๓๕๙ ๓๖๐ ๓๖๑ ๓๖๒ ๓๖๓ ๓๖๔ ๓๖๕ ๓๖๖ ๓๖๗ ๓๖๘ ๓๖๙ ๓๗๐ ๓๗๑ ๓๗๒ ๓๗๓ ๓๗๔ ๓๗๕ ๓๗๖ ๓๗๗ ๓๗๘ ๓๗๙ ๓๘๐ ๓๘๑ ๓๘๒ ๓๘๓ ๓๘๔ ๓๘๕ ๓๘๖ ๓๘๗ ๓๘๘ ๓๘๙ ๓๙๐ ๓๙๑ ๓๙๒ ๓๙๓ ๓๙๔ ๓๙๕ ๓๙๖ ๓๙๗ ๓๙๘ ๓๙๙ ๔๐๐
 ๔๐๑ ๔๐๒ ๔๐๓ ๔๐๔ ๔๐๕ ๔๐๖ ๔๐๗ ๔๐๘ ๔๐๙ ๔๑๐ ๔๑๑ ๔๑๒ ๔๑๓ ๔๑๔ ๔๑๕ ๔๑๖ ๔๑๗ ๔๑๘ ๔๑๙ ๔๒๐ ๔๒๑ ๔๒๒ ๔๒๓ ๔๒๔ ๔๒๕ ๔๒๖ ๔๒๗ ๔๒๘ ๔๒๙ ๔๓๐ ๔๓๑ ๔๓๒ ๔๓๓ ๔๓๔ ๔๓๕ ๔๓๖ ๔๓๗ ๔๓๘ ๔๓๙ ๔๔๐ ๔๔๑ ๔๔๒ ๔๔๓ ๔๔๔ ๔๔๕ ๔๔๖ ๔๔๗ ๔๔๘ ๔๔๙ ๔๕๐ ๔๕๑ ๔๕๒ ๔๕๓ ๔๕๔ ๔๕๕ ๔๕๖ ๔๕๗ ๔๕๘ ๔๕๙ ๔๖๐ ๔๖๑ ๔๖๒ ๔๖๓ ๔๖๔ ๔๖๕ ๔๖๖ ๔๖๗ ๔๖๘ ๔๖๙ ๔๗๐ ๔๗๑ ๔๗๒ ๔๗๓ ๔๗๔ ๔๗๕ ๔๗๖ ๔๗๗ ๔๗๘ ๔๗๙ ๔๘๐ ๔๘๑ ๔๘๒ ๔๘๓ ๔๘๔ ๔๘๕ ๔๘๖ ๔๘๗ ๔๘๘ ๔๘๙ ๔๙๐ ๔๙๑ ๔๙๒ ๔๙๓ ๔๙๔ ๔๙๕ ๔๙๖ ๔๙๗ ๔๙๘ ๔๙๙ ๕๐๐
 ๕๐๑ ๕๐๒ ๕๐๓ ๕๐๔ ๕๐๕ ๕๐๖ ๕๐๗ ๕๐๘ ๕๐๙ ๕๑๐ ๕๑๑ ๕๑๒ ๕๑๓ ๕๑๔ ๕๑๕ ๕๑๖ ๕๑๗ ๕๑๘ ๕๑๙ ๕๒๐ ๕๒๑ ๕๒๒ ๕๒๓ ๕๒๔ ๕๒๕ ๕๒๖ ๕๒๗ ๕๒๘ ๕๒๙ ๕๓๐ ๕๓๑ ๕๓๒ ๕๓๓ ๕๓๔ ๕๓๕ ๕๓๖ ๕๓๗ ๕๓๘ ๕๓๙ ๕๔๐ ๕๔๑ ๕๔๒ ๕๔๓ ๕๔๔ ๕๔๕ ๕๔๖ ๕๔๗ ๕๔๘ ๕๔๙ ๕๕๐ ๕๕๑ ๕๕๒ ๕๕๓ ๕๕๔ ๕๕๕ ๕๕๖ ๕๕๗ ๕๕๘ ๕๕๙ ๕๖๐ ๕๖๑ ๕๖๒ ๕๖๓ ๕๖๔ ๕๖๕ ๕๖๖ ๕๖๗ ๕๖๘ ๕๖๙ ๕๗๐ ๕๗๑ ๕๗๒ ๕๗๓ ๕๗๔ ๕๗๕ ๕๗๖ ๕๗๗ ๕๗๘ ๕๗๙ ๕๘๐ ๕๘๑ ๕๘๒ ๕๘๓ ๕๘๔ ๕๘๕ ๕๘๖ ๕๘๗ ๕๘๘ ๕๘๙ ๕๙๐ ๕๙๑ ๕๙๒ ๕๙๓ ๕๙๔ ๕๙๕ ๕๙๖ ๕๙๗ ๕๙๘ ๕๙๙ ๖๐๐
 ๖๐๑ ๖๐๒ ๖๐๓ ๖๐๔ ๖๐๕ ๖๐๖ ๖๐๗ ๖๐๘ ๖๐๙ ๖๑๐ ๖๑๑ ๖๑๒ ๖๑๓ ๖๑๔ ๖๑๕ ๖๑๖ ๖๑๗ ๖๑๘ ๖๑๙ ๖๒๐ ๖๒๑ ๖๒๒ ๖๒๓ ๖๒๔ ๖๒๕ ๖๒๖ ๖๒๗ ๖๒๘ ๖๒๙ ๖๓๐ ๖๓๑ ๖๓๒ ๖๓๓ ๖๓๔ ๖๓๕ ๖๓๖ ๖๓๗ ๖๓๘ ๖๓๙ ๖๔๐ ๖๔๑ ๖๔๒ ๖๔๓ ๖๔๔ ๖๔๕ ๖๔๖ ๖๔๗ ๖๔๘ ๖๔๙ ๖๕๐ ๖๕๑ ๖๕๒ ๖๕๓ ๖๕๔ ๖๕๕ ๖๕๖ ๖๕๗ ๖๕๘ ๖๕๙ ๖๖๐ ๖๖๑ ๖๖๒ ๖๖๓ ๖๖๔ ๖๖๕ ๖๖๖ ๖๖๗ ๖๖๘ ๖๖๙ ๖๗๐ ๖๗๑ ๖๗๒ ๖๗๓ ๖๗๔ ๖๗๕ ๖๗๖ ๖๗๗ ๖๗๘ ๖๗๙ ๖๘๐ ๖๘๑ ๖๘๒ ๖๘๓ ๖๘๔ ๖๘๕ ๖๘๖ ๖๘๗ ๖๘๘ ๖๘๙ ๖๙๐ ๖๙๑ ๖๙๒ ๖๙๓ ๖๙๔ ๖๙๕ ๖๙๖ ๖๙๗ ๖๙๘ ๖๙๙ ๗๐๐
 ๗๐๑ ๗๐๒ ๗๐๓ ๗๐๔ ๗๐๕ ๗๐๖ ๗๐๗ ๗๐๘ ๗๐๙ ๗๑๐ ๗๑๑ ๗๑๒ ๗๑๓ ๗๑๔ ๗๑๕ ๗๑๖ ๗๑๗ ๗๑๘ ๗๑๙ ๗๒๐ ๗๒๑ ๗๒๒ ๗๒๓ ๗๒๔ ๗๒๕ ๗๒๖ ๗๒๗ ๗๒๘ ๗๒๙ ๗๓๐ ๗๓๑ ๗๓๒ ๗๓๓ ๗๓๔ ๗๓๕ ๗๓๖ ๗๓๗ ๗๓๘ ๗๓๙ ๗๔๐ ๗๔๑ ๗๔๒ ๗๔๓ ๗๔๔ ๗๔๕ ๗๔๖ ๗๔๗ ๗๔๘ ๗๔๙ ๗๕๐ ๗๕๑ ๗๕๒ ๗๕๓ ๗๕๔ ๗๕๕ ๗๕๖ ๗๕๗ ๗๕๘ ๗๕๙ ๗๖๐ ๗๖๑ ๗๖๒ ๗๖๓ ๗๖๔ ๗๖๕ ๗๖๖ ๗๖๗ ๗๖๘ ๗๖๙ ๗๗๐ ๗๗๑ ๗๗๒ ๗๗๓ ๗๗๔ ๗๗๕ ๗๗๖ ๗๗๗ ๗๗๘ ๗๗๙ ๗๘๐ ๗๘๑ ๗๘๒ ๗๘๓ ๗๘๔ ๗๘๕ ๗๘๖ ๗๘๗ ๗๘๘ ๗๘๙ ๗๙๐ ๗๙๑ ๗๙๒ ๗๙๓ ๗๙๔ ๗๙๕ ๗๙๖ ๗๙๗ ๗๙๘ ๗๙๙ ๘๐๐
 ๘๐๑ ๘๐๒ ๘๐๓ ๘๐๔ ๘๐๕ ๘๐๖ ๘๐๗ ๘๐๘ ๘๐๙ ๘๑๐ ๘๑๑ ๘๑๒ ๘๑๓ ๘๑๔ ๘๑๕ ๘๑๖ ๘๑๗ ๘๑๘ ๘๑๙ ๘๒๐ ๘๒๑ ๘๒๒ ๘๒๓ ๘๒๔ ๘๒๕ ๘๒๖ ๘๒๗ ๘๒๘ ๘๒๙ ๘๓๐ ๘๓๑ ๘๓๒ ๘๓๓ ๘๓๔ ๘๓๕ ๘๓๖ ๘๓๗ ๘๓๘ ๘๓๙ ๘๔๐ ๘๔๑ ๘๔๒ ๘๔๓ ๘๔๔ ๘๔๕ ๘๔๖ ๘๔๗ ๘๔๘ ๘๔๙ ๘๕๐ ๘๕๑ ๘๕๒ ๘๕๓ ๘๕๔ ๘๕๕ ๘๕๖ ๘๕๗ ๘๕๘ ๘๕๙ ๘๖๐ ๘๖๑ ๘๖๒ ๘๖๓ ๘๖๔ ๘๖๕ ๘๖๖ ๘๖๗ ๘๖๘ ๘๖๙ ๘๗๐ ๘๗๑ ๘๗๒ ๘๗๓ ๘๗๔ ๘๗๕ ๘๗๖ ๘๗๗ ๘๗๘ ๘๗๙ ๘๘๐ ๘๘๑ ๘๘๒ ๘๘๓ ๘๘๔ ๘๘๕ ๘๘๖ ๘๘๗ ๘๘๘ ๘๘๙ ๘๙๐ ๘๙๑ ๘๙๒ ๘๙๓ ๘๙๔ ๘๙๕ ๘๙๖ ๘๙๗ ๘๙๘ ๘๙๙ ๙๐๐
 ๙๐๑ ๙๐๒ ๙๐๓ ๙๐๔ ๙๐๕ ๙๐๖ ๙๐๗ ๙๐๘ ๙๐๙ ๙๑๐ ๙๑๑ ๙๑๒ ๙๑๓ ๙๑๔ ๙๑๕ ๙๑๖ ๙๑๗ ๙๑๘ ๙๑๙ ๙๒๐ ๙๒๑ ๙๒๒ ๙๒๓ ๙๒๔ ๙๒๕ ๙๒๖ ๙๒๗ ๙๒๘ ๙๒๙ ๙๓๐ ๙๓๑ ๙๓๒ ๙๓๓ ๙๓๔ ๙๓๕ ๙๓๖ ๙๓๗ ๙๓๘ ๙๓๙ ๙๔๐ ๙๔๑ ๙๔๒ ๙๔๓ ๙๔๔ ๙๔๕ ๙๔๖ ๙๔๗ ๙๔๘ ๙๔๙ ๙๕๐ ๙๕๑ ๙๕๒ ๙๕๓ ๙๕๔ ๙๕๕ ๙๕๖ ๙๕๗ ๙๕๘ ๙๕๙ ๙๖๐ ๙๖๑ ๙๖๒ ๙๖๓ ๙๖๔ ๙๖๕ ๙๖๖ ๙๖๗ ๙๖๘ ๙๖๙ ๙๗๐ ๙๗๑ ๙๗๒ ๙๗๓ ๙๗๔ ๙๗๕ ๙๗๖ ๙๗๗ ๙๗๘ ๙๗๙ ๙๘๐ ๙๘๑ ๙๘๒ ๙๘๓ ๙๘๔ ๙๘๕ ๙๘๖ ๙๘๗ ๙๘๘ ๙๘๙ ๙๙๐ ๙๙๑ ๙๙๒ ๙๙๓ ๙๙๔ ๙๙๕ ๙๙๖ ๙๙๗ ๙๙๘ ๙๙๙ ๑๐๐๐

ปณฺธิตา นาม กติปฺวาเอว โนหฺนํติ. “เตนหิ ตาตา ปณฺธิตา
 ปณฺธิตา สมณสฺส โกทมสฺส สนฺติกํ คมิสฺสนฺติ, ทนฺธา ทนฺธา
 มม สนฺติกํ อากมิสฺสนฺติ; กจฺจนฺตํ ทุมฺเห, นานํ คมิสฺสามิติ. เต
 “ปณฺธายิสฺสทํ ทุมฺเห อาจริยาติ ปกฺกมฺมํ. เตสฺส กจฺจนฺตฺส,
 สมฺมชยสฺส ปรีสา ภิชฺชํ. ตสฺมี ชเน อาราโม ทฺวํโน อโหสิ. โส
 ทฺวํโน อารามํ ทิสฺวา อจฺจนฺตํ โลหิตํ จทฺเทสฺ. เตหิปี สทฺธิ กจฺจนฺตฺส.
 ปณฺจสฺส ปรีพพาสกสฺส, สมฺมชยสฺส ปรีสาย อทฺตมเตยฺยสฺตานิ
 นีวตฺตํ. อตฺตโน อนุทฺเวาสิกเห อทฺตมเตยฺยเห ปรีพพาสกสฺสเทหิ
 สทฺธิ เวพฺพวนํ อคมฺมํ.

สตฺถา จตฺตปรีสมชฺเช นิสินฺโน ฐมฺมํ เทเสนฺโต เต ทฺวโร ว
 ทิสฺวา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ “เอเต ภิกฺขเว เทว สหายกา อากจฺจนฺติ
 โกลิโต จ อุตฺตํโส จ, เอตํ เม สวากยํ ภวิสฺสติ
 อจฺจนฺตํ ภทฺทกฺกนฺติ. เต สตฺถารํ วนฺทิตฺวา เอกมฺนตํ นิสิตฺส.
 เต ภควนฺตํ เอตทวโจ “ลเภยฺยํ มยฺหิ ภนฺเต ภควโต สนฺติเก
 ปพฺพชฺชํ; ลเภยฺยํ อุปสมฺบพฺหนฺติ. “เอตํ ภิกฺขโวติ ภควา
 อโวจ, “สวากฺขาโต ฐมฺโม, จรตฺถํ พุทฺธมจฺริยํ สมฺมา ทุกฺขสฺส
 อนฺตกิริยาติ. สพฺเพปิ อิทฺธิมยปตฺตจิวรรธา วสฺสสติกฺกเถรา
 วีย อเหสิ. อถ เนสํ ปรีสาย จริยาเวสนํ. สตฺถา ฐมฺมเทสนํ
 วทฺธเมสิ. จเปตฺวา เทว อจฺจนฺตํ อวเสสา อรหตฺตํ ปาปฺปณฺสี.
 อจฺจนฺตํ กานํ ปน อุปริมคฺคกจฺจํ น นิฏฺฐาสิ. กิการณา?
 สวากปารมีญาณสฺส มหนฺตตาย. อถายสฺมา มหาโมคฺคัลลาโน

ปพพชิตทิวสโต สตุตเม ทิวเส มคธรรณเจ กลลวาลคามกั
 อุปนิสสาย วิหรนโต, ถีนมิทเธ โอภกมนเต, สตุถารา
 สัเวชิต ถีนมิทธี วินเทเตวา ตถาคเตน ทินนั ธาตุกมมฏจัน
 สุนนโตว อุปริมกตตยกิจจัน นิฏจาเปตวา สวากปารมีฉาณสส
 มตถกั ปตโต. สาริปุตตตเถโรปี ปพพชิตทิวสโต อชุตมาส
 อติกกมิตวา สตุถารา สทธี ตเมว ราชคห์ อุปนิสสาย สุตราชเตเลน
 วิหรนโต, อตตโน ภากิเนยยสส ที่มนชปริพพาชกสส เวทนาปริคคห-
 สตุตตนเต เทสียมานะ, สตุตตานุสาเรน ฉาณั เปเสตวา ปรสส
 วาทุมิตั ภตตัม ภุณฺชนโต วีย สวากปารมีฉาณสส มตถกั ปตโต.
 “นनु จายสุมมา มหาปญโธ, อถ กสุมมา มหาโมคคัลลานโต
 จิตเรน สวากปารมีฉาณั ปาปณิตี. ปริกมมมหนตตาย. ยถา
 หิ ทุกคตมนุสสา กตถจิ คนฺตูกามา ชิปเปเมว นิภขมนฺติ, ราชัน
 ปน หตฺถิวาหนกปฺปนาที มหนตัม ปริกมมัม ลทฺธัม วฏฺฐติ; เอว
 สมปทมิตํ เวทิตพฺพ. ตํทิวสเมว ปน สตุถา วาทุมมานกจฉายาย
 เวพฺพเน สวากสนฺนิปาตัม กตวา ทวินนั เถรानัน อคฺคสวากฏจัน
 ทตวา ปาฏิโมกข์ อุกฺกทิสี.

ภิกขุ อชฺชฉายีส “สตุถา มุโขโลกเนน ภิกขุณฺ เทติ,
 อคฺคสวากฏจัน เทนฺเตน นาม ปจฺม ปพพชิตานัน ปณฺจวคฺคิยานัน ทาตุ
 วฏฺฐติ, เอเต อนโนโลเกนฺเตน ยสตุเถรปฺปมฺขานัน ปณฺจปณฺณาสาย
 ภิกขุณฺ ทาตุ วฏฺฐติ, เอเต อนโนโลเกนฺเตน ภทฺทวคฺคิยานัน, เอเต
 อนโนโลเกนฺเตน อรุเวลกสฺสปาทีนึ เทภาติกานัน; เอเต ปน เอตฺตเก

ปหาย สพฺพปจฺฉา ปพฺพชิตานํ อคฺคสาวกฺกุจฺฉานํ เทนฺเตน มุขํ
 โอโลเกตฺวา ทินฺนํวาทิตํ วทิสฺส. สตุถา “กึ กเถถ ภิกฺขเวติ ปุจฺจิตฺวา,
 “อิทํ นามาทิ วุตฺเต, “นาหํ ภิกฺขเว มุขํ โอโลเกตฺวา ภิกฺขุณฺ
 เทมิ, เอเตสํ ปน อตฺตนา อตฺตนา ปตฺติตปตฺติตเมว เทมิ;
 อณฺเฎโกณฺเฎทณฺเฎโย हि เอกสฺมี สสฺเส นว อคฺคสสฺสทานานิ
 เทนฺโต น อคฺคสาวกฺกุจฺฉานํ ปตฺเตตฺวา อทาสิ, อคฺคธมฺมํ ปน
 อรหตฺตํ สพฺพปจฺฉํ ปฏฺวิชฺฌิตุํ ปตฺเตตฺวา อทาสิติ. “กทา ภควาติ.
 “สฺถิสฺสสถ ภิกฺขเวติ. “อาม ภนฺเตติ.

“ภิกฺขเว อิติ เอกนฺวตฺติกปเป วิปสฺสี” ภควา โลเก
 อุกฺกปาทิ. ททา “มหากาโล จุลลกาโลติ เทว ภาติกา กุญฺญพิกา
 มหนตฺตํ สาลิกฺขเขตฺตํ วปาเปสฺสุ. อเถกทิวสํ จุลลกาโล สาลิกฺขเขตฺตํ
 คนฺตฺวา เอกํ สาลิกฺขพฺภํ ฝาลेतฺวา ขาติ. อติมธฺรํ อโหสิ. โส
 พุทฺธปฺปมฺขสฺส สงฺฆสฺส สาลิกฺขพฺภานํ ทาทูกาโม หุตฺวา เขมฺมจฺภาติกํ
 อุปสงฺกมิตฺวา “ภาติก สาลิกฺขพฺภํ ฝาลेतฺวา พุทฺธานํ อนฺนจฺฉวิกํ
 กตฺวา ปจาเปตฺวา ทานํ เทมาติ อาห. “กึ วเทสิ, สาลิกฺขพฺภํ
 ฝาลेतฺวา ทานํ นาม เนว อตีเต ภูตปฺพพฺพํ, นานาคเต ภวิสฺสติ,
 มา สสฺสํ นาสยิติ. โส ปุณฺณปฺปนํ ยาจิเยว. อถ นํ ภาทา
 “เตนहि เขตฺตํ เทว โภจฺจฺจาเส กตฺวา มม โภจฺจฺจาสํ อนามสฺสิตฺวา
 อตฺตโน เขตฺตโภจฺจฺจาเส, ยํ อิจฺฉสิ, ตํ ภโรหิติ. อาห. โส
 “สารฐติ เขตฺตํ วิภจฺจิตฺวา พหุ มนฺนสฺเส หตฺถกมฺมํ ยาจิตฺวา สาลิกฺขพฺภํ

ผาเลตวา นิริทเก ชีเร ปจาเปตวา สปัปมธสกุขราหิ โยเซตวา
 พุทธปมฺขสส ภิกขุสงฺฆสส ทานํ ทตฺวา ภตฺตกิจฺจปรีโยสานเ
 “อิทํ ภนฺเต มม อคฺคทานํ อคฺคธมฺมสส สพฺพปจฺมํ ปฏฺวีธาย
 สํวตฺตตฺตฺติ อาห. สตุถา “เอวํ โหตุติ. อนฺโมทนํ อทาสี. โส
 เขตฺตํ กนฺตวา โอโลเกนฺโต สกลกฺเขตฺเต. กณฺณิกาพทุเรหิ วย
 สาลีสึเสหิ สมฺมจฺจนํ ทิสฺวา ปณฺจวิธํ ปีตํ ปฏฺวีลภิตฺวา “ลาภา
 วต เมติ จินฺตตฺวา ปุถุกกาเล ปุถุกกํ นาม อทาสี. คามวาสีหิ
 สทฺธิ อคฺคสสฺสทานํ นาม อทาสี. ลายเน ลายนกฺกํ, เวณิกเรณ
 เวณิกกํ, กลาปาทีสุ กลาปคฺกํ ชลคฺกํ ภณฺทคฺกํ โกฏฺฐคฺคณฺติ
 เอวํ เอกสสฺเส นว วาเร อคฺคทานํ อทาสี. ตสฺส สพฺเพสุ
 วาเรสุ คหิตคหิตฺถุจฺฉานํ ปรีปรี. สสฺสํ อติเรกํ อญฺจํจฺฉนํ
 อโหสิ. ธมฺโม นามส อตฺตทานํ รกฺขณํ รกฺขติ.

ธมฺโม หเว รกฺขติ. ธมฺมจารี

ธมฺโม สฺวจินฺโน สุขมาหาติ

เอตานิสฺสโต ธมฺเม สฺวจินฺเน

น ทฺวคฺคตี กจฺฉนฺติ ธมฺมจารีติ^๑

เอวเมว วิปสฺสสมฺมาสมฺพุทฺธกาเล อคฺคธมฺมํ ปจฺมํ ปฏฺวีชฺฉิตฺตํ
 ปตฺถเนนโต นว อคฺคทานานิ อทาสี. อิตฺถ สตสฺสสสฺสกุปฺปมฺตถเก ปน
 หัสวตฺตีนคเร ปทุมุตฺตรพุทฺธกาเล^๒ สตุทานํ มหาทานํ ทตฺวา ตสฺส
 ภกฺวโต ปาทุมฺโม นปชฺชิตฺวา อคฺคธมฺมสส ปจฺมํ ปฏฺวีชฺฉนฺตถเมว

๑. ข. ขา. ทส. ๒๗/๒๐๐. ตทฺฐจฺกตา. ๕/๔๕๐. ข. เถร. ๒๖/๓๑๔. ๒. ข. พ. ๓๓/๔๗๖.

กตฺวา, อปรภาเค อนุปฺปนฺเน พุทฺธะ, ทีสฺสํตฺตา, หุตฺวา, ตฺถุทฺติโลวาทํ
 สุตฺวา, สญฺจิวสฺสสทฺสทานิ ปณฺจ สํลลนํกรกฺขิตฺสฺ. เอวํ อิมํ อตฺตนา
 ปตฺติตปตฺติตเมว ลภิสฺส, นนํ มุขํ โอลเกทฺวา, ภิกฺขุณฺโณ ทมมิตฺติ.
 “อฺรเวลกสฺสปาทย” ปน ภนฺเต กิมากริสฺสูติ. “อรหตฺตเมว
 ปตฺเตทฺวา, ปญฺณานิ กริสฺส, อิตฺถิ เทว เทวณฺวติกปเป, ติสฺสํ
 สุตฺตํ เทว พุทฺธา อปรปฺชิตฺสฺ. สุตฺตพฺพุทฺธสฺส มหินฺโท นาม
 ราชา ปิตา อโหสิ. ตสฺมี ปน ปสฺสมโพร, ปตฺเต, รณฺโณ
 กนิฏฺฐปตฺโต อกฺกสวโก, ปุโรหิตปตฺโต มุทฺตยสวโก, อโหสิ.
 ราชา สตฺถุ สนฺตํกํ ทนฺตฺวา “เชฏฺฐปตฺโต เม พุทฺโธ,
 กนิฏฺฐปตฺโต อกฺกสวโก, ปุโรหิตปตฺโต มุทฺตยสวโกติ” เต
 โอลเกทฺวา “มเมว พุทฺโธ, มเมว ธมฺโม, มเมว สงฺฆो
 นโม ทสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสาติ” ติกฺขตฺตํ อูทานํ
 อูทาเนทฺวา สตฺถุ ปาหฺมเล นิปชฺชิตฺวา “ภนฺเต อิทานิ เม
 นวตฺวสฺสสทฺสปริมาณสฺส อายฺโน, โกฏฺธิ นิสิตฺวา, นิทฺทายนกาโล
 วีย, อณฺเณสํ เกหทฺวารํ อคนฺตฺวา, ยาวํ ธีวามิ, ทาว
 เม จตฺตาริ ปจฺจเย อริวเสถติ” ปญฺญณํ อิกเหทฺวา นิพฺพุทฺธํ
 พุทฺธปฺปญฺจํ กริตฺติ. รณฺโณ ปน อปรปฺชิตฺติโย ปตฺตา, อเหสิ.
 เตสฺส เชฏฺฐสฺส ปณฺจ โยธสฺทานิ ปรีวโร, มชฺฌิมสฺส ติณิ,
 กนิฏฺฐสฺส เทว. เต “มยฺมปิ ภาตํโก โภเชตฺสสามาติ ปิตํ

๑. ข. พ. ๓๓/๕๐๓. ๒. ข. พ. ๓๒/๕๑๑. ตตฺถ ปน ปุสฺสโต ปิตา จสฺส ชยเสโนติ
 ทิสฺสติ.

โอกาส... ยาจิตวา... ปุณปุณ... ยาจันตาปี... อลภิตวา, ปจันเต
กปิเต, ทสส... วุปสมนตถาย... เปสิตา... ปจันต... วุปสมेतวา... ปิตุ
สนธิก... อากมัสสุ... อถ... เน... ปิตา... อาลภิตวา... สีเส... จุมพิตวา
“วรั... ไว... ตาตา... ทมมิตติ... อาห... เต... “สาธ... เทวาทิ... วรั... คหิตก
กตวา... ปุณ... กติปาหจเยเน... ปิตรา... “คณ... ตาตา... วรณ...
วุตตา... “เทว... อมหาก... ออเบเน... เกนจิ... อตุโ... นตฺถิ, อิต
ปฏุจาย... มย... ภาติก... โภเชสสาม, อิม... โน... วรั... เทหิตติ... อาห...
“น... เทมิ... ตาตาทิ... “นิจกาล... อเทนตา... สตุต... สัจจนานิ
เทถาทิ... “น... เทมิ... ตาตาทิ... “เตนहि... จ... ปอจ... จตุตาริ... ติน
เทว... เอก... สัจจัน... สตุต... มาเส... จ... มาเส... ปอจ... มาเส
จตุตาริ... มาเส... ตโย... มาเส... เทถาทิ... “น... เทมิ... ตาตาทิ...
“โหตุ... เทว, เอเกกสส... โน... เอเกก... มาส... กตวา... ตโย... มาเส
เทถาทิ... “สาธ... ตาตา, เตนहि... ตโย... มาเส... โภเชถาทิ... เตส
ปน... คินณมปิ... เอโก... ว... โภจ... จาการิก, เอโก... ว... อวยุตตโก...
เต... ทวาทสนหุตปริสปริวาราร... เต... ปกโกสาเปตวา... “มย... อิม
เตมาส... ทส... สีลानิ... คเหตุวา... เทว... กาสายานิ... นีวาเสตวา
สตถาร... สหวาส... วสิสสม... ตุมहे... เอตตก... นาม... ทานวญ
คเหตุวา... เทว... นวตีสหสฺสํ... ภิกขุ... โยรสหสฺสสฺส... จ... โน
สพพิ... ขาหนียโชนีย... สัตตเตยยาถ... มย... หิ... อิต... ปฏุจาย... น
กิมจิ... วกขามาติ... วทิส... เต... ตโย... ปริวารกปริสสทส... คเหตุวา
ทส... สีลानิ... สมายาย... กาสายวตถานิ... นีวาเสตวา... วิหาระเยว

วสีสุ. โภจฺจาการโก จ อายฺตฺตโก จ เอกโต หุตฺวา
 ติณฺณํ ภาติกานํ โภจฺจาการเหติ วาเรน วาเรน วญฺญํ กเหตุวา
 ทานํ เทนฺติ. กมฺมกรานํ ปน ปตฺตทา ยาคฺคฺกตฺตาทินิ อตฺถาย
 โรทนฺติ. เต เตสํ ภิกฺขุสงฺฆเ อนาถเตยฺว, ยาคฺคฺกตฺตาทินิ
 เทนฺติ. ภิกฺขุสงฺฆสฺส กตฺตกกิจฺจาวसानเ กณฺจิจิ อติเรกํ น
 กตฺตปฺพฬ. เต อปรภาเค “ทารกานํ เทมาติ อตฺตนาบี กเหตุวา
 ขาทิสฺส, มนฺณณฺปิ อาหารํ ทิสฺวา อริวาสํ นาสกฺขิสฺส.
 เต ปน จตุราสํติสฺสสฺสา อเหสฺ. เต สงฺฆสฺส ทินนํ วญฺญํ
 ขาทิตฺวา กายสฺส เกทา เปตฺติวิสเย นิพฺพตฺติสฺ. เต ภาตিকা
 ปน ปุริสสฺสสฺเสน สทฺธิ กาลํ กตฺวา เทวโลเก นิพฺพตฺติตฺวา
 เทวโลกา เทวโลกํ สัสนฺตา เทวณฺวตฺติกปฺเป เขเปสฺ. เอว
 เต ตโย ภาตโร อรหตฺตํ ปตฺตเถนฺตา ตทา กลฺยาณกมฺม
 กริสฺ. เต อตฺตนา ปตฺติตเมว ลภิสฺ. นานํ มุขํ โอลเกตฺวา
 ทมฺมมิตฺ.”

ตทา ปน เตสํ อายฺตฺตโก พิมฺพิสาโร อโหสิ, โภจฺจาการโก
 วิสาโข อุปาสโก. เตสํ กมฺมกรว ตทา เปเตสฺ นิพฺพตฺติตฺวา
 สุกฺคตฺตูกฺกตฺวเสน สัสนฺตา. อิมสฺมี กปฺเป จตฺตาริ พุทฺธนฺทรานิ
 เปตฺโลเกยฺว นิพฺพตฺติสฺ. เต อิมสฺมี กปฺเป สพฺพปจฺมํ อุปฺปนฺนํ
 จตฺตาทิสฺสวสฺสสฺสสาญํ กกฺกสนฺธ^๑ ภควนฺติ. อุปสงฺกมิตฺวา
 “อมฺหากํ อาหารํ ลภณกาลํ อาจิขฺธตฺติ ปุจฺฉิสฺ. “มม ตาว

กาเล น ลภิสฺสธ, มม ปจฺจนโต มหาปจฺวียา โยชนมตฺตํ
 อภิรุพฺพหยา โกณาคมนพฺพุโร อปฺปชฺชิสฺสติ, ตํ ปุจฺเจยฺยาถาติ
 อาห. เต ตตฺตกํ กาลํ เขเปตฺวา, ตสฺมี อปฺปนฺเน, ตํ ปุจฺฉิสฺสุ.
 โสปี “มม กาลे น ลภิสฺสธ, มม ปจฺจนโต มหาปจฺวียา โยชนมตฺตํ
 อภิรุพฺพหยา กสฺสพฺพุโร อปฺปชฺชิสฺสติ, ตํ ปุจฺเจยฺยาถาติ อาห.
 เต ตตฺตกํ กาลํ เขเปตฺวา, ตสฺมี อปฺปนฺเน, ตํ ปุจฺฉิสฺสุ.
 โสปี “มม กาลे น ลภิสฺสธ, มม ปจฺจนโต มหาปจฺวียา
 โยชนมตฺตํ อภิรุพฺพหยา โกตมพฺพุโร นาม อปฺปชฺชิสฺสติ, ตทา
 ตุมฺหากํ ฌาตโก พิมฺพิสาโร นาม ราชา ภวิสฺสติ, โส สตถุ
 ทานํ ทตฺวา ตุมฺหากํ ปาเปสฺสติ, ตทา ลภิสฺสธาคิ อาห. เตสํ
 เอกํ พุทฺธนฺตรํ เสวทิสฺส วิย อโหสิ. เต, ตถาคเต อปฺปนฺเน,
 พิมฺพิสารธมฺมา ปจฺมทิสฺส ทาเน ทินฺเน, รตฺติภาเค ภรวสทฺทํ
 กตฺวา ธมฺโม อตฺตานํ ทสฺสยิสฺส, โส ปนทิสฺส เวพฺพนํ
 อาคนฺตฺวา ตถาคตฺสส ตํ ปวตฺตี อาโรเจสิ. สตถา “มหวราช
 อโตะ เทวณฺวติ อปฺปมตฺตเก ผุสฺสพฺพุธกาเล เอเต เต ฌาตกา
 ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทินฺนํ วฏฺฐิํ ขาทิตฺวา เปตโลเก นิพฺพตฺติตฺวา
 สฺสธนฺตา กกฺขณฺธาโย พุทฺธโร อปฺปนฺเน ปุจฺฉิตฺวา เตหิ
 อิทฺถจิทฺถจํ วุตฺตา เอตฺตกํ กาลํ ทว ทานํ ปุจฺจาสิสมานา,
 หียโย ตยา ทาเน ทินฺเน, ปตฺตี อลฺภมาเน เอวมกํสฺสุติ. “กึ ปน
 ฌนฺเต อิทานิปี ทินฺเน ลภิสฺสนฺตฺติ. “อาม มหาวาธาติ. ราชา

พุทธปมุขัม ภัทฺธสงฆ์ นิมนฺเตตฺวา ปุณฺทิวเส มหาทานํ ทตฺวา
 “ภนฺเต อโศ เตสํ เปตานํ ทิพฺพนฺนปานํ สมฺปชฺชตฺติ ปตฺติ อทาสิ.
 เตสํ ตเถว นิพฺพตฺติ. ปุณฺทิวเส นคฺคา อนุตฺตว อตฺตทานํ ทสฺเสสุ.
 ราชํ “อชฺช ภนฺเต นคฺคา อนุตฺตว อตฺตทานํ ทสฺเสสนฺติ. อาโรเจสิ.
 “วตฺถานิ เท น ทินฺนานิ มหาราชํ. ปุณฺทิวเส พุทฺธปมุขสฺส
 ภัทฺธสงฺฆสฺส จีวรานิ ทตฺวา “อโศ เตสํ ทิพฺพวตฺถานิ โหนฺตุติ
 ปาเปสฺสิ. ตํชณฺณเถว เตสํ ทิพฺพวตฺถานินํ อปฺปชฺชิสฺส. เท
 เปตตฺตภาวํ วิชิตฺวา ทิพฺพตฺตภาเวน สณฺจหิสฺส. สตฺถา อนฺนโมหนํ
 กโรนฺโต “ติโรกฺขเทสุ ติฏฺฐนฺตํ. ติโรกฺขทานุโมหนํ^๑ อทาสิ.
 อนฺนโมทนามสาเน จตฺราสฺติยา ปาณิสหสฺसानํ ธมฺมาภิสมโย อโหสิ.
 อิติ สตฺถา เทวาทิกชฺฉิลานํ วตฺถุ กุเถตฺวา อิมมปี ธมฺมเทสนํ อทริ.
 “อคฺคสวภา ปน ภนฺเต ก็ กริสฺสูติ. “อคฺคสวภาวาย
 ปตฺถนํ กริสฺส. อโศ กปฺปสฺสทสฺสสวาทิกสฺส ทิ กปฺปานํ อสงฺเขยฺยสฺส
 มตฺถเก สารีปุตฺโต พฺราหฺมณมหาสาลกฺกุเล นิพฺพตฺติ. นามเน
 สรทมาณโว นาม อโหสิ. โมคฺคัลลานํ กปฺปติมหาสาลกฺกุเล
 นิพฺพตฺติ. นามเน สิริวฑฺฒกฺกุณฺณพิโก นาม อโหสิ. เท อโศ
 สหปัสสํกัปปกา สหายกา อโหสิ. สรทมาณโว ปิตุอจฺเจเน กุลสฺนตฺกํ
 มหารณํ. ปฏิปชฺชิตฺวา เอกทิวสํ รุโหคโต จินฺตสิ. “อหํ
 อธิโลกตฺตภาวเมว ชานามิ. เณโน เปรโลกตฺตภาวํ. ชาตสฺสตฺตานณฺจ
 มรณํ นาม ฐวํ เมยา เอกํ ปพฺพชฺชํ ปพฺพชิตฺวา. โมกฺขธมฺมกเวสนํ

กาตุํ วฏฺฐตฺติเน โสภ สหายกํ อุปสงกมิตฺวา อาห “สมม
 สิริวทณํ อหํ ปพฺพชิตฺวา โมกขธมมํ กเวสฺสสํมิ, ตฺวํ มยา
 สทฺธิํ ปพฺพชิตฺุ สกฺขิสฺสสฺ, น สกฺขิสฺสสฺติ.” น สกฺขิสฺสสํมิ
 สมม, ตฺวํเยว ปพฺพชาหิตฺ, โสภ จินฺเตสฺ “ปรโลกํ กจฺจนฺโต
 สหายํ วา มาติมิตฺเตมฺวา, กเหตฺวา คโต นาม นตฺถิ, อตฺตนา
 กตํ อตฺตโนว โหตฺติ. ตโต รตนโกฏฺฐจฺการํ วิวราเปตฺวา
 กปณทฺธกฺวณิพฺพกฺยาจกานํ มหาทานํ ทตฺวา ปพฺพตปาทํ ปวฺสิตฺวา
 อธิปพฺพชฺชํ ปพฺพชฺ. เตสฺส เอโก เทว ตโยติ เอวํ อนุปพฺพชฺชํ
 ปพฺพชิตฺวา จตุสฺสทฺตสฺสสฺมตฺตา ชฎิลา อहेสฺ. โส ปณจ
 อภิญฺญา อญฺฺจ จ สฺมาปตฺติโย นิพฺพตฺเตตฺวา, เตสฺ. ชฎิลานํ
 กสฺสณปรกมมํ อาจิกฺขิมํ เทปํ สพฺเพ ปณจมา อภิญฺญา อญฺ. จ
 สฺมาปตฺติโย นิพฺพตฺเตสฺ. เตนํ สมเยน อนิมทสฺสํ นาม พุทฺโธ
 โลกํ อุตฺปาทีนํ นกรํ จนฺทวที นาม อโหสิ. ปิตา ยสฺวนฺโต
 นาม ชตฺติโย, มาตา ยโสธรรคณนาม เทวํ, โพร อชฺชุนรฺกฺโข,
 นิสฺสโก จ อนโม จ เทวํ อคฺคสาวกา, วรฺุณ นาม
 อญฺ. จาโก, สุนฺทรา จ. สุมนา, จ. เทวํ อคฺคสาวิการิ, आय
 วสฺสสฺสทฺสสฺสํ อโหสิ, สรีรํ อญฺ. ปณณวสทฺถุพฺเพ, สรีรํ ปภา
 ทฺวาทสโยชนํ, ฝริ, อภิกฺขุสฺสทฺสสฺสํ ปริวโร อโหสิ. โส
 เอกทิวสํ ปจฺจุสกาเล มหากรฺณาสมาปตฺติโต อญฺ. ย. โลกํ
 ไวลเณโต สรททาปสํ ทิสฺวา “อชฺช เมยฺหํ สรททาปสฺสส

สนั่นกั กตปจฺเจเน ฐมฺมเทสนา จ มหตี ภวิสฺสตี, โส จ
 อกฺกสวากฺขจํ ปตฺถสฺสตี, ตสฺส สหายโก สิริวฑฺฒกฺขมฺปิโก
 ทุติยสวากฺขจํ ปตฺถสฺสตี, เทสนาปรีโยसानะ จสฺส ปรีวารา
 จตฺสตุตฺตีสหสฺสชฺฐีลา อรหตฺถํ ปาปฺนิสฺสนฺติ; มยา ตตฺถ คนฺตุ
 วฏฺฐีตฺติ อตฺตโน ปตฺตจิวรมาทาย อณฺณํ กณฺจิ อนามนฺเตทฺวา
 สีโห วีย เอกจโร หุตฺวา, สรททาปสฺสสฺส อนฺเตวาสิกสฺส ผลาผลตฺถาย
 กเตสฺส, “พุทฺธภาวํ เม ชานาตุตฺติ, ปสฺสนตฺสเสว สรททาปสฺสสฺส,
 อากาสโต โอตริทฺวา ปจฺวียํ ปตฺติฏฺฐาสิ, สรททาปโส พุทฺธานุ-
 ภาวณฺเจว สรีรนิปตฺตติณฺจ ทิสฺวา ลกฺขณมนฺเต สมฺมสฺสิตฺวา
 “อิมะหิ ลกฺขณะหิ สมฺมณาคโต นาม อการมชฺเฒะ วสนฺโต ราชา
 โหติ จกฺกวัตฺติ, ปพฺพชนฺโต โลเก วิวฏฺฐนฺโต สพฺพพณฺณพุทฺโธ
 โหติ: ยํ ปรีโส นิสฺสํสํ พุทฺโธติ ชานิตฺวา ปจฺจุกฺกมนฺํ กตฺวา
 ปณฺจปตฺติจฺเเทน วนฺทิตฺวา, อาสนํ ปณฺณาเปตฺวา อทาสิ. นิสฺสิทฺติ
 ภควา ปณฺณตฺตาสเน. สรททาปโสปี อตฺตโน อนฺจฺจวิกํ อาสนํ
 กहेทฺวา เอกมนฺตํ นิสฺสิทฺติ. ตสฺมี สมเย จตฺสตุตฺตีสหสฺสา ชฺฐีลา
 ปณฺีตปณฺีตานิ โยชวณฺตานิ ผลาผลานิ กहेทฺวา อาจริยสฺส สนั่นกั
 สมปตฺตา, พุทฺธานณฺเจว อาจริยสฺส จ นิสฺสินาสนํ โอลเกทฺวา
 อาหํสฺ ‘อาจริย มยํ “อิมสฺมี โลเก ตุมฺहेหิ มหนฺตโร
 นตฺถิตฺติ วิจราม, ยํ ปน ปรีโส ตุมฺहेหิ มหนฺตโร มณฺเฑติ.
 “ตาตา ก็ วเทถ, สาสเปเน สทฺธิ อฏฺฐสฏฺฐิจโยชนสทฺสสทฺสพฺเพ
 สีนะริ สมนํ กาคํ อิจฺฉถ, สพฺพพณฺณพุทฺเธเน สทฺธิ มม อุปมํ

มา กริตุธ ปุตุตทกาคิ. อถ เต ตาปสา “สจายํ ปุริโส
 อิศรสตุโต อภวิสส, เน อมฺหากํ อจริโย เอวรूपํ อปม
 อหริสฺสติ, ยาว มหา วตายํ ปุริโสติ สพฺเพว ปาเทสุ ปตติวาท
 สิริสา วนฺทิสฺ. อถ เน อจริโย อาห “ตาทา, อมฺหากํ
 พุทฺธานํ อนฺจณวิโก เทยฺยธมฺโม นตฺถิ, สฺตถา จ ภิกฺขวาทาเรวเลาย
 อิศาคโต, มยํ ยถาสตฺติ ยถาผลํ เทยฺยธมฺมํ ทสฺสาม
 ตุมฺहे ยํ ยํ ปณฺธิํ ผลาผลํ, ตํ ตํ อหฺรธาติ อหฺราเปตวาท
 หตฺถเอว ไรวติว สยํ ทถาคตสฺส ปตฺเต ปตฺติฐาเปสิ. สฺตถาร
 ผลาผลํ ปฏิกฺคหิตมตฺเต, เทวตา ทิพฺพิชฺชํ ปกฺขิปปิสฺ. โส
 ตาปโส อุกทปํ สยเมว ปริสฺสาเวตวาท อทาสิ. ตโต ภตฺตทิกิจ
 กตวาท นิสินฺเน สฺตถริ, สพฺเพ อนฺเตवासิกะ ปกฺโกสิตวาท
 สตฺถุ สนฺติเก สาราณียกถํ กถเนโต นิสฺสิ. สฺตถา “เทว
 อคฺคสวากา ภิกฺขุสงฺฆเมเน สทฺธิ อคฺคจณฺณตฺติ จินฺเตสิ. เต สตฺถุ จิตฺต
 ฌตวาท สตฺสทฺสสฺสชีณาสวปริวาราท อคฺคทวาท สฺตถารํ วนฺทิตวาท
 เอกมฺนตํ อฏฺฐิสฺ. ตโต สรททาปโส อนฺเตवासิกะ อามนฺเตสิ
 “ตาทา พุทฺธานํ นิสินฺนาสนมฺปิ นิจํ, สมณสฺสทฺสทฺสสาปํ อาสน
 นตฺถิ, ตุมฺहेหิ อชฺช อพารํ พุทฺธสทฺถกาเร กาทํ วฏฺฐติ, ปพฺพตปาทโต
 วณฺณคณฺธสมฺปนฺนานิ ปุปฺผานิ อหฺรธาติ. กถนกาโล ปปฺญโจ
 วีย โหติ, อิทฺธิมโต ปน อิทฺธิวิสโย อจินฺเตยฺโยติ. มุหนฺตมตฺเตเนว
 เต. ตาปสา วณฺณคณฺธสมฺปนฺนานิ ปุปฺผานิ อหฺริตวาท พุทฺธาน
 โยชนปฺปมาณํ ปุปฺผาสนํ ปณฺณาเปสิ. อภินฺนํ อคฺคสวากานํ

ติคารุทํ, เสสนํ ภิกขุํ อทฺธโยชนิกาภิเกทํ, สงฺฆนวกสฺส
 อสภมตฺตํ อโหสิ. “กถํ เอกสฺมี อสฺสมปเท ทาวมหนฺตานิ
 อาสนานิ ปณฺณตฺตานีติ น จินฺตเตตฺพํ. อิทฺธิวีสโย หเส. เอวํ
 ปณฺณตฺเตสฺส อาสเนสฺส, สรททาปโส ตถาคตสฺส ปุโรโต อณฺชลิ
 ปคฺคยฺห จิโต. “ภนฺเต มยฺหิ ทิฆรตฺตํ นิตาย สุขาย อิมํ
 ปุปฺผาสนํ อภิรฺหถาติ อาห. เตเน วตฺตํ

“นนานาปุปฺผจฺจ คนฺธจฺจ สนนฺิปาเตตฺวาน เอกโต
 ปุปฺผาสนํ ปณฺณวปตฺวา อิทํ วจฺนมนฺพรวี
 ‘อิทํ เม อาสนํ วีร ปณฺณตฺตํ ทวนฺจฺจนฺวี,
 มม จิตฺตํ ปสาเทนฺโต นิสีทิ ปุปฺผมาสเน.
 สตฺตรตฺตฺตินฺทิวํ พุทฺโธ นิสีทิ ปุปฺผมาสเน
 มม จิตฺตํ ปสาเทตฺวา หาสยิตฺวา สเทวเกติ.

เอวํ นิสินฺเน สตฺถริ, เทว อคฺคสาวกา เสสภิกขุ จ อตฺตโน
 อตฺตโน ปตฺตาสเน นิสีทิสฺส. สรททาปโส มหนฺตํ ปุปฺผจฺจนฺตํ
 คเหตฺวา ตถาคตสฺส มตฺถเก ธาเรนฺโต อฏฺฐาสิ. สตฺถา “ชฎิลานํ
 อयํ สกฺกาโร มหปฺพลโธ โหตุติ นิโรธสฺมาปตฺติ สฺมาปชฺชิ. สตฺถ
 สฺมาปตฺติ สฺมาปนฺนภาวํ ญตฺวา เทว อคฺคสาวกาปิ เสสภิกขุปี
 สฺมาปตฺติ สฺมาปชฺชิสฺส. ตถาคเต สตฺตาทํ นิโรธสฺมาปตฺติ
 สฺมาปชฺชิตฺวา นิสินฺเน, อนฺเตवासิกา ภิกฺขาจารกาเล สมนฺตเต
 วณฺมุลผลาผลํ ปริภุญฺชิตฺวา เสสกาลํ พุทฺธานํ อณฺชลิ ปคฺคยฺห
 ทิฏฺฐจฺนติ. สรททาปโส ปน ภิกฺขาจารมฺปิ อคฺนฺตฺวา ปุปฺผจฺจนฺตํ

ธารยมาโนว สตุตาหิ ปิติสฺเซน วิตินาเมสิ. สตุตา นิโรธโต
 ฎุจาย ทกฺขินปสฺเส นิสินฺนํ อคฺคสาวกํ นิสกฺตเถรํ อามนฺเตสิ
 “นิสฺส กฏฺการการกานํ ตาปสานํ ปุปฺผาสนํ นโมทนํ กโรหิตฺติ.
 เถโร จกฺวตฺติริยโย สนฺติกา ปฏฺิลทฺธมฺหาลาโก มหายุโร
 วยิ ตฺถุจฺมานโส สวากปารมีณาณํ จตฺวา ปุปฺผาสนํ นโมทนํ
 อารภิ. ตสฺส เทสฺนาวสาเน ทุตฺติยสาวกํ อามนฺเตสิ “ตฺวปี ภิกฺขุ
 ธมฺมํ เทเสหิตฺติ. อโนมตฺตเถโร เตปฺปิฏกํ พุทฺธวจนํ สมฺมสฺสิตฺวา
 ธมฺมํ กเถสิ. ทฺวินฺนํ อคฺคสาวกานํ เทสฺนาย เอกสฺสปี อภิสมฺโย
 นาโหสิ. อถ สตุตา อปริมาณา พุทฺธวิสเย จตฺวา ธมฺมเทสํ
 อารภิ. เทสฺนาปริโยสาเน จเปตฺวา สรททาปสํ สพฺเพปิ จตฺสสฺสจฺฉริยา
 สหสฺสชฺฉริยา อรหฺตํ ปาปณฺสี. สตุตา “เอถ ภิกฺขวโรติ หตฺถํ
 ปสาเรสิ. เทสํ ทาวเทว เกสมสฺสฺสนิ อนฺตรธายิสฺส อญฺจ ปริกฺขารวา
 กาเย ปฏฺิมุกฺกาว อหฺลํ “สรททาปโส กสมฺมา อรหฺตํ
 น ปตฺโตติ. วิกฺขิตฺตจิตฺตตฺตา. ตสฺส กิร พุทฺธานํ ทุตฺติยาสเน
 นิสิตฺติตฺวา สวากปารมีณาณํ จตฺวา ธมฺมํ เทสยโต อคฺคสาวกสฺส
 ธมฺมเทสํ โสตุํ อารทฺธกาลโต ปฏฺุจาย “อโห วทาหิปี
 อนาคเต อุปฺปชฺชนกสฺส พุทฺธสฺส สาสเน อิมินา สวากเณ
 ปฏฺิลทฺธํ ฐํ ลเภยฺยนฺติ จิตฺตํ อุปฺปาเทสิ. โส เตนํ ปรีวิตฺกเณ
 มกฺกผลปฏฺิเวรํ กาคุํ นาสกฺขิ. ตถาคตํ ปน วนฺนํ ทิตฺวา
 สมฺมุখে จตฺวา อาห “ภนฺเต ตุมฺหากํ อนนฺตราสเน นิสินฺโน
 ภิกฺขุ ตุมฺหากํ สาสเน โก นาม โหติติ. “มยา ปวตฺติตํ

ธมฺมจกั อนุปวตฺเตนโต สาวกปารมียานสฺส โกฏิปฺปโต
 โสฬส ปณฺณา ปฏฺวิฉณิตฺวา จิตฺ, มยฺหํ สาสเน อคฺคสาวโก
 นาม เอโสติ. “ภนฺเต ยฺวายํ มยา สุตฺตาหํ ปุပ္ผจฺจนฺตํ
 ธาเรนฺเตน สกฺกาโร กโต, อหํ อิมสฺส ฌเลน อยมฺ
 สกฺกตฺตํ วา พฺรหฺมตฺตํ วา น ปตฺถेमิ, อนาคเต ปน อยํ
 นิสกฺกเถโร วีย เอกสฺส พุทฺธสฺส อคฺคสาวโก ภเวยฺยนฺติ
 ปตฺถนํ อกาสิ. สุตฺตา “สมิขฺณิสฺสตี นุ โข อิมสฺส ปุริสสฺส
 ปตฺถนาติ อนาคตํสฆานํ เปเสตฺวา โอลฺเกนโต กปฺปสฺสทสฺสสํธาภิ
 เอกํ อสงฺเขยฺยํ อติกกมิตฺวา สมิขฺณณาวํ อทฺทส, ทิสฺวา
 สรททาปสํ อาห “น เต อยํ ปตฺถนา โมฆา ภวิสฺสตี,
 อนาคเต ปน กปฺปสฺสทสฺสสํธาภิ เอกํ อสงฺเขยฺยํ อติกกมิตฺวา
 โคตโม นาม พุทฺโธ โลเก อปฺปชฺชิสฺสตี, ทสฺส มาตา
 มหามายาเทวี นาม ภวิสฺสตี, ปิตา สุทฺโธทโน นาม มหาราชา,
 ปุตฺโต ราหุโล นาม, อปฺภุจฺวาโก อานนฺโต นาม, ทุติยสาวโก
 โมกฺคัลลาโน นาม, ทวํ ปนสฺส อคฺคสาวโก ธมฺมเสนาปติ
 สารีปฺพุตฺโต นาม ภวิสฺสตีติ. เอวํ ทาปสํ พฺยากริตฺวา ธมฺมกถํ
 กเถตฺวา ภิกฺขุสงฺฆปรีวฺโต อากาสํ ปกฺขนฺติ. สรททาปโสปี
 อนฺเตวาสิกกเถรณํ สนฺติกํ กนฺตฺวา สหายกสฺส สิริวฑฺฒกฺกมฺพิกสฺส
 สาสนํ เปเสติ “ภนฺเต มม สหายกสฺส วเทถ สหายเกน
 เต สรททาปเสน อนฺนมหสฺสิสฺส พุทฺธสฺส ปาทุมฺเล อนาคเต

อุปฺปชฺชนกสฺส โคตมพฺพุตฺสฺส สาสเน อคฺคสวากฺกจฺ्ञานํ ปตฺติตํ,
 ทฺวํ พุทฺธยสวากฺกจฺ्ञานํ ปตฺถเกหีติ. เอวเมจ ปน วทฺวา เถเรหิ
 ปุเรตรเมว เอกปสฺสเนน กนฺตฺวา สิริวฑฺฒสฺส นิเวสนทฺวาเร
 อญฺ्ञาสี. สิริวฑฺฒโฆ “จิสฺสํ วต เม อโยโย อากโตติ อาสเน
 นิสีทาเปตฺวา อตฺตนา นัจฺจเร อาสเน นิสินฺโน “อนฺเตวาสิกปริสา
 ปน โว ภนฺเต น ปณฺณายนฺตฺติ ปุจฺฉิ, “อาม สมฺม, อมฺหากํ
 อสฺสมํ อโนมทสฺสี พุทฺโธ อากโต, มยํ ตสฺส อตฺตโน พเลน
 สกฺการํ กริมฺหา, สตฺถา สพฺเพสํ ฐมฺมํ เทเสสิ, เทสนาปริโยसाने
 จเปตฺวา มํ เสสา อรหตฺตํ ปตฺตา ปพฺพชฺสี, อหํ สตฺถุ
 อคฺคสวากํ นิสกตฺเถวํ ทิสฺวา อนาคเต อุปฺปชฺชนกสฺส โคตมพฺพุตฺสฺส
 นาม สาสเน อคฺคสวากฺกจฺ्ञานํ ปตฺถเกสฺสิ, ทฺวปี ตสฺส สาสเน
 พุทฺธยสวากฺกจฺ्ञานํ ปตฺถเกหีติ. “มยฺหํ พุทฺเธหิ สทฺธิ ปริจโย นตฺถิ
 ภนฺเตติ. “พุทฺเธหิ สทฺธิ กถํ มยฺหํ ภาวโร โหตุ, ทฺวํ มหนตฺ
 อภิสกฺการํ สชฺเชหีติ. สิริวฑฺฒโฆ ตสฺส วจฺน์ สุตฺวา อตฺตโน
 นิเวสนทฺวาเร ราชมานเนน อญฺ्ञกริสมตฺตํ จ्ञานํ สมตฺถลํ กาเรตฺวา
 วาลิกํ โอภิตฺวา ลาชปณฺณมานิ ปุปฺผานิ วิภิกิริตฺวา นิลุปฺปลจฺจนฺ
 มณฺทปํ การาเปตฺวา พุทฺธาสนํ ปณฺณาเปตฺวา เสสภิกฺขุณฺปิ
 อาสนานิ ปฏฺฐียาเทตฺวา มหนตฺ สกฺการสมฺมานํ สชฺเชตฺวา
 พุทฺธานํ นิมนฺตนตฺถาย สรททาปสฺสสฺส สณฺณํ อทาสี. ทาปโส
 พุทฺธปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ กเหตฺวา ตสฺส นิเวสนํ อคฺมาสี. สิริวฑฺฒโฆปี
 ปจฺจุคฺคมนํ กตฺวา ตถากตฺสฺส หตฺถโต ปตฺตํ กเหตฺวา มณฺทปํ

ปเวเสตวา ปณณตตาสเน นิสินนสส พุทฺธปมฺขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส
 ทกฺขิณโทกํ ทตฺวา ปณฺตีโกชเนน ปรีวีสิตฺวา ภตฺตทิจฺจปรีโยसानเ
 พุทฺธปมฺขํ ภิกฺขุสงฺฆํ มหารเหติ วตฺถเหติ อจฺฉาเทตฺวา “ภนฺเต
 นายํ อารมฺโง อปฺปมตฺตกฺกฺขานตฺถาย, อิมินาว นียาเมน
 สตฺတာหํ อนุกมฺปํ กโรถาติ อาห. สตฺถา อธิวเสสิ. โส
 เตเนว นียาเมน สตฺတာหํ มหาทานํ ปวตฺเตตฺวา ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา
 อณฺชลี ปคฺคยฺห จิโต อาห “ภนฺเต มม สหาโย สรททาปโส
 ‘ยสฺส สตฺถุ อคฺคสาวโก ภเวยฺยนฺติ ปตฺถเสสิ, อหํ ตสฺสเว
 พุทฺธสสาวโก ภเวยฺยนฺติ. สตฺถา อนาคตํ โอลเกตฺวา ตสฺส ปตฺถนาย
 สมฺชยณฺทวํ ทิสฺวา พฺยาภาสิ “ตวํปี อิตฺถ กปฺปสทฺตสทฺสสาริกํ
 อสงฺเขยฺยํ อติกฺกมิตฺวา โคตมพุทฺธสฺส พุทฺธสสาวโก ภวิสฺสสํติ.
 พุทฺธานํ พฺยาการณํ สุตฺวา สิริวฑฺฒโฆ ญฺหฺจปญฺญโส อโหสิ. สตฺถาปี
 ภตฺตานุโมทนํ กตฺวา สปริวารโ วิหารเมว คโต. อयํ ภิกฺขเว มม
 ปตฺเตเหติ ททา ปตฺถิตปตฺถนา, เท ยถापตฺถิตเมว ลภิสฺสุ, นานํ มุขํ
 โอลเกตฺวา เทมํติ.

เอวํ วุตฺเต, เทว อคฺคสาวกา ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา “ภนฺเต
 มยํ อคาริยญฺจตา สมานา กิรคฺคสมชฺชํ ทสฺสนาย คตาติ ยาว
 อสฺสชิตฺเถรสฺส สนฺติกา โสตาปตฺถิผลปฏิวธา สพฺพํ ปจฺจุปฺปนฺนวตฺถุ
 กเถตฺวา “เต มยํ ภนฺเต สมชยสฺส อาจริยสฺส สนฺติกํ
 กนฺตฺวา ตํ ตุมฺหากํ ปาทมฺลํ อาเนตฺถกามา, ตสฺส ลทฺธิยา

นิสสารภาวํ กเถตฺวา อิธาคมนเ อานิสฺสํ กถิมฺหา, โส ‘อิทานิ
 มยฺหํ อนฺเตवासิวาโส นาม จาญฺเีย อุกกจฺจนภาวปฺปตฺติสทฺธิโส,
 น สกฺขิสฺสสาม อนฺเตवासิวาสํ วสิตฺนฺติ วตฺวา; ‘อาจริย อิทานิ
 มหาชนเ คนฺธมาลาทิตฺตโถ คนฺธวาท สตุถาริเยวํ ปุเชสฺสติ,
 ตุมฺहे กถิ ภาวิสฺสธาทิ วตฺเต, ‘กิ ปน อิมสฺมี โลเก ปณฺทิตา
 พหุ อุกาหุ ทนฺธาติ, ‘ทนฺธาติ กถิตเ, ‘เตนहि ปณฺทิตา ปณฺทิตา
 สมณสฺส โคตมสฺส สนฺติกํ คมิสฺสนฺติ, ทนฺธา ทนฺธา มม สนฺติกํ
 อาคมิสฺสนฺติ, กจฺจน ตุมฺहेติ วตฺวา อาคนฺตุํ น อิจฺฉิ ภนฺเตติ.
 ตํ สุตฺวา สตุถา “ภิกฺขเว สณฺชโย อตฺตโน มิจฺฉาทิฏฺฐิจาย
 อสารํ ‘สาโรติ สารณฺจ ‘อสารโรติ กณฺหิ, ตุมฺहे ปน
 อตฺตโน ปณฺทิตตาย สารํ สารโต อสารณฺจ อสารโต
 ฌตฺวา อสารํ ปหาย สารเมว กณฺหิตฺถาทิ วตฺวา อีมา คาคา
 อภาสิ

“อสาร สารมตีโน สาร จ อสารทสฺสีโน

เต สารํ นาริจฺจนฺติ มิจฺฉาสงฺกปฺปโคจรา

สารณฺจ สารโต ฌตฺวา อสารณฺจ อสารโต

เต สารํ อริจฺจนฺติ สมฺมาสงฺกปฺปโคจราติ.

ตตฺถ “อสาร สารมตีโนติ: จตฺตาโร ปจฺจยา, ทสฺวตฺถุกา
 มิจฺฉาทิฏฺฐิ, ตสฺสา อฺปนิสฺสยภฺฐา ฃมฺมเทสนาติ อัย อสโร
 นาม, ตสฺมี สารทิฏฺฐิโนติ: อตฺถโ. สาร จ อสารทสฺสีโนติ:
 ทสฺวตฺถุกา สมฺมาทิฏฺฐิ, ตสฺสา อฺปนิสฺสยภฺฐา ฃมฺมเทสนาติ อัย

สารโ นาม, ตสฺมี “นาย สารโติ อสารทสฺสิน. เต สารนฺติ:
เต ตํ มิจฺฉาทิฏฺฐิโกหณํ กเหตฺวา จิตฺตา กามวิตกฺกาทินํ วเสน
มิจฺฉาสงกฺปปโคจรา หุตฺวา สีสสารํ สมาริสารํ ปณฺณาสารํ
วิมุตฺตिसารํ วิมุตฺติภาณทสฺสนสารํ ปรมตฺตสารํ นิพฺพานณฺจ
นาริฏฺจนฺติ.

สารณฺจาติ: ตเมว สีสสาราทิสารํ “สารโ นาม อยนฺติ
วุตฺตปฺปการณฺจ อสารํ “อสารโ อยนฺติ ฉตฺวา. เต สารนฺติ: เต
ปณฺธิตา เอวํ สมฺมาทสฺสนํ กเหตฺวา จิตฺตา เนกขมฺมสงกฺปปาทินํ
วเสน สมฺมาสงกฺปปโคจรา หุตฺวา ตํ วุตฺตปฺปการํ สารํ อริฏฺจนฺตฺติ.

คาลาปริโยसानะ พหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณิสฺสุ. สหฺนปิตฺตานํ
สาตฺถิกา เทสนา อโหสิตี.

สมชย วตฺถุ.

๙. นนฺตเถร วตฺถุ. [๙]

“ยถา อการํ ทุจฺจนนฺนฺติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สตฺถา เขตวเน
วิหรนฺโต อายสฺมณฺทํ นนฺทํ อารพฺภ กเถสิ.

สตฺถา หิ ปวตฺติตปฺพรธมฺมจกฺโก ราชคหํ กนฺตฺวา เวฬุวเน
วิหรนฺโต, “ปตฺตํ เม อาเนตฺวา ทสฺเสถาติ สุกุโรทมนฺนหาราเชน
เปสิตานํ สหสฺสสทฺสปรีวารานํ ทสนนํ ทูตานํ สพฺพปจฺจนโต กนฺตฺวา
อรหตฺตํ ปตฺเตน กาพฺพุทฺถยิตฺถเเรน อาคมณฺกาลํ ฉตฺวา สญฺจิมตฺตาย

คากาย มกควณณั วรรณเตวา วิสตีสสสขีณาสวปริวโต
 กปิลวตฺตปฺริ นีโต, ฌาติสสมาคเม ปอกขรวสส อตฺตปฺปตฺติ
 กตฺวา มหาเวสฺสนฺตรชาตก^๑ กเถตฺวา, ปนทิวเส ปิณฺฑทาย ปวิฏฺโง
 “อฺตุตฺติฏฺเฐ นปฺปมชฺเชยฺยาติ^๒” คากาย ปิตฺร โสคาปตฺติผล
 ปตฺติฏฺฐาเปตฺวา “ธมฺมณฺเญเร สจฺจริตนฺติ^๓” คากาย มหาปชาปตี โคตฺมิ
 โสคาปตฺติผล ราชานณฺจ สกทาคามิผล ปตฺติฏฺฐาเปสิ. ภตฺต-
 กิจฺจปรีโยसानะ ปน ราชุลมาตฺตคฺคณฺถํ นิสฺสาย จนฺทกนิฺนรีชาตก^๔
 กเถตฺวา, ตโต ตตฺยทิวเส นนฺทกุมารสฺส อภิเสกเคหปฺปเวสน-
 วิวาทมฺภุเลสุ วตฺตมานะสุ, ปิณฺฑทาย ปวิสิตฺวา นนฺทกุมารสฺส
 หตฺถเต ปตฺติํ ทตฺวา มงฺกลํ วตฺวา อญฺจุจายาสนา ปกฺกมณฺโโต
 นนฺทกุมารสฺส หตฺถโต ปตฺติํ น คณฺหิ. โสปี ตถาคตการเวน
 “ปตฺติํ โว ฆนฺเต คณฺหถาติ วตฺตุํ นาสกฺขิ. เอวํ ปน จินฺเตสิ
 “โสปาณสฺสเฐ ปตฺติํ คณฺหิสฺสตีติ. สตฺถา ตสฺมีปี จานะ น
 คณฺหิ. อิตโร “โสปาณปาทฺมฺเฐ คณฺหิสฺสตีติ จินฺเตสิ. สตฺถา
 ตตฺถาปี น คณฺหิ. อิตโร “ราชงฺคเณ คณฺหิสฺสตีติ จินฺเตสิ.
 สตฺถา ตตฺถาปี น คณฺหิ. กุมารโ นวตฺตติฏฺฐาโม อรฺุจฺยา คจฺจนฺโต
 ตถาคตการเวน “ปตฺติํ คณฺหถาติ วตฺตุํ น สกฺโกติ, “อิธ
 คณฺหิสฺสตีติ, เอตฺถ คณฺหิสฺสตีติ จินฺเตนฺโโต คจฺจนฺติ. ตสฺมี ชเณ
 อณฺเฎวา อิตฺติโย ตํ ทิสฺวา ชนปทกฺลยาณิยา อาจิกฺขิสฺสุ “อฺยเย

๑. ขุ. ขา. มหา. ๒๘/๓๖๕. ตทญฺจกถา. ๑๐/๓๑๕.

๒. ขุ. ฐ. ๒๕/๓๗.

๓. ขุ. ฐ. ๒๕/๓๘. ๔. ขุ. ขา. ปกฺกม. ๒๗/๓๖๘. ตทญฺจกถา. ๖/๒๕๗.

ภควา นนทกุมาริ กเหตุวา คโต, ตุมเหติ ตํ วินา กริสฺสตีติ.^๑
 สปิ ตํ สุตฺวา อุกกฬินฺทฺหิ ปกฺขรณเตเหว อทฺทลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺล
 เวเคน กนฺตฺวา “ตุมฺ ไซ อยฺยปฺตฺต อาคฺจฺญเยยาสีติ อาห. ตํ
 ตสฺสา วณฺํ ตสฺส หทยे ติริยํ ปติทฺวา วิย จิตฺ. สตฺถาปิสฺส
 หตฺถโต ปตฺตํ อคฺคณฺหิตฺวาว ตํ วิหารํ เนตฺวา “ปพฺพชิสฺส
 นนฺทาทิ อาห. โส พุทฺธการเวณ “น ปพฺพชิสฺสामीติ อวตฺวา
 “อาม ภนฺเต ปพฺพชิสฺสामीติ อาห. สตฺถา “เตนฺหิ ภิกฺขเว
 นนฺทํ ปพฺพาเซตฺติ อาห. สตฺถา กปิลวตฺถปฺริ กนฺตฺวา ตตฺถทิวเส
 นนฺทํ ปพฺพาเซสิ. สตฺถเม ทิวเส ราชูลมาตา กุมาริ อลงฺกริทฺวา
 ภควโต สนฺติกํ เปเสสิ “ปสฺส ตาท เอตํ วีตฺติสทฺสสมณปรีวตฺ
 สฺวณฺณวณฺณํ พุทฺธรูปวณฺณํ สมณํ, ยอนฺเต ปิตฺตา, เอตสฺส
 ตว ปิตุโน ชาตกาเล มหนฺตา นิธิกฺมฺภโย อเหตุ, ตสฺส
 นิธิกฺขมนกาลโต ปญฺจาย น ปสฺสามิ, คจฺฉ นํ ทายชฺชํ ยาจฺहि
 ‘อหํ ตาท กุมาริ, อภิสํกํ ปตฺวา จกฺกวตฺตี ภวิสฺสามิ, ธเนน
 เม อตฺถโต, ธนํ เม เทหิ, สามิโก หิ ปตฺโต ปิตุ สนฺตกสฺสาติ.
 กุมาริ ภควโต สนฺติกํ กนฺตฺวา วนฺทิตฺวา ปิตุสสินฺทํ ปฏิลภิตฺวา
 ญฺจตุญฺจ “สุชา เต สมณ ฉายาติ วตฺวา อณฺณปปี
 พหุํ อตฺถโน อนฺนรूपิ วทฺโต อญฺจาสิ. ภควา กตภตฺตกิจฺจ
 อนฺนโมทฺนํ กตฺวา อญฺจายาสนา ปกฺกามิ. กุมาริปี “ทายชฺชํ
 เม สมณ เทหิ, ทายชฺชํ เม สมณ เทหิติ ภควนฺทํ อนฺนพฺนฺธิ.

๑. ม. กิ. ตุมเห หิ ตํ วินา กริสฺสตาติ.

ภควาปี กุมภาพันธ์ น นีวตตะเปส. ปรัชโนปี ภควตา สหฐี
 คจฺจนํ นีวตตะกํ นาสกฺขิ. อิติ โส ภควตา สหฐี อารามเมว
 อคมาสิ. ตโต ภควา จินฺตสฺสี “ยํ ยํ ปิตุ สนฺตํ ฐนํ
 อิจฺจติ, ตํ วฏฺฏานํคํ สวิฆาตํ; หนฺนทสฺส โพธิมฺมเล มยา
 ปฏิลทฺธํ สตฺตวโร อริยธฺนํ เทมิ, โลกุตฺตรททยชฺชสฺส นํ สามิกํ
 กโรมีติ.

อลโข ภควา อายสฺสมนํ สารีปุตฺตํ อามนฺตสฺสี “เตนหิ
 ตวํ สารีปุตฺต ราหุลกุมารํ ปพฺพาเซหิ. เตโร ตํ ปพฺพาเซสิ.
 ปพฺพชิตะ ปน กุมาระ, รณฺโณ ตํ สุตฺวา อธิมตฺตํ ทฺกขํ
 อุปฺปชฺช. ตํ อธิวเสตํ อสกุโณโต ภควโต สนฺตํ ญานฺตฺวา
 ปฏินิเวเตตฺวา “สาธุ ภนฺเต อโยยา มาตาปิตุหิ อนนฺนญาคํ
 ปุตฺตํ น ปพฺพาเซยฺยุนฺติ วรํ ยาจ. ภควา ตสฺส ตํ วรํ
 ทตฺวา, ปุณฺณทิวสํ ราชานิเวสเน กตปาตราโส, เอกมนํ นิสินฺเน
 รณฺญา “ภนฺเต ตุมหากํ ทฺกกรการิกกาเล เอกา เทวตา มํ
 อุปสงกมิตฺวา ‘ปุตฺโต เต กาลกโตติ. อาห, อหํ ทสฺสา วณํ
 อสทฺทหนฺโต ‘น มยํ ปุตฺโต โพธิ อปฺปตฺวา, กาลํ กโรตีติ
 ตํ ปฏิกฺขิปันติ วุตฺเต, “อิทานิ มหาราช กิ สทฺทหิตฺสสเส;
 ปพฺเพปี, อญฺจิกานิ ตฺยหํ ทสฺเสตฺวา ‘ปุตฺโต เต มโตติ
 วุตฺเต, น สทฺทหิตฺถาติ, อิมิสฺสา อตฺตูปฺปตฺติยา มหารมฺมปาลชาตกํ^๑
 กเถสิ. กถาปริโยसानะ ราชานอ นาคามิผละ ปตฺติจฺหิ. อิติ

๑. ชุ. ขา. ทสก. ๒๗/๒๘๘. ตทญฺจกถา. ๕/๔๘๖.

ภควา ปิตํ ตีสุ ฆเลสุ ปติฏฺฐาเปตฺวา ภิกฺขุสงฺฆปริวฺโต ปนฺเทว
ราชคหิ คณฺฐวา ตโต อนาถปิ่นฺทิเกน สาวตฺถิ อากมนฺตฺถาย
คหิตปฏฺญโย, นิฏฺฐิตฺเต เชตวนมฺหาวีหาเร, ตตฺถ คณฺฐวา วาสํ
กปฺเปสึ.

เอวํ สตฺถริ เชตวเน วิหรนฺเตยฺว, อายสฺมา นนฺโท
อูกฺกณฺจิตฺวา ภิกฺขุณฺ อेतมฺตถํ อารุเจสิ “อนภฺริโต อหํ
อาวุโส พุรฺหมจฺริยํ จรามิ, น สกฺโกมิ พุรฺหมจฺริยํ สนฺธาเรตฺมํ,^๒
สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสามีติ. ภควา ตํ ปวตฺถิ สุตฺวา
อายสฺมนฺตํ นนฺทํ ปกฺโกสาเปตฺวา เอตทวโจ “สจฺจํ กิร ตวํ
นนฺท สมฺพุลานํ ภิกฺขุณฺ เอวมาโรเจสิ ‘อนภฺริโต อหํ อาวุโส
พุรฺหมจฺริยํ จรามิ, น สกฺโกมิ พุรฺหมจฺริยํ สนฺธาเรตฺมํ, สิกฺขํ
ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสามีติ. “เอวํ ภนฺเตติ. “กิสฺส ปน
ตวํ นนฺท อนภฺริโต พุรฺหมจฺริยํ จรสฺสิ, น สกฺโกสิ พุรฺหมจฺริยํ
สนฺธาเรตฺมํ, สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสํ. “สาเกยานิ
เม ภนฺเต ชนปทกฺลฺยาณี สมฺรา นิกฺขมฺนตฺสส อทฺตฺพลฺลิจิเตหิ^๓
เกเสหิ อปฺปโลเกตฺวา มํ เอตทวโจ “ตวํ ไซ อยฺยปฺตฺต
อาคฺจเญยฺยาสีติ; โส ไซ อหํ ภนฺเต ตํ อนุสฺสรมานो อนภฺริโต
พุรฺหมจฺริยํ จรามิ, น สกฺโกมิ พุรฺหมจฺริยํ สนฺธาเรตฺมํ, สิกฺขํ
ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสามีติ. อถไซ ภควา อายสฺมนฺตํ นนฺทํ

๑. ขุ. อ. ๒๕/๑๐๓. ๒. ส. สนฺตานนฺตํ. ปาฬิมุปน “สนฺธาเรตฺตนฺติ ทิสฺสตี.

๓. “อุปทฺตฺพลฺลิจิเตหิปี ปาโร.

พาหยา คเหตฺวา อิทธิพลเน ทาวตีสเทวโลกํ นนฺโต, อนฺตรามคฺเค
 เอกสฺมิ ฌามกเชตฺเต ฌามขานฺมตฺถเก นิสินฺนํ จินฺนกณฺณนาส-
 นงฺกุจฺจํ เอกํ ปลฺลุจฺจมกฺกฏี ทสฺเสตฺวา, ทาวตีสภวเน สกฺกสฺส
 เทวณฺโณ อุปลฺลฺลจฺจํ อากทานิ กกุฏปาทานิ^๑ ปญฺจ อจฺจราสทานิ
 ทสฺเสสิ. ทสฺเสตฺวา จ ปนฺ เหวมาห “ตํ ก็ มณฺณสิ นนฺท,
 กตฺมา นุโข อภิรฺูปตรา จ^๒ ทสฺสนียตรา จ^๒ ปาสาทิกตรา จ,
 สากิยานิ วา ชนปทกฺลยาณี อิมานิ วา ปญฺจ อจฺจราสทานิ
 กกุฏปาทานิ. ตํ สุตฺวา อาห “เสยฺยถาปี สา ภนฺเต จินฺนกณฺณ-
 นาสนงฺกุจฺจํ ปลฺลุจฺจมกฺกฏี; เหวเมว โข ภนฺเต สากิยานิ
 ชนปทกฺลยาณี, อิมสํ ปญฺจนฺนํ อจฺจราสทานํ อุปนិธาย สงฺขยฺปี
 น อุเปติ, กลฺลปี น อุเปติ, ภาคฺปี น อุเปติ; อถโข อิมานเว
 ปญฺจ อจฺจราสทานิ อภิรฺูปตรานิ เจว ทสฺสนียตรานิ จ ปาสาทิก-
 ตรานิ จาติ. “อภิรม นนฺท, อภิรม นนฺท, อหนฺเต ปาฏิโกโค
 ปญฺจนฺนํ อจฺจราสทานํ ปฏฺฐิลาย กกุฏปาทานนฺติ. “สเจ เม
 ภนฺเต ภควา ปาฏิโกโค ปญฺจนฺนํ อจฺจราสทานํ ปฏฺฐิลาย
 กกุฏปาทานํ, อภิรมิสฺสามหํ ภนฺเต ภควา พุรฺหมจฺริเยติ. อถโข
 ภควา อายสฺมนํทํ นนฺทํ คเหตฺวา ตตฺถ อนฺตรหิโต เชตวเนยว
 ปาตรโหสิ.

อสุสฺสํ โข ภิกฺขุ “อายสฺมา กิร นนฺโต ภควโต ภาตา

๑. กกุฏปาทานิ: รตฺตวณฺณตฺย ปาราวตฺปาทสทิสปาทานิ. ปาลิยมฺปน “กุกกุฏปาทานนฺติ
 ทิสฺสติ. ๒. ม. ย. ว. ปาลิยมฺปิ “วาทิ ทิสฺสติ.

มาตุจฺฉาปฺตโต อจฺฉรานํ เหตุ พุรหฺมจริยํ จรติ, ภควา กิรสฺส
 ปาฏิโกโค ปณฺจณฺ्हํ อจฺฉราสทานํ ปฏฺฐิลาย กกุฏปาทานนฺติ.
 อถ โข อายสฺมา นนฺโท สหายกา ภิกฺขุ อายสฺมา นนฺโท นนฺทํ
 ภตทวาเทน จ อุปกุกีตทวาเทน จ สมุทาจฺรณฺติ “ภตโก
 กิรายสฺมา นนฺโท, อุปกุกีตโก กิรายสฺมา นนฺโท, ปณฺจณฺ्हํ
 อจฺฉราสทานํ เหตุ พุรหฺมจริยํ จรติ, ภควา กิรสฺส ปาฏิโกโค
 ปณฺจณฺ्हํ อจฺฉราสทานํ ปฏฺฐิลาย กกุฏปาทานนฺติ. อถ โข
 อายสฺมา นนฺโท สหายกานํ ภิกฺขูนํ ภตทวาเทน จ อุปกุกีตท-
 วาเทน จ อญฺญิยาโน หรายมาโน ชิกฺขจฺจมาโน เอโก วูปกุกฺโข
 อุปปมตฺตโต อาตาปี ปหิตตฺตโต วิหรนฺโต, นจิริสฺสเสว ยสฺส ตถาย
 กุลปฺตฺตา สมมเทว อการสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทหนฺตฺตํ
 พุรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉนิกทฺวา
 อุปสมฺบฺชช วิหาสิ, “ซีณา ชาติ, วุสฺสิตํ พุรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ,
 นาปรํ อิตฺถตฺตยาติ อพฺภณฺณาสี, อณฺณตโร จ ปณายสฺมา
 นนฺโท อรหฺโต อโหสิ.

อถ กทา เทวตา รตฺติภาเค สกลํ เขตฺวานํ โอบาเสตฺวา
 สตฺถารํ อุปสงฺกมิทฺวา วนฺทิตฺวา อาโรเจสิ “อายสฺมา ภนฺเต
 นนฺโท ภควโต ภาตา มาตุจฺฉาปฺตโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ
 เจโตวิมฺุตฺติํ ปณฺณาวิมฺุตฺติํ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สยํ อภิญฺญา
 สจฺฉนิกทฺวา อุปสมฺบฺชช วิหรตฺติ. ภควโต ปิ โข ฌาณํ อุตฺปาติ
 “นนฺโท อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมฺุตฺติํ ปณฺณาวิมฺุตฺติํ

ภควโต เอตมตถ์ อาโรเจสฺ. ภควา “ภิกฺขเว อตฺตทิวเสสฺ นนทสฺส
อตุตฺถาโว พุจฺจนนฺนเคหสทิสฺ อโหสิ, อิทานิ สุจฺจนนฺนเคหสทิสฺ ชาโต,
อยํ หิ ทิพฺพพฺพจนานํ ทิฏฺฐกาลโต ปฏฺฐาย ปพฺพชิตกิจฺจสฺส มตฺถกํ
ปาเปตฺถุ วายมนฺโต ตํ กิรํ ปตฺโตติ วตฺวา อิมํ คาถา อภาสิ

“ขถา อการํ พุจฺจนนํ วุฏฺฐิ สมตฺติวิฆฺณตฺติ;
เอวํ อภาวิทํ จิตฺตํ ราโค สมตฺติวิฆฺณตฺติ.
ขถา อการํ สุจฺจนนํ วุฏฺฐิ น สมตฺติวิฆฺณตฺติ;
เอวํ สุภาวิทํ จิตฺตํ ราโค น สมตฺติวิฆฺณตฺติ.

ตตฺถ “อการนฺติ: ยงฺกมฺมจิ เกหํ. พุจฺจนนฺนตฺติ: วิรจฺจนนํ
จิทฺทาวจิทํ. สมตฺติวิฆฺณตฺติ: วสฺสวุฏฺฐิ วินฺนิวฺชตฺติ. อภาวิทนฺติ: ตํ
อการํ วุฏฺฐิ วีย ภาวนารหิตตฺตา อภาวิทํ จิตฺตํ ราโค สมตฺติวิฆฺณตฺติ,
น เกวลํ ราโคว, โทสโมหมานาทโย สพฺพพุกฺกิลเสสา ตถารูปํ
จิตฺตํ อตฺติวิฆฺณตฺติเยว.

สุภาวิทนฺติ: สมถวิปสฺสนาภาวนาหิ สุภาวิทํ เอวรूपํ จิตฺตํ,
สุจฺจนนํ เกหํ วุฏฺฐิ วีย รากาทโย กิลเสสา อตฺติวิฆฺณตฺตํ น
สกุโกณตฺติ.

คาถาปริโยสาเน พหุ โสตาปตฺติผลาทีนํ ปาปุนีสุ, มหาชนสฺส
สาตฺถิกา เทสฺนา อโหสิ.

อถ ภิกฺขุ ฌมฺมสภายํ กถํ สมฺมูจฺจาเปสฺ “อาวุโส พุทฺธา
จ นาม อจฺจนฺรียา, ชนปทกฺลยาณี นิสฺสาย อุกกณฺณจิตฺโต นามายสฺมา
นนฺโท สตฺถารา เทวจฺจนฺรา อามิสํ กตฺวา วินฺนิตฺติ. สตฺถา อาคฺนฺตฺวา,

“กาย นุตถ ภิกขเว เอตริหิ กถาย สนนินฺนินฺนาติ ปุจฺจิตฺวา,
 “อิมาย นามาทิ วุตฺเต, “น ภิกขเว อิทาเนว, ปุพฺเพเปส มया
 มาตุคามเนน ปโลเกตฺวา วินีโตเยวาทิ วุตฺวา, เตหิ ยาจิตฺ อตฺถิ อหาริ:
 อตฺถิเต พารานสียํ พุรหมทตฺเต รชฺชํ กาเรนฺเต, พารานสึวาสี
 กปฺปโก นาม วาณิโช อโหสิ. ตสฺสโก กหฺรโก กุมฺภการํ
 วหติ. ทิวเส ทิวเส สตฺต โยชนานิ คจฺฉติ. โส เอกสฺมี สมเย
 กหฺรภการเกหิ ตกกสิลํ คนฺตฺวา ยาว ฆณฺฑสฺส วิสฺสชฺชนา
 กหฺรภํ วิจริตุํ วิสฺสชฺเชสฺสิ. อถสฺส โส กหฺรโก ปริชาปฺปิเย
 จรมาโน เอกํ กหฺรภีํ ทิสฺวา อุปสงฺกมิ. สว เตเน สทฺธิํ ปฏฺฐิสฺสณารํ
 กโรนฺตี อห “กุโต อากโตสฺสิติ. “พารานสโตติ. “เกน
 กมฺเมนาติ. “วาณิชกมฺเมนาติ. “กิตฺตํ ภารํ วหสฺสิติ. “กุมฺภการนฺติ.
 “เอตฺตํ ภารํ วหนฺโต กติโยชนานิ คจฺฉสฺสิติ. “สตฺตโยชนานีติ.
 “คตฺถจฺฉาเน เต กาจิ ปาทปริกมฺมํ วา ปิฏฺฐิจปริกมฺมํ วา กโรนฺตี
 อตฺถิตี. “นตฺถิ ภทฺเตติ. “เอวํ สนฺเต มหาทฺถุขํ อนฺุโกสฺสิติ.
 กิณฺจาปี หิ ติรจฺฉานกตานํ ปาทปริกมฺมาทิกการโก นาม นตฺถิ,
 กามสฺสโยชนนฺนฏฺฐนฺตํ เอวรูปํ กถေสิ. โส ตสฺสา กถาย
 อุกฺกณฺจโต. กปฺปโกปี ฆณฺฑํ วิสฺสชฺเชตฺวา ตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา
 “เอहि ตาต, คมิสฺสามาติ อห. “คจฺฉนฺตํ ทุมฺเห, นาทํ คมิสฺสามิตี.
 อถ นํ ปุณฺณปุณฺณํ ยาจิตฺวา “อนิจฺฉนฺตํ นํ ภายेतฺวา เนสฺสามิตี
 จินฺเตตฺวา อิมํ คาถมาห

“ปโตทนต์เถ กริสฺสามิ โสฬสํคุณิณณฺณกํ,
 สณฺณินฺทิสฺสามิ เต กายํ; เอวํ ชานาหิ คหฺรภาติ.
 ตํ สุตฺวา คหฺรโก “เอวํ สนฺเต อหํปี เต กตฺตพฺพํ ชานิสฺสามีติ
 วตฺวา; อิมํ กาดมาห

“ปโตทนต์เถ กริสฺสสฺส โสฬสํคุณิณณฺณกํ,
 ปุโรโต ปตฺติจฺจุหิตฺวาน อหฺรธริตฺวาน ปจฺจนโต
 ภาณํ^๑ เต ปาตยิสฺสามิ;^๒ เอวํ ชานาหิ กปฺปกีกาติ.
 ตํ สุตฺวา วาณิโช “เกณ นุ โช การณฺเนส มํ เอวํ วทสีติ
 จินฺเตตฺวา อิตฺโต จิตฺโต จ โอลฺโลเกนฺโต ตํ คหฺรภี ทิสฺวา
 “อิมาย เอส เอวํ สิกฺขาปิตฺโต ภวิสฺสสฺส, ‘เอวรूपิ นาม เต
 คหฺรภี อาเนสฺสามีติ มาตฺตุคาเมน ตํ ปโลเกตฺวา เนสฺสามีติ
 จินฺเตตฺวา อิมํ กาดมาห

“จตุปฺปที สงฺขมฺจุ นาริ สพฺพงฺคโสภินี
 ภริยํ เต อาเนยิสฺสามิ, เอวํ ชานาหิ คหฺรภาติ.

ตํ สุตฺวา ตฺถุจฺจิตฺโต คหฺรโก อิมํ กาดมาห

“จตุปฺปที สงฺขมฺจุ นาริ สพฺพงฺคโสภินี
 ภริยํ เม อาเนยิสฺสสฺส, เอวํ ชานาหิ กปฺปก
 กปฺปก ภิชฺชโย กมิสฺสามิ โยชนานิ จตุทฺทสาติ.

อตฺถ นํ กปฺปโก “เตนหิ เอหิติ คเหตฺวา สกฺกฺขานํ อคฺมาสิ.
 โส กติปาหจฺเจเนน ตํ อาห “นนุ มํ ตุมฺเห ‘ภริยนฺเต

๑. ส. ม. ข. ทนฺต. ๒. ส. สาวยิสฺสามิ. ๓. ส. ม. ข. กปฺปญฺ.

อานยิสฺสามีติ อโวจตุตถาติ. “อาม วุตฺตํ, นนํ อตฺตโน กถํ
 ภินฺทิสฺสามิ, ภริยนฺเต อานยิสฺสามิ; วฏฺฐํ ปน ตฺยํ เอกกสฺเสว
 ทสฺสามิ, ตฺยํ อตฺตโน ทุติยสฺส ตํ ปโหตุ วา มา วา, ตฺวเมว
 ชาเนยฺยาสี; อฺภินฺโน โว สํวสมนฺวาย ปุตุตาปี ชายิสฺสนฺติ, เตหิปี
 พหฺหิ สทฺธิ ตฺยํ ตํ ปโหตุ วา มา วา, ตฺวเมว ชาเนยฺยาสีติ.
 กทฺรโก ทสฺมี กถนฺเตเยว, อนเปกฺโข อโหสิ.

สตุถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ อahrtฺวา “ตทา ภิกฺขเว กทฺรภิ
 ชนปทกฺลยาณํ อโหสิ, กทฺรโก นนฺโท, วาณิโช อหเมว,
 เอวํ ปุพฺเพเปส มยา มาตุคฺคาเมน ปโลเกตุวา วินีโคติ ชาตกํ
 นิฏฺฐาเปสฺสีติ.

นนฺทตฺเถร วตฺถ.

๑๐. จุนฺทสฺสุกริก วตฺถ. [๑๐]

“อิธ โสจติ เปจฺจ โสจตีติ อมํ ฐมฺมเทสนํ สตุถา เวพฺพเน
 อิทฺรนฺโต จุนฺทสฺสุกริกํ นาม อารพฺภ กเถสิ.

โส กิร ปณฺจปณฺณาส วสฺसानิ สุกฺเร วรฺชิตฺวา ชาทฺนโต
 จ วิกกิณฺณโต จ ชีวิตํ กปฺเปสฺสิ. ฉาตกกาเล สกฺเขน วีหิ
 อาทาย ชนปทํ กนฺตุวา เอกนาฬิทฺวินาฬิมตฺเตน คามสฺสุกรโปตฺเท

๑. ม. ตฺยํ เวตฺถนํ ทุติยสฺส ปโหตุ วา มา วา, ส. ตฺยํ ปน อตฺตทุติยสฺส.

กัณฐิชา สกฺกั ปุเรตฺวา อาคนฺตฺวา ปจฺจนานิเวสเน วฑฺ ิ วีย
 เอกฺกฺจํ ปริกฺขิปีตฺวา ตตฺถเภา เตสํ นิวาปี โรเปตฺวา, เตสฺ
 นานากฺจเณ จ สรีรวลณฺชณฺจ ขาทิตฺวา วฑฺฒิตฺเตสฺ, ยํ ยํ มาเรตฺ-
 กาโม โหติ, ตํ ตํ อาพาหเน นิจุจลํ พนฺธิตฺวา สรีรมํสฺส
 อุทฺธมยิตฺวา พหฺลภาวตฺถํ จตุรสนฺสมุคฺเรน โปเถตฺวา “พหฺลมิโส
 ขาโตติ ฌตฺวา มุขํ วิวริตฺวา ทนฺตฺนฺตเร ทณฺทกํ ทตฺวา
 โลหนานิยา ปกฺกฺกฺจิตํ อุณฺโหทกํ มุเข อาสิณฺจติ. ตํ กุจฺฉิยํ
 ปวิสิตฺวา ปกฺกฺกฺจิตํ กรีสํ อาทาย อโรภาเคน นิภฺขมิตฺวา,
 ยาว โถกํ กรีสํ อตฺถิ, ทาว อาวิลํ หุตฺวา นิภฺขมติ, สฺสฺส
 อุทฺเร, อจฺฉํ อนาวิลํ นิภฺขมติ. อถสฺส อวเสสํ อุทฺกํ ปิฏฺฐิยํ
 อาสิณฺจติ. ตํ กายพมฺมํ อุปฺปาเตตฺวา กจฺฉติ. ตโต ติณฺณกฺกาย
 โลมานิ ฌาเปตฺวา ติณฺเนน อสิณา สีสํ จินฺนติ. ปคฺขรณฺตํ
 โลหิตํ ภาชเนน ปฏิกฺคเหตฺวา มํสํ โลहितेन มทฺทิตฺวา ปจิตฺวา
 ปุตุตฺถารมชฺเฒะ นิสินฺโน ขาทิตฺวา เสสํ วิกกิณฺนาติ. ตสฺส อิมินา
 นิยาเมเนว ชีวิทํ กปฺเปเนตฺสส ปณฺจปณฺณาส วสฺसानิ อติกฺกนฺตานิ.
 ตถากเต ฐรวีหาเร วสนฺเต, เอกทิวสํปี ปุปฺผมฺมุจฺจิมตฺเตน ปุชา วา
 กญฺจุมตฺตภิกฺขาทานํ วา อณฺณํ วา กิณฺจิ ปุณฺณํ นาม นาโหสิ.
 อถสฺส สรีเร โรโค อุปฺปชฺชติ. ชีวนตฺสเสว อวิจฺมหานิรยสนฺตาไป
 อุปฺปชฺชติ. อวิจฺสนฺตาไป นาม โยชนสฺเต จตฺวา โอโลเกนฺตสฺส
 อกฺขิณี ภินฺทนสมตฺถโถ ปรีพาโห โหติ. วุตฺตมปิ เจตํ.

“สมนตา โยชนสत्ถิ ฌริตฺวา ติฏฺฐติ สฬฺพทาติ.”

นาคเสนตฺเถเรณ ปนสฺส ปากตฺติกอฺคฺคิสนฺตาทปโก อริมตฺตตาย
 ออยมฺปมา วุตฺตา “ยถา มหาราช กุฎฺฐาคารมตฺโต ปาสาณบี
 นิริยอฺคฺคิมฺหิ ปกฺขิตฺโต ชณฺเณ วิลยํ กจฺจติ, นิพฺพตฺตสฺสตา
 ปเนตฺถ กมฺมพฺเพณ มาตฺตูกจฺจกตา วิย น วิสฺยนฺตํ^๒ ตสฺส
 ตสฺมี สมนฺตาเป อฺปฺภุจฺเจ, กมฺมสฺสริกฺขโก อากาโร อฺปฺปชฺชิ.
 เกหฺมชฺเชยฺว สฺสกรรโว รวิตฺวา ชนฺนุเกหิ วิจฺจนฺโต ปฺรตฺถมิ-
 วตฺถุมฺปิ ปจฺฉิมวตฺถุมฺปิ กจฺจติ. อตฺสส เกหฺมานุสกา ทํ ทพฺพํ
 กเหตุวา มฺหํ ปิทฺหนฺติ. กมฺมวิปาโก นาม น สกฺกา เกนจิ
 ปฏฺวิพาทิตฺุ. โส วิจฺจนฺโต อิตฺโต จิตฺโต จ วิจฺจติ. สมฺนตา สตฺตสฺ
 ฆเรสฺส มนฺตฺสสา นิตฺทํ น ลภฺนฺติ. มรณฺภเยน ตชฺชิตฺตสฺส ปนสฺส
 พหิ นิกฺขมฺนํ นีวาเรตฺุ อสฺสโกนฺโต สฬฺโพ เกหฺชน, ยถา อนฺโต
 จิตฺโต พหิ วิจฺจิตฺุ น สกฺโกติ; ตถา เกหฺทวารานิ ปิทฺทิตฺวา
 พหิเคหํ ปรีวาเรตฺวา รกฺขนฺโต อจฺจติ. อิตฺโรปี อนฺโตเคเหยฺว
 นิริยสมนฺตาเปน วิจฺจนฺโต อิตฺโต จิตฺโต จ วิจฺจติ. เอวํ สตฺต
 ทิวสานิ วิจฺจิตฺวา อฏฺฐิเม ทิวเส กาลํ กตฺวา อวิจฺจิมหานิรเย
 นิพฺพตฺติ. อวิจฺจิมหานิรโย เทวทฺตสฺสตฺตนฺเตน วณฺณตฺตพฺโพ. ภิกฺขุ
 ตสฺส ฆรทฺวารเณ กจฺจนฺตา ทํ สทฺทํ สุตฺวา “สฺสกรสทฺโทติ
 สณฺณณิโน หุตฺวา วิหารํ กนฺตฺวา สตฺถุ สนฺติเก นิสินฺนา เอวมาหํสฺ

๑. ม. อป. ๑๔/๓๔๑. “ตสฺส อโยมยา ภูมि ชลิตา เตชสา ชุตฺตา, สมฺนตา...สฬฺพทาติ
 เทวทฺตสฺสตฺเต อากตา. ๒. มินฺท. ๕๒.

“ภนฺเต จันทสุกริสฺส เภททวารํ ปิณฑิตฺวา สุกรานํ มาริยมานานํ,
 อชฺช สตฺตโม ทิวโส; เคเห กาจิ มงฺกลกิริยา ภวิสฺสติ มณฺเฑ,
 เอตฺตเก นาม ภนฺเต สุกเร มาเรณฺตสฺส เอกมปี เมตฺตจิตฺตํ วา
 การุณฺณํ วา นตฺถิ, น จ วต โน เอวรูปุ กกุขโฬ ผรุโส
 สตฺโต ทิฏฺฐปฺพุโฑติ. สตฺถา “น ภิกฺขเว โส อิเม สตฺต ทิวเส
 สุกเร มาเรติ, กมฺมสฺริกฺขกํ ปนสฺส อุทฺปาติ, ชีวนฺตสฺเสว
 อวิจิมหานิรยสนฺตาโป อุปฺปจฺจาสิ, โส เตน สนฺตาเปณ สตฺต ทิวสานิ
 สุกรรรวํ รวนฺโต อนฺโตนิเวสเน วิจริตฺวา อชฺช กาลํ กตฺวา
 อวิจิมฺหิ นิพฺพุตฺโตติ วตฺวา, “ภนฺเต อธิ โลเก เอวํ โสจิตฺวา
 ปุณฺ คณฺตฺวา โสจนาญฺจानะเวว นิพฺพุตฺโตติ วตฺเต, “อาม ภิกฺขเว,
 ปมตฺโต นาม กณฺฏโง วา โหตุ ปพฺพชิตฺวา, อุภยตฺถ
 โสจติเยวติ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“อิธ โสจติ เปจฺจ โสจติ

ปาปการี อุภยตฺถ โสจติ,

โส โสจติ โส วิหณฺณติ

ทิสฺวา กมฺมกิลิฏฺฐมตฺตโนติ.

ตตฺถ “ปาปการีติ: นานปฺปการสฺส ปาปกมฺมสฺส การโก
 ปุคฺคโล “อกตํ วต เม กลฺยาณํ, กตํ เม ปาปนฺติ เอกเสเนว
 มรณสมเย อธิ โสจติ, อิทมฺสฺส กมฺมโสจนํ; วิปากํ อนฺถวณฺโต ปน
 เปจฺจ โสจติ, อิทมฺสฺส ปโรโลกิ วิปากโสจนํ; เอวํ โส อุภยตฺถ
 โสจติเยว. เตเนว การณเณ ชีวมาโนเยว โส จันทสุกริโกปี

โสจติ. ทิสฺวา กมฺมกิลิฏฺฐมตฺตโนติ: อตฺตโน กิลิฏฺฐกมฺมํ
ปสฺสิตฺวา โสจติ, นานปฺปการํ วิลปฺนโต วิหณฺณติ กิลมตฺติ.

คาถาปริโยसानะ พหุ โสตาปนฺนาทโย อเหสฺสุ, มหาชนสฺส
สวตฺติกา เทสนา ชาตาคิ.

จุนฺทสฺสุกริกาวตฺถ.

๑๑. ฌมฺมิกอุปาสก วตฺถ. [๑๑]

“อิธ : โมทติ เปจฺจ โมทตฺติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตฺถา
เซตวเน วิหรนฺโต ฌมฺมิกอุปาสกํ อารพฺภ กเถสิ.

สาวตฺถิโย กิร ปณฺจสทา ฌมฺมิกอุปาสกา นาม อเหสฺสุ.
เตสฺсу เอเกกสฺส ปณฺจ ปณฺจ อุปาสกสถานิ ปรีวโร. โย เตสํ
เชฏฺฐโก, ตสฺส สตฺถ ปุตฺตา สตฺถ: ชีตโร. เตสฺсу เอเกกสฺส
เอเกกา สลากยาคํ สลากภตฺตํ ปกฺขิกภตฺตํ สงฺฆภตฺตํ อุโปสถิกภตฺตํ
อาคณฺธุภตฺตํ วสฺสวาสิกํ อโหสิ. เตปิ สพฺเพว อนฺุชาตปุตฺตา
นาม อเหสฺสุ. อิติ จุฑฺทสนฺนํ ปุตฺตานํ ภริยาย อุปาสกสฺสาติ
โสฬส สลากยาคูอาทินิ ปวตฺตนฺติ. อิติ โส สปฺตฺตทาโร สีสฺวา
กลฺยาณธมฺโม ทานสํวิภาครโต อโหสิ. อถสฺส อปรภาเค
โรโค อุปฺปชฺชิ. อายุสงฺขาโร ปรีหยา. โส ฌมฺมํ โสตุกาโม
“อญฺจ วา เม โสฬส วา ภิกฺขุ เปเสถาติ สตฺถ สนฺติกํ

ปหิณฺ. สกฺกา ภิกฺขุ เปสฺส. เต คนฺทฺวา ตสฺส มณฺจํ ปรีวาเรตฺวา
 ปณฺณตฺเตสฺส อาสเนสฺส นิสินฺหา, “ภนฺเต อายฺยานํ. เม ทสฺสนํ
 ทูลลภํ ภวิสฺสตี, ทพฺพโลมฺหิ, เอกํ เม สุตฺตํ สชฺฌายถาถิ
 วุตฺตา, “กตฺรํ สุตฺตํ โสตุกาโม อุปาสกาถิ, “สพฺพพุทฺธานํ
 อวิหิตํ. สติปฏฺฐานสฺสุตฺตินฺติ วุตฺเต, “เอกายโน อโย ภิกฺขเว
 มคฺโค สกฺกานํ วิสฺสุทฺธิยาถิ สุตฺตนฺตํ ปฏฺฐเปสฺสุ. ทสฺมี ชณฺ
 ฉหิ เทวโลเกหิ สพฺพาลงฺการปฏฺมณฺฑิตา. สหสฺสสฺสัณฺธวุตฺตา
 ทิยฺชฺฌมโยชนสติกา ฉ รถา อากมฺมึสฺ. เตสฺ จิตฺตา เทวตา
 “อมฺหากํ เทวโลกํ เนสฺสาม, อมฺหากํ เทวโลกํ เนสฺสาม,
 อมฺโภ มตฺติกภาชนํ ภินฺทิตฺวา สุวณฺณภาชนํ กณฺหนฺโต. วีย
 อมฺหากํ เทวโลเก อภีรมิตุํ อธิ นินฺนพฺพตฺตฺติ^๒ วทิสฺ, อุปาสโก
 ธรรมสฺสวณฺนตรายํ อนิจฺฉนฺโต “อาคเมถ อากเมถาถิ อาห.
 ภิกฺขุ “อมฺเห วทิตฺติ สณฺณาย ตฺถเห อเหสฺ. อตฺสสฺ ปุทฺตฺตฺริทโร
 “อมฺหากํ ปิตา ปุพฺเพ ธรรมสฺสวเนน อิตฺติโต อโหสิ, อิทานิ
 ปน ภิกฺขุ ปกฺโกสาเปตฺวา สชฺฌายํ การेतฺวา สยเมว วาเรติ,
 มรณสฺส อภายนกสฺสโต นาม นตฺถิติ วิรวิสฺ. ภิกฺขุ “อิทานิ
 อโนกาโสติ อญฺญาสาสนา ปกฺกมฺมึสฺ. อุปาสโก โลกํ วิตินาเมตฺวา
 สตี ปฏฺฐิลภิตฺวา ปุทฺเต ปุจฺฉิ “กสฺมา กนฺทฺธาถิ, “ตาท
 ตุมฺहे ภิกฺขุ ปกฺโกสาเปตฺวา ธรรมํ สฺสณฺนตา สยเมว วารยิตฺถ,
 อต มโย ‘มรณสฺส อภายนกสฺสโต นาม นตฺถิติ กนฺทฺมฺหาถิ.

๑. ก. มหา. ๑๐/๓๒๕. ๒. ม. นินฺนพฺพตฺตฺติ.

“อัยยา ปน กุหินติ. “อินกาโสติ อุฏจายาสนา ปกุกนทา
 ทาทาติ. “นาหิ อัยเยหิ สหุธิ กเถมีติ. “อถ เกน สหุธิ
 กเถถาติ. “ฉหิ เทวโลเกหิ เทวตา ฉ รเถ อลงกริตวา
 อาทาย อากาเส จตุวา ‘อมุหากัม เทวโลเก อภิรมาหิ,
 อมุหากัม เทวโลเก อภิรมาหิตี สหุท กโรนติ, ทาหิ สหุธิ
 กเถมีติ. “กุหิ ทาท รธา, น มยัม ปสฺสามาติ. “อตุถิ
 ปน มยัม คณฺณิตานิ ปุปฺพานิ. “อตุถิ ทาทาติ. “กตโร
 เทวโลโก รณณียติ. “สพฺพโพธิสฺสทฺตานัม พุทฺธมาตาปิตุณญ
 วสนญฺจํ ทฺฐิตกฺวณัม รณณียํ ทาทาติ. “เตนหิ ‘ตฺฐิตกฺวณโต
 อากฺตรเถ ปุปฺพทามํ ลกฺขตฺตํ ปุปฺพทามํ ชิปฺปาทิ. เต ชิปฺปสฺ.
 ตํ รตฺตเร ลกฺขิตฺวา อากาเส โอลฺมพิ. มหาชนิ ทเทว ปสฺสตี,
 รณณิ น ปสฺสตี. อุปาสโก “ปสฺสเถตํ ปุปฺพทามนฺติ วตุวา,
 “อาม ปสฺสามาติ วตุเต, “เอตํ ตฺฐิตกฺวณโต อากฺตรเถ โอลฺมพิ,
 อหํ ตฺฐิตกฺวณํ คจฺฉามิ, ตุมฺहे มา จินฺตยิตฺถ, มม สนฺติเก
 นิพฺพตฺติตฺตูกามา หตุวา. มยา กตนิยาเมเนว ปุณฺณานิ กโรถาติ
 วตุวา. กาลํ กตุวา ตฺฐิตกฺวณโต อากฺตรเถ ปตฺติจฺจาสิ. ทาวเทวสฺส
 ติกาวตฺตปฺปมาเณ สญฺจิสกฺกฏาราลงฺการปฏิมณฺฑลิตอ อตฺตภาโว
 นิพฺพตฺติ, อจฺฉราสหสฺสํ ปรีวารสฺส, ปณฺณวีสฺติโยชนิกํ รตนวิมานํ
 ปาตุรโหสิ. เตปปี ภิกฺขุ วิหารํ อนุปฺปตฺเต สตฺถา ปุจฺฉิ “สฺสา
 ภิกฺขเว อุปาสเกน ธมฺมเทสนาติ. “อาม ภนฺเต, อนฺตฺราเยว
 ปน ‘อากเมถาติ วาเรสิ, อถสฺส ปุตฺตธิตโร กนฺทิสฺ, มยัม

“อิทานิ อโนกาโสติ อญฺญาสาสนา นิกฺขนฺตาทิ. “น โส ภิกฺขเว
 ตุมฺहेหิ สหฺมึ กเถสึ; จหิ ปน เทวโลเกหิ เทวตา จ รเถ
 อลงฺกริตฺวา อหริตฺวา ตํ อุปาสกํ ปกฺโกสึสฺส, โส ธรรมเทสนาย
 อนฺตรายํ อนิจฺจนฺโต ตาหิ สหฺมึ กเถสึติ. “เอวํ ภนฺเตติ. “เอวํ
 ภิกฺขเวติ. “อิทานิ กุหิ นิพฺพุตฺโตติ. “ตฺสิตถาวเน ภิกฺขเวติ. “ภนฺเต
 อธิ ฌาติมชฺเชน โมทมาโน จริตฺวา ปุน โมทนญฺจาเนยว
 นิพฺพุตฺโตติ. “อาม ภิกฺขเว, อปฺปมตฺตา หิ กณฺฐจฺา วา
 ปพฺพชิตา วา สพฺพตฺถ โมทนฺติเยวาทิ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“อิธ โมทติ เปจฺจ โมทติ

กตปฺญฺโล อุกฺยตฺถ โมทติ,

โส โมทติ โส ปโมทติ

ทิสฺวา กมฺมวิสุทฺธิมตฺตโนติ.

ตตฺถ กตปฺญฺโลติ: นานปฺปการสฺส กุสฺลสฺส การโก
 ปุคฺคโล “อกตํ วต เม ปาเป, กตํ วต เม กลฺยาณนฺติ อธิ
 กมฺมโมทเนน โมทติ, เปจฺจ วิปากโมทเนน โมทติ, เอวํ อุกฺยตฺถ
 โมทติ นาม. กมฺมวิสุทฺธิมตฺตโน: ธรรมิกอุปาสโกปี อตฺตโน กมฺมวิสุทฺธิ
 ปฺญณกมฺมสมฺปตฺติ ทิสฺวา กาลกิริยโต ปุพฺเพ อธิ โลเกปิ โมทติ,
 กาลํ กตฺวา อิทานิ ปฺรโลเกปิ ปโมทติ อติโมทติเยวาทิ.

คาถาปริโยสาเน พหุ โสตาปนฺนาทโย อเหฺสฺ, มหาชนสฺส
 สาตฺถิกา ธรรมเทสนา ชาตาทิ.

ธรรมิกอุปาสก วตฺถุ.

๑๒. เทวทศต วตุถ. [๑๒]

“อิธ ตปปติ เปจจ ตปปตติ อิมิ ธมฺมเทสนํ สุตถา
เชตวนเ วิหรนฺโต เทวทศตํ อารพภ กเถสิ.

เทวทศตสฺส วตุถํ ปพฺพชิตกาลโต ปฏฺฐาย ยาว ปจฺวิปปเวสนา
เทวทศตํ อารพภ ภาสีทานิ สพฺพานิ ชาตกาณิ วิตุถาเรตฺวา กถิตํ.
อยิ ปเนตถ สงฺเขโป:

สตฺถริ, อนุเปยฺย นาม มลฺลนํ นิคโม, ทํ นิสฺสาย อนุเปยฺยมพฺวเน
วิหรนฺเตยฺว, ตถาคตสฺส ลกฺขณปฏิกฺคหณเทวเสยฺว อสฺสิติสหสฺเสหิ
ฉาติกฺกุเลหิ “ราชา วา โหตุ พุทฺโธ วา, ชตฺติยปรีวาโร
วิจริสฺสตีติ อสฺสิติสหสฺสปุตา ปฏฺฐิตาตา. เตสุ เยภฺยเยน
ปพฺพชิตฺส, “ภทฺทียราชานํ อนุรุทฺธํ อานนฺทํ ภคฺคํ กิเมฬิ เทวทศตฺนติ
อิเม จ สกฺกเก อปพฺพชนฺเต ทิสฺวา “มยฺย อตฺตโน ปุตฺเต
ปพฺพชาเชม, อิเม จ สกฺกา น ฉาตกา มณฺเฑ; ตสฺมา น
ปพฺพชนฺตีติ กถิ สมฺภูจาเปสฺ. อถ มหานาโม สกฺโก อนุรุทฺธํ
อุปสงฺกมิตฺวา “ตาท อมฺหากํ กุลา ปพฺพชิตो นตฺถิ, ตวํ วา
ปพฺพช, อหํ วา ปพฺพชิสฺสามิติ อาห. โส ปน สฺสขมาโล โหติ
สมฺปนฺนโกโก, “นตฺถิติ วจณฺมปี เตน น สฺสทฺตพฺพ. เอกทิวสํ หิ
เตสุ จสฺส ชตฺติเยสฺส คฺพกัปปาย กัปปนฺเตสฺ, อนุรุทฺโธ ปุณฺเณ ปราชิตो
ปุวตฺถาย ปหิณฺนิ. อถสฺส มาตา ปุณฺเเว สชฺเชตฺวา ปหิณฺนิ. เต
ชาทิตฺวา ปน กิฬิสฺส. ปุณฺนปฺปนํ ตสฺเสว ปราชโย โหติ. มาตา
ปนสฺส ปหิเต ปหิเต ติกฺขตฺตํ ปุณฺเเว ปหิณฺนิตฺวา จตฺตถาวเร

“ปฐา นตถิติ ปหิณิ. โส “นตถิติ วจนสฺส อสฺสตุปฺพุทฺธา
 “เอสาเปกา ปฐาวิกติ ภวิสฺสตีติ มณฺณมาโน “นตถิปฐาเมว
 อารธาติ. เปเสสิ. มาตา ปนสฺส, “นตถิปฐํ กิร อยฺเย เทธาติ
 วุตฺเต, “มม ปุตุเทน ‘นตถิติ ปทํ น สฺสตุปฺพุทฺ, อิมินา ปน
 อุปาเยน เอตมตฺถํ ชานาเปสฺสามีติ ตฺวจํ สฺวณฺณปาตี อณฺณาย
 สฺวณฺณปาติยา ปฏิกุชฺชิตฺวา เปเสสิ. นครปริกฺคาหิกา เทวตา
 จินฺเตสฺสุ “อนุรทฺธสฺสเกน อนนฺนการกาเล อตฺตโน ภากภทฺธํ
 อุปริฏฺฐจฺเจกพุทฺธสฺส ทตฺวา ‘นตถิติ เม วจนสฺส สวณฺ มา
 โหตุ, โภชนปฺปตฺติฏฺฐาณชานนํ มา โหตุติ ปตฺตนา กตา, สจาย
 ตฺวจนปาตี ปสฺสิสฺสตีติ; เทวสฺมาคมํ ปวิสฺสํ น ลภิสฺสาม, สีสฺมปปี
 โน สตฺตธา ผลยฺยาติ. อถ นํ ปาตี ทิพฺพปฺปูเวหิ ปุณฺณํ อกฺส.
 ตสฺสา กุพฺพมณฺเฑเล จเปตฺวา อุกุขมาภูติมตฺตาย ปฐกนฺโธ สกถนกรํ
 ฉาเทตฺวา จิโต. ปฐาณตฺถํ มุเข จปีตมตฺตमेว สตฺตฺรสหฺรณีสฺสหาสนา
 อนฺนฺนฺริ. โส จินฺเตสิ “นาหํ มาตุ ปปีโย, เอตฺตํ เม กาลํ อิมํ
 นตถิปฐานนาม น ปจิ, อิตฺโต ปฏฺจาย อณฺณํ ปฐํ น ชาทิสฺสามีติ
 เกหํ กนฺตฺวา มาตรํ ปุจฺฉิ “อมมํ คุมฺหากํ อหํ ปปีโย, อปฺปปีโยติ.
 “ตาถ เอกกฺขิโน อกฺขิ วีย หยํ วีย จ อติปปีโย. เมติ. “อถ
 กสฺมา เอกตฺถํ กาลํ มยฺหํ นตถิปฐํ น ปจิตฺถ อมฺมาติ. सा
 จุลฺลปฏฺจกํ ปุจฺฉิ “อตฺถิ กิณฺจि ปาติยํ ताตาติ. “ปริปฺปณฺณา
 อยฺเย ปาตี ปุเวหิ, เอวรुปา. ปฐา นาม เม น ทิฏฺฐปฺพุทฺธาติ.
 सा จินฺเตสิ “มยฺหํ ปุตุโต ปุณฺณวา กตานิินหาโร ภวิสฺสตี,

เทวตาหิ ปาตี ปุเรตวา ปหิตา ภวิสสนตฺติ. อถ นํ ปุตฺโต
 “อมม อิตो ปญฺจายาหํ อณฺณํ ปุวนฺนาม น ชาติสฺสามิ, นตฺถิปุวเมว
 ปเจยยาสฺสตี. สปิสุส ตโต ปญฺจาย, “ปุวํ ชาติตฺถาโมมฺหิตี
 วุตฺเต, ตฺถจฺจนปาตีเมว อณฺณาย ปาตียา ปฏิกุชฺชิตฺวา เปเสสิ.
 ยาว อการมชฺเฌ วสฺสิ, ตาวสฺส เทวตา ทิพฺพปุเว ปหิณฺสี. โส
 เอตฺตกปฺปี อชานนฺโต ปพฺพชฺชนฺนาม กิ ชาติสฺสตี, ตสฺมา “กา
 เอสา ปพฺพชฺชา นามาติ ภาตรํ ปุจฺฉิตฺวา, “โอหาริตเกสฺมสฺสนา
 กาสายนิตฺถเนน กญฺจตฺถเว วา วิทลฺมณฺเญว วา นิปชฺชิตฺวา
 ปิณฺฑาย จรณฺเตน วิหริตพฺพํ, เอสา ปพฺพชฺชา นามาติ วุตฺเต,
 “ภาติก อหํ สุขฺมาโล, นาหํ สกฺขิสฺสามิ ปพฺพชฺชิตฺนฺติ อาห.
 “เตนฺหิ ตาท กมฺมณฺโต อุกฺกเหตฺวา ฆราวาสํ วส, น หิ สกฺกา
 อมฺहेสุ เอเกน อปพฺพชฺชิตฺนฺติ อาห. อถ นํ “โก เอโส กมฺมณฺโต
 นามาติ ปุจฺฉิ. ภตฺตญฺจานญฺจานํปฺปี อชานนฺโต กุลปุตฺโต กมฺมณฺโต
 นาม กิ ชาติสฺสตี. เอกทิวสํ หิ ทิณฺณํ ชตฺติยานํ กถา อทฺปาติ
 “ภตฺตํ นาม กุหิ อญฺจหตฺติ. กิมฺพิโล อาห “โกญฺเจ อญฺจหตฺติ.
 อถ นํ ภทฺทิโย “ทวํ ภตฺตสฺส อญฺจานญฺจานํ น ชาตฺส,
 ภตฺตนฺนาม อุกฺขลฺยํ อญฺจหตฺติ อาห. อนฺรุตฺโต “ตุมฺहे เทวปี
 น ชาตฺถ, ภตฺตนฺนาม รัตนมฺกฺลาย สวณฺณปาตฺยํ อญฺจหตฺติ
 อาห. เตสุ กิร เอกทิวสํ กิมฺพิโล โกลฺลสฺโต วีหิ โอตาริยมาเน
 ทิสฺวา “เอเต โกลฺลสฺสเกเยว ชาตฺตตี สณฺณํ อโหสิ. ภทฺทิโยปฺปี
 เอกทิวสํ อุกฺขลิตฺวา ภตฺตํ วชฺฌิยมาเน ทิสฺวา “อุกฺขลฺยณฺเวย

อุปฺปนฺนํ สณฺณํ อโหสิ. อนฺรุตฺเรน ปน เหนว วิถี โภญฺเณตา
 น ภตฺตํ ปจฺเณตา วา วทฺเณตา วา ทิฏฺฐปฺพพา, วทฺเณตา
 ปน ปฺรโต จปิตฺเมว ปสฺสติ. โส “ภุชฺชิตฺตํ กามกาเล ภตฺตํ ปาติยํ
 อญฺจหิตฺติ สณฺณมกาสิ. เอวํ ตโยปี เต ภตฺตญฺจํ ญฺจํ ญฺจํ น
 ชานนฺติ. เตนายํ “โก เอส กมฺมํ นโต นามาติ ปจฺฉินฺตฺวา
 “ปจฺฉมํ เขตฺตํ กสาเปตพฺพนฺตฺวา ทิกํ สํวจฺจเร สํวจฺจเร กตฺตพฺพํ
 กิจฺจํ สุตฺวา “กทา กมฺมํ นตานํ อนฺโต ปณฺณายิสฺสติ, กทา มยํ
 อปฺโปสฺสสฺสกา โภเค ภุชฺชิสฺสสมาติ วตฺวา, กมฺมํ นตานํ อปรียนฺตฺตาย
 อกฺขาตาย, “เตนหิ จฺวณฺเณว สมฺมวาสํ วส, น มยฺหิ เอเตน
 อตฺถุโถติ วตฺวา มาตฺรํ อุปฺสงฺกมิตฺวา “อนฺชานาหิ มํ อมฺม,
 อหํ ปพฺพชิสฺสสามิตฺติ วตฺวา, ตาย ติกฺขชฺตํ ปฏิกฺขิเปตฺวา “สเจ
 เต สหายโก ภทฺทียราชา ปพฺพชิสฺสติ, เตน สหฺธิ ปพฺพชาหิตฺติ
 วุตฺเต, ตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา “มม โข สมฺม ปพฺพชฺชา ทว
 ปฏฺธิพฺพธาติ วตฺวา ตํ นานปฺปการเหติ สณฺณาเปตฺวา สตฺตเม
 ทิวเส อตฺตนา สหฺธิ ปพฺพชตฺถาย ปฏฺธิณฺณ คณฺหิ. ตโต “ภทฺทีย
 สกฺยราชา อนฺรุตฺโร อานนฺโต ภคฺ กิมฺพิโล เทวาทฺตโต จาติ
 อิมํ จ ชตฺติยา อุปาลิกปฺปกสฺสตฺตมา, เทวา วิย ทิพฺพสมฺปตฺติ
 สตฺตาหํ มหาสมฺปตฺติ อนฺรุตฺวา อุตฺยานํ คจฺฉนฺตา วิย จตฺตฺรภินฺนิยา
 เสนาย นิกฺขมิตฺวา ปฺรวิสยํ ปตฺวา ราชานาย สพฺพเสนํ
 นีวตฺตาเปตฺวา ปฺรวิสยํ โอบกมฺมิสฺส. ตตฺถ จ ชตฺติยา อตฺตโน
 อามรณานิ โอมฺมจฺจิตฺวา ภณฺทิกํ กตฺวา “หนฺท ภณฺเณ อุปาลิ

นิวตฺตสฺส, อลฺ เต เอตฺตํ ชีวียาติ ตสฺส อทฺสฺ. โส เตสํ
 ปาหฺมเล ปวตฺติตฺวา ปริเทวิตฺวา เตสํ อาณํ อติกกมิตฺํ อสฺสโกนฺโต
 อฏฺฐายํ ตํ กเหตฺวา นิวตฺติ. เตสํ ทฺวริชา ชาตกาเล วณฺ
 โรทนปฺปตฺตํ วีย ปจฺวี กมฺปนาการปฺปตฺตา วีย อโหส. อฺปาลิกปฺปโกปปี
 โถกํ คนฺตฺวา นิวตฺติตฺวา เอวํ จินฺเตสึ “จณฺหา โข สากิยา
 ‘อิมินา กุมารรา นิปาติตาติ ฆาเตยฺยํปี มํ, อิเม หิ นาม
 สกฺยกุมารรา เอวรूपํ สมฺปตฺติํ ปหาย อิมานิ อนกฺขมานิ อามรณานิ
 เชพฺปิณฺทํ วีย จทฺเตตฺวา ปพฺพชิสฺสณฺติ, กิมํคํ ปนาหนฺติ
 จินฺเตตฺวา ภณฺทิกํ โอมมฺจิตฺวา ตานิ อามรณานิ รุกฺเข ลคฺคิตฺวา
 “อตฺถิกา คณฺหนฺตฺวา วตฺวา เตสํ สณฺทิกํ คนฺตฺวา เตหิ “กสฺมา
 นิวตฺโตสฺสตี ปฏฺฐโจ ตมตฺถํ อาโรเจสึ. อถ นํ เต อาทาย สตฺถ
 สณฺทิกํ คนฺตฺวา ภควนฺทํ วณฺทิตฺวา “มยํ ภนฺเต สากิยา นาม
 มานนฺตฺสสฺสตา, อยํ อมฺหากํ ทิฆมตฺตํ ปริจารโก, อิมํ ปจฺมตฺรํ
 ปพฺพาเชต, มยฺมสฺส อภิวาทนาทีนึ กริสฺสาม, เอวํ โน มาโน
 นิมฺมาทยิสฺสตีติ วตฺวา ตํ ปจฺมตฺรํ ปพฺพาเชตฺวา ปจฺฉา สยํ ปพฺพชิสฺส.
 เตสฺส อายสฺมา ภทฺทียเณ เตเนว อนฺตรวสฺเสน เตวิชฺโช อโหสิ.
 อายสฺมา อนฺนรฺทโร ทิพฺพจกฺขโก หุตฺวา ปจฺฉา มหาปฺริสฺสวิตกฺกสฺสทฺตี
 สุตฺวา อรหฺตํ ปาปุณฺนิ. อายสฺมา อาณนฺโท โสตาปตฺติมฺเล ปตฺติฏฺฐหิ.
 ภคฺคเตโร จ กิมฺพิลทฺเตโร จ อปรภาเก วิปฺสฺสนํ วทฺเตตฺวา
 อรหฺตํ ปาปุณฺสิ. เทวทตฺโต ปโณชฺชนิกํ อิทฺธี ปตฺโต.

อปรภาเค สตุถริ โกสมุพฺปิ วิหรนฺเต, สสาวกสงฺฆสฺส
 ทถาคตสฺส มหฺนโต ลากสกุภาโร นิพฺพตฺติ. ตตฺถ วตฺถเกสฺสชาทิ-
 หตฺถา มนุสฺสา วิหารํ ปวีสิตฺวา “กฺขี สตุถา, กฺขี สารีปุตฺตตฺถโร,
 กฺขี มหาโมคฺคัลลนตฺถโร, กฺขี มหากสฺสปตฺถโร, กฺขี ภทฺทียตฺถโร,
 กฺขี อนุรุทฺตตฺถโร, กฺขี อานนฺทตฺถโร, กฺขี ภคฺคตฺถโร, กฺขี
 กิम्บิลตฺถโรติ อสฺสิติมหาสวากานํ นิสินฺนญฺจานํ โอโลเกนฺตา วิจฺรนฺติ.
 “เทวทศตฺถโร กฺขี นิสินฺโน วา จิโต วาติ ปุจฺจนฺโต นาม
 นตฺถิ. โส จินฺเตสฺสิ “อหํ เอเตหิ สทฺธิเยว ปพฺพชฺชิตो, เอเตปิ
 ชตฺติยปพฺพชฺชา, อหํ ชตฺติยปพฺพชฺชิตอ; ลากสกุการหตฺถา มนุสฺสา
 เอเต ปริเยสนฺติ, มม นามํ คเหตาปี นตฺถิ, เกน นุ โข
 สทฺธิ เอกโต หุตฺวา กํ ปสาเทตฺวา มม ลากสกุการํ นิพฺพตฺเตยฺยนตฺถิ.
 อถสฺส เอตทโหสิ “อโย ราชา พิมฺพิสารो ปจฺมทสฺสเนนฺว
 เอกาทสนฺนตฺเตหิ สทฺธิ โสตาปตฺติผลเ ล ปตฺติจฺจิโต, น สกฺกา
 เอเตน สทฺธิ เอกโต ภวฺติ, โกสลรณฺณปิ สทฺธิ น สกฺกา
 เอกโต ภวฺติ, อโย โข ปน รณฺเณ ปุตฺโต อชาตสทฺตฺกุมารो
 กสฺสจฺจิ คุณโทสํ น ชานาติ, เอเตน สทฺธิ เอกโต ภวิสฺสามีติ.
 โส โกสมุพฺปิโต ราชกนฺโ คนฺตฺวา กุมารกวนฺธํ อภินิมฺมนิตฺวา
 จตฺตาโร อาสวีสเ จตุสฺส หตฺถปาเทสฺส เอกํ คีวาย พนฺธิตฺวา
 เอกํ สีสเ จุมฺพฏํ กตฺวา เอกํ เอกํสํ กริตฺวา อิมาย อหิเมชลาเย
 อาภาสโต โอริยุห อชาตสทฺตฺสฺส อจฺจนฺเค นิสิตฺตฺวา, เตน
 ภีเตน “โกสิ ทฺวณฺติ วุตฺเต, “อหํ เทวทศโตติ วุตฺวา ทสฺส

ภยวิโนหนตุถิ. ตํ อตฺตภาวํ ปฏิสํหริตฺวา สงฺฆาภิปตฺตจิวรรโ
 ปฺรโต จตฺวา ตํ ปสาเทตฺวา ลามสฺสการํ นิพฺพตฺเตสฺสิ. โส
 ลามสฺสการาภิกฺขุโต “อหํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปรีหริสฺสามีติ ปาปกํ จิตฺตํ
 อูปฺปาเทตฺวา สห จิตฺตูปฺปาเทน อิทฺธิโต ปรีหริตฺวา สตฺถารํ
 เวพฺพวนวิหारे สราชิกาย ปริสาย ธมฺมํ เทเสนฺตํ วนฺทิตฺวา
 อญฺ्ञายาสนา อณฺฺชลิมนฺฺคคฺคฺยห “ภควา ภนฺเต เอตฺรหิ ชินฺเณ
 วุฑฺฒิมฺห มหฺลลโก, อปฺปโปสฺสกุโก ภิญฺ्ञจฺจธมฺมสุขวิหารํ อนฺฺยุยฺยชฺต;
 อหํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปรีหริสฺสามิ, นียฺยาเทถ เม ภิกฺขุสงฺฆนฺฺติ วตฺวา
 สตฺถารา เขฬาสิกฺขาเทน อปฺปสาเทตฺวา ปฏิกฺขิตฺโต, อนตฺตมโน
 อิมํ ปจฺมํ ตถาคเต อาฆาตํ พนฺฺหริตฺวา อปฺกมฺมิ. อถสฺส ภควา
 ราชคเเห ปกาสนียกมฺมํ กาวเรสฺสิ. โส “ปรีจฺจุตฺโตทานิ อหํ
 สมณฺเณ โคตเมน, อิทานิสฺส อนตฺถํ กริสฺสามีติ อชาตสฺสจฺตุ
 อฺปฺปสงฺกมิตฺวา “ปฺุพฺเพ โข กุมาร มนฺฺสสา ทิฆายุกา, เอตฺรหิ
 อปฺปายุกา, จานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ, ยํ ทวํ กุมารโรว สมาน
 กาลํ กรยฺยาสฺสิ, เทนหิ ทวํ กุมาร ปิตฺรํ หนฺฺตฺวา ราชา โหหิ,
 อหํ ภควนฺฺตํ หนฺฺตฺวา พุฑฺฺธโร ภวิสฺสามีติ วตฺวา, ตสฺมिํ ราชเ
 ปตฺธิจฺจุเต, ตถาคตสฺส วราย ปฺริเส ปโยเชตฺวา, เตสฺสุ โสตาปตฺติผล
 ปตฺวา นินฺฺวตฺเตสฺสุ, สยํ กิञฺฉณกฺกุญฺญํ อภิวฺรทิตฺวา “อหเมว สมณ
 โคตมํ ชีวิตา โปโรเปสฺสามีติ สลฺลํ ปวิชฺฌิตฺวา รุหิรฺรปฺปาทกมฺมํ
 กตฺวา อิมินาปี อฺปฺปาเยน มาเรตฺุ อสฺสโกนฺฺโต ปฺน นาวาภิรี
 วิสฺสชฺชาเปสฺสิ. ตสฺมिํ อากจฺจนฺเต, อานนฺฺทคฺคฺเตโร อตฺตโน ชีวิตํ สตฺถ

ปริจจุชิตวา ปุโรโต อญฺชาสี. สตุถา นาคํ ทเมตฺวา นครา นิกฺขมิตฺวา
 วิหารํ อากนฺตฺวา อเนกสหัสเสหิ อฺปาสเกหิ อภิหฺมํ มหาทานํ
 ปริญฺชิตฺวา, ตสฺมี ทิวเส สนนฺิปตฺตานํ อญฺจารสโกฏฺธิสงฺฆาตานํ
 ราชกหาสนํ อนุปฺพุฬิณฺณํ กเถสี. จตุราสีติยา ปาณเสหฺสฺสานํ
 ธมฺมาภิสฺมโย ชาโต. “อโห มหาคุโณ อายุสฺมา อานนฺโท;
 ตถารูเป นาม หตฺธินาเก อากจฺจนฺเต, อตฺตโน ชีวิตํ ปริจจุชิตฺวา
 สตุถุ ปุโรโต อญฺชาสีติ เถรสฺส คุณณํ สุตฺวา “น ภิกฺขเว
 อิทาเนว, ปุพฺเพเปส มมตฺถาย ชีวิตํ ปริจจุชียฺเวติ วตฺวา ภิกฺขุหิ
 ยาจิโต จุลฺลหฺสฺมิมหา^๒หฺสฺสกกฺกฏฺฐิชาตกาณิ กเถสี.

เทวทศตฺสึสาปี กมฺมํ เนว ตถา รณฺโณ มาราปีตตฺตา,
 น วรกาณํ ปโยชิตตฺตา, น สีลาย ปวิฑฺธตฺตา, ปากฏํ อโหสิ;
 ยถา นาพาคิริหตฺติโน วิสฺสชฺชิตตฺตา. ตทา हि มหาชนโน “ราชปี
 เทวทศเตเนว มาราปีโต, วรกาปี ปโยชิตา, สีลาปี ปวิฑฺธา;
 อิทานิ ปน เตน นาพาคิริ วิสฺสชฺชชาปีโต, เอวรूपํ นาม ปาปี
 คเหตฺวา ราชา วิจรตีติ โกลาหลมกาสิ. ราชา มหาชนสฺส ถํ
 สุตฺวา ปณฺจ ถาลิปากสฺตานิ หราเปตฺวา น ปนฺ ตสฺสฺปญฺจํ
 อคมาสิ. นาคราปีสฺส กุล อุกตสฺส ภิกฺขามตฺตมฺปิ นาทฺสฺ. โส
 ปริหีนลามสฺสกาโร โกหณฺเณน ชีวิตฺกามิ สตุถารํ อฺปสงฺกมิตฺวา

๑. ข. ชา. อสีติ. ๒๘/๖๘. ตทญฺจกถา. ๘/๒๑๑. ๒. ข. ชา. อสีติ. ๒๘/๗๗.

ตทญฺจกถา. ๘/๒๔๒. ๓. ข. ชา. จตุ. ๒๗/๑๔๕. ตทญฺจกถา. ๔/๓๓๕. ตตฺถ

ปม “กฏการุชาตกนฺติ ขาปติ.

ปณจ วตฺถุณี ยาจิตฺวา ภควตา “อลํ เทวทตฺต, โย อิจฺฉติ,
 อารณฺณโก โหตุติ ปฏิกฺขิตฺโต, “กสฺสาวุโส วณฺณํ โสภณํ: กิ
 ตถาคตสฺส อุทาหุ มม? อหํ หิ อุกฺกุจฺจวเสน เอวํ วทามิ ‘สํว
 ภาเต ภิกฺขุ ยาวจฺฉิ อรณฺณิกา อสฺส, ปิณฑปาตिका, ปัสสุลิกา,
 รุกฺขมูลิกา, มจฺฉมํสํ น ชาเทยฺยุนฺติ, โย ทุกฺขา มุจฺฉิตฺกาโม,
 โส มยา สทฺธิ อากฺขณฺตฺติ วตฺวา ปกฺกามิ. ตสฺส วณฺณํ สุตฺวา
 เอกจฺเจ นวปพฺพชิตา มนฺทพฺพทฺธิโน “กลฺยาณํ เทวทตฺโต อาห,
 เอเตน สทฺธิ วิจริสฺสามาติ เตน สทฺธิ เอกโตว อเหสฺสุ. อิติ โส
 ปณจสเทหิ ภิกฺขุหิ สทฺธิ เตหิ ปณจหิ วตฺถุหิ ลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺล
 สณฺณเปเนโต กุเลสฺส วิณฺณเปตฺวา ภุณฺชนฺโต สงฺฆเมทาย ปรกฺกมฺหิ.
 โส ภควตา “สจฺจํ กิร ทวํ เทวทตฺต สงฺฆเมทาย ปรกฺกมฺส
 สกฺกเมทายาติ ปญฺโญ “สจฺจํ ภควาติ วตฺวา. “ครุโก โช
 เทวทตฺต สงฺฆเมทาทิอาทิตฺติ โอวทิตฺตํ สตฺถุ วณฺณํ อนาทยิตฺวา
 ปกฺกนฺโต, อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ราชคฺเห ปิณฑาย จรณฺตํ ทิสฺวา
 “อชฺชตฺถเกทานาหํ อวฺโส อานนฺท อณฺณเตรฺว ภควตา อณฺณตฺร
 ภิกฺขุสงฺฆา อุโปสถํ กริสฺสามิ, สงฺฆมมํ กริสฺสามิตฺติ อาห. เถโร
 ตมตฺถํ ภควโต อาโรเจสฺสิ. ตํ วิทิตฺวา สตฺถา อุปฺปนฺนธมฺมสฺสเวโก
 หุตฺวา “เทวทตฺโต สเทวทสฺส โลกสฺส อนตฺถนิสฺสิตํ อตฺถโน
 อวิจิมฺหิ ปจฺนกมมํ กโรตฺติติ ปรีวิตฺกเตว

“สุกรานิ อสฺสาณานิ อตฺถโน อหิตานิ จ;

ยํ เว หิตฺตญฺจ สํวณฺณญฺจ ตํ เว ปรมฺมทุกฺกนฺตํ

อิมํ คาลํ วตฺวา ปน อิมํ อุทามํ อุทาเนสิ

“สุกรํ สาธุนา สาธุ, สาธุ ปาเปณ ทุกฺกรํ;
ปาปํ ปาเปณ สุกรํ, ปาปมริยหิ ทุกฺกรนฺตึ.”

อตฺโข เทวทศโต อุโปสถทิวเส อตฺตโน ปริสาย สทุธิ
เอกมนฺตํ นิสิตฺติววา “ยสฺสึมานิ ปณฺจ วตฺถุณิ ชมนฺติ, โส
สลากํ คณฺหตุติ วตฺวา, ปณฺจสเทหิ วชฺชํปฺตฺตเกหิ นวเกหิ
อปฺปกตณฺณหิ สลากาย คหิตาย, สงฺฆํ ภินฺทิตฺวา เต ภิกฺขุ
อาทาย กยาสีลํ อคฺมาสิ. ตสฺส ตตฺถ คตภาวํ สุตฺวา สตฺถา เตสํ
ภิกฺขุณํ อานยตฺถาย เทว อคฺกสาวเก เปเสสิ. เต ตตฺถ คณฺทวา
อาเทสนาปาฏิหาริยานุสาสนิยา จ อิทฺธิปาฏิหาริยานุสาสนิยา จ
อนุสาสนฺตา เต อมตํ ปาเปตฺวา อาทาย อากาเสนาคมึสุ.
โกกาลิโกปี โข “อุฏฺฐเหหิ อาวุโส เทวทศต, นีตา เต ภิกฺขุ
สารีปฺตฺตโมคฺคัลลาเนหิ, นนฺ ตวํ มया วุตฺโต ‘มา อาวุโส
สารีปฺตฺตโมคฺคัลลาเนหิ วิสฺสาสิ; ปาปิจฺฉา สารีปฺตฺตโมคฺคัลลانا,
ปาปิกานํ อิจฺฉานํ วสงฺกตาติ วตฺวา ชนฺนุเกน หทยมฺชฺเฒ ปหริ.
ตสฺส ตตฺถาว อณฺหํ โลหิตํ มฺขโต อคฺคณฺณิ.

อายสฺมณฺตํ ปน สารีปฺตํ ภิกฺขุสงฺฆปรีวตํ อากาเสนาจฺจนฺตํ
ทิสฺวา ภิกฺขุ อาหึสุ “ภนฺเต อายสฺมา สารีปฺตโต กมนกาเล
อตฺตตฺตฺติโยว คโต, อิทานิ มหาปรีวาโร อากจฺจนฺโต โสภตฺติ.
สตฺถา “น ภิกฺขเว อิทาเนว, ติรจฺฉานโยนินํ นิพฺพตฺตกาเลปี

มม ปุตุโต มม สนฺติกํ อากฺขณฺโต โสภติเยวาติ วตฺวา

“โหติ สํวตํ อตฺโต ปฏิสนฺตารวตฺตินํ.

ลกฺขณํ ปสฺส อายนฺตํ ฌาติสงฺฆปรกฺขตํ,

อด ปสฺสสํ กาลํ สุวีนํ ฌาติภักติ^๑

อิทํ ชาตกํ^๒ กเถสิ. ปุณ ภิภฺชฺหิ “ภนฺเต เทวทตฺโต ภิร

เทว อคฺคสวเก อุกฺโกสฺส ปสฺสเสสฺส นิสฺสาเปตฺวา ‘พฺพทฺธลํ พฺพหยา

ธมฺมํ เทเสสฺสสํมิตฺติ ตุมฺหากํ อนุกิริยํ ภิรติ วตฺเต, “น ภิภฺชเว

อิทาเนว; ปุพฺเพเปส มม อนุกิริยํ กาทํ วายมิ, น ปน สกฺขิตฺติ

วตฺวา

“อปี วีรเก ปสฺสเสสฺสิ สกฺขณํ มนฺชฺชฺชภาณกํ

มยฺรทฺถวสฺสกาถํ ปตฺตี มยฺหํ สวฺวิจฺจกํ?

อุทกถลจฺรสฺส ปกฺขิโน

นิจฺจํ อามกมจฺจนโกชฺชิโน

ตสฺสสํนํ สวฺวิจฺจโก

เสวาลหิ ปตฺติคฺคจฺจิโต มโตติ^๓

นทิจฺจรกกชาตกํ^๔ กเถตฺวา, อปฺเรสฺสปี ทิวเสสฺส ตถารุปีเมว กถํ

อารพฺภ

“อจาริ วตฺถํ วิคฺคหํ วนานิ

กญฺจจฺจจฺจจฺจจฺจ อสํารเกสฺส,

๑. ขุ. ขา. เอก. ๒๗/๔. ตทญฺจกถา. ๑/๒๒๐. ๒. ลกฺขณชาตกํ.

๓. ขุ. ขา. ทก. ๒๗/๗๕. ตทญฺจกถา. ๓/๑๕๕. ๔. ชาตเก “วีรกชาตกนฺติ ขาขติ.

อถาสทา ขหิรี ชาตสารี,

ยตุถาภิทา กรุโห อุตฺตมฺงฺกนฺติ^๑ จ

ลลีสึ จ เต นิปฺพลิตา, มตฺถโก จ วิทาลิโต,

สพฺพา เต ฆาสุกา ภกฺคา, ทานิ สมฺม วิโรจสี^๒ จ

เอวมาทีนึ ชาตกานิ^๓ กเถสิ. ปุณฺ “อกตญฺญู เทวทศโตติ กถํ
อารพฺภ

“อกรมฺหา ว เต กิจฺจํ, ยํ พลํ อหฺวมฺห เส;

มิกฺราช นโม ตฺยตฺถุ; อปฺปี กิณฺจิ ลภามฺห เส.

มม โลหิตภกฺกขสฺส นิจฺจํ ลุทฺธานิ กุพฺพโต

ทนต์นฺตรกโต สนฺโต ตํ พหุ, ยปฺปี ชีวสี^๔

อาทีนึ ชาตกานิ^๕ กเถสิ. ปุณฺ วธาย ปริสกกนฺมสฺส อารพฺภ

“ณฺตเมตํ กุรฺงฺกสฺส ยํ ตฺวํ เสปณฺณิ เสยฺยสิ;

อณฺณํ เสปณฺณิ กจฺฉามิ, น เม เต รุจฺเจเต ผลนฺติ^๖

อาทีนึ ชาตกานิ^๗ กเถสิ. ปุณฺ “อกฺโต ปริทีโน เทวทศโต

ลาภสฺสการโต จ สามญฺญโต จาติ กถาสฺส ปวตฺตมานาสฺ,

“น ภิกฺขเว อิทาเนว, ปุพฺเพปิ ปริทีโนเยวาทิ วตฺวา

๑. ขุ. ขา. ทฎ. ๒๗/๗๗ ตทญฺจกถา. ๓/๒๑๖.

๒. ขุ. ขา. เอก. ๒๗/๔๖.

ตทญฺจกถา. ๒/๓๘๗.

๓. กนฺทกถชาตกญฺเจว วิโรจนชาตกญฺ.

๔. ขุ. ขา.

จตุ. ๒๗/๑๓๓.

ตทญฺจกถา. ๔/๒๕๘.

๕. ขวสฺสกุณฺชาตกํ.

๖. ขุ. ขา. เอก. ๒๗/๗.

ตทญฺจกถา. ๑/๒๖๒.

๗. กุรฺงฺกมิกฺชาตกํ.

“อกุจี ภินนา, ปโณ นนุโ, สขีเคเห จ ภณฺหน,
 อุโกโต ปทุฏฐกมฺมุนตา อุทกมฺหิ ถลมฺหิ จาติ^๑
 อาทีนํ ชาตกานํ^๒ กเถสํ. เอวํ ราชคเห วิหรนฺโต เทวทตฺตํ
 อารพฺภ พฺหุณี ชาตกานํ กเถตฺวา, ราชคเหโต สวาทถิ คณฺตฺวา
 เซตวนมฺหาวิหารเ วาสํ กปเปสํ.

เทวทตฺตโตปี โข นว มาเส คิลานํ, ปจฺฉิเม กาเล สตฺถารํ
 ทฏฺฐกาโม หุตฺวา อุตฺตโน สวเก “อหํ สตฺถารํ ทฏฺฐกาโม,
 ตํ เม ทสฺเสถาติ วตฺวา, เทหิ “ตวํ สมฺมตฺถกาเล สตฺถารํ
 สทฺธิ เวรี หุตฺวา อจฺริ, น มยํ ตํ ตตฺถ เนสฺสามาติ วุตฺเต,
 “มา มํ นาเสถ, มยา สตฺถริ อาฆาโต กโต, สตฺถุ ปน มยิ
 เกสฺสคฺคฺมตฺโตปี อาฆาโต นตฺถิติ. โส หิ ภควา

วธเก เทวทตฺตมฺหิ โจเร องฺคุลิมาลเก
 ธนปาลे ราหุเล จ สหฺพตฺถุ สมฺมานโสติ.

“ทสฺเสถ เม ภควนฺตฺนติ ปุณฺนปฺปํ ยาจิ. อถ นํ เต มนฺจเณนาทาย
 นิภฺขมฺิสฺส. ทสฺสาคมนํ สุตฺวา ภิกฺขุ สตฺถุ อาโรเจสฺส “ภนฺเต เทวทตฺโต
 กิร ตุมฺหากํ ทสฺสนตฺถาย อาคจฺฉตฺติ. “น ภิกฺขเว โส
 เทนตฺถกาเวน มํ ปสฺสํติ ลภิสฺสํติ. ภิกฺขุ กิร. ปณฺจณฺํ วตฺถุนํ
 อายาจิตกาลโต ปฏฺจาย ปุณฺ พุทฺธเต ทฏฺฐํ น ลภนฺติ, อयํ
 ธมฺมตา. “อสุกฺกจฺฉานนฺจ อสุกฺกจฺฉานนฺจ อากโต ภนฺเตติ อาหํสฺ.
 “ยํ อิจฺฉติ, ตํ กโรตฺ; น โส มํ ปสฺสํติ ลภิสฺสํติ. “ภนฺเต

๑. ข. ขา. เอก. ๒๗/๔๕. ตทฏฐกกา. ๒/๓๗๒. ๒. อุโกโตภฏฐชาตก.

ยาว โคปฺพกา เหมฐา อยฺยปจวี ปวิญฺหา, มหาตาลกฺขนฺธปริมาณํ
 อยฺยสุลํ ปจฺฉิมภิกฺขุติโต นิภฺษมิทฺวา ปิฏฺฐจิมฺชณฺํ ภินฺทิตฺวา อูเรน
 นิภฺษมิทฺวา ปุรตฺถิมภิกฺขุติ ปาวีสี, อปรํ ทกฺขณภิกฺขุติโต นิภฺษมิทฺวา
 ทกฺขณปสฺสํ ภินฺทิตฺวา วามปสฺสเสน นิภฺษมิทฺวา อุตฺตรภิกฺขุติ
 ปาวีสี, อปรํ อูปริ กปฺลลโต นิภฺษมิทฺวา มตฺถกํ ภินฺทิตฺวา
 อโรภาเคน นิภฺษมิทฺวา อยฺยปจวี ปาวีสี. เอวํ โส ตตฺถ นิจฺจโล
 หุตฺวา ปจฺจติ.

ภิกฺขุ “เอตฺถกํ จานํ กนฺตฺวา เทวทฺธโต สตฺถารํ ทฺวํ
 อลภิตฺวาว ปจวี ปวิญฺโงติ กถํ สมฺภูจฺาเปสฺ. สตฺถา “น
 ภิกฺขเว เทวทฺธโต อิทาเนว มยิ อปรชฺฉมิทฺวา ปจวี ปาวีสี,
 ปุพฺเพปิ ปวิญฺโงยฺเววาทิ วทฺวา, หตฺถิราชกาเล มคฺคมฺพหํ ปุริสํ
 สมสฺสาเสทฺวา อตฺถโน ปิฏฺฐี อาริเปทฺวา เขมนฺตํ ปาปีทสฺส
 เตน ปน ติกฺขชฺทํ อากนฺตฺวา ‘อคฺคญฺหาเน มชฺฌิมญฺหาเน มฺลเถ
 เอวํ ทนฺเต จินฺทิตฺวา ตติยวเร มหาปุริสสฺส จกฺขุปลํ อติกมฺนตฺสส
 ตสฺส ปจวี ปวิญฺจภาวํ ทิเปตํ

“อกคณฺณสฺส โปสสฺส นิจฺจํ วิวรทฺสติโน

สพฺพญฺเจ ปจวี ทชฺชา เนว นํ อภิราชเยติ”

อิมํ ชาตํ^๒ กเถทฺวา, ปุณฺณิ เทว กถาย สมฺภูจิตาย, ขนฺติวาทิกฺุเท
 อตฺถนิ อปรชฺฉมิทฺวา กลาพฺราชมฺภตสฺส ตสฺส ปจวี ปวิญฺจภาวํ
 ทิเปตํ ขนฺติวาทิชาตํ,^๓ จุลลธมฺมปาลกฺุเท อตฺถนิ อปรชฺฉมิทฺวา

๑. ขุ. ขา. เอก. ๒๗/๒๓. ตทฺฐจกฺก. ๒/๑๒๘. ๒. สัตฺตวนาคชาตํ. ๓. ขุ. ขา.
 จตฺ. ๒๗/๑๓๗. ตทฺฐจกฺก. ๔/๒๗๕.

มหาปตาปราชญฺส ตสฺส ปจฺวี ปวิญฺจภาวํ ที่เปตุํ จุลลธมฺม-
ปาลชาติกณฺจ กเถสิ.

ปจฺวี ปวิญฺเจ ปน เทวทศเต, มหาชนโน หุญฺจตุญฺโจ
ธชปตาทกทลฺโย อุตฺตสาเปตฺวา ปุณฺณฆเณ จเปตฺวา “ลามา วต
โนติ มหนฺตํ จณฺํ อนฺุภฺติ. ตมฺตถํ ภควโต อาโรเจสุ. ภควา
“น ภิกฺขเว อิทาเนว เทวทศเต มเต มหาชนโน ตุสฺสติ, ปุพฺเพปิ
ตุสฺสียะวาทิ วตฺวา, สพฺพชนสฺส อปฺปิเย จณฺเท ผรุเส พารานสียํ
ปิงฺกลราเช นาม มเต มหาชนสฺส ตุญฺจภาวํ ที่เปตุํ

“สพฺโพ ชโน หีลิตฺโต ปิงฺกลเลน,

ตสมิ มเต, ปจฺยํ เวทยนฺติ,

ปิโย นฺุ เต อาสิ อกณฺเหนดฺโต.

กสฺมา ตวํ โรทสิ ทวารปาล ?

น เม ปิโย อาสิ อกณฺเหนดฺโต,

ภายามิ ปรจฺจากมนาย ตสฺส,

อิตฺโต คโต หีเสยฺย มจฺจุราชํ,

โส หีลิตฺโต อาเนยฺย นํ ปน อิทาติ

อิมํ ปิงฺกลชาติกํ กเถสิ,

ภิกฺขุ สตถารํ ปุณฺณิสฺสุ “อิทานิ ภนฺเต เทวทศโต กุหิ
นิพฺพุตฺโตติ. “อวิจิมหานิรเย ภิกฺขเวติ. “ภนฺเต อธิ ตปฺปนฺโต

๑. ข. ขา. ปณฺจ. ๒๗/๑๑๑. ตทญฺจกถา. ๔/๕๕๐.

๒. ข. ขา. ทก. ๒๗/๕๒.

ตทญฺจกถา. ๓/๓๒๑.

วิจริตฺวา ปณฺ คณฺตฺวา ตปฺปนฺนฺจฺฉาเนเยว นิพฺพตฺโตติ. “อาม
ภิกฺขเว, ปพฺพชิตา วา โหนฺตุ คณฺจฺฉา วา ปมาทฺวiharino
อุภยตฺถ ตปฺปนฺตียะวาทิ วตฺวา อิมํ คาถมาห

“อิธ ตปฺปติ, เปจฺจ ตปฺปติ,

ปาปการี อุภยตฺถ ตปฺปติ;

‘ปาปํ เม กตฺตติ ตปฺปติ,

ภิกฺขุโย ตปฺปติ ทุกฺคตฺติ คโตติ.

ตตฺถ อิธ ตปฺปตฺติติ: อิธ กมฺมตปฺปเนน โทมนสฺสมตฺตเตน
ตปฺปติ. เปจฺจจติ: ปฺรโลเก ปณ วิปាកตปฺปเนน อติทารุणेณ
อปายทุกฺขเณ ตปฺปติ. ปาปการีติ: นานปฺปการสฺส ปาปสฺส กตฺตา.
อุภยตฺถจติ: อิมินา วตฺตตปฺปการเณ ตปฺปเนน อุภยตฺถ ตปฺปติ นาม.
ปาปํ เมติ: โส หิ กมฺมตปฺปเนน ตปฺปนฺโต “ปาปํ เม กตฺตติ
ตปฺปติ, ตํ อปฺปมตฺตกํ ตปฺปนํ: วิปាកตปฺปเนน ปณ ตปฺปนฺโต
ภิกฺขุโย ตปฺปติ ทุกฺคตฺติ คโต, อติผรุสเณ ตปฺปเนน อติวีย ตปฺปตฺติติ.

คาถาปริโยसानะ พหุ, โสตาปนฺนาทโย อเหสุ. เทสณา
มหาชนสฺส สาทฺธิกา ชาตาคิ.

เทวทศตวตฺถ.

๑๓. สมนาเทวี วตฺถ. [๑๓]

“อิธ นนทติ, เปจฺจ นนทตฺติ อิมํ ธรรมเทศนํ สตถา
เชตวเน วิหรนฺโต สมนาเทวี อารพภ กเถสิ.

สวาทุณฺณํ หิ เทวสํกํ อนาถปิณฑิกสฺส เกเห เทวํ ภิกขุสทสฺสํ
ภุมฺมชฺชติ, สตถา วิสาขาย มหาอุปาสิกาย. สวาทุณฺณญจ โย โย
ทํ นํ ทาทุกาโม โหติ; โส โส เตสํ อุกฺกมฺมํ โอภาสํ ลภิตฺวา
ว กโรติ, “กัการณาคิ. “ตุมหากํ; ทานคํ, อนาถปิณฑิกโรคา
วิสาขา วา อากตาคิ. ปจฺจติว, “นาคตาคิ วตฺเต, สตสทสฺสํ
วิสสชฺเชตฺวา กตทามมปิ “กั ทํ นํ นามะตฺนฺติ ครอบฺบิ. อุโปปี
หิ. เทวํ ภิกขุสงฺฆสฺส. รุจิมฺหํ. อนุจฺจนวิกกิจฺจานิ จ ชานนฺติ. เทสุ
วิหรนฺเตสุ, ภิกขุณฺณํ จิตฺตานุรูปเมว. ภุมฺมชฺชติ. ตสฺมา สพฺเพ ทํ
ทาทูกามา. เท. คเหตฺวา ครอบฺบิ. อิติ. เท. อคฺคตโน จเร. ภิกขุ
ปรีวีสิตุํ น. สภนฺติ. ตโต วิสาขา “โก. น. โข. มม. จ्ञาเน จตฺวา
ภิกขุสงฺฆํ. ปรีวีสิตตฺตํ. อุปธารเณตํ. ปตฺตสฺส. ธีตรํ. ทิสฺวา. ตํ
อคฺคตโน จ्ञาเน จเปสิ. สา. ตสฺสา. นิเวสเน. ภิกขุสงฺฆํ. ปรีวีสติ.
อนาถปิณฑิกโรปี. มหาสุภทํ. นาม. เขฎฺฐจธีตรํ. จเปสิ. สา. หิ
ภิกขุณฺณํ. เวยฺยาวจํ. กโรนฺตี. ธรรมํ. สฺสณฺตี. โสตาปนฺนา. หุตฺวา
ปตฺติกุลํ. อคฺมาสิ. ตโต. จุลลสุภทํ. จเปสิ. สาปี. เตเถว. กโรนฺตี
โสตาปนฺนา. หุตฺวา. ปตฺติกุลํ. คตา. อถ. สมนาเทวี. นาม. กนิฏฺฐจธีตรํ
จเปสิ. สา. ปน. ธรรมํ. สุตฺวา. สกทาคามิผลํ. ปตฺวา, กุมาริกาว
หุตฺวา. ตถารูปेณ. อผาสฺสเกณ. อาตุรํ. อาหารปฺจฺเจทํ. กตฺวา. ปีตรํ

ทญฺจุกามา หุตฺวา ปกโกสาเปสึ. โส เอกสฺมี ทานคฺเค ตสฺสา สาสนํ
 สุตฺวาว อากนฺตฺวา “กึ อมฺม สฺมเนติ อาห. สา ปิตฺรํ อาห
 “กึ กนิญฺจภาตีกาติ. วิปฺลปสฺติ อมฺมาติ. “น วิปฺลปามี
 กนิญฺจภาตีกาติ. “ภายสึ อมฺมาติ. “น ภายามิ กนิญฺจภาตีกาติ.
 เอตฺตํ วตฺวาเยว ปน สา กาลมกาสึ. โส โสตาปนฺโนปึ สฺमान
 เสฏฺฐี ธีตฺริ อฺปฺปนฺนโสํ อธิวเสตฺถุ อสฺสโกนฺโต ธีตฺถุ สรีริกัจจ
 กาเรตฺวา โรหนฺโต สตฺถุ สนฺติํ คนฺตฺวา, “กึ คหปติ ทฺวขี ทฺมมโน
 อสฺสสมฺโข รุทฺมานอ อากโตสฺสึติ วุตฺเต, “ธีตา เม ภนฺเต สฺมนาเทว
 กาลกตาติ อาห. “อถ กสฺมา โสจสึ, นนฺ สพฺเพสํ เอกสฺสิ
 มรณฺนติ. “ชานาเมตํ ภนฺเต, เอวรฺฐา ปน เม หิโรตฺตปฺปสฺมปฺนนา
 ธีตา, สา มรณกาเล สตี ปจฺจุปฺญฺสาเปตฺถุ อสฺสโกนฺตี วิปฺลปมานา
 มตา; เทน เม อนปฺปํ โทมนสฺสํ อฺปฺปชฺชตีติ. “กึ ปน ทาย
 กถิตํ มหาเสฏฺฐีติ. “อหํ ทํ ภนฺเต ‘กึ อมฺม สฺมเนติ อามนฺเตสึ,
 อถ มํ อาห ‘กึ กนิญฺจภาตีกาติ; ตโต ‘วิปฺลปสฺติ อมฺมาติ วุตฺเต,
 ‘น วิปฺลปามี กนิญฺจภาตีกาติ; ‘ภายสึ อมฺมาติ, ‘น ภายามิ
 กนิญฺจภาตีกาติ; เอตฺตํ วตฺวา กาลมกาสึติ. อถ นํ ภควา อาห
 “น หิ เต มหาเสฏฺฐี ธีตา วิปฺลปสฺตีติ. “อถ กสฺมา เอวมาหาติ.
 “กนิญฺจตฺตาเยว; ธีตา หิ เต คหปติ มคฺคผลเหติ ตยา มหฺลลิกา;
 ทวํ หิ โสตาปนฺโน, ธีตา ปน เต สกทาคามินี; สา มคฺคผลเหติ
 มหฺลลิกตฺตา ทํ เอวมาหาติ. “เอวํ ภนฺเตติ. “เอวํ คหปตีติ.
 “อิทานิ กุหิ นิพฺพตฺตา ภนฺเตติ. “ตฺถิสฺสทวเน คหปตีติ วุตฺเต,

“ภนฺเต มม ธีตา อธิ ฌาตกาณํ อนฺตเร นนฺทมานา วิจริตฺวา
อิโต กนฺตฺวาปี นนฺทนฺทฺสาเนยฺว นิพฺพตฺตาติ. อถ นํ สตฺถา
“อาม กหปติ อปฺปมตฺตา นาม กหฺนฺทฺสา วา ปพฺพชิตา วา
อิธโลเก จ ปฺรโลเก จ นนฺทนฺติเยวาทิ วตฺวา อิมํ กาลมาห

“อิธ นนฺทติ, เปจฺจ นนฺทติ,

กตฺปญฺโธ อุภยตฺถ นนฺทติ,

‘ปฺญญํ เม กตฺนฺติ นนฺทติ,

ภียโย นนฺทติ สุกฺคตํ คโตติ.

ตตฺถ “อิธาคิ: อิธโลเก กมฺมณฺทเนน นนฺทติ. เปจฺจาคิ:
ปฺรโลเก วิปากนฺทเนน นนฺทติ. กตฺปญฺโธติ: นานปฺปการสฺส
ปฺญญสฺส กตฺตา. อุภยตฺถาคิ: อธิ “กตํ เม กุสลํ, อกตํ เม
ปาปนฺติ นนฺทติ, ปฺรตฺถ วิปากํ อนฺภวโนโต นนฺทติ. ปฺญญํ เมติ:
อิธ นนฺทโนโต ปน “ปฺญญํ เม กตฺนฺติ โสมนสฺสสมตฺตเกเนว
กมฺมณฺทนํ อุปาทาย นนฺทติ. ภียโยติ: วิปากนฺทเนน ปน
สुकฺคตํ คโต, สตฺตปญฺญาสวสฺสโกภียโย สญฺจิจฺฉจ วสฺสสทฺสสฺสทานิ
ทิพฺพสมฺปตฺติ อนฺภวโนโต ตฺสิตปฺเร อติวีย นนฺทตฺติ.

กาธปริโยสาเน พหุ โสตาปนฺนาทโย อเหตุ. มหาชนสฺส
ธมฺมเทสฺนา สวตฺถิกา ซาตาคิ.

สมนาทะวี วตุฏ.

๑๔. เทวสหายกฤชวุตถุ [๑๔]

“พหมุปี เจ สหิตฺ ภาสมานนฺติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สุตฺตา
เชตวนเ วิหรนโต เทว สหายเก ภิกุชฺช อารพฺภ กเถสึ”

สาวตฺถิวาสโน หิ เทวํ กุลปฺตฺตา สหายกา วิหารํ คนฺตฺวา
สฺตฺถ ฐมฺมเทสนํ สุตฺวา กาเม ปหาย สฺตฺถ สาสเน อูรํ ทตฺวา
ปพฺพชิตฺวา ปณฺจ วสฺसानิ อารยฺยปชฌายานํ สนฺติเก วสิตฺวา
สฺตฺถารํ อุปสงกมิตฺวา สาสเน ฐํ ปุณฺจิตฺวา วิปสฺสนาธรรมฺจ
คนฺถธรรมฺจ วิตุถารโต สุตฺวา, เอโก ทาว “อหํ ภนฺเต มหฺลลกกกาลเ
ปพฺพชิตो น สกฺขิสฺสํสามิ คนฺถธํ ปรุเต, วิปสฺสนาธํ ปน
ปุเรสฺสามิติ ยาว อรหตฺตา วิปสฺสนํ กถาเปตฺวา ฆเณโต วายมนโต
สห ปณฺธิสมฺภิภาหิ อรหตฺตํ ปาปณฺนิ อิตโร ปน อหํ คนฺถธํ
ปุเรสฺสามิติ อนุกฺกเมน เตปฺปิฏกํ พุทฺธวณฺ อุกฺกนฺหิตฺวา กตคตฺตฺวํจาเน
ฐมฺมํ กเถติ, สรภณฺณํ ภณฺติ, ปณฺจณฺนํ ภิกุชฺชสถานํ ฐมฺมํ วาเจนโต
วิจรติ, อญฺจารสนฺนํ มหาคณฺณํ อารยโย อโหสิ. ภิกุชฺช สฺตฺถ
สนฺติเก กมฺมญฺจํ คเหตฺวา อิตรสฺส เถรสฺส วสนญฺจํ คนฺตฺวา
ตสฺโสวาทเ จิตฺวา อรหตฺตํ ปตฺวา เถรํ วนฺทิตฺวา “สฺตฺถารํ
ทญฺจุกามมฺหาติ วนฺทติ. เถโร “คจฺฉนฺ อ้าวโส, มมํ วจเนน
สฺตฺถารํ วนฺทิตฺวา อสฺสีติมฺหาเถเร วนฺทถ, สหายกตฺถเธรปี เม อมฺหากํ
อารยโย ตมฺเห วนฺทตฺติติ วเทถาติ เปเสสิ. เต วิหารํ คนฺตฺวา
สฺตฺถารณฺเจว อสฺสีติมฺหาเถเร จ วนฺทิตฺวา คนฺถิกตฺถเธรสฺส สนฺติกํ
คนฺตฺวา “ภนฺเต อมฺหากํ อารยโย ตมฺเห วนฺทตฺติติ วนฺทติ. อิตเรณ จ

โก นามโสติ วตฺเต, “ตุมหากัง สหายกภิกขุ ภนฺเตติ วทนฺติ. เอวํ
 เถเร ปุณฺณปุณฺณํ สาสนํ ปหิณฺนฺเต, โส ภิกขุ โลกํ กาลํ สหิตฺวา
 อปรภาเค สหิตํ อสกุโกนฺโต, “อมหากัง อจฺริโย ตุมहे วนฺทิตฺติ
 วตฺเต, “โก เอโสติ วตฺวา, “ตุมหากัง สหายกภิกขุ ภนฺเตติ วตฺเต,
 “กิ ปน ตุมहेหิ ตสฺส สนฺติเก อุกฺคหิตํ: กิ ทิฆนิกายาทิสฺส อณฺณตโร
 นิกายो, กิ ติสฺส ปิฏฺเฐสฺส เอกํ ปิฏฺเฐกนฺติ วตฺวา, “จตุปฺปทิกปปี คถํ
 น ชานฺติ, ปัสสฺสํ คเหตฺวา ปพฺพชิตกालเวยว อรณฺณํ ปวิฏฺโฐ,
 พหุ วต อนุทฺเววาสิเก ลภิ, ตสฺส อากตฺกालเ มยา ปณฺหิ
 ปุจฺฉิตํ วฏฺฐตฺติ จินฺเตสฺสิ. อปรภาเค เถโร สตุถารํ ทฏฺฐํ อากโต,
 สหายกตฺเถรสฺส สนฺติเก ปตฺตจิวรํ จุเปตฺวา กนฺตฺวา สตุถารณฺเจว
 อสฺสิติมหาเถเร จ วนฺทิตฺวา สหายกตฺเถรสฺส วสนฺนุจฺฉานํ ปจฺจาคมิ.
 อถสฺส โส วตฺถํ การेतฺวา สมปฺปมาณํ อาสนํ คเหตฺวา “ปณฺหิ
 ปุจฺฉิตสฺสามิติ นิสฺสํ. ตสฺมี ชเณ สตุถา “เอส เอวรूपํ มม ปุทฺถํ
 วิเหเจตฺวา นิริเย นิพฺพุตฺเตยฺยาติ ตสฺมี อนุกมฺปาย วิหารจาริกํ
 จรณฺโต วีย เตสํ นิสฺสนฺนุจฺฉานํ กนฺตฺวา ปณฺณตฺเต พุทฺธาสนเ
 นิสฺสํ. ตตฺถ ตตฺถ นิสฺสํทนฺตา หิ ภิกขุ พุทฺธาสนํ ปณฺณาเปตฺวา
 น นิสฺสํทนฺติ. เตน สตุถา ปกฺติปณฺณตฺเตยว อาสนเ นิสฺสํ.
 นิสฺซชฺช โข ปน คณฺธิกภิกขุํ ปจฺมชฺชมาเน ปณฺหิ ปุจฺฉิตฺวา, ตสฺมี
 อกฺกิตฺเต, ทุตฺติยชฺชมาณํ อาทึ กตฺวา อฏฺฐสฺสปี สฺมาปฺตฺตีสฺส รูปารูเปสฺส
 ปณฺหิ ปุจฺฉิ. คณฺธิกตฺเถโร เอกปปี กเถตุํ นาสกฺขิ. อิตโร ตํ
 สพฺพํ กเถสิ. อถ นํ โสตาปตฺติมคฺเค ปณฺหิ ปุจฺฉิ. คณฺธิกตฺเถโร

กเถตุ๋ นาสกขิ. ตโต ชีณาสวตเถรํ ปุจฺฉิ. เถโร กเถสิ. สตฺถา
 “สาธุ สาธุติ อภินนฺทิตฺวา เสสมฺมกุเคสุปิ ปฏฺฐิปาฏิยา ปณฺหํ ปุจฺฉิ.
 กณฺณิกตฺถเถโร เอกํปี กเถตุ๋ นาสกขิ. ชีณาสโว ปณฺ ปุจฺฉิตฺตปุจฺฉิตํ
 กเถสิ. สตฺถา จตุสฺสปี จ्ञาเนสุ ตสฺส สาธุการํ อทาสิ. ตํ สุตฺวา
 ภูมฺมเทเว อาทิ กตฺวา ยาว พุรหมฺโลกา สพฺพา เทวตา เจว
 นาคสฺสฺสฺสฺส จ สาธุการํ อทสฺ. ตํ สาธุการํ สุตฺวา ตสฺส
 อนฺตเวทาสิกา เจว สหุวิหริโน จ สตฺถารํ อชฺฌายีสฺ “ก
 นามेतํ สตฺถารา กตํ ภิณฺจิ อชานนฺตสฺส มหฺลลกตฺถเรตฺส จตุสฺ
 จ्ञาเนสุ สาธุการํ อทาสิ, อมฺหากํ ปนาจริยสฺส สพฺพปริยตฺติธฺรฺส
 ปณฺจณฺนํ ภิณฺขสฺถานํ ปาโมกฺขสฺส ปสฺสามตฺตํปี น กิริติ. อถ
 เน สตฺถา “ภิณฺนามेतํ ภิณฺขเว กเถถาติ ปุจฺฉิตฺวา, ตสฺมี อตฺถ
 อาโรจิต, “ภิณฺขเว ตมฺหากํ อจริโย มม สาสเน ภุตฺติยา
 คาโว รกฺขณสฺทิส, มยฺหํ ปณฺ ปุตฺโต ยถารุจฺยา ปณฺจโครเส
 ปริภุณฺชนกสามิสฺทิสฺติ วตฺวา อีมา คาคา อภาสิ

“พหมฺปี เจ สหิตํ” ภาสฺมาโน

น ตกฺกโร โหติ นโร ปมตฺโต,

โคโปว คาโว คณฺยํ ปเรสฺ

น ภาควา สามณฺณสฺส โหติ.

อปฺปมฺปี เจ สหิตํ ภาสฺมาโน

ธมฺมสฺส โหติ อนฺธมฺมจารี

๑. ม. สหิต. อยฺยหิ คาคา อปฺเนทฺวโร นาม โหติ, โส จ ชฺ ตฺ ชฺ คณฺเหิ เจว
 กรุทฺวเยน จ นิยมโต, ตสฺมา “สหิต อติ ฃชฺชติ.

ราคณฺจ โทสณฺจ ปหาย โมหํ
 สมฺมปฺปชาโน สุวิมุตฺตจิตฺโต
 อนุปาทิยาโน อิท วา หุํ วา,
 ส ภากฺวา สามณฺณสฺส โหติติ.

ตตฺถ “สहितนฺติ เตปฺปิฏกสฺส พุทฺธวจนฺตฺสเสถํ นามํ, ตํ
 อจาริเย อุปสงฺกมิทฺวา อุกฺกณฺหิตฺวา พหุมนํ ปเรสํ ภาสมาโน
 วาเจนฺโต กเถนฺโต, ตํ ฐมํ สุทฺวา ยํ การเกณ ปุคฺคเลน
 กตฺตพฺพํ, ตกฺกโร น โหติ, กุกฺกุฏสฺส ปกฺขปฺพรณฺมตฺตมํปํ
 อนิจฺจาทิวเสน มนสิการํ นปฺปวตฺตเตสิ; เอโส, ยถา นาม ทิวเส
 ภติยา คาโว รกฺขณฺโต โคโป ปาโตว สมฺปฏฺิจฺฉิตฺวา สายํ
 คณฺเฑทฺวา สามิกานํ นิยฺยาเททฺวา ทิวสภทิมตฺตํ คณฺหาติ, ยถารุจิยา
 ปน ปณฺจโครเส ปริภุชฺชิตํ น ลภติ; เอวเมว เกวลํ อนฺเตวาสิกานํ
 สนฺติกา วตฺตปฏฺิวตฺตकरणฺมตฺตสฺส ภากิ โหติ, สามณฺณสฺส ปน
 ภากิ น โหติ. ยถา ปน โคปาลเกณ นิยฺยาทิตานํ คุนฺนํ ปณฺจโครสํ
 โคสามิกาว ปริภุชฺชนฺติ; ตถา เตน กถิตํ ฐมํ สุทฺวา
 การกปุคฺคลา ยถานฺตฺสึจํ ปฏิปชฺชิตฺวา, เกจิ ปจฺมชฺฌานาทีนํ
 ปาปฺพนฺติ, เกจิ วิปสฺสนํ วทฺเททฺวา มคฺคผลานิ ปาปฺพนฺติ,
 โคสามิกา โครสสฺสว สามณฺณสฺส ภากิโน โหนฺติ. อิติ
 สตฺถา สลฺลสมฺปนฺนสฺส พหุสฺสตฺส ปมาทวิหริโน อนิจฺจาทิวเสน
 โยนิโสมนสิกาเร อปฺปวตฺตตฺส ภิกฺขุโน วเสน ปจฺมํ กาดํ
 กเถสิ, น พุสฺสสฺส.

ทุตยิกาถา ปน อปฺปสฺสทฺสสาปํ โยนิโสมนสฺสิกาเร กมฺมํ
 กโรนฺทสฺส การกปฺกคฺคสฺส วเสน กถิตา. ตถถ “อปฺปมฺปํ เจติ:
 โลกํ เอกวคฺคทวิวคฺคมตฺตมฺปํ. ฐมฺมสฺส โหติ อนุฐมฺมจารีติ:
 อตฺถมณฺณาย ฐมฺมมณฺณาย นวโลกุตฺตรฐมฺมสฺส อนุฐมฺปํ ฐมฺมํ
 ปุพฺพภาคปฺปิปทาสงฺขาตํ จตฺตปาริสฺสทฺธิสฺส ธตฺตํ อสฺสภกมฺมญฺจํ นาทิเกทํ
 จรณฺโต อนุฐมฺมจารี โหติ “อชฺช อชฺชเววติ ปฏฺฐิเวธํ อากงฺขนฺโต
 วิจรติ; โส อิมาย สมฺมาปฺปิปตฺติยา รากณฺจ โทสณฺจ ปหาย
 โมหํ, สมฺมา เหตุนา นนฺเยน ปริชานิตพฺพธมฺเม ปริชานนฺโต,
 ตทงฺกวิภขมฺภน สมฺมจฺเจท ปฏฺฐิปสฺสทฺธิ นิสฺสรณวิมุตฺตํ วเสน สุวิมุตฺต-
 จิตฺโต, อนุปาทียาโน อธิ วา หุรํ วา, อธิโลกปฺรโลเก ปฺริยาปฺนฺนา
 วา อชฺชตฺตทิกพาหิรา วา ขนฺธายตฺนธตฺตโย จตฺตํ อฺปาทาเนหิ
 อนุปาทียนฺโต มหาชีณาสโว, มคฺคสงฺฆาตสฺส สามณฺณสฺส วเสน
 อากตสฺส ผลสามณฺณสฺส เจว ปณฺจจเสชฐมฺมกฺขนฺธสามณฺณสฺส
 จ ภากวา โหตีติ. รตนกฺุณฺเณ วีย อการสฺส, อรหตฺเตน เทสณาย
 กุณฺณ คณฺเหติ.

กาถาปฺริโยสฺสเน พนฺธุ โสตาปฺนฺนาทโย อเหสฺสุ เทสณา
 มหาชนสฺส สํตฺติกา ซาตาทิ.

เทวสหายกภิกฺขุ วตฺถ.

ยมกาวุคค วรรณนา นิฏฺฐิตา.

ปจฺจโม วคฺโค.

ปทภาษนียานุกุโม

อกุโกจิ	๔๑	อิธิ	๑๔๐,๑๔๓
อคาร	๑๑๓	อินุทริเยสุ	๖๗,๖๙
อชิน	๔๑	อเปโต	๗๔
อนิกุกสาโว	๗๓	อภยทุถ	๑๔๐,๑๔๓
อนุธมมจารี	๑๔๘	กกุฏปาทานิ	๑๑๐
อนุปายินี	๓๔	กติ	๑๔๓
อนุปุพพิถา	๕	กตปญโย	๑๒๓,๑๔๓
อเนวติ	๒๒,๓๔	กมมกิติฏจ	๑๑๙
อเปโต	๗๓	กมมวิสุทธี	๑๒๓
อปปมปิ	๑๔๘	กสิต	๖๘
อภาวิท	๑๑๓	ฉายา	๓๔
อมตตพญ	๖๘	ติ เว	๖๙
อวริ	๔๑	ตโต	๒๒,๓๔
อเวเรน	๔๖	ตปปติ	๑๔๐
อสุวัก	๖๘	เท สาร	๑๐๔.๑๐๕
อสารทสสิน	๑๐๔	ทมสจเน	๗๓
อสาเร	๑๐๔	ทิสวา	๑๑๙
อสุภานุสสี	๖๘	ทุกข	๗๐
อหาลิ	๔๑	ทุจจนน	๑๑๓
อารทฐวิริย	๖๙	ทพพล	๖๘

ธมฺมสฺส	๑๔๘	เมธิกา	๖๐
ธมฺมา	๒๐,๓๓	วนฺตกสาวสฺส	๗๔
น อฺปนฺนยฺหนฺติ	๔๑	วิชานนฺติ	๖๐
น โส	๗๔	วาโต	๖๘
น หิ	๔๘	สทฺธํ	๖๘
ปทฺฐุจฺเณ	๒๑	สนนฺตโน	๔๖
ปริทฺเทสฺสติ	๗๓	สมตฺติวิชฺฌติ	๑๑๓
ปเร	๖๐	สมมฺนติ	๔๖,๖๐
ปสฺนฺเนน	๓๕	ส เว	๗๘
ปสฺหติ	๖๘	สทฺธิ	๑๔๗
ปาปํ	๑๔๐	สวามตฺติโน	๑๐๔
ปาปการี	๑๑๙,๑๔๐	สวํ	๑๐๔
ปญฺณํ	๑๔๓	สวเร	๑๐๔
ปพฺพพฺงคฺมา	๒๐,๓๓	สฺสเลสุ	๗๔
เปจฺจา	๑๔๐,๑๔๓	สฺสํ	๓๔
ภาสฺติ	๒๒,๓๓	สฺสภานุปสฺสํ	๖๗
ภฺยโย	๑๔๓	สฺสภาวิตํ	๑๑๓
มโน	๒๐,๓๓	สฺสสํวํ	๖๘
มโนปพฺพพฺงคฺมา	๒๑,๓๓	สฺสสฺมาหิโต	๗๔
มโนมฺยา	๒๑,๓๓	หิโนวิริยํ	๖๘
มโนสฺสฺฐา	๒๑,๓๓		

อสาธารณนามานี

อกนิฏฐจกาน	๕๐	อสุตฺตชิตฺเตโร	๘๒
อชปาลนิโครโร	๗๘	อาทิตฺตปริยายเทสนา	๗๙
อชาตสทฺตกุมารโ	๑๒๙	อานนโ	๑๐๐,๑๒๗,๑๓๑
อชฺชนรฺกโข	๙๖	อาพาโร	๗๘
อณฺณาโกณฺทณฺโ	๘๘	อัสสิปตฺตนิมิตฺตาย	๗๘
อญฺจิสฺสโร (ปจฺเจกพฺพุโร)	๑๓๗	อุทฺทโก (ตาปโส)	๗๗
อตุลทสฺสี	๗๖	อุปโก (อาชีวโก)	๗๘
อทินฺนปฺพพโก	๒๓,๒๕,๓๓	อุปติสฺส	๘๐
อนาถปฺปิตฺตโก	๔,๕๗,๑๐๙,๑๔๑	อุปติสฺสสกาโม	๘๐
อนุปิยมฺพวน	๑๒๔	อุปริฏฺฐปจฺเจกพฺพุโร	๑๒๕
อนุปิย (นิคโม)	๑๒๔	อุปาลิ (กบฺปโก)	๑๒๗
อนรฺกโร	๑๒๔,๑๒๘,๑๒๙	อุรุเวลา	๗๙
อโนตฺตต	๔๕	กกุสฺสนโร	๗๖,๙๔
อโนโม (อคุคฺสาวโก)	๑๐	กนฺถโก (อสุโส)	๗๗
อโนมา (นที)	๗๘	กบฺปโก	๑๑๔
อโนมทสฺสี	๗๖,๙๖,๑๐๑	กปฺปาสิกวนสนฺโ	๗๙
อมรวที (นคร)	๗๕	กปฺปิลวตฺตปฺ	๑๐๖
อวิจิ	๑๑๙,๑๔๐	กถฺลวาลกามโก	๘๗

กสฺสโป	๗๖	กนฺธพฺโพ	๒๘
กสฺสปพฺพุโร	๙๔	คยาสิสํ	๗๙, ๑๓๓
กาลียกฺขินิยา อุปฺปตฺติ ว. ๔๒-๔๙		กิชฺฌกฺกุฏํ	๑๓๐
กาสิปฺรํ	๗๘	โคตโม	๓๑
กาสิราชา	๕๑	โฆสิตาราโม	๔๙
กาฬุทายิตฺเถโร	๑๐๕	จกฺขุपालตฺเถร ว. ๓-๒๒	
กาฬิ (นาครราชา)	๗๘	จกฺขุปาโล	๑๖, ๑๙
กิมฺพิลตฺเถโร	๑๒๙	จหนฺทกีนฺนรีชาตกํ	๑๐๖
กิมฺพิโส	๑๒๖	จหนฺทวที (นคร)	๙๖
กิสาโคตมึ	๗๗	จหนฺทสฺสกรโก	๑๑๖
กุมารกสฺสโป	๑	จหนฺทสฺสกริก ว. ๑๑๖-๑๒๐	
โกกาลิโก	๑๓๓	จุลฺลกาโล	๖๑
โกณฺทณฺโณ	๗๖	จุลฺลกาลตฺเถโร	๖๕
โกนาคมโน	๗๖, ๙๔	จุลฺลกาลมฺหากาล ว. ๖๑-๖๙	
โกลิโต	๘๐	จุลฺลปาโล	๔
โกลิตคาโม	๘๐	จุลฺลธมฺมपालชาตกํ	๑๓๙
โกสมฺพี	๔๙, ๑๒๙	จุลฺลสฺสภททา	๑๔๑
โกสมฺพี ว. ๔๙-๕๗		จุลฺลหํสมฺหวหํสกกฺกฏกฺกชาตกํ	๑๓๑
โกสฺสราชา	๕๐, ๕๘, ๑๒๙	จหนฺโน	๗๗
ชนฺติวาทิชากํ	๑๓๘	ชนปทกลฺยาณึ	๑๐๖

อสาธารณนามานิ

ଓଡ଼ିଆ

ชมพูที่ไป	๔๒	เทวทศโต	๗๐, ๑๒๒
เชทวน	๔, ๓๕, ๔๒, ๔๙, ๗๐,	เทวทศสุตตันท์	๑๑๘
๑๐๕, ๑๒๐, ๑๒๔, ๑๔๑, ๑๔๔		เทวโล (ตาปโส)	๓๗
ตกกสิลา	๑๑๕	เทวสหายกภิกขุ ว.	๑๔๓-๑๔๘
ตถาคต	๔, ๒๙	ธมฺมกถิโก	๕๙
ทาวตีสเทวโลโก	๑๑๐	ธมฺมทสฺสี	๗๖
ทาวตีสภาน	๕๕, ๑๑๐	ธมฺมปท	๒๘
ทิทโส (เทโว)	๒๙	ธมฺมิกอุปาสก ว.	๑๒๐, ๑๒๓
ติสโส (พุทฺธ)	๗๖, ๙๑	นทีจรกกษัตถิ	๑๓๔
ติสฺสสุตฺเตร ว.	๓๕, ๔๒	นนฺทกฺเถร ว.	๑๐๕-๑๑๖
ติสฺสสุตฺเตโร	๓๕	นนฺโท	๑๐๕
ตฺถนฺทโลวาท	๙๑	นาควฺกุโ	๕๗
ตฺถิสฺสภาน	๑๒๒, ๑๔๒	นาคเสนตฺเถโร	๑๑๖
เตปฺปิกํ พุทฺธวณ	๗๖	นารโท (ตาปโส)	๓๗
เทภาติโก	๘๗	นารโท (พุทฺธ)	๗๖
ทสฺพล	๓๒	นาพาภิรี	๑๓๑
ทิมฺมชฺชปริพฺพชฺชโก	๘๗	นิกาย	๗, ๑๔๕
ทิมฺมวฺกุมารชาทก	๕๙	นิโครธ	๕
ทิมฺมวฺกุมาร	๕๑	นิสฺสโก (อภฺคฺคฺสวโก)	๙๖
ทปฺปกรทสฺพล	๗๕	เนรมฺชรา (นที)จรกกษัตถิ	๗๘
เทวทศท ว.	๗๐-๗๕, ๑๒๔, ๑๕๐	ปมฺจจกฺคิยา	๘๗

ปทุโม	๗๖	พาราณสีราชา	๑๙,๓๗
ปทุมุตโตโร	๗๖	พทุโร	๒๕
ปาจิณวสมิกทายา	๕๒	พทุธจกขุ	๒๔,๗๘
ปาฏิโมกข์	๘๗	พทุธลีพหา	๓๑
ปาริเลยยกเทวปทุโต	๕๘	พทุธสาสน์	๑๐
ปาริเลยยโก (หตุถิ)	๕๒	โพธิมณโท	๗๘
ปาริเลยยกวนสนโท	๕๒	พรมมททุโต	๕๑,๕๙,๗๒
ปาโล	๓,๑๖	ภควา	๒๒,๒๔,๑๐๙,๑๓๐
ปาลิตกเถโร	๑๓	ภกุ	๑๒๗
ปาลิโต	๑๑	ภกุตเถโร	๑๒๘,๑๒๙
บึงกุลชาตกิ	๑๓๙	ภททวคิยา	๘๗
บึงกุลราชา	๑๓๙	ภททียราชา	๑๒๔
ปิฎกั	๑๔๕	ภททียตเถโร	๑๒๙
ปิยทสสี	๗๖	มกธรรฐิ	๘๗
ปุพพาราโม	๔	มกธราชา	๘๘
ปรีนุทโท	๒๘	มชฌิมกาโล	๖๑
ปุสโส (พทุโร)	๗๖	มฏจกณทลิตเทวปทุโต	๓๒
มุสโส (พทุโร)	๙๑	มฏจกณทลิว	๒๓-๓๕
พาราณสี	๑๙,๓๗,๕๑,๗๒	มฏจกณทลิต	๒๓
พาลกโลณการาโม	๕๒	มหากสสสพทุเถโร	๑๒๙
พิมพิสาโร	๗๙,๙๔,๑๒๙	มหากาโล	๖๑,๘๘

อสังหารณนามานี

๑๕๕

มหาปชาปตี โคตมี	๑๐๕	เรวโต	๗๖
มหากาลตเถโร	๖๕	ลัญจิกขุณยานี	๗๕
มหาธมมपालชาตกิ	๑๐๘	ลัญจิกชาตกิ	๕๑
มหาปาโล	๔๖	วญญิกชาตกิ	๕๑
มหาปริสวิตกกัสสุต	๑๒๘	วณณิกเถ	๕๒
มหามายาเทวี	๑๐๑	วรุโณ	๙๖
มหาโมคคัลลาน	๘๗, ๑๒๙	วินยธโร	๔๙
มหาวนสณโท	๗๘	วิปสสี	๗๖
มหาเวสสุตตรชาตกิ	๑๐๖	วิสาखा	๔, ๕๕, ๑๔๑
มหาสุทททา	๑๔๑	วิสาข	๙๓
มหาสุณโณ	๓	เวทนาปริกษหสฺสทนต์	๙๗
มหินโท	๙๑	เวสสกุ	๗๖
โมคคัลลาน	๙๕, ๑๐๑	เวสสวโณ	๔๕
โมคคัลลี	๘๐	เวฬุวน	๗๕, ๘๐, ๘๒, ๑๐๕, ๑๑๖
ยมกวก วัฒนนา	๓-๑๔๘	สกุโก	๑๖, ๑๗, ๒๘, ๘๐, ๑๑๐
ยสวนโต	๙๖	สงกฺขจันกริ	๑๔
ยโส (กุลปุตโต)	๗๙, ๙๐	สมชย วิ.	๗๕-๑๐๕
ยโสธรา	๙๖	สมชโย	๗๕
รกุชิตวณสณโท	๕๒, ๕๔	สตถา	๔
ราชคหิ	๗๐, ๗๗, ๘๐, ๘๒, ๑๐๕	สติปญฺจานสฺสทนต์	๑๒๑
ราหุโล	๑๐๑, ๑๐๘	สรททาปโส	๙๖

สรทมาณโว	๙๕	สุนุทรา	๙๖
สหมปติพรหโม	๗๘	สมุจโกล	๗๖
สารี	๘๐	สมุณาเทวี	๑๔๑
สารีปุตตทุเถโร	๘๕,๘๗,๑๒๙	สมุณาเทวี วิ.	๑๔๑-๑๔๓
สารีปุตโต	๗๑,๙๕,๑๐๑	สมโน	๗๖
สาวทุถิ	๓	สมุณา	๙๖
สีขี	๗๖	สมุเมโธ	๗๕,๗๖
สีหุทธุโถ	๗๖	สมุทรชาติเลณ	๘๗
สิริวฑฒกุกุมุพิโก	๙๕	เสตพยนคร	๖๑
สีสพาน	๖๑,๖๕	โสตุถิโย	๗๘
สุคโต	๒๙	โสภิต	๗๙
สุชาโต	๗๖	หังสวตีนคร	๘๙
สุทุโรทโน	๑๐๑,๑๐๕		

คานาน ปรมปาหา

อกุโกจิ มั, อวริ มั	๔๑	อปี วีรก ปสเสสิ (อน)	๑๓๔
อกชี ภินนา, ปโก นุโ		อภิกกนฺเตน วณฺณเน (อน)	๓๒
	(อน) ๑๓๖	อลงฺกโต มฺภุสฺสกุณฺฑลํ (อน)	๒๖
อกตณฺณสฺส ปสสฺส (อน)	๑๓๘	อสาเร สารมฺติโน	๑๐๔
อกรรมหา ว เต กิจจํ (อน)	๑๓๕	อาทิตฺตํ วต มํ สนฺตํ (อน)	๒๘
อจฺฉริยํ วต อพฺภุทํ (อน)	๓๐	อาพาธโกหํ ทฺวักขิตฺโต กิลานํ	
อจารี วทายํ วิตุทํ วนานิ		(อน) ๒๙	
	(อน) ๑๓๔	อิธ นนฺทติ เปจฺจ นนฺทติ	๑๔๓
อชฺเชว พุทฺธํ สรณํ วชาหิ		อิธ ตปฺปติ เปจฺจ ตปฺปติ	๑๔๐
	(อน) ๓๐	อิธ โมทติ เปจฺจ โมทติ	๑๒๓
อตุฏฺฐกาโมสิ เม ยกฺข (อน)	๓๐	อิธ โสจติ เปจฺจ โสจติ	๑๑๙
อนิกฺกสาโว กาสาวํ (อน)	๗๓	อิเมหิ อญฺ्ञีหิ ตมกฺคปฺปคฺคํ	
อนิกฺกสาโว กาสาวํ	๗๔	(อน) ๑๓๗	
อนิจฺจา วต สงฺขารํ		กมฺมมนฺตา นปฺปวตฺตุนฺติ (อน)	๓๘
	(อน) ๖๕	กาโลยนฺเต มหาวีร (อน)	๗๖
อปปิ วา พฺหุ วา นาทุทสาม		กมฺนาคมนํปี ทิสฺสติ (อน)	๒๘
	(อน) ๒๙	จกฺขุณี หายนฺตุ มมายิตานิ (อน)	๑๐

จตุทิมสุริเยหิ เม อตุโธ (อน) ๒๗	ยสฺส ตินฺนุโณ กามปงโก
จตุปที สงฺขมฺขี (อน) ๑๑๕	(อน) ๑๑๒
ชราชชชริทา โหติ (อน) ๖	เย ธมฺมา เหตุปฺปภาว (อน) ๙๔
ฌาตเมตํ กุรุณฺณสฺส (อน) ๑๓๕	วธเก เทวทตฺตมฺหิ (อน) ๑๓๖
เทวตา นฺนํ คุนฺธพฺโพ (อน) ๒๘	สจฺจํ โข วเทสสิ มาณว (อน) ๒๘
ธมฺโม หเว รกฺขติ ธมฺมจารี	สเจ ลภเถ นิปกํ สหายํ (อน) ๕๗
(อน) ๙๙	สพฺโพ ชโน ทิสฺสโต ปิงฺกเลน
น หิ เวเรน เวรานิ ๕๖	(อน) ๑๓๙
นानาปฺปผฺยจ คุนฺธญจ (อน) ๙๙	สมนฺตา โยชนสฺสํ (อน) ๑๑๘
นิพฺพุตา นฺนํ สํ มาตา (อน) ๗๗	สหสฺสเนตฺโต เทวโนโท
ปฏิกฺกิตฺโต ติกิञฺจาย (อน) ๑๑	(อน) ๑๖
ปโตทนต์ เกริสฺสํมิ (อน) ๑๑๕	สหสฺสรสฺสิ สตเตโช (อน) ๓๙
ปโตทมฺเม เกริสฺสสิ (อน) ๑๑๕	สฺกํ สาธุํนา สาธุ (อน) ๑๓๓
ปเร จ น วิชานนฺติ ๖๐	สฺกวานิ อสฺสํฐนํ (อน) ๑๓๒
พหุํปิ เจ สหิตํ ภาสฺมาโน ๑๔๖	สุภานุสฺสํ วิหรนฺตํ ๖๗
พาโล โข คุมฺมสิ มาณว	โส มาณโว ตสฺส ปาวํทิ ๒๗
(อน) ๒๗	โสวณฺณมยํ มณฺนิมยํ ๒๗
มโนปฺพุพฺพกมฺมา ธมฺมา ๒๐, ๓๓	โสวณฺณมโย ปภสฺสโร (อน) ๒๖
ยญจ คุนฺทสิ ยญจ โรทสิ (อน) ๒๙	หนฺนทาหิ หตฺถกฺขสฺมิ (อน) ๑๕
ยถา อคํวํ คุญฺจนํ ๑๑๓	โหติ สีสฺวตํ อตุโธ (อน) ๑๓๔

ปทตลปปเกโท

	ทุกั		ติกั	
ชนกายา	๓๑	อรุปีโน	ชนธา	๒๑
ตปปโน	๑๔๐	เทวทูตา		๗๖
ทุกุขั	๒๒	มตฺตา		๖๘
ธูรั	๑๔๔		จตุกกั	
ธูรานิ	๗	ธมฺมา		๒๐
นหนฺทนั	๑๔๓		ปณฺจกั	
มตฺตา	๖๘	อนุปฺพฬิกถา		๕
โมทน	๑๒๓	มหาวิโลกนานิ		๗๖
วิปากสุขั	๓๔	วตฺถุ		๑๓๒
สทฺธา	๖๙	วิมุตฺติ		๑๔๘
สมปทา	๗๐		ทีสกั	
สามณฺณั	๑๔๘	ปารมี		๗๖
โสจณั	๑๑๙			

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย
ถนนพหลโยธิน แขวงวัดบวรนิเวศวิหาร โทร. ๘๑๓๒๕๐
นายอินิจ สุวารีณ ผู้พิมพ์โฆษณา พ.ศ. ๒๕๑๕
